REGIAE

SANCTITATIS ILLYRICANAE

FAECVNDITAS.

Digitized by Google

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Magiſtro Sacri Palatij.

A. Epiſc. Bellicaſtren. Viceſg.

EX mandato Reuerendiſs. Patris Magiſtri Sacri Palatij, Librum hunc inſcriptum, Fæcunditatẽ Regiæ Sanctitatis Illyricanæ, Ioanne Tomco Marnauitio Boſnenſi Auctore, collectam perlegi, nec in illo quidquam à Doctrina Catholica, Apoſtolica Romana, alienum, boniſvè moribus aduerſum comperi, & ideò typis edendum cenſeo. Romæ xvj. Kal. Nouembreis MDCXXXI.

Ioſephus Maria Suareſius.

Imprimatur.

Fr. Hyacintus Lupus Mag. & Socius Reuerendiſſimi P. F. Nicolai Riccardij, Ord. Prædic. Sacri Palatij Apoſt. Mag.

REGIÆ SANCTITATIS ILLYRICANÆ FOECVNDITAS

A IOANNE TOMCO MARNAVITIO BOSNENSI EDITA

ROMÆ MDCXXX

S. Mariæ de Scala

Digitized by Google

Digitized by Google

FERDINANDO TERTIO
APOSTOLICO
VNGARIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SLAVONIÆ Ramæ, Seruiæ, Bulgariæ, Lodomeriæ, Haliciæ, &c. Regi.

ILLYRICA TELLVS
FOECVNDA SS. REGVM PARENS
QVORVM IMAGINES TYPIS EXPRESSAS

MARIAE AVSTRIACAE
VNGARIAE REGINAE
DICAVERAT

EASDEM HISTORICA VERITATE ANIMATAS
SIMILEM PROLEM PRINCIPI SVO AVGVRANDO
D. D. D. D.

IO. TOMCO MARNAVITIO BOSNENSI, AVTHORE.

CARMELITANI SCALZI ... S. MARIA DELLA ...

CVR tibi potiùs Rex Apoſtolice, quàm cuilibet alteri, ex Principibus, per ampliſsima regna linguæ Illyricanæ imperātibus, Illyricanæ Regiæ ſanctitatis fæcunditatem offeram, ea eſt ratio: quià nimirùm munus oblatum, ex ijs tantùm Regnis eſt collectum, quibus tu maieſtate ſacroſanctæ Apoſtolicæ coronæ, poſt longam Auorum, Atauorumq; ſeriem, præſides. vt ſi aliter feciſſem,

Digitized by Google

repetundarum iure, poſtulari deberem. Præterea quia cum, vbi primùm feliciſſimorum ſpõſalium inter te, & Sereniſsimam Reginã tuam Mariam initorum, felix fama terrarum orbem cæpit peragrare, vniuerſa gens Illyrica, ex antedictis regnis in vrbe Roma, ad nationalem Eccleſiam S. Hieronymi congregata, eidem ſponſæ tuæ, hanc ſacram fæcunditatem imaginibus expreſſam, parem prolis felicitatem Regibus precando ſuis, Xenioli nomine, patrio more, & feliciſsimo fortunatiſsimarum nuptiarum omine, dicatam, tranſmiſerit, ſuaſit ratio, vt quibus votis, fauſtiſsimam poſteritatis Auguſtæ tuæ fæcunditatem, deuota tibi perpetuò tellus, à D. O. M. expoſceret, tu quoque minimè ignorares. hinc Xeniolum, hiſtorica veritate animatum, tibi Regi ſuo, debitæ ſeruitutis obſequio, cenſuit offerendum. quo in munere, licet ſtylus, modus, aliaq; eiuſcemodi, minùs tuam maieſtatem deceat, materies tamen, vix pluribus alijs gentibus communis, facilè defectus quoſcumque cõpenſabit. ex ea etenim, quibus vijs Regia propago, quolibet vitæ ſtatu atque conditione, ad immortalitatis Regna poſsit adſpirare, regijs veſtigijs habetur expreſſum. Teneriori namq; ætati intra Regia penetralia efformandæ, Quirinus, Hadrianus, Emericus, Irena, Cyrilla, Arthemia, Conſtantia, Placidia, Margarita, virginali fænore accedente, ſatis ſuperq;

ratio-

rationem edocent. Coniugalis ſtatus conditionem & modum, Conſtantinus, Tiberius, Stephanus, Vladislauus, necnon Tryphonia, Serena, Helena, Licinia, Elizabetha ob oculos exponunt. Quaſcumque virtutes, pace bellove Principe dignas, qualem nempè ergà Deum, eiusq; vices in terris agentes, qualem ergà ſibi pares, vel inferiores, & denique ergà ſe ipſum Principem eſſe deceat, ex ijſdem Regibus, ea quæ alibi difficilè ſit reperire, licet haurire exempla. Solitariæ vitæ inſtituta in Regia prole exactiſſima, ne longius inquiras, Iuan, Sabba, Conſtantia, Placidia, Margarita propè aderunt. Cęlibis continentiæ magiſteria, Tryphonia, Serena, Helena, Elizabetha, in primis docebunt. Normam præſtantiſſimorum Eccleſiæ moderatorum, Domitius, Probus, Metrophanes, Stephanus, & Sabba exhibent. inauditum anteà ab orbe condito coniugium, virginali candore tranſactum, Marcianus indigitat. Epiſcopum raræ patientiæ, ac pietatis, ex Imperatore, quod nulla vidit ætas, Glycerius oſtendit. Phalangem inuictiſsimam pro Chriſto Rege, Regij ſanguinis prodigam, non alia gens coget præclarius, Quirino, Hadriano, Irena, Cyrilla, Arthemia, Liciniaq; teſtibus. vt tu ipſe, & Auguſtalis olìm tua poſteritas, non niſi cum generis humani occaſu, finem habitura, intra vnius Illyricæ tuæ telluris terminos,

veræ

Digitized by Google

veræ felicitatis Regiam viam, habeatis ad æternitatis ſceptra, apertiſsimam. accedit illud quoque, quòd eiuſmodi felicitas, non eo ſolo nomine eſt tua, quo tibi fortunatiſsima ſorte, ſacræ Apoſtolicæ Coronæ Regnorum legitima ſucceſsione, & libera tuorum populorum optione, fræna debentur; ſed eo, quo ipſa ſanctitatis Illyricanæ fæcunditas, hæreditaria prærogatiua, te ſuam ſobolem agnoſcit. te etenim Diuorum Vngariæ Regum prolem certiſsimam, vti terrarum orbis fatetur, ita Dalmatiæ, Croatiæ, Boſnæ, Seruiæ, Thraciæ, Macedoniæq; Principum poſteritatē legitimam, non ambigit, dum eos omnes connubijs viciſsim perpetuis, Vngaricis Regibus iunctos agnoſcit. Philippos porrò Decios, Probos, Diocletianos, Licinios, Valentinianos, Marcianos, Glycerios, Tiberios; Marcum Iulium Valerium, Aurelium Flauium Conſtantinum, Auguſtorum omnium maximum & ſanctiſsimum, ſanguine atque affinitate attigiſſe, nomina & prænomina eorumdem, Iulij Marci, Aurelij, Flauij, Conſtantini, maximo Conſtantino, eiusq; gentilibus communia, omnē ſubmouent ambigendi cauſam. Conſtantinum autem gentis tuæ conditorem extitiſſe, præter animi, corporisq; omnium tuorum gentilium dotes, à tot ſæculis, ipſum ſanctiſsimi Principis exemplar, perpetuò præſeferentium, ipſimet in ea tellure progeniti, quæ Vrbem à Conſtantini

poſte-

poſteritate, vtpotè in eadem à declinatione Romani Imperij dominante, Conſtantiam idcircò adhuc appellatam, ſub tuorum ſceptris cõtinent, facilè coniectare concedunt. tùm quia nullus qui tuæ familiæ Auguſtalem antiquitatem, maturiori ſtylo proſequitur, aliunde natales eius, quam ex antedictâ tellure educit; tum quia Iuſtiniani magni Romani Imperatoris infantiæ inſtitutor, eiuſdemq; vitæ & maxima ex parte, Imperij ſcriptor; Illyricis Bogomilus, Latinis & Græcis Theophilus, apud Nicolaum Alemannum in notis ad Procopij fragmenta appellatus, Conſtantini poſteros, ſuo tempore ſupra Rheni fontes, intra Italiæ, Germaniæq; fines, longè à turbis ſuperſtites fuiſſe, poteſtate in vicinas gentes claros, eſt author. vndè perpetua, fataliq; Illyricæ gentis felicitate contigiſſe reor, vt licet à trecentis & vltra annis Auguſtalis amplitudo, tamquam hæreditarium patrimonium, ad tuos longo poſtliminio, ad Conſtantinianã videlicet prolem, redierit; ſedem tamen ſupremæ poteſtatis, ſacrumq; gentis penetrale, intra Illyricos limites, Ataui tui conſtituerint, & teneant. hinc & venerandum ætatibus omnibus gentile cognomen deſumptum, ad poſteros tranſmiſere. Auſtriam enim, Pannoniæ Illyricanæ prouinciæ portionem, nullus eſt qui neſciat; adeò vt quamuis Germanicis moribus, ſermoniq; iam popula-

riter aſſueuerit, nihilominùs tamen, vt alia à Germania, tellus, prærogatiua ſuffragiorum, in ſacri Romani Imperij Comitijs ferendorum, omnibus Germanicis prouincijs communi, abdicetur perpetuò, ſuæq; priſcæ iuncta maneat Illyricæ origini. Fruere igitur Illyricæ gentis ſereniſſimo cælo, quot ſanctis viris, tot ſyderibus frequentato. fruere Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditate, omni potiori iure tua, ſimulq; & ſceptrorum tuorum tutelari numine, & poſteritatis Auguſtæ propagandæ omine, atque auſpicio; Illyricæ denique pietatis, ergà te, tuamq; ſacram gentem obſequioſo argumento. Romæ Nonis Februarij 1631.

EMI-

Digitized by Google

EMINENTISS. ET REV.MO
PRINCIPI
FRANCISCO
S. R. E. CARDINALI
BARBERINO.

IO. TOMCVS MARNAVITIVS BOSNEN.
S. P. D.

ROMANA lege pridèm cautum, & longo ſæculorum vſu receptum eſt: Vt cedat arbor telluri, in qua coaluerit: qua ratione, Arbor Regia ſanctitate Illyricana fæcunda, tibi cedat eſt neceſſe; quippè quæ in tellure tuæ ſingularis ergà me beneuolentiæ ſata, aura tuæ humanitatis, & rore benignitatis coalita, nunc demùm munificentiſsima liberalitate, lucem agnoſcit. verùm tu Romana ſinceritate idem agis, quod cum arboribus olim è Perſide & Ceraſunto, in Romanam tellurem tranſplantatis, egerunt ipſi Quirites: vt enim ij, in ſua tellure licet, præfatas arbores ad huc vſque, feliciſsimè renaſcentes, Perſicas, & Ceraſas, dici volunt & haberi, ita tu Arborem Regia ſanctitate Illyricana fæcundam, illius Principis nomine, iubes dici & haberi, ex cuius genere, & ſolo, primos ortus accepit: at ne te Quiritum more id agere potiùs, quàm generoſo pectore, curis Apoſtolicis excultiſsimo, Rex Apoſtoli-

cus

cus perſuaſum ſibi habeat, eſt in cauſa pius ille tui pectoris affectus, quo inter omnia Chriſtiani orbis regna, Vngaricæ ſacræ coronæ populos, ſacer ipſe Senator complecteris, quo, vt innumera alia argumenta miſſa faciam, ijdem populi, non ſolùm in Vrbe, in qua alter Atlas, magni Patris onera ſubis, ſed in remotiſsimis quibuſque Vngariæ partibus exiſtant, te beneficentiſsimum patronum, & patrem experiuntur. quo eo, quo Vngariæ in priſtinum ſplendorem reſtituendæ, deſiderio flagras, Vngarici generis decus, Vngaricæ patriæ præſidium, Vngaricæ Eccleſiæ ſummum Antiſtitem, Petrum Pazmanum, inter Eminentiſsimos ſacri Senatus Patres, te agente in primìs, veneratur Vngaria. quo in tui Muſæi penetralibus, tanquàm omnium Vngaricorum Regum compendium, Matthiam inuictiſsimum, è carcere ad Regnum elatum, nobili pictura ſpectandum exhibes. quo denique, quali amore & obſeruantia, ipſummet Regem Apoſtolicum, tu Apoſtolici Senatus decus præcipuum, proſequaris, officijs ergà auguſtiſſimam ſuam ſponſam; nuper Eccleſiaſticas ditiones peragrantem, Regio ſplendore, totius Europæ teſtimonio declaraueris. interìm dum modum præbes, quo Regi meo, iuxtà diuinum præceptum, vectigal nomine meæ gentis perſoluam, tibi, quo nullus plura mihi, in ratione dati & accepti, communicauit, (vt ad noſtros Philippenſes teſtatur de ſe Apoſtolus) Fœnus hoc qualecumque, iure gentium, pendam, patiare. diù Reip. Chriſtianæ bono vale. Romæ ex ædibus Cincijs, Nonis Februarij 1631.

IOANNI TOMCO
MARNAVITIO

IOSEPHVS MARIA SVARESIVS
Præpoſitus Auenionen.

PAnnoniæ, Muſieq; arces, ac Illyris ora,
Quamq; celer gelidi Strymonis unda rigat:
Florentes ſtudijs olim pietateque claros,
Et celebres belli laude tulere viros;
Ignoti plerique iacent, & nomina, et alta
Facta tot Hercum, nox tenebroſa premit;
Quos Scytha non potuit patrijs ſepelire ruinis
Obuoluit denſis nubibus ipſa dies;
Eloquij pennas quò fama concitet ignem
Sed mouet Aſſyria Tomcus ad inſtar auis;
Nubila diſcutiens lumen pereuntibus affert
Ciuibus, antiquum reſtituitque decus;
Ingentes animas Tomco quas reddere grates,
Munere quæ tanto præmia digna dicet?
Vel quia ſplendorem in veterem, lucemque reduxit,
Phoſphoron, hunc debent iure vocare ſuum;
Vel quia facunda quaſi virga traxit ab Orci
Nocte, ſuum poſſunt dicere Mercurium;
Nec ſatis hæ laudes; ſed quas præſcribere certas
Haud licet, à grata poſteritate feret.

IN LAVDEM
IOANNIS TOMCI MARNAVITII.

Epigramma.

Illyris ingentes animas, inſignia Regum
Nomina, deformi paſſa perire ſitu:
Illyricus patrij relegens monumenta decoris,
Tomcus ab informi vindicat illa ſitu;
Tomcus, quem patrijs Hami iugà claudere ſaxis,
Nec poterit tumida mergere Sauus aqua:
Cui licet acceptas vita, Illyris imputet auras,
Plùs tamen Illyridi, reddidit ille ſua:
Namque illi facunda dedit caput Illyris vnum,
Non vnum Illyridi, reddidit ille caput.

Petrus Alix Prior S. Mariæ Magdalenæ Salinenſis, & Cantor maior S. Mariæ Magdalenæ Biſuntinę.

DE AVTHORE ANAGRAMMA
& Epigramma ad Lectorem

IOANNES TOMCVS MARNAVITIVS

Anagramma.

SVMMVS HONORE IN ATAVIS, CANIT.

Epigramma.

Victrices terris, cæloque extare triumphos
Gentis ſydereâ cernere dum ecce licet
Agnoſce è tenebris prodijſſe in luminis auras,
Hac ſtudio Tomci peruigilique manu.
Diues Auis claroque trahens è ſanguine nomen
Conſimiles meritò tollit ad aſtra Viros.

Georgius Michlianus Arbenſis Can. Dalmata.

IN

IN AVTHOREM

Epigramma.

SI pandit Verbo Verbi ſecreta Ioannes,
In Verbi recubans hauſerat illa ſinu.
Tu modò nec Diuus, Cælo nec lapſus ab alto,
In Terris Cælos pandis, et Aſtra litas?
Nempè ſuum reddis Superis pro munere Cenſum,
E' Terris Cælo Numina, Vota DEO.

Aliud in eundem.

AEolus Auſtralis Neptunia Regna fatigans
Perflet Hyperboreas peruius Orbis aquas.
Conſurgat Boreas tumidus, ſuper Aſtra ſonorus,
Concutiens gemino Marmora ſalſa ſono.
Pandite Flammigeros Vulcania Turba Triumphos,
Nectite Thyrrigeri vinula Flora Roſas.
Sarmata fatidico peragas Pæana Cothurno,
MARNAVI laudes, quo potis? ore canas.
O' nimiùm felix Tellus, TE PROLE? Videsnè
Viuat vt in Nato, qua iacet inter Auos?
Nobilis Illyridis ſpectata Gloria Gentis.
Tu Patria decor es; Gloria Roma Tibi.

Aliud in opus eiuſdem Authoris.

Clauditur exiguo Cælorum Machina libro,
Immenſas moles Chartula parua tegit.
Dic mihi quis maior labor eſt; Augere minora,
Magna vel in paruo, continuiſſe ſitu?
Maxima Corporibus magnis vis inſita; paruo
Maior at Ingenio; quod leue magna premit.
Nunc igitur magni ſileant miracula Mundi,
Dignius in paruo conſidet Orbe labor.

Aliud in opus eiuſdem.

Panditur è Cælo, ſummaque Tonantis ab Arce
Regia Progenies, Imperijque Duces.
Aurea nexilibus radiantia ſceptra ſmaragdis
Cæſaridum ſoboles, Numina clara micant.
Fulgida puniceis criſpantia ſerta Corallis,
Pictaque lacteolis Tempora grata Roſis.
Grande opus aggrederis quiſquis pia Numina Caeli
Ingeris in Terras. Eſt Domus alta Dijs.
An forſan ſordent Caeleſtia Regna Beatis?
Sed magè ſordebat Terra caduca nimis.
Non ſordet Caelum; figunt cum lumina Terris,
Vt ſordet Tellus ſidera quando vident.
Ergò age, Caelicolas cernis cùm linquere Caelos.
Dic, quia ſunt Homines Deliciae Superum.

Albertus Priamus Tridentinus Collegij
Germanici & Vngarici Alumnus.

IN LAVDEM AVTHORIS
GASPARIS SILLÆ PANNONII.

Ode.

PVlchris tumeſcens fluminibus velut,
Vaſtoſque terram corpore detegens,
Non ſinit in reliquos benignis
Pontus currere riuulis.
Partes Soli. ſed ſplendor vt omnium
Florum, Viarum, Ruris, & Arborum
Aſsiduis famulatur vndis,
Donans continuum decus.
Nunc ecce Tomcus ductus amoribus,
Plenuſque ſacris fluminibus, nouum
Exhibet è gremio decorem
Cunctis. O mare proſperum?
Qualem decorem, qualia commoda
Languentis orbis? iuncta leporibus
Flumina ſcilicet, O benigna?
REGALI ſata ſanguine.
Quae nos inſertos conijciunt bonis,
Virtutis almae congeriem ſtruunt.
Abripiuntque vias ſalubri,
Iungunt tumque POLO et DEO.
Gangis tumeſcat iam licet India
Gemmis, & auro luxuriet Tagus,
Turbidus Hermus eat, ſuperbi
Auro pauperiem leuans.
Poſt tale munus plus tamen eſurit,
Vel forte Circes de dape paſcitur,
Nam ſitis, eſuries & auri
Eſt, vt Tartara praeparet.

 Felicis

Felicis omen tu capis vnicus
MARNAVI, nunc omnis tibi plauſitet,
Plauſibus atque nouis, triumphans
Plaudat Dalmatiae Chorus.
Turgeſce ſemper fluminibus ſacris,
Sacratus addet, quò tibi Lucifer
Æthereis decorata gemmis
Serta, & ſydereas ſedes.

PETRI VRSINI DALMATAE
EX COMITIBVS PAVPVENSIBVS.

Ad Authorem.

Eſt virtutis opus Regum de ſanguine naſci,
Nec virtus, Regum ſcribere facta, minor;
Illa per ingenuae conſurgit ſtemmata prolis,
Regales animos Regia ſcripta petunt.
Marnaui vtramque aſſequeris: nam ſtemmata Regum
Concedunt Ataui: pectora ſcripta notant.

Eiuſdem ad Eundem.

Quis Reges melius ſcribat, quàm Regia proles?
Marnaui iſta quidem gloria ſola tua eſt.
Quis ſacros Proceres, quàm ſacro nomine clarus?
Haec quoque Marnaui gloria certa tua eſt.
Heroas patrios, patriae quam vera propago?
Haec quoque Marnaui gloria vera tua eſt.
Ter felix fueris, Marnaui, ſydera cum te
Splendorum triplici conditione beant.

SCI-

SCIPIONIS MARCHIONIS SANCTACRVCII ROMANI.

Ad Authorem eundem.

MArnaui patrios poſt longa obliuia Reges
Mirante, ad lucem, poſteritate, trahis.
Aſt illi regnant Cælo. Cælonè vocare
Forſan erit vetitum? non prohibent Superi.
Non prohibent ſuperi, ſint vt regnantibus omen,
Exemplum ſceptris, metaque certa Duci.
Felicem ad metam celeres iam currite Reges,
Sic veſtrum pariter nomen & omen erit.

REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE FAECVNDITAS.

Ode.

Marci Tomci Marnauitij Siccenſis Canonici.

EN Cælo ſoboles prodita, & indita,
Fæcunda Illyria Regibus edita,
Cuius temperie, Regia Romuli
Annis innumeris aurea ſæcula
Experta, æthereis iunxit honoribus
Palmas, quas domitum vix dederat ſolum.
Non tales titulos Scipiadum labor
Non Bruti ſtudium, flammaue Mutij,
Vel durum Coclitis pectus Ethruriæ,
Auro ſeu melior pauperies ſua
Fabriti, ſoboles digna Quiritium.
Pompeiuſvè potens triplici adorea,

Aeternumque manens Caeſareum decus.
Vel quiſquis Latiae nomina gloriae
Martis praeſidio, Palladis artibus,
Seris exhibuit poſteritatibus:
Romanae patriae contulit inclytos:
Quales intrepidus ſiue Philippides
Pro Chriſto, propriJ ſanguinis immemor,
Illi vel ſimilis Regius Hadrius.
Vel forti Decio nata Cyrillia,
Aut magno Diocle nobilis Arthemis,
Praeclarumque genus maſcula Licinis,
Ipſi ſeu Decio iuncta Tryphonia,
Aut Regi Diocli clara Serenia,
Conſtantiuè pio Dardana gloria,
Auguſta ImperiJ perpetui parens,
Ter felix Helenes vſque propagine,
Eius vel ſoboles Maxtmus omnium
Regum, quos decorat Romula purpura,
Conſtantinus, honos, & pater aurei
Saecli, Chriſtiadum libera gloria.
Seu compar auiae, parque patri pio
Conſtanti reſonans nomine et omine
Faſtu ſidereo Virgo ſuperbiens.
Hanc ipſam referens ſiue puellula,
Et caelum Placidis moribus exhibens,
Poſtrema è triplici ſtemmate Caeſarum,
Terris quae ſapiens aethera praetulit,
Vel quem coniugio caelibe nobilem
Romanae obſtupuit ſcœna potentiae
Princeps pacis amans, nomine Martius.
Vel quod non oriens ſol, neque decidens
Vidit, poſthabitis faſcibus imperI

Paſtor

Paſtor Glycerius littore in Hadrio
Sacrato imperio continuit greges.
Quem tellus genuit Thraca Tiberium
Et caelo peperit diua bènignitas.
Terris clara cohors, clarior aethere
Pellaus iuuenis non domitis Gethis,
Proſtratoque ſolo culmine Perſico,
Indorumque mari limite praeſtito
Inſeſſum ſolium poſt Babylonium
Palmis Aemathiam ſic patriam extulit,
Irene Cotio ſtemmate prodita,
Ut Thracum, Macedum, regna potentia
Exornat niueis Virgo nitoribus,
Necnon ſanguinea nobile purpura,
Princeps faeminei ſanguinis hoſtia.
Non ipſa armiferae Pannoniae plaga
Iactabit Batones ſerior vltimos,
Proles Vngaridum ſiue recentior
Bellonae ſtudijs nota per aethera,
Laudes, quas peperit Martis honoribus;
Vt iactat Stephani nomina maxima,
Quo calis ſoboles inditur Vngara,
Emrici Angelici lilia candida,
Vel Vladiſlauij pectora fortia,
Seu Elizabetae gloria ſtabilis,
Moreſque innocuae Margaris aureos.
Iactent Dalmatiae vix domitum genus
Auguſtos numerent faſcibus Auſonis,
Iuan plùs Boico fulget in angulo,
Maxentis gladio, Virgo Valeria,
Faſces effugiens, ſeu ſoboles Probi,
Quàm ſceptro Latij, ſtemmata Claudij

Cari.

Cari, ſiue Probi, ſiue Valerij.
Aris quàm melius Glycerius forum
Permutat, recubans littore Dalmato;
Oppreſſor ſolij teſtis Iulius.
Maeſi Dardaniae praeualidi incolae,
Et patres Gethici roboris inclyti,
Seu priſcae potius pignora Thraciae,
Aut demùm ſoboles Serbica Bulgara;
Orphei progeniti carmina comprimant;
Martis progenie neve ſuperbiant,
Nec iactent Latiæ funera gloriae.
Haec cuncta exuperat facta Tiberius,
Atque is, quem pietas nominè Martio
Exutum, aethereis moribus induit.
Eoaque potens Stephanus infula.
Et ſacrae Sophiae Sabba decus pium.
Cedat Sydereis terra nitoribus.
Phœbi lampadibus terrea lumina.
Cedant Danubio ſtagna recentia,
Cedat fluxa palus Oceano mari.
Tandem terra ruit, ſtant ſacra culmina.

AD REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE FAECVNDITATEM.

Ode

EIVSDEM.

O Vos, quos ſolijs Regia caelitum
Aeternùm imperitans extulit aureis
Diuis nobilitans conditionibus;
Terreſtrem patriam lumine dextero

Affectu

Affectu patrio cernite ab æthere.
Huc veſtri generis progeniem, licet
Terrarum imperio cernere diuitem,
Tollentem ſolium limine patrio,
Seruantem populos patris amoribus,
Conſtantine parens, effigiem aſpice
In Diua ſobole, Dædala quam manus
Non finxit minio, ſine coloribus
Indis, ipſa tui ſed genij ſacra
Regalis Pietas, cælituum arbitra,
Format ſydereis ſola tenoribus.
Teque ipſum ſoboli reſtituit tuæ,
Atque ipſam ſobolem reſtituit tibi.
Ad terras reuocans aurea ſæcula;
Fernandi en Pietas ferrea tempora
Claudit perpetuùm carcere tartaro,
Soluens ſydereis vincula moribus,
Terras exhilarans legibus aureis.
Aſſurgit parili tramite filius
Poſt patrem, parili pectore, nomine,
Addictus patrijs nutibus æquè ita,
Nutus ipſe tuos vt genitor colit.
Iam ſceptro iuuenis temperat Illyrim
Sacrata rutilans Angelica infula
Immortale decus Vngarici ſoli.
Terrarum Domini quæ nihil obtinent
Gazis nobilius, vel magè ſanctius,
Mores conueniant vt decori ſacro,
Sacratumque decus moribus optimis
Hic tu conſimiles, vt tibi poſteros
Ex ſponſa Maria conſimili ſibi
Ortu, mente, pijs dotibus, indole,

Humani

Humani generis perpetuo bono
Edat : iunge preces cum Procerum Choro
Facunda Illyridis, Maxime Principum,
Proles excipiat progeniem piam
Dum Sol flauicomis fulget honoribus,
Dum campi viridi gramine geſtiunt,
Vectigal fluidum flumina dum mari
Soluent, ſtabit humus, terraque germinans
Vernabit roſea cyclade diſcolor.
Irena auxilijs intereà recens
Rex priſcum è tenebris Emathium decus
Fernandi ſtudijs reſtituat patris,
Et Thracum merito regna Philippidis.
Antiqua ad reuocet culmina gloria.
Pracedent Crucibus ſigna nitentia,
Sacrataſque Aquilas, poſt tua numina
Sacratis gladijs, ipſe Tiberius,
Et quem nobilitant nomina Martia;
Hic tu Diue parens mœnia Byzia
Fœdari vlterius barbarica lue
Haud impune feres; condita ſed Cruci
Conſeruanda Cruci mœnia proteges.
Hinc pergrata tibi patria Dardana
Soluetur, rigido compede nunc grauis.
Et confecta malis Serbica, Raſcica,
Finem conſtituent ſceptra doloribus,
Surgent Pannonia, Dalmatia ſimul
Sceptris praegrauidae, laudibus inclytae;
Clades reſtituent barbaricis dolis,
Europam inſtituent in noua gaudia.
Accurret Stephanus pectore Regio,
Et Vladiſlauius bellicus aſſecla.

Emri-

Emricus, iuuenes Iuan & Hadrius,
Aſſurgent precibus; Glycerius ſacer,
Fratreſque, ipſe Probus, Metrophanes pij,
Amborumque ſimul Domitius parens.
Succeſſorque throni Baſilides pius,
Infenſuſque Arabi Sabba Simonides.
Iunget vota parens. maxima Cæſarum
Hinc altrix Helenes ſtirpis amoribus,
Et Conſtans auia delicium ſua.
Votis vota ſequens alma Tryphonia
Coniunget ſobolis vota Cyrillæ.
Addet vota comes clara Serenia
Matrem nata colens Arthemis aurea;
Par trinum generis gentis olympicæ.
Claudetur numero nobile triplici.
Fundent pectoribus vota pijs ſimul.
Virgo, quæ Placido nomine, moribus,
Gaudet Cæſareo ſtemmate triplici,
Et quæ Pannonium, Theutonicum genus
Caſtis et viduis conditionibus:
Quàm ſceptris melius ſacrat Elizabeth.
Et Regale decus candida Margaris
Fernanda ſobolis proxima ſtemmata.
Sæclorum nouitas ſurget ab integro,
Terris barbaries ferrea deſinet,
Atque anni repetent aurea ſaecula.
Parebunt Solymae Bethlemiae quoque,
Terrae: tùm Sinai ſacra cacumina
Carmelus, Libanus, caelituum choros
Agnoſcent iterum ſub nemore inuio.
Iordanis latices feruidus aduena
Securus capiet, rubraque littora

Luſtra-

Luſtrabit, pàuidus nullibi ab hoſtibus.
Tandemque hoſpitibus gratus, & incolis
Exultans repetet patria littora,
Fernandi celebrans imperia aurea,
Fernando ſobolem perpetuo auream
Exorans, atauis conſimilem ſuis
Ipſi perſimilem Magne Parens tibi.
En dant vota preces, en Procerum Chori
Faecundae Illyridis: reſtat vt vnicus.
Accendas precibus iam grauioribus
Regnantum Domini pectora olympica;
Fernandum ad decora aſſueta fauoribus.
Votis aſtra ſonant: ſacra Cobors preces
Iungit. iunge preces Magnè parens tuas,
Iunges namque tuis, quas tibi iunxeris:
Natos ditat Aui gloria. Poſteri
Priſcos nobilitant perpete gloria.
Sic clarus genitor gloria filij,
Et patris ſapiens gloria filius,
Sic te, ſic ſobolem reſpicit vtraque,
Sic quam das ſoboli, das tibi gloriam.
FERDINANDA PARENS EST TVA GLORIA.

Pio

Pio Lectori Author. S.

REGIAM Sanctitatem Illyricanæ fæcunditatis collegimus, non ex maiori parte Europæ, & magna Aſiæ, qua Illyricæ linguæ vſus patet ampliſſimè, quàmuis ſermonis nota, nationes diſtinguantur, ſed ex ea tellure, quam Romani Imperij maieſtas, Illyrici nomine cenſuit: maieſtas, inquam, non adoleſcentia, vel ætas adulta. nam ſicuti videre eſt apud Liuium & Florũ, quo primùm tempore Romani vltrà ſuperum mare arma protulerunt, eam terræ portionem, quæ Plinio, & Pomponio teſte, circà Labeatem paludem iacet; quam Illyricus fluuius inibì, Antonino, in ſuo itinerario, notus, interfluit, Scodra vrbe nobilem, tanquam à Dalmatia, & reliquis regionibus eiuſdem linguæ, diuerſam, hoc nomine appellarunt, Adulta verò Romana potentia, Suetonius, dum maximam partem Illyrici per Tiberium ſub Auguſto debellatam ſcribit, totum, inquit, Illyricum; quod intrà Italiam, Regnumq; Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubium flumen, & ſinum maris Adriatici patet, perdomuit. Plinius, Pomponius item, & Appianus, amplioribus terminis dilatant, illud itaq; Illyricum hic intelligimus, quod vergente ad ſenectutem Romano Imperio, Valerianus Imperator apud Trebellium Pollionẽ, ad Zoſimionem epiſtola, dum Claudium Illyricianæ gentis, Ducem Illyrici factum ſcribit, amplioribus deſcribit limitibus; cum ait: Dux factus eſt, & Dux totius Illyrici, habet in poteſtatem, Thracios, Mæſos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus. Illam denique Europæ portionem, quam Sextus Rufus vir Conſularis ſub Valẽtiniano, adhuc ampliori ſepſit ambitu. cum decem & ſeptem Illyrici recenſuit prouincias, ſex poſtremas iuriſdictione tantùm Illyrico adſcribendo, vtpotè maiori ex parte Græcanicas. maximo verò finium termino Illyrici indigena, & proindè optimè omnibus alijs, paucis licet, ob oculos poſuit D. Hieronymus, in Epitaphio Nepotiani, & Epiſtola ad Geruntiam ſiue Ageruchiam. dum Illyricum à Conſtantinopoli ad Alpes Iulias producens, prouincias à Valeriano numeratas, & à Rufo, ſed clariùs aliquantulum, omnes eas, noſtras, hoc eſt Illyricas, vt in noſtris Dialogis de Illyrico docuimus, appellat: qua ratione Illyricum, totam eam terræ plagam accipimus, quæ inter Põticum, Aegæum, & Adriaticum maria, Danubium fluuiũ ſeu Iſtrum, & Græciã, atque Italiam regiones, clauditur. Hiſtorias porrò huiuſce fæcunditatis, grauiſſimorũ ſcriptorũ, & Vniuerſalis Eccleſiæ, vt plurimùm, authoramento ſacratas, ſuis authoribus, qua decuit ſinceritate adſcribimus. ita vt admodum pauca de noſtro, vbi veritatis illuſtrandæ neceſſitas ſic exegit, addiderimus: Irenæ vitam planè admirabilem, & cui vix ſimilem promptuaria ſanctæ Eccleſiæ proferant, vberiorem, fortè aliquis

optaret

optaret teſtimonijs, nos qui totam eius hiſtoriam ex ingenti volumine Antonij Beatilli, breuioribus perſtrinximus, ne tædio eſſemus Lectori, hunc ipſum ad eiuſdẽ Beatilli eruditiſſimas explicationes, & notas diligentiæ eximiæ, quas ille nõ ex ſingularibus, & quibuſcumq; ſed ex grauiſſimis Scriptoribus, antiquiſſimis Menologijs & Martyrologijs, in primis verò ex antiquo Liciẽſis Eccleſiæ Breuiario, quo triũ lectionũ peculiari officio, anniuerſaria illius memoria celebratur, remittimus; quā in rem, ſententiam Petri Caniſij magni anteriori æuo viri, ab eodem Beatillo citatam, dum Irenæ geſta miranda percurris pie Lector, memoria teneas oro; In Sanctorum, inquit ille, miraculis admittendis, & conſirmandis, neque nimiùm faciles, neque rurſus, plùs æquo difficiles, ac moroſi eſſe velimus. etſi enim omnia, quæ in hoc genere leguntur, eiuſdem non ſint ponderis, & auctoritatis; tamen quia charitas non eſt ſuſpicax, & temerè aliena iudicare prohibet Chriſtus, minùs in eo quidem erit periculi, ſi à bonis probabiliter narrata, & à doctis non reiecta, recipiantur, quàm ſi eadem faſtidioſo, & contentioſo, perfractoq; animo, repudientur. Hæc habe, & aue.

CATHALOGVS NOMINVM REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE.

Vita S. Arthemiæ Virg. & M. Fil. Diocl. Imp. & S. Serenæ matris eius. pag. 57
S. Conſtantini Magni Imperat. & S. Helenæ matris. 69
S. Conſtantiæ Virg. filiæ S. Conſtantini Imperat. 151
S. Cyrillæ Virginis & Martyris. 271
S. Eliſabethæ Viduæ Andreæ Regis Vngariæ & filiæ. 247
S. Emerici Ducis Slauoniæ filij S. Stephani Regis. 227
Fl. Valerius Glycerius Imperat. & Epiſcopus. 175
S. Hadriani Martyris filij Probi Auguſti. 43
S. Irenæ Virginis & Martyris. 1
B. Iuanis primi in Bohemia Eremicolæ filij Gojtumili Regis Dalmatiæ. 191
S. Liciniæ Aug. Mart. Maximini Imperat. vxoris. 65
Marciani eximij Imperat. 165
S. Margaritæ Virg. filiæ Belæ Regis Vngarorum. 271
S. Metrophanis, Probi eius fratris, eorumq; patris Domitij, &c. 49
S. Placidiæ Virg. Valentiniani III. Imperat. F. 157
S. Quirini Martyris filij Philippi Auguſti. 31
S. Sabbæ Epiſcopi Simeonis Stephani Raſciæ Regis filij. 285
S. Stephani Patriarchæ Conſtantinop. filij Baſilij Magni Imp. 195
S. Stephani Apoſtoli, & primi Regis Vngarorum. 201
S. Tryphoniæ coniugis Decij Imperatoris. 83
& Virtutes Tiberij Imperatoris optimi, & religioſiſſimi. 181
S. Vladislaus Regis Vngariæ Dalmatiæ Croatiæq; 233

REGIAE

REGIAE SANCTITATIS ILLYRICANAE FOECVNDITAS

AVTHORE IOANNE TOMCO MARNAVITIO COLLECTA.

VITA S. IRENAE VIRGINIS ET MARTYRIS.

REGIA ſanctitatis Illyricanæ fœcunditas, vtpote nationis illius propago, quæ prima ex gentibus ad Chriſti cauſam, ductore gentium Doctore Paulo, eſt aggregata; ne Iudaico populo nobili Protomartyre ſexus maſculi Stephano, liberali prodigalitate ſanguinis effundendi pro Chriſto, minus própta videretur; debuit, vt præſtitit, fæmineæ conditionis primitijs cælo oblatis, iiſq; proſapiæ regalis inſigniri; ex antiquiſſima nimirũ, & Illyricæ ſobolis parente, gente Thracum, à Tyra Nœui nepote, Iapetis filio, teſte Hieronymo denominata; Illuſtriſſima inquã Virgine Iræna Licinij Principis filia, cuius Licinij pater Cotys Rex, Tacito, Suetonioq; celebris, illius Cotys per Rhemetalcen filium nepos extitit, cuius nobilitatem Ouidius, Elegia nona, libri ſecundi, de Ponto: exaggerans hæc ait

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi peruenit vſque Cotis.

& paulo poſt eadem Elegia

Hec tibi & Eumolpus generis clariſsimus author,
Et prior Eumolpo, ſuadet Erichthonius.

vt per mille & centum annorum ſpatium, perpetua maximorum Regum ſucceſſione, protomartyris noſtræ nobilitetur origo. apud antiquiſſimos eoſdemq; grauiſſimæ notæ ſcriptores. Hæc itaque patre Licinio, filio Cotys Regis Thraciæ; regnante in hac regione per ea tempora, Sedecio natu maiore Licinij fratre; in Macedonia, cuius maxima pars cum Thraciæ portione parebat Licinio, matre vero itidem Licinia, Theſſalonicam gentis Vrbem primariam, & poſterioribus ſæculis omnium Eccleſiarum Illyricarum primatem, natale ſolum habuit, vndequadrageſimo primi Chriſtiani ſeculi anno, quinquennio poſt Chriſtum Regem Regum, æterni Patris cæleſti ſolio exceptum. vt obſeruat Antonius Beatillus, qui eruditiſſima pietate, nuper integro volumine vitam eximiæ virginis eſt proſequutus. quoque facem præferente, in præſenti hiſtoria ſumus progreſſuri. vnicã prolem eam parentibus extitiſſe, ac ſi natura ex eadem radice, melius, vel æquale ſaltem germen amplius emittere poſſe diffideret; idem eſt author. ne ergo nobilitati generis bonisq; fortunæ, corporis etiam præſtantia deeſſet, ea pulchritudine membrorum excelluit, vt ſpectatores in admirationem attraheret; acceſſit ijs perſpicacitas, ac mira velocitas ingenij; cui exercendo, ciuis Theſſalonicenſis Apellianus nomine cura parentum præficitur; Chriſtianæ quidem religionis; ſed principibus hoc nomine prorſus ignotus. ne quoque in ſinu parentum, delicijs & aulæ blanditijs puellæ indoles vlla ex parte quid detrimenti poſſet accipere, extructis in Vrbis pomerio ampliſſimis ædibus, eas ætati teneræ ad omnem virtutis excellentiam efformandæ, rebus omnibus inſtructiſſimas, pro domicilio filiolæ, magiſtro, ac nobili eius famulitio aſſignant. vix quinquenniũ exceſſerat Penelopa, hoc enim nomen à parentibus impoſitum gerebat, ſapientia ſupra ætatem inſignis, cum Licinius intra deſtinatas ædes, quas octuaginta ſignis auro conflatis exprimentibus Deos inanes ætatis illius exornarat; vnicam filiam incluſurus, euocatis tota Macedonia prouincia præcipuis quibuſcunque Dynaſtis, per viginti dies integros, eos regijs delicijs, ſummaq; ludorum celebritate

detinuit;

detinuit; quibus exactis Penelopam magna nobiliſſimarum matronarum caterua, ipſaq; Licinia parente, eiuſdemq; Liciniæ ſorore, ſocia puellæ futura comitante, ad limen ædium adductam; Licinius ſic affatur. En mea progenies amœniſſimo viridantium hortulorum ambitu exterius, ſummorum Deorum præſidio fultas interius ædes aſpicis, inſigni opere ſtructas; eas tibi, & Apelliano moderatori tuæ teneræ ætatis exornaui, quibus aſſiduam tibi ſociam, cognatam meam, matris tuæ ſororem; cum tredecim puellis, ſolatiò ſeruitioq; non diu duraturo aſſigno; hinc virtutibus aucta, breui connubio magni Regis iungenda. ad hæc Penelopa tanquam ſagitta icta, vbertim illacrymando, maxima coronæ adſtantis admiratione talia reddidit: hic igitur ſepulcro ante diem, ab eodem qui me ad vitam extulit, inferri debeoq; dulciſſimæ genitricis orbanda aſpectu? hoc ne regio naſci ſtemmate profuit? tu verò dilectiſſima parens ferrene poteris me immaturam adhuc tuis oculis ſubtrahi? ſatius erat nunquam naſci, quàm ad eiuſmodi miſeriarum ſtatum adduci. ſi in hoſtiles barbarorum manus incidiſſem, quid infelicius accidere potuiſſet mihi quæ inſpectante genitrice, totq; præſtantiſſimis Principibus, ſpecie boni, cæcis occludor carceribus? quibus verbis matri licet, omnibusq; alijs commiſerationem lacrymis atteſtatam eliciiſſet, nihilominus Licinio patre in ſententia perſiſtente, Apelliani curæ commendata, ſubit ædes, Principibus ad ſua redeuntibus: illa poſtquam aliquandiu quieuit, agente moderatore, facilitate ingenij, & indolis dexteritate, mirum in modum in diſciplinis, & bonis artibus profecit; vrgebat Apellianus pro viribus vt cum eruditione regia indole digna, teneriori ingenio Euangelicæ doctrinæ ſuauitatem inſtillaret, aſſiduis à Deo precibus expoſcendo, vt conatibus eius pijs, æternæ benignitatis adeſſet fauore; nec interea dum puellari ſaluti ſtudet, Chriſtiana induſtria quibus poterat extra palatium, ita tamen ne res Licinio innoteſceret, haud exiguo operæ pretio defuit. duodecimum annum ætatis agebat Penelopa, cum magiſtri precibus æquè ac ſtudio, ſplendoris æterni radius ei affulſit; profundæ noctis ſilen-

 tio

tio ijs aliquando tota mente intēta quæ ab Apelliano ſæpius audiuerat, per feneſtram orientali plagæ oppoſitam, Columbam ramuſculum oleæ roſtro præferentem, cernit inuolare, quo ramuſculo aureæ menſæ impoſito, ſtatim auolat; mox eadem planè feneſtra Aquilam ibidem roſtro, coronam varijs raræ fragrantiæ floribus intextam geſtantem inferre, eademq; eidem menſæ impoſita, repente euaneſcere; dum Virgo rei ſucceſſum contemplatur & ſtupet, additur ſtupori maior occaſio. miratur enim teterrimi corui ſpecie alitem per feneſtrā occiduæ parti expoſitam irruere, ſerpentemq; peſtiferum vnguibus illatum, ſupra ipſammet exponere menſam: hinc ſtupore timoreq; pariter acta, ad Apellianum accurrit, remq; totam eo quo contigerat ordine promit; inſtat & vrget magiſtrum pro ingenita ſibi prudentia, quid res viſa portendat, explicet quantocyus. ille perpendens animo, tandem aliquando regiæ ſobolis ad Chriſtum adducendæ occaſionem adeſſe, ita fertur loquutus. Noueris ò Princeps puella inſtare tempus quo æternæ mentis numen ac pietas, illuſtratura mentem tuam radijs veritatis, rem à te mihi expoſitam, oculis cordis potius quàm corporis tui ſpectandam nuper exhibuit. Columba igitur quam vidiſti, argumentum eſt diuini ſpiritus, qui vt veritatis omnimodæ doctor credenda, & agenda præcipit hominibus. hinc oleæ ramuſculum afferri tibi voluit, immenſæ indicium pietatis, qua vbi (vt ſpero) ſordes animi ſalutari lauacro ablueris, eundem eſt animum inuncturus. Aquila porrò quæ ſuprema alitum Princeps habetur, religionē Chriſtianam omnibus alijs longè ſupremam demonſtrat, & cum præuia diuini ſpiritus pietate, tu quoque Chriſtianæ religioni ſis adhæſura, ea raræ fragrantiæ florum corona tibi ſe exhibuit, vt noſcas te lauacro ſalutari Chriſto regeneratam, fauore ipſius, pretioſiſſimum caſtioris vitæ theſaurum toto vitæ ſpatio integerrimè ſeruaturam; inde poſtmodum illa corona in cælo coronanda, qua eos qui inter homines illibati pudoris extitere ſeruatores, verus Deus redimire conſueuit. nec terrearis teterrimi Corui, cum ſuo ſerpente portento, in bonum & felix omen cedet:

etenim

etenim malum dæmonem æternum humani generis hoſtē præſignat Coruus, qui ſtatim atque vero Deo inter Chriſtianos nomen dederis, quò te ab religionis arreptæ pietate retrahat, peſtiferos Regum, Principumq; mundi ſerpentes in te concitabit, ij varijs cruciatuum adinuentis, immania ſæuitiæ ſuæ contra te eructabunt venena. verum enimuerò illius erga te fauore propitio, qui vt hæc tibi ediſſeram præſens mihi ſuggerit, vel inuito, deluſoq; tartareo hoſte, te ſemper in certamine victricem futuram, quoadusque præclarum & glorioſum triumphum cælo inferas, fore cōfido. & ne me gratis hæc tibi ſuſpiceris proponere, Aligerum cælo miniſtrum, à ſupremo rerum omnium moderatore, intra paucos dies, inſtructorem Chriſtianorum arcanorum, ad futurum tibi ſpondeo. interea diuinæ cognitionis lumen intra penetrale cordis hauſtura, luci veritatis Euangelicæ admittendæ, animi tui domicilium habeas exornatum. recreatur, ſermone magiſtri Penelopa, non tamen Chriſtianæ adhæret pietati. quippe cuius ſecretiora arcana nondum perceperat, quæ tamen mira diſpoſitione illius Dei, qui iuxta ſacrum illud oraculum, potens eſt ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, haud diutius dilata percepit. at Licinius abiecta omni ſpe diuturnæ ſterilitatis experimento prolis vlterius ſuſcitandæ, quieti poſteritatis conſulturus, re cum grauioribus aulicis communicata, vnicam filiam iam duodennem filio cuiuſdam Principis Antonini nomine, ditioni ſuæ proximi copulare deliberat. quamobrem vna cum vxore Virginem adit; eidem longa verborum ſerie quid deliberaſſet aperit. illa quæ paulo ante, qualia præmia virginitati manerent cælo parata, ab Apelliano magna mentis alacritate cognouerat, dubia quid parentibus reſponderet, quibus optaret contraire nullatenus, deliberando maximi ponderis negotio, octidui inducias obtinet, parentibus, alijsq; qui aderant prudentiam puellæ admirantibus. at quo expeditior interea Penelopa de re propoſita, poſſet cogitare, Apellianus cum famulitio, paucis exceptis iubetur ædibus excedere. in eiuſcemodi ergo ſolitudine dum vtriuſque vitæ ſtatum, conditionemq; examinat, inops

conſilij ad Deorum inanium inani conatu opem confugit. quos poſt diuturnam expectationem mutos experta, Deum quem Chriſtianos colere ab Apelliano didicerat, conſulendum decreuit. feneſtram igitur orienti ſoli expoſitam, qua Columbam, Aquilamq; inuolare animaduerterat, adit; ibi oculis in cælum fixis, iunctisq; in modum ſupplicantis manibus: Chriſtianorum inquit, ò Deus, quem vnicum, admirabilẽ rerum conditorem audio, en ipſa opus manuum tuarum, ſicuti cælum ipſum & quicquid ampliſſimo eius ambitu continetur, ex nihilo produxiſti, te qua humilitate pietate valeo deprecor, mentis meæ tenebras diſcutias, vt ea quæ Apelliano magiſtro noui, an certa ſint, præſertim an pudoris integritas connubiali vinculo ſit anteferenda, clara luce aperias, voluntatisq; tuæ certum interpretem, & ignorantiæ meæ depulſorem aliquem ex Angelico famulatu tuo, mihi rerum tuarum ignaræ ſubminiſtra. vix effata: lapſus cælo pulcherrima ſpecie planèq; diuina venuſtate miniſter adeſt, qui poſtquam ſe ab illo quem Chriſtianorum Deum implorarat, votis eius adimplendis adeſſe ſignificauit, excellentiã virginalis conditionis, & quã longè nuptialibus tædis hæc ante ſtaret, expoſuit, & Deorum inanium impoſtura detecta, vnius trini veri Dei rationem, æterniq; verbi humanis artubus induti, erga homines pietatem in terris exhibitam, reliquaq; ad Chriſtianam religionem ſpectantia, fusè declarauit; inſuper in poſterum pro Penelopa, Irenam appellari debere ſignificauit, ab eo tempore quo ex ſchola Doctoris gentium diſcipuli Timothei opera, fonte ſalutis ablueretur, quem ad eius ædes, iam tum Theſſalonicæ degentem ſe deducturum promiſit. ſicq; inſtructam, mira iucunditate animi geſtientem puellam cælum repetens dimiſit. agebatur cum hæc fierent feliciſſimæ primæ Chriſtianæ ætatis annus primus ſupra quinquageſimum, quo tempore concluſo & ſoluto maximo omnium Hieroſolymitano Apoſtolico Concilio, eiusq; authoritate conuertendis ad Chriſtum gentibus Paulo demandata prouincia, peragrante illo Phrygiam & Galatiæ regionem, cum æternæ benignitatis conſilium eò tenderet vt

Digitized by Google

Illyrica gens, amplitudine ſua, inter omnes alias nationes per Aſiam Europamq; maxima, prima ex gentibus effuſo per Chriſtum ſanguine mercaretur, vetitum fuit Paulo, & ſocio eius Silæ à Spiritu ſancto, vt ait S. Lucas in actis Apoſtolicis, loqui verbũ in Aſia, ſed & vlterius in Myſiam progredi eodem ſpiritu obſtante prohibentur. Troadem ergo deuenientes vrbem maritimam Antigoniam alijs dictam, viſio per noctem Paulo oſtenditur: vir Macedo ſtans, & deprecans eum vt in Macedoniã tranſeat, Macedonibus opem laturus. Ita explorato diuinæ voluntatis imperio, per Samothraciam profectus eſt, Neapolim, mox Philippos, primam partis Macedoniæ Coloniam, vbi prædicata veritatis via, poſt luſtratam Amphipolim, & Apolloniam vrbes Macedonicas, iam Theſſalonicæ agebat, hic dum magno animarum Chriſto lucrandarum fructu Paulus Apoſtolico perfungitur officio, Timotheo quem ex Aſia ſibi ſocium adſciuerat, egregiam operam nauante, Angelo duce Timotheus ad Irenam intra eius ædes, iuxta ſponſionem pridem factam, introducitur. cuius aduentu ac eloquio mirum in modum exhilaratur puella. mox rogat vt Pauli quoque videndi ſibi copiam concedat. audit virginem Timotheus, Paulumq; introducit, quo doctore Chriſtianis inſtituta diſciplinis, mutato Penelopæ nomine in Irenam, ſecundum Angelicum præceptum, ex Ethnica fit Chriſti virgo, Timotheo eam ſacris vndis eluente, mox ad perſecutionum procellas imperterrito animo, pro æterna felicitate aſſequenda tolerandas animatam, muneri ſuo exequendo ædibus, nec multo poſt Theſſalonica quoque receſſit: purgata ſacris vndis Irena, superniq; numinis afflata ſplendore, agnouit demum quam grauiter erraſſet, Idolis cultum Deo vero debitũ exhibendo. hinc Chriſtiana planè generoſitate æſtuans, arreptis eorum ſimulacris, confractisq; ijs extra ædes proijcit, iiſdem inſultando eiuſcemodi verbis: En Ethnicæ ſuperſtitionis Deorum potentiam, vt ſe tueri nequeant ab iniuria, quòd ſi verè Dei eſtis, vt veritate orbati homines vos prædicant, veſtro malo medicinam adhibere. id ſi præſtare nequaquam poteſtis, multo minus

nus hominibus ad veſtram opem confugientibus adeſſe poteritis auxilio: expirant interim octidui induciæ à patre obtentæ: adit filiam Licinius cum coniuge, reliquaq; turba aulica. hic priori repetito ſermone, ne plura proferret Irenæ interceſſit alacritas: illa enim magna animi orisq; conſtantia, ſe Chriſti ſeruitio addictam, & eidem iam deſponſatam, ſponſos quoſcunque alios faſtidire, iureq; nefas inexpiabile cenſere, Regi Regum Deo pactam fidem violare; didiciſſe certo experimento præterea, Idola ad ſui tutelam in ædibus pridem collocata, dæmonum ſimulacra non Deorum, ſecus enim iniuriam à vili fæminuncula illatam; non paſſuros inultam: lætandum ipſis parentibus, ſine vllo ſumptu, abſque moleſtia & labore ſobolem ſuam cernere vero Deo matrimonio iunctã reſpondit. dum hæc aliaq; in hanc ſententiã ediſſerit Irena, incredibile eſt quo Licinius ardebat furore, cum ſe deluſum omni ea ſpe, quã de filiæ nuptijs conceperat excidiſſe prorſus animaduerteret; verum diſſimulata ira, retrocedit ad vrbem, paulo poſt etiam filiam eo traducturus, eandemq; Chriſti memoria animo eraſa, ad vota ſua, vt ſibi perſuaſum habebat, traducturus. vt ergo domum attigit, mittit qui ſtatim filiam ad ſe adducant, exequuntur iuſſa ſatellites, illa capiendi ducendique, omni ſolicitudine depulſa, cæleſtiq; tantùm contemplationi mente intenta, libertatem concedit, lætaq; Theſſalonicam petit: verum enimuerò cum humani generis hoſtis præuidens quantum augmenti ad res Chriſtianas eſſet acceſſurum, ſi ea quæ in priuatis ædibus Irena patri de Chriſto expoſuerat, ad ipſius adducta tribunal, tota vrbe ſpectante replicaret, congreſſum filiæ cum Licinio modis omnibus impedire ſibi proponit. humanam ergo mentitus faciem fit obuius extra vrbem Virgini, monet ne patrem iratum vllatenus adeat, ni certum capitis adire velit diſcrimen. cui illa: ignoras inquit me Chriſti ſponſam, nil carius à parente meo quàm mortem optare, amoris erga meum ſponſum declarandi gratia. apage ergo, mortem non timeo, tormenta quibus à patre affici poſſum non horreo. Chriſto deuota, illius exemplo, libenter moriar. hinc dæmone ſe præ nimio furore

Digitized by Google

rore detegente, & multas minas ingeminante, Virgo plura loqui prohibet, veriq; Dei authoritate iubet repente illum vrbem ingredi,perq; omnes vias Theſſalonicenſes quouſque ad Regem perueniat alta voce proclamare: Penelopã ſpretis inanibus Dijs, Chriſtianam eſſe, idcircoq; non amplius Penelopam,ſed Irenam vocari. paret dæmon & iuxta virginis præſcriptum preconis inſtar rem omnem exponit. ſiſtitur illa patri, nouitate rei, rabie furoris, inſano ſimili, & in hæc verba prorumpenti: Quid eſt quod de te audio? ecquis te inſanus eo adduxit vt venerabilium Deorum maieſtate calcata, infami nota noſtræ gentis perditiſſimi mortalium cultui adhæreres, qui facinorum impiorum enormitate, à ſuiſmet gentilibus turpiſſimo Crucis ſupplicio eſt extinctus? quis te mente motam ignoti hominis ſuperſtitionem antiquiſſimo, omnibusq; gentibus communi Deorum cultui præferre debere adegit? ergo te mihi dolorũ acerbiſſimarumq; pœnarum futuram materiem in lucem edidi? ædibusq; tui tantum gratia omni ſplendore extructis, educare curaui? ſed faceſſant verba, querelæ ſecedant, quorſum tempus fruſtra contero? vtrumuis eligas. vel funeſta hæc tua reijcienda ſuperſtitio, vel vita ijs cruciatibus qui Deorum perduelles ſpectant concludenda. ijs à Licinio ingenti furore prolatis, Virgo omni qua potuit modeſtia, ita reſpondit, vt originem, modum, authorem ſibi in Chriſto ſponſo deligendo, & nomine Irenæ pro Penelopa amplectendo, diffuſa pacataq; oratione, exaggerata Deorum inanium dementia, declararet. at pater maiori excandeſcens æſtu, minisq; minas addendo inauditæ acerbitatis vindictæ, de filia, ac reliquis Chriſtianis ſumendæ ſolicitus ſecedit. moxq; immani deliberatione, Thraciæq; Regibus familiari ſæuitia iam ab eo Diomede qui Troiano bello inclaruit, ferociſſimis Equis proterendam deſtinat. verumtamen paternis viſceribus, in ipſo conſilij ſui ad effectum perducendi procinctu, amore vnicæ ſobolis, emollitis, maluit experiri vtrum ſuaſu & conſilio prudentiſſimarum matronarum, à Chriſto, & mortis contemptu abductam, ad Idolorum affectum poſſet pellicere. adhibet matronas & ge-

Digitized by Google

nere, & prudentia præſtantiſſimas, animo filiæ expugnando. at vbi eaſdem quarum induſtria filiæ ſibi lucrandæ ſpem conceperat, ab eadem ad ſponſi cæleſtis venerationem traductas agnouit, eo furore corripitur, vt ſtatim deſtinatam pridem filiæ mortem publicaret. vincitur itaque manibus ac pedibus, & proterenda Equorum vnguibus, ad ſtatutum locum adducitur; adſtat immanis parens indigno filiæ ſupplicio rabiem immanitatis expleturus, innumera circumfuſus populi multitudine ad inauditum ſpectaculum affluentis; proſternitur à feralibus miniſtris Irena, ferociſſimarum belluarum greges in ſtratam ſolo concitantur, vrgentur, ſolicitantur: res mira, vix Virgo mente cælum pulſauerat, aduolat Angelus, belluis incuſſo timore, Virginem vinclis exoluit. ferunt vnam belluarum vehementi impetu in Licinium actam, vnico morſu dextra eius dentibus à reliquo corpore auulſa ſpectante vniuerſo populo mortuum reliquiſſe, vocibusq; humano ſono conceptis, Virginem laudibus extuliſſe, beatamq; iterato vocitaſſe, magna turbæ adſtantis admiratione Irenæq; lætitia. mortuo itaq; repentino caſu Licinio, ſolutam periculo Irenam ſupplex populus aggreditur, precibus inſtat, Chriſti amore obteſtato, parenti mortuo opem ferat aliquam; illa tum populi rogatu, tum filiali erga genitorem affectu, elata voce, oculisq; ad cælum verſis ita precatur: Chriſte Ieſu mi Domine, qui ſororum precibus Lazarum ex tumulo ad vitam reuocaſti, me quoque ſupplicem pius exaudi, conſuetaq; benignitate, ita te erga parentem meum digneris agere, vt ipſe vitæ redditus, vniuerſaq; multitudo circumfuſa, te verum Deum agnoſcant. admirandam precum efficaciam, vix extrema verba Virgo protulerat, ingenti omnium ſtupore, aſſurgit Licinius, & ex obſcuris mortis tenebris, vitali luci, integræq; ſanitati reſtituitur. inde clamore magno nullum præter vnicum Deum Chriſtianorum, qui generis humani amore, mortalibus artubus indutus, grauiſſima tormentorum genera, ipſamq; mortem tulerat adorandum exclamat. tum in amplexum filiæ corruens, longa oratione, propoſiti ab illa arrepti conſilium, proſequitur lau-

dibus,

dibus, eidem fauſtas imprecationes repetendo, idolorumq; cultu deteſtato, vt ſibi cui vitam impetrarat, erratorum quoque veniam obtinere velit deprecatur. mox cum vxore Chriſtianæ pietati aggregata, anteactæ vitæ piacula ſalubri pœnitentiæ fructu expiaturi ſimul, intra ædes ante ſexennium filiæ educandæ extructas ſponte includuntur: mortui Principis,& ad vitam filiæ precibus reuocati caſus, tria millia multitudinis ad fidem Chriſtianam amplectendam attraxit, Virgine illam neceſſarijs Chriſtianæ legis præceptis inſtituente. quam ſequenti die Licinius ex Vrbe euocat, ſeq; cum vxore Chriſtianis rebus edoceri flagitat, quod dum illa omni adhibita diligentia exequitur, adeſt repente Angelus cælo demiſſus, qui eorum propoſitum de Chriſti fide ſuſceptum, magnis effert laudibus. eius aſpectu & alloquio ſummoperè recreati, Chriſtiano ritu ſacro fonte expiari voluerunt. hinc Licinius datis ad fratrem Sedecium in Thracia regnantem litteris, quibus expoſitis Chriſtianæ pietatis acceptæ cauſa, fineq; ſeſe omnino Dei ſeruitio deuouendi, abdicata omni ſæcularium rerum ſollicitudine, Regnum ei liberè ſponteq; reſignat: ille fratris litteris acceptis, maximum Dijs generiq; ſuo iniuriam Licinij facto iniuſtam arbitratus, ira turbatur; euocat itaq; vndique milites, & magno inſtructo exercitu, fraternum Regnū adepturus, eosq; qui ad partes Chriſtianas tranſierant oppreſſurus in Macedoniam properat, vbi à Theſſalonicenſibus tanquam Regni legitimus ſucceſſor & hæres excipitur: verùm vbi fratrem minimè adeſſe videt, cauſamq; ſui ſeceſſus intelligit, de nepte inquirit, eam cum Chriſtianam penes Apellianum magiſtrum agere, indefeſſo ſtudio propagandi Chriſti fidem didiciſſet, maiori ira concitus, Apellianum ad ſe adduci imperat. qui interrogatus à Rege de nepte, rem omnem Chriſtiana ingenuitate fatetur. cum Sedecius ad quemdam aulæ ſuæ Principem Platum nomine verſus: Fac, inquit, Penelopa quantocius ad meam ſiſtatur præſentiam. paret ille, aduocatur Virgo, cui Sedecius: agedum ineamus inter nos conſilium; abſit, inquit illa, vt conſilio iniquitatis me immiſceam. ex conſilio ergo iniquitatis fu-

mus, ait ille, efficiam ſanè vel malo tuo diſcas quam indignè mihi reſpondeas, ſimulq; ſceleris in parentes admiſſi pœnas luas. tum Irena: Chriſtianam me eſſe optimè noſti: noueris quoque me nunquam ad inſaniam inanium Deorum tuorum redituram, quoad vero minas cruciatuum, nil dubito me veri Dei quem cum Chriſtianis vnicum adoro, de omnibus à te æquè ac alio quouis tormentis incutiendis, auxilio triumphaturam. experiamur ergo, ait ille, an qui manus eorum per quos Cruci fuit affixus, nullatenus euitare valuit, te meis poſſit tormentis eripere. dat itaq; Platoni negotium, Virginem in profundiſſimã foueam, ſeuiſſimorum ſerpentum examine plenam immittat: ille rem omni celeritate exequitur. at Irena vbi imam foſſam attigit, oculis ad cœlum de more elatis: Amantiſſimè, inquit, dulciſſimèq; mi ſponſe, qui Danielem à Leonibus, & pueros à fornace Babilonica liberaſti, me quoque indignã ſponſam, ancillamq; tuam, pro gloria laudeq; ſanctiſſimi tui nominis à feris animantibus illæſam præſerua. Sedecius ibi præſens cum orantem virginem audiuit: iam ait videbimus vtrum Chriſtianorum Deus ſit re vera Deus, & an pertinacem hanc puellam valeat à ſuis ſeruare periculis. cum repente tota multitudine admiratione defixa, aduolat Angelus, ſerpentes ſternit, animumq; Virgini ad perferenda quæque tormenta adauget. illa gratijs actis, magna promptitudine animi aduerſis omnibus perferendis exhibet ſeſe. quatriduo, vel vt alij volunt tertiodecimo die à patruo immiti intra foueam detinetur Irena, vt quam venenata ora ſerpentum non confecerant, fames extingueret. ſed illa abſque vlla læſione vel offenſa, imò multo pulchrior quàm antea extrahitur. Sedecius qui primo illo ſpectaculo ſerpentum examinis extincti deluſus, domum ſe receperat, accepto rei quæ poſtea contigerat nuncio, licet ingenti furore agitaretur, ne tamen plebem facti miraculo ſtupefactam ad aliquam ſeditionem concitaret, quatridui ſpatio adhuc à Virgine moleſtanda abſtinet, magno Chriſtianorum gaudio, qui Tyrannum exatiatum iam tormentis exiſtimabant: ſed breui gaudium mærore, timoreq; mutatur. noua tumet ira

Sedecius iubetq; Virginem adduci; interea Apellianus iram Principis metuens ſe ſubtrahit: interrogat neptem Princeps: nunquam tandem ſerio reſipiſcens, conculcandorum Deorum, adorandi Chriſti Crucifixi gratia, conſilium abiecerit, vel immemor vitæ Deorum beneficio ſuper à morte præſeruatæ, malit priorem retinere inſaniam? hortatur inde velit ſui ipſius miſereri, Deos adorando; ſecus ſe neceſſario & in eam, & in eius aſſeclas crudeliſſimo tormentorum genere ſæuiturum. Tum Virgo: Qui fieri poterit ne ego eum verum Deum agnoſcam & colam, qui cœli terræq; conditor extitit, quique meæ ſalutis ergo morti ſeſe in ligno Crucis obiecit; colamq; mutam, ac ſurdam Deorum turbam nec ſibi nec alijs vnquam profuturam? auertat æternus ſponſus à meo capite talem inſaniam; te porrò mihi amantiſſimum, ne permittas oro animam tuam ad ſui conditoris ſimilitudinem effictam, ob cultum vero Deo debitum, auro argentoq; conflatis imaginibus à te delatum, inferorum flammis perpetuo perire. Ergo inquit ille, nobis audes talia ſuadere? experiaris efficiam quomodo talis audacia ſit punienda. iubet ſatellites, exemplo terroris alijs incutiendo, virginis pedes extemplò ſecare, illi præſente Rege iuſſa faciunt. verùm cum nulla vis humana contra diuinam valeat potentiam, orante Irena, more ſolito adeſt Angelus, reſtitutiſq; puellæ pedibus vulnera ſanat: quo facto vt populus in admirationem, ita Sedecius in furorem rapitur. hinc Platus Regi ſuadet, rotæ molari Virginem alligare, donec aſſiduo rotatu fractis membris conficiatur: approbat ille conſilium, quod etiam abſque mora exequutioni mandatur. verùm Irena ſponſo cæleſti confiſa. cuius amore libenter omnia perferebat, vt diuina ſibi ope adeſſet orauit. nec irritæ cecidere preces; ſpectante toto populo iterum Angelus aquæ decurrentis impetu inhibito, omnia ligna in necem Virginis adaptata comminuit. incredibile dictu quantā voluptatem inde circumpoſita multitudo cæperit, ex quorum numero, octo millia Chriſto nomen dederunt. Sedecius idcirco magis ac magis furore exardeſcens, compellat Virginem, edicat qua arte rotas confregerit?

Digitized by Google

gerit? ad quem illa magna animi conſtantia: proterue dæmonum ſatelles, quorſum bellum infers Deo, cuius nutui parent vniuerſa? conſule me ſuadente rebus tuis, ſalutari Chriſti lauacro ablutus, vt hac ratione diuino perfuſus lumine, erratorum veniam à Deo obtineas. mox ipſius aſpectu perpetuo beandus in cęlo. tum Sedecius immani furore flagrans: afficias inquit me quantumuis iniurijs, petulantiæ tamen tuæ, ipſius ammiſſione vitæ pænas expertura, manus meas minimè effugies. quę vox vbi ad omnes adſtantis multitudinis aures penetrauit, ita in Regē pro tuenda Virgine turba exarſit, vt Regia extruſum, & ipſa Vrbe Theſſalonica, ſaxorum grandine, populari conſpiratione appetitū, miſerandum in modum confecerit. extincto infelici exitu Sedecio, regni proceres Saborium mortui Regis filium ad ſceptra hereditario iure debita ſumenda inuitant, plebis factum accuſant, & quid fieri velit interea, conſulunt. ille rei ſucceſſu percepto, vlciſcendæ patriæ necis percupidus, magnis copijs ingreditur Macedoniam, ab obuijs populis vbique tamquam Regni hęres exceptus Theſſalonicam pergit. Regis aduentantis iram Theſſalonicenſes veriti, portas omnes vrbis occludunt, vitam Regio furori omni induſtria laboreq; ſubtracturi. cuius rei gratia populari agmine Irenam conſilij inopes adeunt. illa quæ ſpem ſuam non in armis, non ciuibus, ſed in diuina ope collocarat, magna mentis conſtantia portas reſerari iubet, apparatum omnem armorum interdicit, ſupplici tantum oratione ad Deum cunctis indicta, parent illi vocibus Irenæ, reſpirantes ab hoſtili metu, orationi incumbunt. interim inſtructis aciebus ad Vrbem Saborius aduolat. iamq; nullo obſtante portas ſubiturus, Irena cum ijs qui Chriſto nomen dederant, muros Vrbis conſcendit, vbi genibus poſitis in hunc modum fertur oraſſe. Benigniſſime ſponſe animæ meæ, cuius amore ego & mecum plebs hæc vniuerſa extremo verſamur in periculo, tu qui Ionam omni ſpe ſalutis deſtitutum, in ventre Ceti potenti manu mortis eripuiſti faucibus, Suſannam vrgente iniquo duorum ſenum iudicio, humano ſpoliatam auxilio, ſupplicio imminentis mortis exemiſti; tu idem Domine atque

mi

mi Deus, vnica votorum meorum meta, ſupplicem exaudi, populoq; extrema omnia timenti mala; vt præter te neminem vniuerſi conditorem, ſeruatoremq; exiſtimet, benigna ope adſis. vix hæc Irena; res mira, repente tam Saborius, quam vniuerſus eius exercitus, in ipſo Vrbis ingreſſu, Deo precibus Virginis annuente, lumine oculorum orbantur. quo facto territi omnes, iteratis vocibus exclamant: Magnus Chriſtianorum Deus, nec vllus vltra illum Dominus: mox Virginem demiſſa ſupplicatione orant, fundat preces ad Deum, ablatam lucis vſuram impetret, ſe lumine oculorum recepto, Chriſtianam quoque pietatem recepturos ſpondentes: illa miſeratione tantæ multitudinis, ſine mora, repetitis precibus, optatam lucem orbatis obtinet; illuminati oculis, illuminari mente lauacro Chriſtiano iuxta ſponſionem pactam vt aliqui voluere; ita maior pars eatenus à ſponſione reſiluit, quoad quid beneficij accepti particeps Rex eſſet facturus patuiſſet, proprio popularis ingenij effectu iuxta illud Poetæ:

Principis ad nutum totus componitur Orbis
Vtque Ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.

Verum ille malo obduratus Pharaonis inſtar, nil de furore ſæuitiaq; contra Irenam concepta remittit: quamuis enim inſigni beneficio lucis cum exercitu accepto, paternæ necis iniuriam ciuibus Theſſalonicenſibus condonaſſet, Irenæ tamen placari noluit, nec iniuriam vt aiebat Dijs, generiq; ſuo illatam vt aboleret, potuit adduci. hinc Vrbem ingreſſus, Virgini adeſſe iuſſæ vtramque exprobrat iniuriam; addens ni patriam religionem reſumat, acerbitate ſuppliciorum certo ſibi eſſe moriendum: cui illa: quorſum inquit hæ minæ, nomine humano indignæ? audes mihi iniuriæ nomine religionem illius exprobrare Chriſti Dei, cuius pietate amiſſam oculorum lucem modo recepiſti; æquam ſcilicet mercedem in gratiam Dei de te, exercituq; tuo optimè meriti rependendo: age mortalium immaniſſime, ſæuias quibuslibet in hoc meum corpus cruciatibus à nece inferanda non abſtinens, animam meam tui iuris futuram, numquam certo certius habeas. ſtat fixum animo, me præter

veri Dei æterniq; Filium, neminem adorare. actus ira Saborius patris ſui pridem ſatellitem Platum aduocat, mandat huic, plantas pedum Virginis clauis acutiſſimis ſuffigere, alligatoq; ad collum ingenti arenæ ſacco, illam ad inceſſum vrgere. peragit mandata Platus, clauis ſuffoſſam, arenaq; onuſtam, magno impetu per Vrbis vias ferales miniſtri Virginem agunt, demum Vrbe proturbant, nec tamen Saborij Platiq; vota ſuccedunt; vbi enim ad locum à Tyranno præſcriptum ſtetit Irena, licet amore cæleſtis ſponſi, alacri animo, & ſine vllo turbatæ mentis argumento hactenus omnia aduerſa perferret, quo tamen Chriſtianos extremo mœrore ſui cauſa tabeſcentes recrearet, pro alleuandis tormentis Dominum deprecatur. illicet ſpectante ſupra quinquaginta millium promiſcuæ religionis turba, accurrit Angelus, clauos pedibus, ſaccum collo eius excutit. eodem ipſo tempore decem millibus eorum qui tot miris euentibus emolliri noluerant, hiatu terræ abſorptis. vnde tantum terroris incuſſum eſt cæteris, vt abſque vlla mora triginta mille Chriſtianam religionem amplexati, cum incolumi Virgine Chriſti nomen laudibus efferentes, ad Vrbem repedarint. nec ideo immanis animus Saborij flectitur vlla ex parte. quinimo Regia erumpens, amenti ſimilis Vrbem lymphatus percurrit, & vt quem obuium habet, de crudeliſſimæ necis modo Virgini inferendæ interrogat. aſt vbi omnium aures ſuis poſtulatis obſtructas inuenit, propriæ vitæ timens, reliquias impij exercitus, magna parte vindice Deo iam terra abſorpto, colligit, tutioremq; ſe futurum extra Vrbis mœnia inter armatas acies quam intra Vrbem & multitudinē Irenæ adhærentem ratus, in campum proceſſit. verùm enimvero aduolat Angelus, armatos ad vnum proſternit; & quaſi dedignatus adeo impio Regi manus inferre, ſimulati vulneris minitatione illum in fugam ſolum agit; is dum latebras fugitando inquirit, obſcurumq; quendam locum penetrare tentat, à dæmone obuiam repentè facto extinguitur; reuocato in memoriam exemplo Sennacheribi Regis Aſſyriorum, qui poſtquam Angelica manu centum octuaginta millia ſuorum cæſa vidiſſet, fugaq; Niniuem

niuem Regiam Vrbem terrore actus petijſſet, dum ſe manum Angelicam euaſiſſe credit, filiorum gladio infelix occubuit. ſublato horrendo caſu Saborio, omniq; inſectatione Tyrannica ſoluta Virgo, apoſtolico zelo Macedoniam peragrando, innumeros ad Chriſtum adtraxit, quos poſtmodum adueniente Timotheo ab Apoſtolo ad illas partes tranſmiſſo, ſacro fonte ablui curauit. quo comite poſtquam parentes in ædibus olim ſibi ſtructis, magno rigore viuendi, ad expianda vitæ prioris errata degentes inuiſit, eoſq; pio affecit ſolatio, eorum famulitium ex triginta tribus miniſtris conſtans, cum quinque millibus aliorum, qui Principum viſendorum ſtudio ad eaſdem ædes acceſſerant, eorũdemq; exemplo Chriſtianam fidem amplexi fuerant, Timothei opera ſalutari lauacro Chriſto peperit. quo ad Apoſtolum redeunte, ipſa peragratis alijs regni partibus, Chriſti nomen vbique circumferendo, Thraciam antiquum ſolum patrium ingreditur, Bizantiumq; adiens, idolis indicto bello, multa à Zeuſippo Tyranno, ac ciuibus Bizantinis nomini Chriſtiano infeſtiſſimis aduerſa pertulit. quibus cum ſuperior euaſiſſet, tandem permiſſa eſt negotium religionis libere promouere, breui magna ciuium parte Chriſto adducta. hinc Meſembriam Mæſiæ proximam Vrbem petijt, vbi multis pro Chriſto affecto cruciatibus, & ab ijs Angelica opera liberata, omnem ferme Vrbem ad Chriſtum traduxit. quare Apoſtolico muneri animarum cęlo inferendarum auidiſſima, totis viribus intenta, intra patrij ſoli fines contineri non potuit, quin ad vlteriores quoque gentes Chriſti gloriam tranſportaret. tranſit ex Europa in Aſiam, vbi dum magno operæ precio deſudat, in quadam Vrbe Bythiniæ, Gallica ſiue Callinica appellata, Dynaſta Numerianus, quem & Numęrium ſcribunt, accepto Virginis ad Vrbem cui præerat aduentu; ſimulq; bello quo in idola inuehebatur, vt Chriſtianã religionem incolis inculcaret, aduocat Irenam: quis eſſet, & quorſum eo accederet, interrogat. illa conſueta ſua conſtantia, Regum Thraciæ Macedoniæq; prolem, Chriſto omnium conditori creaturis adducendis officio addictã, ſe adeſſe reſpondit. Numerianus eius

Digitized by Google

dicendi libertatem moleſtè ferens; ſi verè vt iactitas ait Regia proles exiſtis, cur adeo vili indignitate deprimeris, vt poſthabito Deorum noſtrorum venerando cultu, adhæſeris fidei hominis ignauiſſimi, qui vt paſſim fertur, in ſcelerum pœnam Cruci fuit affixus? hæc ne tibi digna regio ſanguine, quē te eſſe fateris, exiſtimas? hanc igitur optionem non Deo, ſed mortalium perditiſſimo inſeruiendi, miſſam facias; ijs omnibus obſequijs quæ regiam ſobolem addecent, præmij loco mihi obſeruanda colendaq; ſecus merito cruciatuū ſupplicio peritura. hiſce verbis nil territa, ſed ſponſi ope magno ſpiritu aucta, idola deteſtando, ſuperſtitionem gentilium irridere, Chriſtum attollere, Numeriani minas nihili ducere pergit. ille maiori ira feruefcens, æneo Boue, Phalaridis olim Siculi inuento, illam includi, igne ſubiecto iubet. quam cum in cineres redactam putaret, reſtincto igne, Boue reſerato, magna omnium admiratione, viuam, & dulciſſima cum ſponſo colloquia miſcentē intuetur. ſtupet ille, verùm caſu aliquo, non diuina vi ignem torpuiſſe ſibi perſuadens, maiorem igni vim adhiberi, alioq. conſimili Boue Irenam intrudi imperat; ſed eadem vi Virgini adſiſtente, huius quoque machinæ irritus redditur effectus: perſtat nihilominus pertinaci conſilio perdendæ Virginis Tyrannus, tertium eiuſcemodi metallum mandat adhiberi, adauctisq; flammis illam includi. vix obſcuras illas latebras Virgo ſubierat, ficta Bouis imago gradus ſtatim promouet, & vbi longo inceſſu huc illucq; prodijt, illæſam demum exponit, ſed vt admirandus omnino caſus maximam ſpectatorum partem Chriſto adiecit, ſic Numerianum immani furore exæſtuantem, neci dedit: comprobato Euangelico oraculo, Chriſtum poſitum in ruinam, & multorum reſurrectionem: antequā tamen æternæ mortis tenebris oculos perpetuo moriturus occluderet, iamq; horrores inferni adiens, extremæ vocis furore, poteſtatis ſuæ Vicario mandat, nullatenus Virginem viuam patiatur, ſed quouis tormentorum genere ad mortem adigat. quibus effatis æternitate pænali cruciandus extinguitur. Vicarius Caudo qui & ab aliquibus Vbaldus etiā dicitur, Irenæ præcipit

Digitized by Google

ſi mortem vitare malit, ſpretum Deorum cultum répat; illa pij propoſiti tenax, nunquam ſe violaturam ait illam fidem, quam ſponſo Chriſto ſemel obligarat. pergeret porro ille, quæcunque vellet tormenta congereret, vitam quoque ſi libet & licet, extingueret. Caudo cum nulla acerbitate tormentorum læſam recogitaret hactenus Virginem, cruciatum excogitat, cuius ſæuitiem iudicio ſuo nullo modo poſſet eludere: itaq; cum falſa gentilium perſuaſione, non rem creatam ignem, vt alia elementa, ſed magnæ potentiæ numen aliquod certo teneret, præſertim cum per ea tempora Magicas impoſturas, quarum ream Irenam cenſebat, tali ſupplicio plectere more fuerat iam receptum, toto corpore validiſſimis funibus conſtricto, flammis illam deuouet. ſed cæleſtis ſponſus, ſponſam ſuam nouis fauoribus proſequitur. expedito ſuperno miniſtro, flammantem globum extinguit, vincula quibus adſtringebatur diſſoluit, ſimulq; flammis numen nullum ineſſe, Virginemq; à Magico dolo procul abeſſe palam edocet. aderat ſpectaculo Caudo, finem rei præſtolaturus, innumera ferme multitudine obuallatus, quare tantæ rei ſucceſſu commotus; tam ipſe quàm reliqua turba lætis vocibus ingeminant, verum Deum omnium authorem, vnicum illum eſſe, quem Chriſtiani colunt & prædicant, Chriſtoq; nomina dantes piorum numerum maxima acceſſione adaugent, fama rerum geſtarum proximas prouincias, ipſamq; in primis Bythiniæ Vrbem primariam Nicęam peruagante. erat tunc temporis Nicęæ Princeps Pruſorum Saborius nomine, Numeriani fortè ſucceſſor, hic auditis quæ Irenæ opera contigerant, cupidus illius extinguendæ, mittit qui eam Callinica Nicæam ad ſe perducant. cui adductæ iiſdem fermè verbis quibus pridem alij, ni Dijs adhæreat, extrema minitatur omnia. illa itidem vt ſemper alias minas irridendo, vnius Chriſti Dei numen extollit, multiſq; præterea in inanes Deos prolatis, ijs omnibus cruciatibus ſubeundis exhibet ſeſe, quos Tyrannica vis excogitaſſet. edoctus ille quot genera tormentorum Virgo paſſim eluſiſſet, breui compendio illam morti dedere decernit, mandat ad publici ſupplicij

locum

Digitized by Google

locum produci, ibiq; capite plecti; ſiſtitur loco ſupplicij aſſignato Irena, ponit genua, ſe ſimulq; omnes qui ſuo vel exemplo vel conſilio Chriſtianæ religioni ſe addiderant, enixè Deo commendat. quibus actis, vnico per carnificem vibrato ictu, caput à reliquo trunco dirimitur, obſtupeſcentibus ijs quos ipſa Chriſto pepererat, pariter ac mærore ingemiſcentibus. ſed mærore non diutius piorum animos afflicturo. cum enim Tyrannus truncũ, caputque, ne Chriſtiani illud ſubtraherent, per cuſtodes defodi mandaſſet, ecce ſub meridiem adeſt omni inſpectante populo cælo miſſus Angelus, qui disiecto tumulo ipſam integro corpore viuam, & elegantiori ſpecie quam fuerat, educit. mox ijs qui eius opera ad pietatem acceſſerant Virginis laudes exponit, & qualis merces illos in cælis maneat ob veræ religionis ſtudium, enarrat, promiſſaq; perpetuo Dei auxilio ijs qui tantæ virginis memoriam eſſent culturi, euanuit. illa porrò tormentorum, ipſiusq; mortis triumphatrix, reliquos longiori ſermone ad conſtantiam in fide, tormentorumq; pro Chriſto perferendorum contemptu, corroborat. tum eo ipſo tempore quo admirandæ rei caſus ad Tyrannum defertur, Virgo ramum oliuæ manu præferens Regi præſens ſiſtitur, ſtupentiq; timore diſcuſſo, excellentia Chriſtianæ religionis expoſita, eandem ſuadet amplectatur. is viſu, audituq; rerum mirabilium commotus, cæleſti afflatu conſilijs accedente, dictis Irenæ animum accommodat. denique rebus omnibus è ſententia Virgini ſuccedentibus, euocato Timotheo Epheſiorum Epiſcopo Nicæam, publica pompa Saborius cum multis alijs, ſalutari fonte luſtratur, bimeſtri tempore ab Irena vitæ reſtituta ad Saborij lauacrum intercedente. cuius ac Timothei bona venia paulò poſt Virgo Macedoniam repetijt, magna indigenarum, qui omnia quæ contigiſſent pridem acceperant, alacritate excepta. hic adit ædes ſui pridem domicilij, quibus poſt diuturnum vitæ rigorem patrem comperit obijſſe, quare matris ſuperſtitis ſolatio Angelica fermè conuerſatione diu in illis ſubſtitit. demum cum eidem quoque valedixiſſet, Epheſum iter intendit. quo itineris procinctu, fe-

runt eam nube cælo lapſa fuiſſe abſtractam, Liciumq; Vrbem Italicam inter Salentinos nobilem fuiſſe delatam, vnde annunciato ibi Chriſto, eiuſdem nubis vehiculo Epheſum fuiſſe relatam, ingenti Timothei lætitia; cuius authoritate cum Apellianum Smirnenſibus Epiſcopali authoritate iam præſidentem, aduocaſſet, magna animi iucunditate aliquot dies inibi cum illo tranſegit. ad extremum eodem ſexq; alijs comitata, vrbē egreſſa, ad ſepulchrum marmore ſtructum proceſſit, quo ſuo iuſſu aperto, cum omnibus valedixiſſet, eosq; de conſtantia in fide ſeruanda, aduerſisq; pro illa libenter perferendis monuiſſet, in illud deſcendit, datoq; negotio illius obſtruendi Apelliano, & nonniſi poſt quartum, vel vt alij volunt ſeptimum diem illud reuiſendi, ibidem in pace conquieuit. quarto nonas Maij, licet tertio natalis eius anniuerſaria memoria recolatur. Apellianus ſepulta Virgine cum ſocijs ad vrbem reuertitur, ſciſcitanti populo de Irena, rem totam prout contigerat aperit. illi tanquam communis parentis orbati præſentia, nimio dolore turbantur. & licet primo & ſequenti die, vt Apelliani mandatis obtemperarent, à ſepulchro inuiſendo abſtinuiſſent, contineri tamen nequiuere, quo minus poſt alterum diem populari impetu ad tumulum accederent, quem vbi præter ſpem apertum, operculo ad latus abiecto, & ſine corpore inueniſſent, incredibili mærore perfuſi recedūt. ferunt aliquos gentiles Virginis qui fortè Epheſi tunc aderant, cum Apellianus Virginem obijſſe denunciauit, deſiderio ſacri eius corpuſculi ad natale ſolū deferendi, ſequenti die, tertio nempe nonas Maij ad ſepulchrum inſcijs omnibus aduenisse, extractoq; illo, fragrantiam miram redolente, nauiculæq; impoſito, maxima celeritate Theſſalonicam detuliſſe, vniuerſa ciuitate ad nuncium aduecti corpuſculi ad littus effuſa, quod magno honore exceptum, ædiculæ mox pro eorum temporum conditione extructæ, illatum deponunt. innumeris interea ægris attactu corpuſculi, ſanitati reſtitutis. contigit obitus eius extremis annis Imperij Claudij ſenioris, primi Chriſtiani ſæculi annum quinquageſimum tertium circiter. vt idē Beatillus

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

tillus initio à nobis laudatus obſeruat. qui quamuis videatur primatum martyrij inter mulieres Theclæ ſanctiſſimæ concedere, cum tamen hæc ſub Nerone tabulis Eccleſiaſticis noſcatur quieuiſſe in Domino, Irena verò ſub eius antecessore Claudio, titulus protomartyris melius huic quàm illi conuenire videtur. adde quod licet ſancta Thecla multa pro Chriſto tulerit, vt flammas, ſerpentes, & beſtias, ſanguinem tamen nunquam fudit vt Irenam feciſſe multoties vſque ad capitis abſciſſionem vidimus. vt etiamſi aliquo modo poſſet Theclæ tormentis pro Chriſto ante Irenam fuiſſe affecta, ſanguinis effuſi palmam Irenæ concedamus eſt neceſſe. eius reliquiæ vt inſequentibus ſæculis ad Licienſem vrbem fuerint translatæ, eademq; vrbs eius fuerit communita patrocinio, vt paſſim Orbi Chriſtiano nomen eius inclaruerit, magnis Baſilicis extructis eius gloriæ per Imperatores ac Reges, à tribus præſertim Illyrici ſanguinis Principibus, Conſtantio Magni Conſtantini filio, Martianoq; ac Iuſtiniano; vt per orbem terrarum caſibus admirandis, illius memoriæ dicata templa ſteterint, plurimaq; alia ad gloriam ſanctiſſimæ virginis pertinentia contigerint, pius Lector ex eruditiſſimis elucubrationibus præfati Antonij Beatilli, nobiliſſimis notis illuſtratis, ad ſatietatem poterit intueri. quæ idcirco omittimus, ne ea quæ vir eruditiſſimus ſumma maturitate ac diligentia Societatis Ieſu alumno condigna explicauit, iterando, pium Lectorem tædio inurbanius afficiamus.

*

VITA S. TRYPHONIAE CONIVGIS DECII IMPERATORIS.

IRENAM, Virginem fœminei ſexus protomartyrem, non ſolùm, ſed ſi tormentorum eius genera ſpectemus, omnium ſexus eiuſdem fortiſſimam, ac proinde dignam quæ primitias gentium Illyricæ ſobolis, prima cælo inferret; Auguſtalis aulæ itidem primitiæ, Tryphonia, Decij Illyrici genere, ſed Romani Imperatoris vxor, pari pietate, impari licet certamine proſequitur. quam cum aliqui velint in patria religionem Chriſtianam hauſiſſe; incunabula adoleſcentiamq; Illyricanæ Eccleſiæ breuiter vt attingamus ſuadet neceſſitas. Illyricam gentem primam omnium aliarum ab Apoſtolo, Eccleſiæ membrum ſub capite Chriſto effectam, iam in Irenæ vita ex Actis Apoſtolicis agnouimus. hinc idem Apoſtolus Epiſtola ad Romanos, teſtatur ſe ab Hieruſalem per circuitum vſque ad Illyricum repleuiſſe Euangelium Chriſti. vnde ſanctus Hieronymus dum ſcribens ad Marcellam verbum Dei totum vbique fuiſſe docet: Verſabatur, inquit, cum Thoma in India, cum Petro Romæ, cum Paulo in Illyrico. Petrus porrò Damianus ſermone de S. Petro & Paulo: Reſpice, inquit, Paulum totum Illyricum peruagantem, ſuſcitantem mortuos, ſubuertentem templa deorum; hoc idem Gregorius Nyſſenus, ſermone de ſancto Stephano, hoc Dorotheus Tyri Epiſcopus, hoc Theodoſius magnus apud Socratem, hoc Ioannes Octauus Epiſtola ad Regem Bulgarorum, hoc Illyricanæ Eccleſiæ certa, perpetuaq; teſtatur traditio, vt in opuſculo de

Digitized by Google

Vinea Domini in Illyrico, Deo dante, fuſius hæc omnia ſumus oſtenſuri. ſucceſſere Paulo Lucas Euangeliſta in Dalmaticæ Eccleſiæ cura, Lino Petri ſucceſſore teſte, ſicuti & Titus eodem Apoſtolo ſecunda ad Timotheum atteſtante. per reliquas autem prouincias Illyrici, ex eiuſdem Apoſtoli ſchola, teſte Dorotheo in ſynopſi, rem Chriſtianam promouerunt, Andronicus, cuius meminit Apoſtolus ad Romanos, Pannoniarum Epiſcopus, Vrbanus Macedoniæ, Hermes Dalmatiæ, Clemens Sardicæ, Cæſar Dyrrachij, Carpus Beſlioeæ in Thracia; ex Petri autem ſchola, Marcus Euangelica clarus hiſtoria, in ea parte, quam Dalmatiam ſupra mare, prope Carnos, ſtylus Eccleſiæ Romanæ appellat, ſuam impendit operam. Domnio Salonarum condidit Eccleſiam, vt alios ommittam complures vtriuſque Apoſtoli alumnos. vt mirum non ſit Illyricos eiuſcemodi magiſtris primi ſubſellij, vt aiunt, tantum in Chriſtiana pietate profeciſſe, quantum illuſtriſſimorum Heroum agmina in Illyrico, tabulis Eccleſiaſticis teſtantur. ex quibus merito Tryphonia inter Auguſtales lares prima, tantorum doctorum labores illuſtrauit. quam tamen ne prolixiori ſtylo poſteritati admirandã proponamus, ſcriptorum penuria eſt in cauſa. eam in inferiori Pannonia natam inter fluuios Sauum & Drauum apud Bibalim locum Sirmio proximum, forte hodie Diakouum, throno Cathedrali Boſnenſis Eccleſiæ præclarum, propius ad Saui ripam accedens, Decij mariti natale ſolum, eiuſdemq; adhuc priuati conſortium ſortitam par eſt credere, quinimò multo tempore antequam ipſe Regni ſceptra capeſſeret id contigiſſe, ſoboles iam virilis quam in ſocietatem Principatus aſſumpſit, ſuadet. quem anno ſupra milleſimum tertio vel quarto, vt alij volunt, ab Vrbe condita, à Chriſto nato ducenteſimo quinquageſimo tertio, tertio item ac decimo poſt Iulium Maximinum, quem primum ex Illyricis Auguſtum Romanus orbis agnouit, Romanæ rei, ab Illyricana militia præpoſitum vel inuitum & reluctantẽ conſtat ex pluribus authoribus. ex Leto præſertim, ab ineunte ætate, vt idem ait, ſpem optimæ indolis præbuit Decius, in quo

virtutes

virtutes cum ætate creuerunt, ad ampliſſimas dignitates, non ambitio, non empta ſuffragia, non corruptæ amicitiæ, ſed boni mores perduxere. hinc ad Imperium aſſumptus, plurimis domi, foriſq; præclarè geſtis, à Senatu Romano, Marci Traiani Decij prænomine eſt honeſtatus. thermis eius nomine in Auentino ædificatis. Eutropius tamen illas à Decio extructas contendit, qui biennio in Regno exacto, bello Gothico in Illyrico ſuorum fraude, cecidit cum filio, vt ſcribit Letus; Victor qui eum triginta menſes imperaſſe tradit, annos quinquaginta vixiſſe, ſcribit filium audacius congredientem, cecidiſſe in acie, patrē cum perculſi milites ad ſolandum Imperatorem multa præfarentur, ſtrenuè dixiſſe: detrimentum vnius militis parum videri ſibi; ita refecto bello, cum impigrè decertaret interijſſe, pari modo. idem prædicat Decium virum artibus, virtutibuſq; multis inſtructum, placidum & communem domi, in armis promptiſſimum, nec dubium eum plures etiam laudatores habiturum fuiſſe, ſi à piorum ſanguine abſtinuiſſet. ſicut abſtinuit à Tryphonia, quam facilè errarunt, qui filij eius vxorem crediderunt, quod Herenniam Saluſtiam Auguſtam appellatam inueniant, vt Onuphrius Panuinius, ex qua aſſerit Decio natos fuiſſe duos filios. Q. Herennianum Etruſcum Meſſicum Decium, & C. Valentem Hoſtilianum Meſſium. & Herenniam Etruſcillam, tum quia Decius poſt Tryphoniam Herenniam duxiſſe potuit, vel etiam viuæ ſuperinduxiſſe, ſicuti poſteriori tempore Conſtantius Helenæ ſanctiſſimæ coniugi Theodorā ſuperinduxit; tum quia Herennia filij Decij Herēnij potuit eſſe vt re vera fuit Auguſta, nam eundē, & fratrem eius Valentem Auguſtos fuiſſe, ex numis antiquis, ex quibus etiam Panuinius Saluſtiam excitat, apparet. & quidem Herenniam potius Herennij Etruſci, quàm Decij patris fuiſſe vxorem, inde poteſt colligi, quod cum ipſa Saluſtia, Barbiana, Orbiana, ſit appellata, prænomen tamen Herenniæ à marito Herennio accepiſſe videtur, item quia Herennia Etruſcilla Auguſta, quam Voluſiani Principis poſtea fuiſſe coniugem, Lelius Paſqualinus, Fuluius Vrſinus, Goltzius, alijq; veterum nu-

 miſmatum

miſmatum examinatores tradiderunt, Herennij Etruſci filia videatur, & Herenniæ, ex nomine ipſo Herenniæ Etruſcillæ. accedit authoritas veterum ſcriptorum Chriſtianorum, & Acta S. Laurentij, ex quibus Tryphonia vxor Decij Imperatoris perhibetur. eam ſanctiſſimo fine quieuiſſe certum eſt, ſed quo tempore omninò incertum. extat tabulis Eccleſiaſticis dies eius anniuerſaria decimoquinto Kalendas Nouembris, Lucæ quoque Euangeliſtæ, Dalmatici Apoſtoli conſecrata. Decij ſtemma ex antiquis monimentis ſubijcimus.

Decius Auguſtus
S. Tryphonia Auguſta

Q. Herennius Etruſcus Meſſius Decius. C. Valens Hoſtilianus Meſſius. S. Cyrilla.
Herennia Saluſtia Barbiana Orbiana.

Herennia Etruſcilla.
Voluſiani Auguſta.

Porrò Q. Herennium filium fuiſſe Decij, præterquam in Cæſaribus Illyricis fusè oſtendimus, clarè conſtat ex lapide vetuſto nuper Romæ effoſſo, & amore quo erga nobiliora vetuſtatis argumenta afficitur vir Illuſtris D. Franciſcus Gualdus S. Stephani Eques, cuius eximio ſtudio multa me in cognitione rerum antiquarum debere fateor, ad angulum domus verius Muſæi ſui, ſub Balnea Pauli, publicæ eruditioni ab ipſomet expoſito, tenoris eiuſcemodi.

Q. HERENNIO ETRVSCO MESSIO DECIO
NOBILISSIMO CES. PRINCIPI IVVENTVTIS
COS. FILIO IMPER. CES. C. MESSI
Q. TRAIANI DECII PII FELICIS INVICTI
AVG. ARGENTARII ET EXCEPTORES
ITEM Q. NEGOTIANTES VINI SVPERNAT.
ET. ARIMIN
DEVOTI NVMINI MAIESTATIQ. EIVS.

VITA

VITA S. CYRILLAE VIRGINIS ET MARTYRIS.

PATRE Decio Meſſio Marco Traiano, matre Tryphonia, Cyrilla eſt progenita, multo antequam parens ſceptris Romanis moderandis adhiberetur, magnis tamen iã militaribus muneribus perfungeretur. quippe quem à Maximino Principe iuſſũ Tyronibus exercendis præfuiſſe certum eſt. eam Sirmij editã eſt credibile, cuius Vrbis agro Bibaléſis vicus, patris natalis locus proximus habebatur. feliciſſimo totius Illyrici, ne dicã Europæ ſolo, tribus maximis amnibus irriguo, ac proinde fertilitatis, & amœnitatis admirandæ. vt tellus nobiliſſima iure merito primam Virginem Auguſtalis ſtemmatis, proprio cruore Chriſto vero Deo conſecrato, purpurandã, extuliſſe glorietur. eam (vtpotè) in ſpem maximarum rerũ, patre ſemper ad maiora properante, eiuſdẽ cura, piæq; parẽtis diligentia regijs moribus educatam, non eſt ambigendũ. Romam vel paulò ante Imperium, vel patre imperante tranſlatã crediderim, vt mirari non deſinã quo fundamento nixus magnæ eruditionis ac pietatis vir Antonius Gallonius (ſicuti alias noſtrates) eam Romanis virginibus nuper adſcripſerit. magnitudinẽ animi, virtutis eius præſtantiam, licet inde cognoſcere, quòd Virgo tenella, patre primo ac fratribus, mox & parente Tryphonia orbata, in alieno ſolo conſtituta, & famæ ſuæ ſplendori, & animæ ſaluti egregiè conſuluerit. cum præſertim ſucceſſorum Decij mores, & tempora, turbulentiſſima, contigerint. Decijs enim, idem cuius fraude ceciderunt, ſucceſſit Tribonianus Gallus cum Voluſiano filio, ſed detecto ſcelere, exercitu vltore pœnas dedere perfidiæ. quare

P. Licinius Valerianus quem Decius ſexageſimum annum agentem exercitui ducem præfecerat, mox Cenſoria dignitate exornatum in Vrbe ad bellum properans reliquerat, ſubrogatur. hoc quoque bello Perſico ab hoſtibus capto, Gallienus mortalium ineptiſſimus, excidio Romani orbis patri ſucceſſit. præterquam quod enim illius ſocordia per triginta tyrannos imperium diſtractum, dilaceratumq; fuit, inter quos ad maius dedecus fæminea vis auſa eſt Orientis imperium ſibi vindicare, idem Gallienus muliebribus illecebris addictus, ſuperiorem Pannoniam Marcomannorum Regi conceſſit, vt eius filiam quam inſano amore deperibat, obtineret. ſed eiuſmodi monſtro Cecropij Dalmatarum Ducis opera ſublato, Claudius Dalmata, Gallieni morientis ſententia, & omnium aſſenſu, Reipublicæ gubernacula capeſſit, ſtatimq; primo Tyrannis, mox barbaris, imperij ceruicibus ſubmouendis, vir inter alias virtutes ſummo Principe dignas, eximia caſtimonia inſignis, eduxit exercitum: rebusq; vbique è ſententia geſtis, barbariſq; inaudita, fortè ab orbe condito, clade conciſis, morbo poſt ampliſſimas victorias contracto, cum nunquam in Vrbe quieuiſſet, deceſſit apud nationales Illyricos. hæc paulò fuſius expoſui vt quanta veritatis iniuria, Romanorum Regũ mitiſſimo Claudio, ſuæ gentis, & Principis filiæ interitus imputetur, æquus Lector agnoſcat. ſicuti enim eam ſub Claudij imperio victimam Deo ſacratam non iuerim inficias, ita victimæ authorem Claudium abſentem ab Vrbe, nullatenus agnoſco. hinc quæ Claudio regnanti tribuuntur, Vrbano eius Prætori in Chriſtianos ſæuienti perſecutione à Valeriano Cenſore, imperãte Decio excitata, & ſub eodem Principe continuata, adſcribenda cenſerem. Cyrilla ergo poſt tot rerũ Vrbis & orbis agitationes, ſuorum tutela ſolatioq; deſtituta, agente Deo pupillorum amantiſſimo tutore, Iuſtini ſacerdotis Romani pietate, Chriſtianis rudimentis inſtituta, poſt ſeptimum ieiunij diem pro more eorum temporum, ſalutari lauacro abluitur: hoc Auguſtalis Virginis factum tanti momenti fuit apud alios, vt triginta ſex Prætoriani milites, qui etiam ſex & quadraginta fuiſſe dicuntur, cum

vxori-

vxoribus ac reliqua familia, Iuſtinum adeuntes, proſtrati coram ipſo, datis Chriſto nominibus, (ea eſt vis exempli regij) ſacris vndis expiari petierint. quos ille ad Dionyſium ſummum Pontificem adductos voti compotes effecit. ijs ad Prætorem delatis, cauſaq; tantæ rei explorata, iubet Cyrillam, militesq; cum liberis comprehendi, ad templum deduci, dijſque immolare; illi deriſa iuſſione, deteſtatoq; idolorum cultu, in carceres detruduntur. tum aduocata Virgine eam ſic affatur: Quid eſt nobiliſſima puellarum quod originis Auguſtalis oblita, tam facile à maiorum tuorum indole degeneras? eorum Deorũ religione poſthabita, quos priſci progenitores tui ſacroſanctè coluerunt? poſthabeo deteſtor illos, Virgo reſpõdit, quod in illis non Deus, ſed dæmones coluntur, qui demum cultores ſuos ad æterna inferorum pertrahunt ſupplicia, Chriſtianisq; legibus adhærendo perpetuo Ieſu Chriſti veri Dei famulatui me deuoui. Sacrifices, ait ille, ò puella immortalium deorũ noſtrorum numinibus, maritum ſtemmate tuo conſimilem, ditiſſimũq; aſſequutura. aſſequuta ſum, ait Virgo, hactenus ſponſum nobis Chriſtianis tantum notiſſimum, tanta dignitate excellentem, vt ſimul Deus & homo exiſtat. quo reſponſo ira concitus Prætor, ipſam capite plecti imperat. abducitur, mactatur, truncum cadauer deſeritur. at Iuſtinus ſublatum corpus penes ſanctiſſimæ parentis reliquias illud tumulo tegit, in Cæmeterio quod Cyriacæ appellatur. cum eodem tempore & Prætoriani milites extra portam Salariam ſecuri percuſſi, cum familijs, nobile ſatellitium, Auguſtali Heroinę æternitatis triumpho cælum ſcandenti, ouanti turba præſtitiſſent. quorum reliquias idem Iuſtinus cum alijs fidelibus inſequenti nocte pio ſepulchro donauit. hinc eorum atque Cyrillæ anniuerſariam memoriam, Chriſtiana pietas, eodem die, quinto Kalendas Nouembris recolit perpetuò. incidit triumphalis eorum gloria in ſeptuageſimum tertij ſęculi annum, præſidente Romanæ Eccleſiæ throno Dionyſio, Romani Imperij ſceptra tenente Claudio.

Digitized by Google

VITA
S. QVIRINI MART.
FILII PHILIPPI AVGVSTI.

PRÆCLARE ſanè fæminei ſexus omni æuo admiranda virtus Regia incunabula Illyricanæ hactenus illuſtrauit Eccleſiæ: Iam verò adoleſcēte pietate Illyrica, quid virilis indoles ex iiſdem Auguſtalibus penetralibus erumpens, audeat pro Chriſto, poſcit ratio, & auguſtorum auguſtiſſimi Dei gloria, maieſtatis ſuæ radios ſuper Illyricanam gentem præ alijs expandens, intueamur. Prodit itaq; ex Iulijs auguſtalibus ſtemmatibus Quirinus, Marci Iulij Philippi, primi ex omnibus Romanis Principibus Chriſto deuoti, Imperatoris filius; & ex Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditate maſculæ virtutis principibus. Philippum patrem plerique ſcriptores Arabem appellant; Boſtrenſemq; vrbem illi natale ſolum adſcribunt. nos Illyricum habemus non tantùm quia Georgius Cedrenus, illum ortum ſcribit, Boſtris Europæ vrbe, vbi, inquit ille, & vrbem condidit, à ſe Philippopolim dictam, quam Philippopolim omnium ſcriptorum conſtanti teſtimonio vrbem Thraciæ à Philippo Auguſto nomen ſortitam, ſicuti Philippos aliam eiuſdem regionis, à Philippo Macedone, extra dubium eſt, non tantùm inquam ob hanc cauſam; ſed etiam quia Marcus Iulius Licinius quinquaginta annis poſt Philippum Romanus Imperator ex Illyrica ſobole, genus & originem ſuam ad eundem Philippum retulit, vt inter alios Pomponius Lætus teſtatur; non relaturus ſi ræ vera talem relationem; & ea tempeſtate recentiſſimam, certam non habuiſſet. quamobrem prænomina quoque Marci & Iulij ipſum ſibi adſciuiſſe credibile videtur.

præſertim cum vniuerſo orbi pateret, Daciam Illyrici prouinciam Licinij patriam ab Arabia, toto vt aiunt cælo ſegregari. ſicuti & Arabas ab Illyrico genere, cuius generis occaſione aliquos eruditos viros erraſſe exiſtimo, dum ex quatuor Quirinis Illyricis, Aquileienſi nimirum Præſule, altero Laureacenſi, ac noſtro Quirino Philippi filio, vnicum Sciſcianum Epiſcopum martyrio clarum ſub Maximiano Galerio conflant. vt nuper vir alioqui præſtantiſſimus Matthæus Raderus in volumine de Sanctis Bauariæ egregiè edito ſcripſit. Quirinus igitur noſter à tribus alijs, alius omninò, licet nominis eiuſdem, medio tertio ſæculo Chriſtiano, nobile gentis Illyricæ ſydus illuxit, parẽtibus Marco Iulio Philippo, vt diximus, & Marcia Otacilia Seuera, magnę pietatis & pudicitiæ fęmina; adeò vt numiſmata ipſius effigie cuſa, apud nos extãtia, altera facie Pudicitiam ſculptam exhibeant. Quirini vitã cum Ethnici more ſuo tegant ſilentio, veteres Chriſtiani ſcriptores, ſumma breuitate perſtringant, eam nos ex Metelli Monachi Tergeſeenſis, circa annum Domini milleſimum ſexageſimum ſcribentis, amænisſimis per ea tempori Muſis, Quirinalium titulo inſcriptis colligemus: ea tantum ex ijs delibando, vt à breuitate longe non aberremus, quibus ſeriẽ vitæ fortiſſimi Chriſti Athletæ poſſimus exhibere. Metellus itaque dum eum ſtirpe Cæſarea editum, Regij ſplendoris pro Chriſto contemptorem deſcribit, eiuſcemodi carmen concinit,

O Flos purpureus: tu Roſa nobilis
 Martyr conſpicuus, teſtis idoneus,
 Stirpis Cæſareæ germen amabile
 Aulæ Sydereæ clarus in ordine.
Pro Chriſti poſitis nomine faſcibus
 Regni delicias ac diademata
 Spernenis, diuitias cunctaq; terrea
 Regnum perpetuum ſanguine poſſides.
Fortis qui rigidas ſpernere Cuſpides.
 Inſtantem gladium temnere quiueras,
 Acer cui ſoli gloria ſorduit,

Et

Et ius imperij pro nihilo fuit.
Præpollens animi celſus acumine,
Secreuit placidis fluxa manentibus,
Hæc ex arbitrij culmine deſpicit,
Hæc quærens auido pectore ſuſcipit.
Margarita nitens, & pretio bona,
Spreuit patricij munia nominis,
Vix prætexta togæ ſerica ceſſerat,
Loricam fidei mox tener induit.
Ad bellum properat quod malè ſuſcitat,
Indignata pijs ira tyrannica,
Regnant orbe furor, atque malignitas:
Virtus, Iuſtitia, ſunt quaſi crimina.
Stat lex, culpa ſedet, arbiter eſt reus
Plectit pœna probos debita noxijs,
Vt colliſa magis clarius emicet
Iuſtorum bonitas, & patientia.

proſequitur inde fuſiori carmine præfata exagerare, pangendiq; ſtylo condigno vitam ſanctiſſimi iuuenis, opē eius implorat; quæ breuitati ſtudentes, vitæ tantum exponendæ neceſſarijs intenti, libenter omittimus. idem in ſequentibus etiam carminibus obſeruaturi. Ode itaque ſecunda deſcribens Imperatorem Philippum milleſimo anno Vrbis conditæ Chriſtianum principem regnaſſe ita canit:

Iam ſatis terris ratione verbi
Qua Deus dignans habitare terris
Corporis noſtri ſibi membra finxit
Virgine matre.
Grandinis duræ pater ille miſit
Cuius excedens vtero perenni
Perſtat Ætnæis glacies ruinis
Irreſoluta.
Dexteram cælo validus rubentem
Extulit, cornu Crucis explicatam,

Et

Et micans haſta bene fulgurante
Perculit orbem.
Terruit gentes, gratiæ ne periret
Sæculum, Paulus noua iura monſtrans,
Creditum Petrus pecus egit agnos
Ardua paſci.
Credulum ligno genus inde priſcis
Hæſerat diuæ requies Columbæ
Et ſacris limphis animæ natare
Purificandæ.
Tempus annum milleſimum notabat
Roma quo ſeçana caput coronat,
Læta plenum conditionis æuum
Percelebranda.
Verticem Regina Deo ſuperbum
Fronte matura reuerenda flexit;
Principis cedente domo Philippi
Sub iuga Chriſti.
Nec tamen liquere manus heriles
Regios geſtus, habitus prioris,
Curiæ flos, officioſa membra
Compſerat aulæ.

Mox deſcribit pacem Eccleſiæ datam per Philippum Imperatorem, & Origenem maximum Eccleſiaſticum ſcriptorem litteras ad eundem Philippum dantem; & Auguſtam Seueram quam Chriſtianam effectam Genouefam fuiſſe dictam, alteram à Virgine eiuſcemodi nominis ſanctitate apud Gallos clariſſimam. ſubnectit huic Ode mox aliam mortem Philippi Auguſti, & Philippi Cæſaris eiuſce filij exprimentem; cuius extremis carminibus hæc de Quirino patri, fratriq; ſuperſtite.

Horum ſceptrigena de ſtirpe reſedit aureus flos
Quirinus infans, ſeptimum ſub annum
Ætatis creſcens, & congenitus thoro paterno
Sibi recondit hunc Deus puſillum,

Seruans tutamen patriæ, miſeris dedit leuamen,
Quiritibus, qui Dux fidei fuiſſet,
Nobilium Romana tribus ſequeretur vt propinquos,
Fideſq; digno teſte vera firmet.

Deſcribendo inde perſecutionem Decij, narrat quomodo Quirinus ſeptennis in morte patris fratriſq;, poſtea viginti annis ſub ſex Regibus vitam protraxerit.

Primores odijs fulminat ignes
Fœdo more ferox inuidet omnibus,
Præ ſe ferri ſibi poſſe
Quos formidat eos premit.
Natus Pannoniæ finibus vltimis
Ciuis Dalmatici limitis hic erat;
Romanam pietatem
Neſcit barbarus inſolens.
Multis oppoſitus namq; potentibus
Dum per magna furit, paruulus effugit
Qui credens adoleſcit
Clara nobilis indole.
Orbatus patre iam fratreq; Regibus,
Vitæ luſtra ſuæ bis duo iunxerat
Septennos ſuper annos,
Quos viuo patre duxerat.
Sex mutant eadem tempore Cæſares
Regnandi vicibus; quattuor editi,
Prima ſolus & ima
Regnarat medijs duo.
Menſem quindecimum Decius imperat.
Gallus ſedecimum cum ſocio tenet.
Ter quinum Gallienus
Annum cum patre cæperat.
Quo capto quomodo Catholicos premens
Bellis Arſacides imparibus petit
Seruans vnius arcem
Pacem Chriſticolis dedit.

Tandem

Tandem barbarici victor ab hoſtibus
Donatur ſtatua Claudius aurea
Inſectando fideles
Geſſit ſceptra biennio.

tum baptiſmum Quirini & Seueræ matris ita deſcribit:

Septennis lauacrum puero Regius
Tantis myſterijs nobile ſuſcipit,
Demum matre volente,
Primo tunc ea credidit.
Olim barbarico more Seuerior
Vt nomen tenuit ethnica manſerat,
Sed cum pignore dulci
Chriſtum ſerior induit.

Quirini captiuitatem ſequentibus carminibus exaggerat.

Claudius inſigni ſatiandus cæde Quirini
Hunc quæri iubet atque teneri,
Facturus procerum cætu ſeu plebe timorem
Damnat vinctum nobiliorem.
Ille catenatus Regis ſtetit ante tribunal,
Ieſum confeſſus manifeſtè.
Natiua ſibi libertate fidem decorabat
Vnde minus firmos ſolidabat.
Poſſeſſis nudatur agris, cenſu ſpoliatur,
Omnis abit res quam tenet hæres.
Iuris materni prænobili atque paterni,
Innocuo nam crimen opes ſunt.
Rex primo blanditur, hic in Domino ſtabilitur,
Nec facili leuitate mouetur.
Rex prædira minatur, hic optat quo patiatur,
Nec tanto terrore grauatur.
Aulam fortis habens in petræ robore ſtructam
Fert tuto vim pectore cunctam.
Ventorum pluuiæ, niuis, imbris, grandinis, auræ,
Nulla prorſus turbine motus.

Ingenuè

Ingenuè perſtabat, eumq; negare negabat
Quem certis didicit documentis.
Non flexum verbis, mox verbera conficiebant
Dimiſſum crebro repetebant.
Cæſum poſtremo dum poſſet vincere nemo
Intra caſtra domo latet atra.
Trans Tyberim ductus numeroſo milite tutus
Temporibus multis ibi clauſus.

Quirino in carceribus quæ officia detulerint Marius Perſa Chriſtianus cum Martha & filijs exponit:

Trans Tyberim caſtra
Exeuntes inueniunt egregium Quirinum,
Carcere vinculatum;
Procidentes in faciem, martyris os ſalutant
Illachrymant ouantes
Oſculantur vincula, paſſim pia membra mulcent,
Officio fideli;
Abluere rite pedes pro Domino ligatos.
Elluuiæque ſacra
Se beandos vertice, necnon vultibus, imbuere:
Inde dies per octo
Sumptibus largis lacerum verbere corpus almum
Continue refotant,
Intimis aſſectibus hoc ex eo luere ſemper
Quem fidei tenore
Nouerant indigna pati nobilitatis altæ.

Agens porrò de pluribus pro Chriſto coronatis hæc de Quirino ait:

Claudius at cruentus
Præcauens ac præmetuens ne ſi cauſa quæuis
Eriperet Quirinum
Quem ſciebat nobiliori, Cæſareaque ſtirpe
Clarius enitentem
Curiæ earum ſtudijs & veneratione

Omnibus eſſe primum,
　Ne fauorem fortè Senatus adipiſceretur
Iure propinquitatis,
　Aut amor communis eum præualeat tueri
Iudicij patentis,
　Vitat hunc exanime rurſum dare proferendum,
Sed ſequenti nocte
　Clanculo mandans iugulandum Tyberiq; mergi.
Ah ſcelus! imperata
　Lictor implet barbarus, & de carcere noctis hora
Eijcit innocentem,
　Ac ſupra ripam fluuij decapitat latenter.
Abſtulit vnda Tybris
　Dulce corpus Topaceo nobilius monili
Ad Lycaoniæ rus
　Inſulæ, Chriſto duce manans retinetur illic,
Vltima iura donec
　In ſepultura ſi tamen piè redderetur
Summa dies ei ſtat
　: Quinquies dum quinta ſubit reddita Martia lux.

Hæc Metellus pluraque alia de martyris inuictiſſimi triumpho, poſt cuius pompam, ſacrarum eius reliquiarum tranſlationem ab Vrbe Roma in Noricum, more ſuo decantat. innumeraq; fermè eius miracula nunquam defeſſa muſa proponit. vir æterna laude dignus, vel ex eo, quòd qua tempeſtate humanior litteratura paſſim conticuerat, politioribus diſciplinis per barbariem tenebrarum exilio damnatis, ingenti poemate, eoq; pro temporum conditione ſatis amæno, ſanctiſſimi iuuenis laudes eſt proſequutus. & ſanè progenies Principis qui primus ex Auguſtali ordine Euangelium non erubuit, quique millenariam ætatem Vrbis Chriſto conſecrauit, progenies inquam quæ ſceptrorum Cruce permutandorum, in omne æuum poſteris principibus prima viam aperuit, haud alio quam Auguſtali, triumphaliq; ſtylo celebranda erat: illud tamen in maximæ pietatis æquè at-

que

quæ eruditionis ſcriptore obſeruandum, quod paulò ante dum Cyrillæ vitam retulimus, animaduertendum duximus. nimirum ea quæ per miniſtros Claudij Romæ contra pios, & præſertim contra Quirinum impiè ſunt actitata, Claudio mitiſſimo principi nequaquam adſcribi debere, cum ſatis conſtet eum vindicando à Tyranniorum oppreſſione Romano Imperio, belloq; Gothico præſertim intentum, perpetuò poſtquam Reipublicæ præfectus eſt, ab Vrbe fuiſſe diſtractum. Et vt miracula ſanctis Martyris prolixitatis euitandæ gratia libens prætereo, pium Lectorem ad Quirinales fontes apud Metellum vberrimos remittendo, ita illud quod in memetipſo ſum expertus, ne ingratus omnino erga martyrem optimè de me meritum videar, quo minus breuiter hic perſtringam minime audeo. Sæuiente initio anni 1629. inſolita à multis annis aſperitate Romani cæli hyeme; cum per plurimos menſes, doloribus ſiniſtræ partis corporis totius, præſertim cruris, & quæ ab eo vſque ad extremos pedis digitos protenduntur, quibuſdam ſubinde protuberantibus vlceribus laboraſſem, vbi primum de ſancti martyris vita Illyricanæ Regiæ ſanctitati adijcienda deliberaui, nullis medicamentis adhibitis, vtpotè quæ inutilia diu fueram expertus, repente morbus omnis, longæuusq; dolor ita abſceſſit, vt incolumi tota parte corporis cum ipſo crure, pedeque, reliquiæ doloris ad penultimum digitum pedis confluerent, magno illius exercendi impedimento toto quadrageſimali tempore, ita vt accendentibus ſacroſanctæ Dominicæ paſſionis ferijs, de adeundis ſacris ædibus prorſus deſperarem; verùm enimuero eo ipſo die quo acerbiſſimo dolore, digito ſupramodum exulcerato, vulnereq; ad oſſa articuli hiante, extremam lineam vitæ Quirini ducebam, miraq; hominibus, cæteriſq; animantibus beneficia per eum collata perlegebam, lectulo me compoſiturus, guttula luſtralis aquæ, digiti hiantis morboſum articulum illino; ſimulq; Dei opem Quirini meritis imploro, res mira, qui plurimas retrò noctes, vel inſomnes, vel vrgente dolore nunquam quietas tranſegeram, il-

lam iucundiſſima quiete, ad adultam vſque diem, traduxi. expergefactus demum, digitum intueor, magnaq; admiratione, & gratiarum actione ſimul, nullo vel minimo cicatricis indiculo apparente, ac ſi nunquam pedis digitiuè dolore aut vlcere doluiſſem, ſanus ad hanc vſque diem exilio. ipſo peruigilio diei paſſionis Dominicæ, eiuſdemq; ſancti Martyris triumphali palma insignis, quem diem æternùm pridie idus Aprilis, mihi memorandum præfati ſcriptoris carminibus, ſanctiſſimi Martyris vitam claudendo meminiſſe iuuat.

Vides vt alta ſtes vice Martyrum
Quirine, nec iam ſuſtineas onus
Vitæ laborantis, geluque
Flumina tranſierint ſoluto.
Diſſolue frigus pectoris, vt loco
Sacro reponam digna tibi patri
Ode canens lætus pedeſtri
Carmina laude tua referta.
Bibet in æuum vitæ Sorech merum
Quadro Crucis prælo ſuper effluens,
Carmina Ieſu proximus tu
Perpetua frueris dieta.
Deo pius des omnia nunc tua
Qui ſtrauit æquor turbinibus graue,
Vt pace te prompti ſerena
Magnificent famuli patronum.
Tui decus palàm meriti patet
Die ſuprema, qua petis æthera
Primordiali dignitate
Quæ nitet anteferenda feſtis.
Maria Chriſtum concipit hac die,
Deus Cruci ſuſpenditur hac die,
Inferna vicit, ſtrauit hoſtem
Iſrael à Pharaone ſoluit.

Deo pater natum pie victimat,
Pie ſub iſta, qua ſimul omnia,
Priſcæ ſalutis, & nouæ ſunt
Myſtica primitus inchoata.
Polos petis teſtis ſacer hac die
Reliqueras qui terrena mente regna,
In curia cæli receptus
Officio frueris ſuperno.
Sedes ibi fautor pius omnium
Bona fide tu vota ferentium
Afflictiones & labores
Aſpiciens, releuansq; plebis.
Memento noſtri te memorantium
Salute dona laude pias tua,
Largire pacem, ſolue nexus,
Atque Deo iunge tuos per æuum.

Hæc de Quirino Auguſtali gemma cælo terrisq; illuſtriſſima, cuius triumphum poſt Cyrillæ virginis gloriam ſubiecimus, non quia certo habeamus eum poſt ſacrã virginem ſub eodem principe ſacra laurea donatum, ſed ne filiolam à pia matre ſeparaſſe videremur.

Digitized by Google

VITA
S. HADRIANI MART.
FILI PROBI AVGVSTI.

QVAMVIS virilis virtus pietatis Illyricę primatum Chriſtianæ palmæ inferiori ſexui conceſſerit, numero tamen triũphantium præſtans illum aſſecuta, longè præcucurrit. pro tribus enim Heroinis Irenæ, Tryphonia, ac Cyrilla, præmiſſo ſuæ cõditionis anteſignano Quirino, ex vnica domo quadrigis Aminadab tartaro terribiliores prodeunt; quattuor Aureliæ Valeriæ familiæ Heroes: horũ primus Quirino in omnibus perſimilis, & fermè gemellus Hadrianus inde tamen præclarior quod Ethnico parente progenitus, ſpontè ad Chriſti vexillum aduolauit; vbi Quirinus in ſinu parentũ pietatem hauſiſſe lætatur. Hadriani nihilominus ſplendori hoc defuiſſe dolemus, quod præclarum eius certamen, ſcriptorum parcimonia plura ſubtrahẽte, non ea qua Quirini pompa produci poteſt. Adeſt itaque Hadrianus optimi ſimul patris vnicaq; ſoboles, Dalmaticæq; virtutis immortale honeſtamentũ: & in quo Quirino coniuncto, neſcio quid magni patris Abrahami prærogatiuæ ſimile, liceat obſeruari: quemadmodum enim feliciſſimæ poſteritatis amplitudinem inde ei diuina benignitate contigiſſe cognoſcimus, vnde vnicam ſobolem, nullo poſteritatis reſpectu, præcordijs humanis omnibus alijs rebus carioris altiſſimè inſitæ, iubenti Deo offerre minimè hæſitauit; ita Illyricę genti duobus maximorum principum filijs ſuperſtitibus, nulla ampliſſimæ in terris maieſtatis continuandæ cura ſolicitis, Deo oblatis; per ducentos & vltra annos, Illyricam ſobolem in Romanæ poteſtatis apice, continuata fermè ſerie ſuccedentem,

terra-

terrarum orbis eſt admiratus. Pater Hadriani Marcus Aurelius Valerius Probus fuit, Dalmatico ſanguine Sirmij progenitus, parente Maximiano viro militia claro. mater à quibuſdā Claudia, Claudij Imperatoris Dalmatæ ſoror traditur. ſed re vera vt ex antiquis numis apud Stradam accuratiſſimum antiquitatis cenſorem eſt videre, Iulia Procla dicta, extitit. Cum Valerianus Imperator Probum iuuenem adhuc Tribunum contra leges conſtituiſſet, facti cauſam reddens in epiſtola ad Muluium, apud Vopiſcum hæc habet: Miraris fortaſſe quòd ego imberbē Tribunum fecerim, contra conſtitutum D. Hadriani, ſed non multum miraberis ſi Probum cogitas adoleſcentem, verè probum, nunquam enim aliud mihi cum eum cogito nomen occurrit, quod niſi nomen habuit, potuit habere cognomen, ita ille. idem Vopiſcus talem fuiſſe Probum ait, vt illum Imperatorem Senatus optaret, miles eligeret, Populus Romanus acclamationibus peteret. Quinquennali imperio talia geſſit, vt Vopiſcus cum Traiano, Hadriano, Antonino, Auguſtoq; comparatum eiſdē præferat. idem refert: cum imago Probi in Veronenſi ſitu, ita fulmine icta eſſet, vt eius prætexta colores mutaret, Aruſpices reſponderunt: huius familiæ poſteros tantæ in Senatu claritudinis fore, vt omnes ſummis honoribus fungerentur, ſed neminem ait viſum, eo quòd vt ait, poſteri Probi vel odio, inuidiæ, vel timore, rem Romanam fugerunt. & in Italia circa Veronam ac Benacum larem poſuerunt, hæc vt Ethnicus ſcriptor, & claritudinis cum æternitate duraturæ, Chriſtianæq; amplitudinis nunquam interituræ, prorſus ignarus. cum vt alias in Notis Valeriæ nobilitatis oſtendimus, Ethnici, cultores Chriſtianæ pietatis indignioribus appellare nominibus cōſueuerint. Quam porrò perpetuus veritatis oſor diabolus, Deo permittente, per Aruſpices ſuos ſummas dignitates poſterorum Probi principis diuinauerit, præter Hadriani gloriam, Probi fratris Domitij, huiuſq; filiorum Metrophanis & Probi ſanctiſſimorum Byzantinæ Eccleſiæ Epiſcoporum trina continuata ſucceſſione mox oſtendemus. præter decem præſtantiſſimos horum gentiles & affines,

affines ; quos in opuſculo Aureliæ Valeriæ nobilitatis nuper edito expreſſimus. Hadriani igitur ortum, & quoad tempus & locum itidem, peculiari infortunio gentis noſtræ, ſcriptorum taciturnitate prodere pluribus non licet, vti nec reliquę vitæ ſeriē. patre Probo inaudita victoriarū celeritate, & felicitate, à Vopiſco deſcripta, plerunque longè abſente, & à Chriſtianis, proprio Romanorum principum horrore, non alieno; ſi Domitium fratrem principis Chriſtianitatis magiſtrum per ea tempora cogitemus; Chriſtianis moribus ab eodem patruo inſtitutum fuiſſe, par eſt credere; & fortaſsè Sirmij, vrbe illa tempeſtate pietate Chriſtiana nobili, adeò vt etiam Monaſticæ vitæ diſciplinam, in ea viguiſſe, Sirenus eiuſdem profeſſionis vir, paulò poſt Maximiano principe pro Chriſto ibidem martyr dubitare non ſinat. vndè Chriſtianus orbis tantæ excellentiæ ſcholam, ante Macarios, & Antonios, primitiæ gentiū Illyricanæ Eccleſiæ acceptam referre debeat. mortuo principe Probo, cum cum ſuis ad Benacum lacum, vt ex Vopiſco habemus, amore vitæ quietioris ſeceſſiſſe conſtat. cum Sirmienſis ora, vti & reliquum Illyricum, aſſiduò Getharum, aliorumq; tranſdanubianorum hoſtium incurſu, nullam requiem obtineret; ſed Domitio ad Byzantinæ Eccleſiæ ſedem euecto, eidem progreſſu temporis adhæſiſſe nōn dubitandum. verùm enimuero cum Probo, Carus Dalmata, huicq; Numerianus & Carinus filij ſucceſſerint, tum Diocletianus cum collega Maximiano, inde Conſtantius & Galerius, Illyrici generis omnes, rebus præfuerint, tempeſtate Chriſtianis aduerſa, quinimmò, Maximiani Herculij & Galerij odio in pios, valdè cruenta, quòd Hadrianus cum Domitio patruo, ac patruelibus, triginta fermè annorum ſpatio; quietem agere ſit permiſſus inter Chriſtianos; præter conſanguinitatis vinculum quod inter Diocletianum & Probum Valeriæ gentis prolem interceſſerat, vt in opuſculo de Valeria nobilitate edito attigi, eam quoque cauſam fuiſſe reor, quoniam vt Vopiſcus ait, ij planè omnes quos enumerauimus Principes ex Probi diſciplina prodiere. verba eius ſunt: Duces præclariſſimos inſtituit; nam ex ijs qui poſt ipſum imperauere, Carum, Diocletianum,

Hercu-

Herculium Maximianum fuiſſe &c. ita ille. vnde etiam omnes Valerio cognomine cum poſteris inſigniri voluerunt, cum Diocletianus gentili prærogatiua etiam illud habuerit. at quod tot Principũ beneuolentia præſtitit, Licinij cruda ruſticitas, & ruſtica cruditas eis ademit, ęternitatis tamen fęnore, & gloria ſplẽdoris ab Aruſpicibus gentilium magis diuinata quàm perſpecta. hic enim nẽpe Licinius à Galerio Maximiano, cui etiã Armentarij cognomen eſt additum, extincto filio Seuero, Cæſareis inſignibus exornatus, vtpotè ſtrenuis laboribus & officijs eidẽ acceptus, & primò vt Illyricus, Illyrico, mox orienti pręfectus, homo omnium peſſimus ſicuti ſcribit Victor, & inter alia, adeo litterarum ignarus, vt nec decretis ſubſcriberet; inhumani pectoris virus Maximiani ingenio adulaturus, in Chriſtianos illis in partibus agentes euomuit, præſertim verò Nicomediæ, vbi principatus ſui maiorem partem exegit. cauſam immanitatis euomendæ, fortè inde accepit, quod paulò ante Maximinus Galerij filius pari poteſtate à patre cum Licinio præfectus Orienti, Licinij vel filiam vel ſororem, incertum, Auguſtam ſuam, à Catherina nobiliſſima Chriſti Virgine cæleſti ſponſo conciliatam, Alexandriæ vt ſuo loco dicemus morte affecerat. verùm vt ex Græco Menologio licet colligere eo loco quo certamen Hadriani breuibus refertur, Licinius accepto prætextu Chriſtianos inſectãdi, re vera autem impatiens ſocietatis in Regno, quod non capit duos, contra Maximinum collegam, Romanosq; exercitus eidem adhærentes ſæuire cæpit, quamobrem Hadrianus, cum furorem hominis in Deum, ipſosq; Romanos exercitus debacchantem, pro ea ſanguinis nobilitate, & reuerentia, qua à decem Romanis principibus, hactenus in precio habitus, & obſeruatus fuerat, temperaturus, ſuæq; religionis hominibus conſulturus, Licinium Nicomediæ agentem, ex primo adiret Byzantio, eidéq; exprobraret, vt habet Menologium græcum, quod Romanos exercitus vaſtaret, prætextu Chriſtianæ perſecutionis, diuerſis tormentorum modis Licinij impij iuſſu, capite truncatus eſt. eiuſmodi fermè verbis Romanum quoque Martyrologium agonem Herois

Augu-

Auguſtalis deſcribit. dum ait. Nicomediæ paſſio ſancti Hadriani filij Probi Cæſaris, qui Licinio perſecutionem in Chriſtianos exprobrans, ab eodem iuſſus eſt occidi, cuius corpus Domitius Byzantij Epiſcopus, eius patruus, Argyropoli ſepeliuit. ita ibi. cum alibi plura reperire nequeamus, die ſeptimo Kalendas Septembris. hæc de Hadriano, martyrum nobiliſſimo. de cuius patre Probo, ſi veteres cenſuerunt ob morum præſtantiam debuiſſe dici Probum etiamſi tale nomen non habuiſſet; Hadrianum, non Hadriaticæ tantum oræ, & regionis, quàm Hadrius inſidet mons, decus, ſed verè Aureum pro Aurelio, & dignam ſobolem telluris illius, quam alia occaſione Poeta auriferam terram appellauit, dicere poſſumus ac debemus. ſimulq. de illo concludere quod alter Poeta in aliam cecinit ſententiam, carmen nempè perennitati virtutis eius aptiſſimum. & ære perennius Elogium.

Sed locum virtus habet inter aſtra,
Vere, dum flores venient, tepenti;
Et comam ſyluis, hyemes recident,
Vel comam ſyluis, reuocabit æſtas,
Pomaq; autumno fugiente cadent.
Nulla te terris rapiet vetuſtas.
Tu comes Phæbo, comes ibis aſtris.

VITA

VITA S. METROPHANIS, PROBI EIVS FRATRIS, EORVMQVE PATRIS DOMITII, BYZANTINORVM EPISCOPORVM.

QVOD circundata varietate, & ſacris fæcunda prodigijs Chriſtiana tulit nunquã religio, apud vllam gentem Chriſto renatam, vt Romani præſtantiſſimi Principis fratrem, pro Cæſareo diademate contempto; ſacræ infulæ decore radiantem, nobili biga ſanctiſſimæ prolis, ſibi in eiuſdem ſacrati culminis maieſtate ſuccedentis parentem, in altera Romani imperij arce, & mox Romæ æmula contemplaretur, Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditas, in Aurelio Valerio Domitio, Probi Imperatoris germano fratre, eiuſdemq; filijs Probo nempè ac Metrophane, Byzantinæ ſedis Epiſcopis, exhibuit cælo, terrisq; ſpectaculo gratiſſimo. quorum vt vna eademq; origo, pietas, dignitasq. extitit, ita vna eademq; narratione exponuntur. & vt à patre incipiamus: Natus eſt Aurelius Valerius Domitius, Dalmatio ſanguine, ſicuti Victor de fratre eius Probo principe, teſtatur, in Vrbe facilè Sirmio, fraterno natali ſolo; patrimonium illi moderatum teſte Vopiſco in Probo, affinitas non magna fuit. patrem habuit Maximinũ, qui cum ordines honeſtiſſimè duxiſſet, apud Ægyptum vita functus eſt. ita ille: fratre Probo Romanæ militiæ à teneris annis addicto, eum Chriſtianam pietatem in Illyrico per ea tempora, vt in Hadriano attigimus, nobilem, tenuiſſe, colligi poteſt ex Zonara, qui Tomo 3. in vita Conſtantini ſcribit, Domi-

tium ob Chriſtianæ religionis profeſſionem, Roma Byzantium profectum, in Epiſcopatus ſpeculam euectum fuiſſe. adde quòd, vt legimus in Menologio græco, ſub die quarta menſis Iunij, memoriæ Metrophanis dicata, Domitius Byzantium profectus, diutiùs ibi eſt commoratus cum Tito eius Vrbis Epiſcopo, & ad Eccleſiaſticos honores, antequàm ei in ſede ſucceſſiſſet, eſt promotus, non alio niſi Chriſtianæ perfectionis merito; quem Titum ſediſſe viginti quinque annis ſcribit Nicephorus, ita vt & Probi, & aliquot anteceſſorum eius, Aureliani nempè Claudij, Valeriani & Decij temporibus Byzantinæ præfuerit Eccleſiæ, neceſſariò fatendum erit, eum multò ante Chriſtianæ profeſſionis extitiſſe, ſacerdotale enim primò, mox Epiſcopale meritum talia ſuadent. hinc quod in Valeria nobilitate de Caio Pontifice obſeruauimus, magis ac magis efficitur credibile, Aurelios nimirùm Valerios, pietatem in patria hauſtam, Romæ quò ad famam Claudij ſui gentilis & affinis confluxerant, tanquam in virtutis theatro, egregium illius ſpecimen edidiſſe. vxorem Domitij ſilentio ſcriptorum Ethnicorum profundiſſimo, Chriſtianis quoque nil de ea ſcriptis conſignantibus, incompertá habemus. & quidem Ethnici ne Domitij quidem meminere, dum Maximianum eius parentem filio, filiaq; tantum relictis obijſſe tradunt, cum tamen de poſteris Probi, vt vidimus, confusè meminerint. cur porrò Domitius & patre militia claro, & fratre, qui, vt in Hadriano vidimus, à primis annis, Tribunatu nobilis; nulla Romana dignitate ſicuti nec Hadrianus honeſtatus legatur, illud crederem fuiſſe in cauſa; quod qui Chriſtianam profiterentur religionem, ab honoribus politicis omninò abhorrebant. ita habemus apud Origenem lib. octauo contra Celſum: longè à moribus Chriſtianorum abfuiſſe, præfecturas ambire. at cum Zonaras ſcribat Domitium Roma ob Chriſtianæ religionis profeſſionem profectum; potuit hoc contigiſſe, eo tempore, quo ſæuiente circa Claudij tempora perſecutione à Valeriano pridem excitata, Cyrilla ipſa Decij Principis filia, immortalitatis palmam arripuit. Byzantium vbi acceſſit, à Tito Vrbis Epi-

ſcopo

ſcopo exceptus, diu apud illum verſatus, ad Eccleſiaſticos eſt honores promotus. quo vita functo, in Epiſcopalem ſpeculam eſt euectus, vt ait Zonaras. quod autem ſpectat ad tempus quo ſedere cæpit, cum omnes ſcribant eum Hadriani nepotis corpus ſepulturæ mandaſſe, ac proinde perueniſſe ad Imperium Licinij, qui cæpit imperare Conſtantini anno ſexto, Chriſti trecenteſimo ſeptimo, Domitius autem ſcribatur à Nicephoro in Chronico, viginti quattuor annos, & ſex menſes in Epiſcopatu exegiſſe, huius primordia vel ſub finem imperij Probi, vel ad initium Cari neceſſario erunt reponenda; hoc eſt circa annum Chriſti ducenteſimum octuageſimum quartum. vnde naſcitur illa difficultas, qua ſi Metrophanes eius filius anno Chriſti trecẽteſimo ſeptimo vt ex Socrate, Sozomeno, Cedreno. probat Baronius, poſt tertium ſedis annum ſenio confectus Alexandrum ſibi ſubſtituendum curauit, eius frater Probus, & anteceſſor, nullatenus duodecim annis à Nicephoro ei aſſignatis ſedere potuit, niſi ſex tantummodò, ita vt vel apertiſſimi erroris ſit arguendus Nicephorus, vel ita anni Probi ſint intelligendi, quatenus ſex annis ſolus poſt Domitium patrem ſederit, ſex verò cũ patre iam ſenio confecto in partem laboris ab eodem cooptatus tranſegerit, atque ita duodecim annis fuiſſe dici poſſit Epiſcopus. vtcunque ſit, & vel extremo Probi, vel initio Cari imperatorum, quod negare Hadriani ſepultura vetat, Domitius præſulatum Byzantinũ poſt Titum inierit, magno Illyrici nominis ornamento vidit Chriſtianus orbis, imperio principũ præſtantiſſimi fratrem, virtute pietatis eminentiſſimum, in nobiliſſima Chriſtianæ maieſtatis ſede Byzantina ſucceſſiſſe, & ad viginti quattuor annos in illius adminiſtratione perſeueraſſe. ſed illorum temporum familiari infortunio, cum adeò diuturni præſulatus vel minimum quid geſtorum ex ſcriptoribus haurire concedatur: animi tamen conſtantia in ſene decrepito, & in nepotem indigna morte ſublatum, pietas, ſi qua Conſtantinopoli Nicomediã adijt, omniq; formidine quam ei Licinij furor incutere potuiſſet, depoſita, nepotis corpus ſu-

ſtulit, Argyropolimq; tranſlato, Chriſtiano ritu parentauit, ſanè admiranda fuit. huius eximij operis, vitæq; ſanctiſſimè exantlatæ meritò mox eum remunerandum ad cælos euocatum quieto fine fuiſſe, certum eſt, at quo certo tempore, nil certi audemus affirmare.

Succeſſit Domitio Probus filius, vt patrui nominis & probitatis hæres, ita paternæ pietatis & alumnus, & continuatus poſſeſſor. cum ſi patris, & Metrophanis qui ei ſucceſſit longam ſenectutem ſpectemus, in Illyrico natum nequaquam ambigemus, matreq; facilè in patria fatis concedente, patri vbicunque terrarum fuiſſet, adhæſiſſe. indèque moribus Chriſtianis excultum, ſibi viam ad præſulatum ſtrauiſſe ſacerdotij, in quo patri diutius, & fortè ijs ſex annis, quos inter duodecim eius Epiſcopatus adnumerat Nicephorus, coadiutor, egregiam nauauit eperam, ſex alios patri vita functo ſucceſſor, Byzantinam Eccleſiam difficillimis temporibus adminiſtrauit, Licinio nempè in Chriſtianos ſæuiente. vt autem poſt longas ærumnas aliqua felicitate Chriſtiana deguſtata, ad æternitatis gaudia, triũpho de impietate acto, cælum conſcenderet, contigit vt ante extremum ſuæ ſedis annum, inſtauratæ felicitatis decimum tertium ſupra trecenteſimum, Licinius immanitate in Chriſtianos vel compreſſa, vel diſſimulata, ſimul cum Conſtantino, cuius ſororem Conſtantiam iam duxerat vxorem, Chriſtianæ religioni & libertati edicto publico conſuluerit. atque ita Probus qui patris ſedem trecenteſimo octauo anno Chriſtiano, excepit, quartodecimo quarti ſeculi, illam Metrophani fratri reliquit. cum ijs temporibus quibus cum patre ac germano vixit, vtpotè qui ad extremam ſenectutem peruenit, ſeptuaginta quattuor annorum ſpatio Illyricana gens vigintitres, immò vigintiquinque, ſi duo Philippi cõcedendi ſint noſtratibus, principes Romanis faſtis illuſtres habuerit, Iulios nimirum Maximinos duos, Decium cum duobus filijs, Claudium, Quintillum, Criſpum tres fratres, Aurelianũ, Probum, Carũ cum duobus filijs Carino ac Numeriano, Diocletia-

num,

num, Maximianum Herculium, Maximianum Galerium, cum duobus filijs Seuero, ac Maximino, Conſtantium & Conſtantinum filium, Maxentium cum Romulo filio, & Licinium.

Metrophanes poſt patrem Domitium Probo fratri in Byzantina ſede ſubrogatur, quartus à Cedreno numeratus illius ſedis Epiſcopus. ex ſucceſſione verò Byzantinorum pręſulum à Nicephoro in Chronico deſcripta, poſt Andream Apoſtolum, quem ſcribit primum Byzantij ſedem poſuiſſe, decimus octauus. Cedreni tamen magis in hac authoritati, quàm Nicephori aſſertioni deferendum cenſerem, cũ Gelaſius Romanus Pontifex, Eccleſiam Byzantinam, nequaquã Apoſtolicam, ſed parochiã Heraclienſis Eccleſiæ fuiſſe, litteris ad Epiſcopos Dardanię datis oſtendat. quibus accedit id quod Curopalata, qui ſub Palæologis principibus, ſub occaſum Conſtantinopolitani ſcribit Imperij, Patriarcham Conſtantinopolitanũ non ab alio quam ab Heracliẽſi Archiepiſcopo conſueuiſſe ordinari: rationẽ reddens eandẽ quam Gelaſius ad Dardanos. Metrophanis ſedes incidit in annum Conſtantini Principis nonũ, Chriſtiani quarti ſæculi, vt dictum eſt, quartum decimum. quo tempore Chriſtiani edicto Conſtantini, & Licinij fauſtæ pacis libertate, quietẽ agebant. etenim Maximinus quoque qui in Oriente imperabat, infeſtiſſimus Chriſtianis, vel inuitus à Conſtantino & Licinio adactus, pro Chriſtianis reſcripſerat. cuius reſcripti paulò poſt pœnitens, cum duorum principũ iram in ſe concitaſſet, collatis ſignis, ingenti clade affectus Tharſum fuga petijt, vbi reſcriptum, metu regnantium principum expreſſum, ſtatimq; abolitum, à regnantium Rege horribili morbo percuſſus, immanitatis tandem iuſta pœna agnita, deteſtata impietate in Chriſtianos exercita, lege latà pro illorum immunitate, firmauit, & miſerandum in modum expirauit, vt apud Euſebium eſt videre. eo mortuo Licinius qui hactenus & beneficijs Conſtantini delinitus, & Maximino hoſte non contemnendo viuo, cognato Principi vtcunque adhæſerat, & in eius gratiam, Chriſtianæ libertati detulerat, ſublatò hoſte, ad ingenium immane redijt paulatim, demùm in apertam hoſtilitatem contra Con-

ſtantinum prorupit. bello inter eos ſextodecimo anno quarti ſæculi exardeſcente. Ethnici ſcriptores, vt Zoſimus & Victor culpam in Conſtantinum reijciunt; Euſebius, more ſuo, longà verborum digreſſione Conſtantinum purgat, Licinijq; malè ſedato ingenio cauſam tribuit. Nicephorus in Chronico bellum hoc à Conſtantino contra Licinium, motum fuiſſe ſcribit, propter Metrophanem Byzantij Epiſcopum, cauſam tamen propter quã ob Metrophanem moueretur pius princeps, non explicat. quarè, vt ego conijcio, illa fuit. quia nimirùm Licinius, qui vbi primùm à Galerio dictus eſt Cæſar, licet Illyrico fuiſſet præpoſitus, mox tamen eiuſdem voluntate Orienti iuſſus eſt præeſſe, Galerio in Illyrico regnante, ſublato porrò Maximino, & Galerio iam mortuo, minimè contentus liberò Orientis imperio, & Conſtantini gloriæ impatiens, in Chriſtianos, qui omni conatu de ſe optimè meritum Conſtantinum tueri pro virili ope adnitebantur, perfidiæ mentis conatum excuit, præſertim contra Illyricos qui teſte Sozomeno, ſub Conſtantino degentes, liberè res ſuas agebant, acceptò prætextu, quod Illyricum cui ipſe initio ſui principatus præfuerat, ad ſuam pertineret ditionem, hinc abſente Conſtantino, traijciens ex Aſia in Europam, Heracleæ vrbe primaria, Chriſtianis bellum infert: vbi Ammonem Diaconum, cum quadraginta Virginibus quas ille in fide erudierat, vt habet Romanum Martyrologiũ, morte affecit. itaq; cum in proximum Metrophanem vel ab eo impietatis redargutus, vel odio gentis Valeriæ, cuius ſanguine ſacrilegas manus pridem fœdarat, vellet inſurgere, is verò tanquam paſtor Chriſtiani ouilis in illis partibus ſibi, ſuiſq; prouincialibus conſulturus, cum Conſtantini opem imploraret, pius princeps & Chriſti cauſæ, & ſancto præſuli, & populis, quos poſt tyrannidem Maxentij fortiter à Gethis & Sarmatis, tanquam ſuos protexerat, deeſſe cum non poſſet, poſtquam, vt par eſt credere, Licinium quibus potuit, vt cognatum & hactenus inter Chriſtianos profitentem rationibus, ab immanitate reuocare non potuit, contra eundem, imò potius contra impietatem expediuit arma ſalutari, triumphaliq;

phaliq; ſigno crucis ſemper victricia. quo bello primo in Pannonia profligatus Licinius, mox in Thracia, pacem, intercedente vxore Conſtantia, à Conſtantino obtinuit. ita tamen vt orientali principatu contentus, ab Illyrico & à Chriſtianis inſectandis abſtineret. ſed ille iterum reſumptis viribus, redintegratoq; bello Conſtantinum aggreſſus, cum terra,mariq; pugnaſſet infeliciter, apud Nicomediam Conſtantino ſe dedidit, ſalute tantùm pactâ, dignitate & inſignibus imperij reſignatis, vnde Theſſalonicam, priuatam vitam acturus, Conſtantini iuſſu, ſecedens, cum iterùm res nouas moliri cæpiſſet, interfectum ferunt. alij vt in Conſtantino videbimus, in Gallias relegatum difficillimò morbo oppreſſum, ingemiſcentem ſcelera anteactæ vitæ, &, verum Deum à ſe reprobatum, confitentem, exceſſiſſe tradunt. Metrophanes itaque Conſtantini opera pacem aſſequutus, reſpirauit. verùm enimuerò cum ſenectute pregrauante ſe minus aptum paſcendo gregi bonus paſtor agnoſceret, Alexandrum presbyterũ ſubſtituendum ſibi procurauit, ita tamen vt in ijs quibus valeret, paſtorali muneri minimè deeſſet. quem ſibi laboris ſocium quarto præſulatus anno admiſit. quarti ſæculi decimo octauo. nec ſolum ſocium laboris, ſed vt habet Menologium Græcum, diuina reuelatione, tam eius, quàm Pauli qui poſt vigeſimum quintum annum in eiuſdem Alexandri locum ſufficiendus erat, ſanctitatem prædixit. at cum Nicephorus decem annos illum ſediſſe ſcribat, ſex reliquos exactos poſt Alexandri ſubſtitutionem computare illum voluiſſe eſt credibile. quos tamen ego aliquantulum longiores inde colligo, quia illum Nicænæ Synodo ſuperuixiſſe, ex pluribus habeo, ex eodemq; Nicephoro inprimis, qui poſt notatum tempus ſedis eius: Cum, inquit, ob decrepitam ætatem in Synodo Nicena conſidere non poſſet,eius vicem Alexander presbyter ſuppleuit. ita ille. Author verò orationis de Concilio Nicæno à Lipomano tomo ſexto relatus, teſtatur Alexandrum presbyterum Conſtantinopolitanum, vicem geſſiſſe ſui pontificis in Concilio. Metrophanes enim, inquit, ſanctus non aderat, tum propter profundam ſenectutem, quàm propter

aduerſam

aduerſam valetudinem. ita ille. denique citatum Menologium hæc de eo habet. Hic ſenio & morbo grauatus Nicænam magnam Synodum adire non potuit, ſed vicarium miſit, primum inter presbyteros Alexandrum, quem & ſucceſſorem ſuum habuit; hic ad ſummam ſenectutem prouectus, magno Conſtantino Imperatori, ſacræ Synodo, Patribus cum illo reuerſis, Regiæ vrbi, & Eccleſiæ benè precatus, requieuit in Domino. hæc ibi: at cum Nicæna Synodus anno vigeſimo quinto illius ſæculi ſit celebrata, exceſſiſſe decimum ſedis annum, Metrophanem, vltrà Nicephori notam, fateri cogimur, eò magis quòd abſoluta etiam Synodo, ſacræ Pompæ, qua Byzantium in ampliſſimam Vrbem ſui nominis, excultam Conſtantinus, cum per Patres quorum magna pars in Nicæna Synodo conſederat, Deo, Deïparæq; dicaſſet, idem Metrophanes interfuiſſe, & præfuiſſe legatur, qui & Imperatori, & Patribus, & Vrbi, & Eccleſiæ ſit benè precatus. vt aureæ libertatis & maieſtatis Chriſtianæ, fundatores & conditores, Chriſtianus orbis poſt trecenteſimũ annum perpetuæ iactationis & ſqualloris, non niſi Aurelios Valerios, aureorum ſęculorũ feliciſſimo omine inſtauratores Metrophanem nimirum & Conſtantinum, Valerio cognomine, & Aurelia conſanguinitate clariſſimos valuerit agnoſcere. extat Metrophanis anniuerſaria memoria in Romano Martyrologio, eodem die, quo Græco quoque Menologio nobilis, quarta nimirum Iunij. eiuſcemodi verbis. Conſtantinopoli ſancti Metrophanis Epiſcopi, & confeſſoris inſignis.

✠

VITA

VITA S. ARTHEMIAE V. ET M. F. DIOCL. IMP. ET S. SERENAE MATRIS EIVS.

AVREÆ pietati Aureliæ gentis Probi Principis, ipſis quoque prophanis oculis ſtemmate præclaræ, proximè accedit, ſanguine, patria, Auguſtali maieſtate, affinis, numero tamen ſacrorum Heroũ, & virtutis eminentia, longè maior, ex Diocletiani imperatoris, Caijq; patruelis eius, apoſtolici ſupremi throni gloria clariſſimi, laribus emicans, aureis notis exprimenda ſanctorũ Decuria; at cum eius gloriam, & imagine, & peculiari opuſculo, titulo, Vnicæ Aureliæ Valeriæ Salonitanæ Dalmaticæ nobilitatis, ſpectandam orbi iam propoſuerimus, ommiſſis octo alijs, earum tantummodò breuiter hic intra regiæ ſanctitatis Illyricæ fecunditatem, memoriam referemus, quæ ex Auguſtali terreni Regis palatio, ad æterni Principis aulam, pietatis gradibus conſcenderunt, Arthemiæ filiæ, & Serenæ vxoris Aurelij Valerij Diocletiani Auguſti: patrem hic habuit Aurelium Valerium ciuem Salonitanum; Dalmatam, prima ſtipendia ſub Claudio fecit, per gradus inde Aureliano principe, ad maiora progreſſus, ſub Probo gentile conſanguineoque, primas militiæ dignitates adeptus, poſt Carum Numeriano eius filio ſucceſſit, ab exercitu aſſumptus

ad

Digitized by Google

ad imperium, quod ipſi, adhuc gregario militi, fuerat prænunciatum. cum enim apud Tungros in Gallia, vt ait Vopiſcus, militaret, & aliquando cum Druide quadam cauponariam exercente, rationem conuictus ſui quotidiani faceret, atque illa diceret: Diocletiane nimium auarus es, nimium parcus, ioco non ſerio; Diocletianus reſpondit: non ero parcus cùm imperauero. Diocletiane iocari ait noli, nam Imperator eris cum Aprum occideris. qui, vt erat altus, riſit, & tacuit; ſemperq; exindè in venationibus Apris interficiendis ſtuduit. ſed cum plures ſubindè Imperatores ſuccederent, aiebat: ego ſemper Apros occido, ſed alter vtitur pulpamento. verùm cum poſt mortem Numeriani principis ab Apro ſocero interfecti, quæreretur, quis daretur Reipublicæ bonus princeps, Diocletianũ omnes Auguſtum appellarunt. virum, vt idem ait, inſignem, callidum, amantẽ Reipublicæ, amantem ſuorum, & ad omnia, quæ tempus quæſierat, paratum. qui ſtatim educto gladio Aprum percuſſit, ſubdens: tandẽ Aprum occidi. ita ille. factum exercitus, Senatus Populusq; Romanus, approbauit viuente licet Carino Cari filio, & fauore Illyricanorum, Gallicanorumq; prouincialium, quibus præerat, imperante. quo poſt triennale bellum extincto, Diocletianus habenas imperij ſolus obtinuit. ſed mox Maximianum collegam Regni adſciuit. vxorem Serenam, prophanis ſcriptoribus ignotam, vtpotè Chriſtianam, ante imperium duxit, ex eaq; filiam Valeriam ſuſcepit, quam poſtea, Maximiano Galerio deſignato in imperio ſucceſſore, cum maſcula prole caruiſſet, vxorem copulauit. Arthemiam, poſtquam ad imperium eſt euectus, ex eadem Serena progenuit. hæc in patria nè apud Salonas, vel Romæ potius Chriſtianæ pietati adhæſerit, non ſatis liquet. hoc certum, vt oſtendimus in Valeria nobilitate, Diocletiano conſcio, illam religioni ſtuduiſſe; hinc poſt mortem Valeriæ filiæ, cum Suſannam Gabinij fratris Caij Pontificis, patruelis ſui filiam, viduo Maximiano Galerio vellet vxorem dare, vbi Chriſtianam à nuptijs Ethnici principis abhorrentem didicit, Serenæ dedit negotium, vt puellam in Palatium aduocatam, ad nuptias ineun-

das

das cum Maximiano inflecteret, at cum poſt multos dies, marito rem vrgenti, illa reſpondiſſet, ſe nihil poſſe proficere cum Virgine, quæ Deum ſibi ſponſum præoptarat, Diocletianus iuſsit puellam ab ædibus Auguſtalibus, ad paternam domum remittere, eo conſilio, quod ſuo loco explicuimus. Ferunt Serenam digredienti Virgini, eandem diuinæ prouidentiæ tutelam deprecatam fuiſſe, quæ priſcæ quondàm Suſannæ innocentiam protexiſſet, & illuſtraſſet; quin imò, cum mirandis ſucceſſibus, qui Maximiano vim Virgini illaturo contigerant, turbatus Diocletianus Reginam adijſſet, deq, Chriſto multa cum ea diſputaſſet, inania contendens omnia, quæ de illius aduentu dicerẽtur, Chriſtianamq; religionem ſuperſtitionis arguiſſet; Serena tanta prudentia, & animi magnitudine ad omnia ab imperatore obiecta reſpondit, vt validiſſimis rationibus marito ſuperato, pudorem ei offunderet, ille cum ſe verbis eius, & rationibus refutandis imparem cerneret, mutato ſermone, conqueri cæpit, quòd tanti illa non fuiſſet, vt Suſannam ad nuptias cum Galerio contrahendas adigere valuiſſet; aſt illa magna animi conſtantia: elegit, inquit, Suſanna ſiquidẽ quod melius eſt, cuius rei idem filius tuus adoptiuus teſtis habetur, qui cæleſti fulgore eam ambiri, atque Angelica tutela cuſtodiri, non denegauit. ita illa. vndè hallucinari eos, eſt neceſſe, qui Serenam occultè, & inſcio marito fidem Chriſtianam coluiſſe contendunt. eadem, ſtatim atque Suſannam ad Virginitatis lauream, martyrij coronam adieciſſe accepit, tanto ſucceſſu læta, noctu ad ædes Gabinij, intra quas ſecretò Virgo percuſſa fuerat, acceſſit, eiusq; ſacrum corpus proprijs manibus curauit, ſanguinemq; ibi effuſum, ſuo velamine extерſit, repoſitoq; illo in arca argentea, intra penetralia palatij, magna pietate adſeruãdo, diu, noctuq; furtiuis precibus deinceps inibi perorauit. corpus porrò Suſannæ ipſa ſuis manibus, aromatibus delibutum, & linteis inuolutum, in crypta ad ſanctum Alexandrum, in arenario depoſuit. felicitatem Chriſtianam huius Auguſtæ, dignam planè ſua ingenti in Deum pietate extitiſſe minime ambigemus; ſi vnius anni ſpatio, Caium Romanum Pontificem, cum fratribus,

bus, Gabinio presbytero, ſcriptore eruditiſſimo, Claudio tribuno, Maximo tribuno itẽ, & Comite rei priuatæ Diocletiani principis, necnon Præpedignam Claudij vxorem, eorumq; communes filios Cuthiam & Alexandrum, cum Suſanna Valeriæ ſuæ familiæ lucentiſſima octo ſydera ad cælum præmiſiſſe ante ſe perpendamus. tantum à vero abeſt, quod Petrus de Natalibus ſcribit, eam mærore ex ſanctæ Suſannæ indigna nece concepto, paulò poſt obijſſe. conſtat enim ex pluribus inde ſecutis, Auguſtam multis annis à Suſannæ martyrio fuiſſe ſuperſtitem, & de promouenda re Chriſtiana ſtudioſiſſimam, vel ex vnius Marcelli Papæ Actis. quin & mariti animum ad Chriſtianorum fauorem eò deduxiſſe, vt nullus ex Ethnicis Regibus res Chriſtianas tantum, quantum ille, promouerit, ſi alioqui ſemper ei minus addicto, Euſebio eorum temporum ſcriptori, alijsq; poſterioribus, quos citato opuſculo produximus, eſt fides adhibenda; ea occaſione præſertim, qua Cyriaci Diaconi opera Arthemia vnica principis filia, à malo dæmone agitata, mentis & corporis eſt aſſecuta ſalutem. hanc adoleſcentulam cum preces & lachrymæ piæ parentis vnicæ ſoboli inhiantis, paternæ impietati, & Valeriæ ſororis infauſtæ conditioni ſubtrahere conarentur, humani generis antiquus hoſtis, maternorum viſcerum pium exulceraturus affectum, virgineum inuadens corpuſculum, furialiq; præſidio circumſeptum, ſibi vindicat; ignarus quòd paulò poſt, in illo Deo dicandum ſacrarium turpiſſima fuga ſpectaturus eſſet. tantæ rei nouitate Diocletianus mirum in modum perterritus, eò doloris deuenit, vt aliquando inops conſilij per diem integrum à cibo abſtineret, at vbi defuit humana induſtria, patris miſericordiarum benignitas adfuit. redierat ex Africa tunc temporis Diocletiani collega Maximianus, cognomento Herculius, &, vt is qui ferociores animos in Chriſtianos perpetuò geſſit, multa millia Chriſtianorum Thermis Romæ extruendis damnatorum adduxerat, hos duriſſimo operi addictos, ij qui ea tempeſtate in Vrbe præcipua pietate eminebant, Cyriacus Romanæ Eccleſiæ Diaconus, cum Largo & Smaragdo, facultatibus, à Thraſone viro

pio

pio Maximi Tribuni & Comitis opum ſecreto diſpenſatore, ſibi ſubminiſtratis, labore non minus quàm inedia afflictos. Chriſtianæ pietatis officijs dum recrearent, à ſatellitibus, piorum inſectationi intentis, carceribus mancipantur. verùm cum ad illos concurſus eorum fieret aſſiduus, qui morbis opprimebantur, Cyriaco diuina ope illos ſanitati reſtituente, quadam die cruciatibus inſolitis ad agitatam puellam princeps accedens, malus dæmon per os puellæ occlamitare cæpit, ſe niſi Cyriacus adſit Diaconus, minimè ex corpore Virginis egreſſurum. iubet itaq; Diocletianus hominem perquiri & aduocari; eductum è carcere rogat, vt filiæ afflictæ opem ferat, accedit ad puellam Cyriacus, dæmonemq; ijs verbis affatur: In nomine Domini Ieſu Chriſti Crucifixi, exi, vt vas mundum efficiatur ſuperuenienti Spiritui ſancto, hæc dæmoni; Puellæ verò: Crede filia, crede, in Deũ patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius, vnicum Dominum noſtrum. ad hæc illa magnis vocibus exclamat, dæmone impellente: O Cyriace ſi hinc me eijcis, ego te in Perſidem vſque compellam. Cyriacus magis ac magis perfidiæ Colubrum vrgens, eaſdem voces ingeminat. In nomine Domini Ieſu Chriſti exi. quibus exire compulſus, Arthemia ſtatim in has voces prorupit: per ipſum nomen Dei te adiuro ò Cyriace vt me baptizes, quia video procul Dominum quem tu prædicas; & quia fortè alliſione dæmonis humi ſtrata iacebat, adnitentibus Largo & Smaragdo Cyriaci ſocijs, eleuatur à terra. requieq; ei conceſſa eo die, ſequenti luce ex Chriſtiano inſtituto Cyriacus puellam Chriſtianam legem edocuit, mox allatam aquam cum ritè ſacraſſet, præſente Serena Auguſta matre, illam lauacro Chriſtiano expiauit, maximo piæ matris gaudio. quæ ab eo die in poſterùm iugiter expiatæ recentèr filiæ illud repetebat: vt nimirùm Chriſtianam religionem amaret. Diocletianus inopinata filiæ ſalute cognita, Cyriacum & ſocios omnimodæ libertati aſſeruit, argumentoq; grati animi, eidem de filia optimè merito, domum in Vrbe, non longè à Valerijs ædibus aſſignatam donauit, multiſq; alijs beneficijs in dies, Serena agente, auxit. incidit

F Arthe-

Arthemiæ ſalutare lauacrum in Chriſtianæ fauſtitatis exortæ poſtremum tertium ſæculum, quarto verè aureo exoriente; poſt triumphum Caij Pontificis, aliorumq; eius domeſticorum anno quarto. ex quo tempore Arthemia in ſinu, & ſub educatione ſanctiſſimæ matris, tantum profecit, quantum vitæ eius, glorioſa martyrij conſtantia præclarus exitus comprobauit. vix tertius annus poſt Auguſtalem virginem ſaluti mentis æquè ac corporis reſtitutam ad ſinem tendebat, adeſt nuncius, à Perſarum Rege Sapore ad Diocletianum, cum litteris, quibus Imperatorem deprecabatur, vt Cyriacum Diaconum, in Perſidem pro cura filiæ ſuæ Iobiæ à dæmone cruciatæ tranſmitteret. ille ab Vrbe abſens, Serenæ Auguſtæ, Romæ cum filia agenti, negotium Cyriaci in Perſidem pro voto Regis, & legatorum, mittendi cōmittit. hæc ſignificata voluntate mariti Cyriaco, in nomine Domini eum iter aggredientem, cum ſocijs, vehiculis, naui, cæterisq; neceſſarijs rebus inſtructum, regia liberalitate deſtinat, ad Saporem. apud quem re feliciter ſuccedente, breui Romam reuertitur. quem redeuntem, Diocletianus magno honore affecit. Serena cum filia ingenti alacritate in domibus, eidem ab Imperatore donatis, excipientibus ſanctum hoſpitem. nec multò poſt, duobus nempè menſibus, Diocletianus vigeſimum imperij annum agens, cum ſummo quietis otijq; deſiderio teneretur, eo quod ſe ſatis Reipublicæ inſeruiſſe dictitaret, depoſitis habenis imperij, Regno ſeſe abdicauit; atque in villam propè Salonas, in littore maris Dalmatici extructam, priuatam vitam ducturus recepit. magno quidem animo, & exemplo inaudito, ſed multò maiori, & quod fidem excederet, niſi decennalis obſtaret experientia, vt poſt ampliſſimam in Vrbe maieſtatem ſpontè depoſitam, nec prouinciarum precibus, nec Senatus Romani legationibus, nec ipſo Collega inſtante, & Regnum cum illo depoſitum reaſſumente, adduci potuerit, vt Regiæ ſplendorem ruſticanæ quieti anteponeret; illud ſubindè repetendo, tunc ſibi lætos affulſiſſe ſoles, cum in patria ſua, manu propria olera à ſe comedenda ſerere inceperat. ſucceſſere Diocletiano Maximianus

nus Galerius, Herculio Maximiano Chlorus Conſtantius, iam pridem generi & ſucceſſores adſciti. At Serena cum Arthemia pietatis officijs intenta manſit in Vrbe, ibiq; ſanctiſſima vita digno fine neceſſitatis humanæ debitum ſoluit. eâ luce, quæ ſupremæ cæli Reginæ tranſitum ad immortalitatis thronum, proximè conſequitur. ſed quo anno incertum habetur. veroſimile & pietate ſua eximia condignum cenſeo, eam quæ tot laniénas piorum, ſuorumq; inprimis fuerat contemplata, diuina benignitate eouſque vitam protraxiſſe, donec Conſtantini, bono generis humani nati, & Chriſtianæ religioni ab indigna oppreſſione in libertatẽ vindicandæ à Deo datum Imperatorem agnouit. recolitur à Chriſtiano orbe quotãnis eius memoria die nuper memorata. Morte matris Virgo Arthemia nihil de magnanimitate Chriſtiana, Regio remiſit animo: quin pietatis dux & magiſtra tantum in Vrbe profecit, vt eius virtus Galerij Maximiani animum, Chriſtianis infeſtiſſimum, ad mortem inferendam, vnicæ ſoboli viuentis adhuc principis à quo ille principatum acceperat, accenderit. eum enim ferre non poſſet, vt Virginis Auguſtalis exemplo & Cyriaci opera Chriſtiana fides in Vrbe, maiora in dies ſumeret incrementa, Cyriacum cum pluribus alijs morte affecit. tum ſororem Arthemiam aggreſſus, vbi nec minis nec tormentis, illam à pietate Chriſtiana dimouere potuit, capite truncatam, terris iam nobilem, cælo nobiliſſimam intulit. ſed ei demùm tanta impietas magno ſtetit, eas etenim pœnas per Euſebium fusè deſcriptas ab irato Deo in corpus eius immiſſas totius orbis admiratione perſoluit, quibus volens nolens, damnatam à ſe, & omni impietate exagitatam Chriſtianam religionem, lege lata publicè approbauerit, ſceleriſq; ſui immanitate damnata, vitam & Regnum diro fine amiſit, vniuerſa eius poſteritate cum amicis & adhærentibus, à Licinio quem ad imperiũ, imò potiùs ad carnificinam in pios continuandam ferum & immitem extulerat, iure meritò funditus exciſa. vt Chriſtianam gloriam quam trecentorum annorum ſpatio omnium Ethnicorum principum violentia conculcare, & excindere fruſtra tentauerat,

uerat, innocuus Arthemiæ ſanguis, immaniter effuſus, tanquam alterius innocentis Abelis, voces ad Deum emittens, ex ipſius Tyrannicæ impietatis ore, legibus approbatam extorſerit. corpus Arthemiæ Marcellus Pontifex. cuius Actis hactenus inſtitimus, & Lucina pietatis inclytæ fœmina, iuxta Suſannæ reliquias condiderunt, vnde poſtea ad Eccleſiam ſancti Sylueſtri in campo Martio à Paulo primo Pontifice conditam, tranſlatum, ibidem requieſcit. contigit Arthemiæ triumphus circa extrema Marcelli Papæ tempora. Dies natalis eius idem cũ anniuerſaria memoria Cyriaci Diaconi & ſociorũ, ſexto idus Auguſti tabulis Eccleſiaſticis recẽſetur, cum re vera decima ſeptima dies Kalendas Aprilis, mortalitatem eorum immortalitate commutarit. & hæc quidem Marcelli Papæ Actis innixi tam hic quàm in opuſculo A. Valeriç nobilitatis de Arthemiç interfectore Maximiano Galerio ſcripſeramus, verùm cum eodem prorſus tẽpore quo hęc typis imprimenda dabantur, cõtra Taddęũ Donolã Hiſpellenſem ſomnia calamum ſtringere cogeremur quo Felicẽ ſanctum Epiſcopum & Martyrẽ publico latrocinio eiuſdem Taddęi Spalatenſibus ablatum, Hiſpellenſibus aſſerebat, reſtitueremus Illyricis, Maximianum Galerium nequaquam in Italia iuriſdictionem exercere potuiſſe cognóſceremus, Arthemiam à Maxentio non à Maximiano interfectam fuiſſe nobis innotuit, quippè qui non ſolùm Marcellum Romanum Pontificem impiè ſuſtulit, ſed tribus annis integris Marcello Eccleſiæ clauum tenente Romæ tyrannidem diriſſimam, & Chriſtianis grauiſſimam exercuit, ita vt Arthemia, quæ ſub extrema tempora Marcelli martyrio fertur coronata Maxentium potius quàm Maximianum cãrnificem habuiſſe ſit fatendum. præſertim cum Card. etiam Baronius Marcello acta mendoſa deprehendat, & pro Maximiano Marcelli interfectore aſſerto Maxentium reponendum valida ratione demonſtret. ita vt Arthemiæ ſanguis innocuus & de impietate ethnica cum Maxentio extincta, triumphauerit, felicius quàm de Maximiano, & aſſertori Chriſtianæ libertatis Conſtantino, viam ampliſſimam ad triumphos aperuerit.

VITA

VITA
S. LICINIAE AVG. M.
MAXIMINI IMPERAT. VXORIS.

LICINIAM Valerij Maximini, Maximiani Galerij filij Auguſtam, orientalibus aris offert Illyricanæ ſanctitatis fæcũditas, vt ea quæ iam ſatis orientales oras ſacro Regio cruore ab Heroe Hadriano pro Chriſto effuſo, ab impura labe impietatis abluerat, Eccleſiæq; ſanctæ faciem diſſipatis tenebrarum nubibus Auguſtali ſobole Euangelium minimè erubeſcente, ſed ipſam Crucem diadematibus ſceptriſq; præferente, ſpecioſam præ filijs hominum, per Hadriani patruum ac patrueles, ſpectandam terrarum orbi propoſuerat, orientales iam ſordes, ipſaſq; Ægyptias impuritates, vndè omnia impietatis inquinamenta fluxerant, feliciùs ſacro regio ſanguine impietati finem impoſitura, expiaret, quàm olim Iſraelitica ſoboles captiuitatis ſuæ compedes effractura, belluino cruore domorum poſtes illinierat. vt enim Hadrianus alterum, ita Auguſta, pariter poſtem alterum orientalis plagæ poſtquàm ſanguine pio ſacrarunt, ſobolẽ hæreditatis Dei longa captiuitate gemiſcentem in libertatem vindicarũt. & quidem iure quodam ſuo, Romanum Imperium libertatem filiorum Dei ab Illyrica gente repoſcere videbatur, cuius virtute, paulominùs quàm integro ſæculo iam ab externo barbarorum impetu, internaq; Tyrannorum violentia, ſe priſca libertate, & Heroicorum Regum moderamine beari gaudebat, vt Auguſtis, Veſpaſianis, Traianis, Antoniniſq; datis obliuioni, præſtantiſſimam Illyricanam indolem in ſuo ſolio veneraretur. Liciniam

Auguſtá, adeò rari ſunt, qui ſcriptis ſuis poſteritati communicare curauerint, vt nomen quoque ipſius ignotum habeamus, eam tamen hoc nomine appellatá inuenio à Marulo noſtro, quatenùs vel ſoror, vel filia Licinij Imperatoris habita ſit, licet aliquis illam Herculij Maximiani ſobolem, ſed nulla ſcriptoris authoritate contenderit. eam Galerius Maximianus, cum poſt mortem Seueri Cæſaris filij ſui, Licinium ad faſces extuliſſet, vt eum Maximino filio arctiori vinculo coniungeret, vnico ſuperſtiti nato copulare curauit, atque eidem Licinio, tutori quodammodò potius quàm collegæ, Maximini orientale imperiũ, cui hic præerat, adminiſtrandum commiſit. præſertìm quia Valens quidam nomine, eo anno Imperiũ orientale inuaſerat, cui reprimendo, nedum debellando minus aptum filium optimè norat Galerius, vtpotè magis cupiditatibus explendis, quàm militiæ adminiſtrandæ idoneum; hinc cum Maxentio qui Romæ imperabat, vt ait Euſebius lib. 8. cap. 27., tanquam cum fratre, in omni ſcelerum genere ſui ſimillimo, amicitiam animo ſimulato contraxerat. ita ille. qui pluribus illius mores ad omnẽ turpitudinem comparatos deſcribit. moxq; meminit mulieris Chriſtianæ, quæ ex Alexandrinis nobiliſſima, ſplendidiſſimaq;, eius animum libidine furentem, & laſciuientem intemperantia, magnitudine altiſſimi animi deuicit, quæ quamquam alijs rebus, vt opibus, generis ſplendore, & exquiſita doctrina inſignis fuit, tamen iſta omnia præ pudicitia poſthabuit. ita ille Catharinam nobiliſſimam Chriſti Virginem deſcribens. cuius admirabili exemplo, & pia induſtria, Auguſtam Chriſto lucrifactam ſeptimo anno quarti ſæculi, eodem die cum Catharina ſalutis ſuę magiſtra, cæleſtem thalamum petijſſe, tradit Baronius. certamen Catharinæ deſcriptum habetur incerto authore apud Metaphraſtem, à Zacharia Lipeloo Carthuſiano politiori ſtylo relatum; hic vbi Virginis intrepidum animum contra Maximinum, miram in confutandis pluribus Philoſophis, ijſdemq; ad Chriſtum adductis, ſapientiam deſcripſit; ſubdit, quomodò Maximinus, in furorem actus, iuſſerit Catharinam ſpoliatam, boum neruis crudeliſſimè cædi, cæſamq; in

carce-

carcerem abduci. eius inuiſendæ, ait, deſiderio flagrans Auguſta, Porphyrio duce belli adhibito, carcerem ingreditur, viſo Virginis vultu, tàm vehementer animo exhilarata eſt, vt ad eius pedes procideret, fuſisq; præ gaudio lachrymis, tum demùm ſe Imperatricem verè beatam prædicaret. cui Catharina: Profectò beata es, verè beata, cui ipſa, Angelos immortalem video afferre coronam, quam poſt diem tertium, martyrio redimita, à Chriſto, æternùm regnatura accipies. illa verò trepidante, & ſuppliciorum atrocitatem toto corpore perhorreſcente. Catharina eam confirmans, nihil cruciatus ijs timendum eſſe docuit, qui Chriſtum in certamine adiutorē haberent. Porphyrius audito Chriſti nomine, breui colloquio cum Virgine tranſacto, cum ducentis militibus ſuis Chriſto nomen dedit, ſicuti & Auguſta. verùm cum Catharina tertio die è carcere educta, quatuor rotis, ferris & clauis acutiſſimis munitis, diſcerpenda è carcere producta, & machinæ eſſet impoſita, rotis Angelico opere confractis, illa manſiſſet illæſa, plurimiq; eo ſucceſſu ad Chriſti fidem acceſſiſſent, Maximinus, inmani furore ſuccenſus, dum noua ſupplicia in virginem excogitat; adeſt Auguſta, eiuſmodiq; verbis Imperatorem affatur. Abſolue quæſo magni Dei famulam, quam vt vides tormenta ſuperare non poſſunt. re vera enim erras toto cælo, & planè deſipis, ſi exiſtimas te Deo viuo & vero potentiorem eſſe. audiens hæc Imperator, confeſtim vniuerſam mentis ſuæ rabiem, in coniugem conuertit, eamq; abſciſſis prius crudeli ſanè ſpectaculo, mamillis capite truncari iuſſit. illa verò accepta ſententia, læta dixit: Martyri Catharinæ. ora pro me. & Catharina: Vade, inquit, in pace, æternùm cum Chriſto regnatura. atque ita datis ceruicibus, palatij terreſtris tenebris relictis, ſplendoribus ſanctorū ædes ornatas adijt; ſuccedente Porphyrio, cum militibus, ipſaq; aliorum duce Catharina. hinc in deteriora Maximinus prolapſus, poſt ingentes Chriſtianorum ſtrages editas, inſidias ipſi Conſtantino ſtructas, à Licinio fuſus, fugatusq; & Tharſum exercitu amiſſo compulſus, furioſa bile, vt inquit Euſebius, inflammatus, multos prophetas & ſacerdotes deorum,

 quos

quos iam pridem ipſe in ſumma habuerat admiratione, & quorum oraculis impulſus, bellum ſuſceperat, tanquàm præſtigiatores, veteratores, denique ſalutis ipſius proditores, trucidat; deinde Chriſtianorum Deo gloriam tribuens, legem pro eorum libertate, accuratiſſimè pleniſſimèq; conſtituit, & extemplò lethali angore cruciatus, abſque vlla temporis dilatione deceſſit è vita. ita ille, libro nono. vbi pluribus portentoſi, horrendiq; eius morbi, & mortis modum deſcribit. quæ ſeptimo ab Auguſtæ triumpho anno, quartodecimo quarti ſeculi, illi contigere. Dies nulla peculiaris Auguſtalis Heroinæ triumpho dicata habetur ab Eccleſia, cum eam tanquam vnico curru cum illuſtriſſima Chriſtianarum Virginum Catharina, cælo illatam veneretur, adſtante nimirùm Regina à dextris eminentiſſimæ Chriſti ſponſæ, in veſtitu deaurato proprij ſplendore cruoris, circumſtante mirabili varietate ſatellitij inuictiſſimorum militum, cum eorum Duce Porphyrio, & fortunatiſſimorum Philoſophorum ſapientiſſimo Senatu, eadem die, pari ſorte, in eodem cæleſti Capitolio, raro diuinæ gloriæ incremento triumphantium.

VITA

VITA
S. CONSTANTINI
MAGNI IMPERAT.
ET
S. HELENAE
MATRIS.

ELVTA impietatis labe Romani Imperij, adeo nobili cruore vt hactenùs animaduertimus, Aurei ſæculi inſtaurator, Eccleſiaſticę Maieſtatis propagator, Chriſtianęq; libertatis aſſertor & vindex, adeſt iam nobis deſcribendus M. Valerius Aurelius Conſtantinus verè aureus, magna, & veritatis, & gratitudinis iniuria, ita à ſcriptoribus neglectus; vt cogar cum ampliſſimo Senatore apud Flauium Vopiſcum in Aureliano, dolente neminem Latinorum, Græcos aliquos Aureliani principis vitam ſcripſiſſe, in hæc verba prorumpere. Ergo Therſiten; Sinonem cæteraq; illa prodigia vetuſtatis, & nos benè ſcimus, & poſteritas frequentabunt, Diuum Conſtantinum clariſſimum principem, ſanctiſſimum Imperatorem, per quem totus Chriſtiano nomini orbis eſt reſtitutus, poſteri neſcient? auertat Deus hanc amentiam. ita ille. eximium pietatis Chriſtianæ, & eruditionis omnimodæ noſtri æui ſydus, Romanæ ſacræ purpuræ decus immortale Robertus Cardinalis Belarminius, tertio libro, quem de officio Chriſtiani Principis edidit, probaturus ea quæ prioribus, & ſcripſerat, & exemplo ſanctorum Principum veteris teſtamenti demon-

monſtrarat, ſanctorũ quoque noui teſtamenti hiſtorijs: Primus, inquit, Chriſtianus Imperator Conſtantinus magnus, & planè egregius fuit. ſed quoniã vitam eius ſcripſit Euſebius Cæſarienſis hæreticus Arianus, & ab illo hauſerũt quicquid ſcriptis de rebus eius geſtis mandarunt Socrates, Sozomenus, & alij poſteriores, ideò vitam illam mihi prætermittendũ exiſtimaui. hæc magnus vir, propterea quòd nullus ex grauioribus Latinis, & ex Chriſtiana ſchola tredecim ſæculorum ſpatio prodijt (proh pudor) qui ſuæ libertatis, & maieſtatis vindicem nec ſtricta, nec oratione ſoluta, officio, fictis, & otio excogitatis Therſitibus, Simonibusq; ſimillimis aſſiduè, magna Chriſtianorum corruptela, imimpertito, ſit proſecutus. eius ego vitam vt Illyricani principis inter Cæſares alibi deſcriptam, ita hic referam, vt perſtrictis quæ militarem eius addecent gloriam, ſanctitatis eius, & ciuilis adminiſtrationis illuſtriora quæque illuceſcant. Euſebij porrò authoritate eatenùs vtar, quatenùs per ea magis exprimantur ea, quæ ab alijs, ſumma ſunt breuitate perſtricta, præſertim cum hoc idẽ à magno viro Cardinali Baronio in ſuis Annalibus actum obſeruetur. Conſtantino itaq; Illyricum genus fuit, patre Conſtantio Chloro Imperatore, quem Eutropius vir inter Dardanos nobiliſſimus, ex Claudia Criſpi, Cæſaris Dalmatæ, Claudij, Quintilliq; Imperatorum fratris filia, progenuit. vt habet Pollio Trebelius. hinc eum Victor cum Diocletiano, Maximiano, & Galerio patria Illyricum ſcribit, dum de ijs agens: Et his ſanè omnibus Illyricum inquit patria fuit; ait. matrem habuit Helenam, quam cum Nicephorus Bithinam, Angli Britannam contendãt, ego qui nunquam ante imperium Conſtantium Britannias attigiſſe apud veteres inuenio, quicquid eruditiſſimus æui noſtri ſcriptor, malè examinato loco cuiuſdam Panegyriſtæ dicat, dum Conſtantinum in Britannia natum obtrudit, eam haud diuerſæ originis à marito cenſeo. natus eſt autem Niſſæ vrbe Dardaniæ ampliſſima, eruditiſſimi Imperatorum Conſtantini porphyrogeniti teſtimonio, iure meritò omnibus alijs anteponẽdo, quod itidem affirmatur ab Hermolao in Epitome Stephani de
Vrbi-

Vrbibus longè anteriori Porphyrogenito, extatq; l. vxor. Cod. de rep. Conſtantini Aug. ad Dalmatium data Naiſſo ſeu Niſſo Feliciano & Titiano Coſſ. Cedrenus Daciam pro Dardania poſuit, vel ſcriptorũ vitio, vel ea ratione qua Aurelianus Auguſtus, tranſlatis prouincialibus, & Romanis legionibus ex Dacia tranſdanubiana, olim à Traiano in prouinciæ formam redacta,& ſucceſſorum eius incuria deperdita, ijs intra duas Mæſias ſolo attributo, cum diminutione telluris Dardanicæ, ſuam ibi voluit appellari Daciam, quæ etiam Ripenſis eſt dicta, quòd ad marginem vſque Danubij protéderetur, vt in noſtris Dialogis hæc fusè enucleauimus. hinc mirari non deſino, virum vt dixi erudítiſſimum, extremæ eſſe dementiæ ducentem, Conſtantinum alterius quàm Britannicæ patriæ partum credere. ex loco panegyriſtæ, qui dum Conſtantini laudes percurrit, de patre ipſius, ac de eadem, hæc ait: liberauit ille Britannias ſeruitute, tu etiam nobiles illic oriundo feciſti. cur enim potiùs ortui generis quàm imperij Cõſtantini, hæc verba poſſint adaptari, nullam rationem video, præſertim cum, vti diximus, nullus ex antiquis ſcriptoribus tradat Conſtantinum antequàm imperaret, attigiſſe Britannias, imò circà ea tempora quibus Conſtantinus ex eiuſdem aſſertione naſci potuit, patrem eius ſub Probo terrarum orbem peruolante ac circumcurſante; inde ſub Caro Probi ſucceſſore, Præſidiatum Dalmatiæ adminiſtraſſe, conſtet ex ſcriptoribus: at quod Britannicam Conſtantini patriam penitùs euacuat, ſunt ipſi Britanni teſtes, ijdemq; primi ſubſellij, quorum duos produxiſſe ſatis ſuperq; videtur. primus eſt antiquus ille, eruditiſſimus æquè ac ſanctiſſimus vir Beda, qui in hiſtoria quam pro patria gloria conſcripſit, ne verbum quidem de adeò claris natalibus Conſtantini, pronunciat. alter eſt Guillelmus Camdenus poſt omnes Britannicos ſcriptores, noſtra memoria, ſi puritas religionis acceſſiſſet eruditioni, nobiliſſimus, vulgandæq; Britannicæ claritudinis indefeſſus ſcriptor. hic tamen nihil ſe reperire potuiſſe de eiuſmodi natalibus affirmat, quin talia aſſerentes irridet. duobus Britannis, Belgam Iuſtum addamus Lipſium mirum antiquitatis,

tis,& veritatis introſpiciendæ Lynceum, qui iuxtà Bedam,Camdenumq; Britannis Conſtantinum denegando: at, inquit ille, Galfridus Monumetenſis, & alij Britannici ſcriptores id fecere, Cònſtantinum nempè Britannis attribuendo; fateor reſpondet, ſed fidei nec hic,nec in alijs ſatis certæ: de Coelo regulo fabulantur, cuius filiam Helenam duxerit, Conſtantius, & vndecimo poſt anno mortem obierit,relicto imperio,quem ex ea genuerat, huic Conſtantino; ergò ex hac narratione decem modò annos natus Conſtantinus fuerit. ita Lipſius. qui paulò poſt pergit: ſed nec Guillelmus Camdenus accuratus ſcriptor,qui omnia Britanniæ ſcrinia excuſſit, quicquam reperiſſe prodit de nato ibi Conſtantino, imò fabulam totam de Coelo, & hominem ipſum explodit; nam panegyrici locus, mea interpretatione deſtruitur; quam alius item firmat ibidem: O fortunata, & nunc omnibus beatior terris Britannia, quæ Conſtantinum Cæſarem prima vidit; vidit primá, non genuit. hæc iuſti veriq; amans Iuſtus Lipſius in notis rerum admirandarum Romanæ Vrbis. quæ cum ita tantorum virorum ſtabiliantur teſtimonijs, iniquum eſt dicere, Helenam fuiſſe Britannam,& Conſtantinum peperiſſe in Britannia. Baronius enim natum ſcribit Aureliano ſecundùm,& Iulio Capitolino Conſulibus, anno quinto eiuſdem Aureliani Imperatoris, Euſebij authoritate nixus, qui totidem annos eum antè imperium vixiſſe tradit, quot imperauit.. quod quàm nequeat ſubſiſtere, mox plurium teſtimonio patebit. quare eum circà vigeſimum quintum ætatis annum, patri ſucceſſiſſe credimus. Conſtantinum matris cura piè educatum, patre orientalibus expeditionibus, Diocletiano imperante, vt alibi in vita eius oſtendimus, occupato, certum eſt. Sanctus enim Paulinus epiſtola ad Seuerum vndecima, qui Senator eo tempore viuebat: Manſit, ait, hoc ſæculi prioris nefas in tempora noſtra, proxima Conſtantini, qui princeps eſſe principibus Chriſtianis, non magis ſua, quàm matris Helenæ fide meruit. hæc Paulinus. Helenam namq; inter Illyricos & natam, & agentem, vbi Chriſtianam pietatem per eà tempora viguiſſe,Tryphoniæ, Serenæq;

ſanctiſ-

ſanctiſſimis Auguſtis, alijsq; Regiæ fœcunditatis Illyricanæ fœtibus hactenus explicatis, in ea colenda minimè ceſſiſſe, filioloq; eandem materno affectu inſtillare curaſſe, par eſt credere. quod etiam facile eſt colligere ex Ethnico ſcriptore Aurelio Victore, qui Conſtantinũ à Galerio ſpecie religionis tentum fuiſſe ad vicẽ obſidis ſcribit: at aliam hanc religionem eſſe non potuiſſe niſi Chriſtianam, cui Galerius toto Regni tempore fuit infeſtiſſimus, extrà controuerſiã habetur. & compilator Victoris: Dum iuuenculus ait à Galerio religionis ſpecie teneretur, fugam arripiens, atque in fruſtrandos inſequentes, publica iumenta, quaquà iter ageret, interficiens, ad patrem in Britanniam peruenit quem fata vltima perurgebant: ita ille. ex quo etiam conſtat, adeò inferiorem triginta annis ad imperium acceſſiſſe, vt iuuẽculus ab eodem eo tempore quo patri ſucceſſit appelletur. vndè Euſebium in tribuenda virili ætate Conſtantino Imperium capeſcenti, erraſſe, & potiùs ætatem quæ tantò oneri ſubeundo conueniret, quàm illã quam re verã Conſtantinus agebat, poſuiſſe, minimè dubitandum. nam idem ipſe Euſebius eum, vt mox videbimus eodem imperij tempore & adoleſcentem & iuuenem appellat. ſed & Nazarius in Panegyrico immaturam eius ætatem imperio agnoſcit, cum ait: Tu inquit Imperator optime, inito principatu, adhuc æui immaturus, ſed iam maturus imperio, oſtendiſti curſum ætatis non expectandum in feſtinatione virtutis. hæc Nazarius. author quoque Panegyr. Maximiano & Conſtantino dicti. Geſſeris enim, inquit, multa fortiter licet, multa ſapienter, quum per maximos tribunatus, ſtipendia patria conficeres, ſentias neceſſe eſt tantæ auſpicia fortunæ imperator adoleſcens. hæc ille. in patria agens, cui Galerius præerat, poſtquàm litteris & ingenuis artibus excultus eſt, quòd tam apud Euſebium, quàm apud Ethnicos eſt videre, ſub eodem principe tyrocinium depoſuit. cuius poſtea auſpicijs contra Sarmatas Illyricum infeſtantes bellum geſſit, & præter opinionem principis, qui ne Conſtantinus filiorum ſuorum Seueri & Maximini aliquandò ſplendori obeſſe poſſet, hoſtilibus gladijs expoſitus fuerat, eos

ingenti ſtrage profligauit. inſidias enim ſtruxiſſe Galerium adoleſcenti, tradunt authores. hinc eiuſdem hortatu cum Leone in theatro pugnauit; vt neſcio quid Dauidicæ indolis, pietati propagandæ nata proles, iam tum ſpirare videretur. quod fortè Galerius animo præſagiens, eundem ſpecie religionis detinuit. ſed qui Saulis inſidijs Dauidem, is & Conſtantinum Galerij dolis ſubtraxit. maiorem adoleſcentiæ partem eum tranſegiſſe in patria, ne parentem à Conſtantio patre repudiare coacto, ob Herculij filiam Theodoram in ſucceſſionem imperij, ductam, omninò deſtitutam relinqueret, innata ei pietas credere ſuadet; ſed eo fænore, quo pietatem parentis obſequio impertitam, ſuperna liberalitate, conſuetæ benignitatis munificentia rependente, vberrimam pietatis ſegetem adoleſcens ætas cõſortio matris collegit, mox generis humani bono vniuerſali, terrarum orbi communicandam. ſed & in Diocletiani obſequio eum in oriente aliquando fuiſſe, antequam is imperium deponeret, ex Euſebio in eius vita patet, vbi etiam hac occaſione habitudinem corporis Conſtantini deſcribit. libro primo, dum ait: Quem ipſi vidimus cum Palæſtinam obiret Regũ ſeniori comes, huius ad dexteram conſpicuus omnibus, iam tum regium quendam ſenſum callere videbatur. nam forma corporis, & vt erat ætas, proceritate nullus ad illum æquo iure acceſſit; robore tam valebat, vt terribilis eſſet æqualibus, ſed animi tamen, quàm corporis dote, incendebatur acrius, cum primum ſouens egregiè diſciplina, deinde ingenita prudentia: tum diuinitùs accedente ſapientia. itaque celſum & vt corporis auctiorem animo magno adoleſcentem, contemplati rerum domini, commixta cum inuidia formidine, ſibi internecione cautionem decreuerant; quam ille remi pertimeſcens, ſemel atque iterum certa fati ratione, inſidijs explicatis conſuluit ſibi fuga. prophetem Moſem hic quoque conſectatus. ſed illi numen omnia conceſſerat, vt illam præſens hæreditatem cerneret; mox elapſus inſidiatorum molitiones, proſperè quidem ad patrem acceſſit, ac interuallo longo tandem adfuit, vbi iam vitæ illius penſum, nouacula contingeret. quem

inex-

inexpectatum pater adſtantem intuitus,ſtratis deſilit,auidè complectitur, tantumq; proloquutus, ſe cura animum liberaſſe,quæ alioqui morituro reliqua erat, de abſentia filij; preces effudit ad Deum gratiarum actionis, & lætitiæ plenas. hoc amplius immortalitate ſibi iucundiorem interitum eſſe dixit, & teſtamentum conſcripſit, ſimul liberis inſtar chori lectum circumcingentibus, ex commentario diſtribuit hæreditatem, illi qui anteibat ætate, Regni ſorte iuxta naturam demandata. itaq; demùm diē obijt. hæc ille de Conſtantino adoleſcente imperium adeunte, iuxta Victoris allatam ſententiam, contrarius ſibi ipſi alio loco triginta & vltra annos tribuenti: & ne quis putet Euſebium intelligere de adoleſcentia multò ante imperium, idem poſt imperium aditum, talem eum agnoſcit. dum patris funus ducentem deſcribit: *Ibi*, ait, *Regem & Auguſtum quamquàm iuuenem omnia perſtrepere, quæ laudes erant ornamento patri, viciſſimq; filius eo parente feliciſſimus habebatur*. hactenùs Euſebius. at cum adoleſcentia, iuuentusq; Euſebij, iuuenculus Victoris, Nazarij ætas immatura imperio, adoleſcens alterius Panegyriſtæ, nullatenus conſonent tricennariæ ætati, ſed vigeſimæ quintæ circiter, omninò eum per ea tempora natū fateamur eſt neceſſe, quibus pater Conſtantius à Caro præſidiatum Dalmatiæ commiſſum adminiſtrabat: vt fabula Britannica prorſus euaneſcat; dum adhuc ageret in patria Mineruinam ſibi coniugem copulauit, quam, ſuſceptis Criſpo & Helena gemellis, vt quidam volunt, amiſit. & quamuis Victor & Zoſimus non coniugem, ſed concubinam velint, Gallicanus tamen Orator in panegyrico in nuptijs Fauſtæ cum Conſtantino, publicè coràm ipſis principibus habito, contrarium oſtendit dum ita loquitur: *Quo enim magis continentiam patris æquare potuiſti, quàm quod te ab ipſo fine pueritiæ, illicò matrimonij legibus tradidiſti, vt primo ingreſſu adoleſcentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de conceſſis ætati voluptatibus, in hoc ſacrum pectus admitteres? nouum iam tùm miraculum, iuuenis vxorius, ſed vt res eſt, mente præſaga omnibus te verecun-*

diæ obſeruationibus imbuebat, talem poſtea ducturus vxorem. hactenus Orator. mortuo itaq; Conſtantio in Britannia, octauo Kalendas Auguſti, anno ſexto quarti Chriſtiani ſæculi, ex ſupputatione Baronij, in Vrbe Eboraco, & eius teſtamento reliquis fratribus prælatus, vti poſt Euſebium Letus & Egnatius teſtantur, regnum adijt. ea tamen modeſtia, vt diutiùs de illo adeundo ſit cunctatus, & non niſi approbantibus ſenioribus Principibus, Diocletiano & Maximiano, priuatis licet, & exercitu etiam vi illum purpura induente, Cæſaris nomine tantùm, non verò Auguſti, ſceptra adminiſtranda capeſſiuerit. vt Gallicanus in quarto Panegyrico, poſt deſcriptam Conſtantij mortem, quem in Cælum raptum Ethnicus orator, à Ioue interrogatum, cui imperium decerneret, Conſtantinum pium, ait, nominaſſe, hæc ſubdit: Illicò enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuerſus in te conſedit exercitus, te omnium mentes, oculiq; ſignarunt; & quamquàm tu ad ſeniores principes de ſumma Reipublicæ quid fieri placeret retuliſſes, præuenerunt tamen ſtudio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpuram ſtatim tibi, cum primum copiam tui fecit egreſſus, milites vtilitati publicæ magis, quàm tuis affectibus ſeruientes, iniecere lachrymanti. idem paulò poſt: diceris etiam Imperator inuictè ardorem illum te deposcentis exercitus, fugere conatum, equum calcaribus incitaſſe: quod quidem (vt verum audias) adoleſcentiæ errore faciebas quis enim te Cyllarus aut Arion poſſet eripere, quem ſequebatur Imperium. hæc ille. in panegyrico autem in nuptijs habito poſt verba ſuperius recitata quibus adoleſcentem ſcribit cæpiſſe imperium, pergit: quamquam quid ego in te ætatis tuæ potiùs, quàm grauitatis nomen vſurpo? cuius tanta maturitas eſt, vt cum tibi pater Imperium reliquiſſet, Cæſaris tamen appellatione contentus, expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Auguſtum. ſiquidem ipſum imperium hoc fore pulchrius iudicabas, ſi id non hæreditarium ex ſucceſſione cepiſſes, ſed virtutibus tuis debitum, à ſummo Imperatore meruiſſes. neque enim dubium quin tibi maturè ſacrum iſtud faſtigium diuinæ

pote-

poteſtatis aſtrueres, qui te iam olim ſibi generum, etiam antequàm petere poſſes, ſpontè delegerat. hactenùs ille. abſtinuit enim Conſtantinus Auguſti nomine, donec poſteà ducta Fauſta Herculij filia illud aſſumpſit. hinc quilibet Principum diſcat, iuſtam regnorum ſucceſſionem, à Deo æterna prædeſtinatione ſtatutam, felicius modeſta cunctatione, quàm violenta molitione firmari. & ſanè illud in hac re omninò notandum, quod Herculius Maximianus, qui filio Maxentio Conſtantium in regno prætulerat ob Theodoram filiam illi copulatam, iam cum idem Conſtantius nobiliſſimam ex ea prolem ſuſcepiſſet, nempè Conſtantium patrem deindè Galli, Iulianiq; Cæſarum; Dalmatium Dalmatij, Annibalianum Annibaliani itidem Cæſarum patres; quibus aliqui addunt alium Conſtantinum, patrem Conſtantini anno Vrbis conditæ 1079. & Cõſtantij ann. V. Chr. 087. Conſulum Panuinius nempè ex Socrate; & filias Conſtantiam poſtea Licinio principi nuptam, Eutropiam Nepotiano, & iuxtà quoſdam Anaſtaſiam; nepotũ turba poſthabita, & ipſo demum filio, Conſtantinum Principem approbauerit, & eidem etiam filiam copulauerit. at poſtquàm res in Britannia geſtæ, ſunt Romam perlatæ, & noui Imperatoris Conſtantini imago, Romæ ex more eſt exhibita; Maxentius Maximiani Herculij filius, inquit Zoſimus, non tolerandum ratus Conſtantino quidem ex animi ſententia rem ſuccedere, qui muliere non matrona genitus eſſet, ſe verò talis Imperatoris filium hærere domi, alijs paternum Imperium obtinentibus, adiunctis ſibi conatus huius adminiſtris, Marcelliano, & Marcello Tribunis militum, & Luciano ſuillæ carnis præbitore, quam fiſcus Populo Romano largiebatur, & aulicis prætereà militibus, quos prætorianos vocant, in regium ab illis ſolium collocatus eſt. hæc Zoſimus. quæ ſeptimo Kalendas Octobris contigiſſe tradit, cum Baronio. qua rè maior etiam Conſtantini modeſtia patuit. vbi enim Maxentium Regnum arripuiſſe audiuit, quæſiuit cum eo res componere, habereq; ſocium & collegam. ſed recuſauit ille vt habet in paneg. Nazarius cuius verba digna relatu, ſunt hæc: Quin extorques animo tuo

conueniendi ſtudium, & concordiæ voluntatem, ſi concordiam quàm veniam appellare fas eſt, cum qui poteſt vincere, optat ignoſcere. & non dubito quin hanc rationem cæleſtis prudentia tua duxerit, quod coniunctione ſua flagrantiſſimas hominis cupiditates, vel extingueret penitus, vel modicè temperaret. nulla quippè eſt libido tam vecors, quam non capiat, vincat ſcilicet, cum in conſortium temperantię venerit. deijcit oculos deformis ignauia, vbi ei pulchritudo virtutis obiecta eſt; tergiuerſari atque hærere petulantiam videas grauitate, modeſtia, & decore confuſam. vt appareat te Imperator optime concordia imperandam, non illi impunitatem vexandæ vrbis daturum, ſed leniorem petiiſſe victoriam, cum malles vitia eius quàm arma ſuperare. ſed profectò nulla vi poſſunt coire, quæ naturali diuortio diſſident. nec vlla tam fidelis eſt copula, quæ in diuerſum tendentia, nexu ſuo teneat. perpendit ſcilicet tecum excellens prudentia tua, eiq; ſemper pietas applicata, omnes concordiæ commoditates: illam eſſe fundamentum & radicem otij, bonorum ciuium ſeminariū, quietis publicæ ſegetem, & almam pacis altricem. ſed ò quam æger eſt ad honeſtatem recurſus, his qui gradum ex nequitia protulerunt. vocas ad ſocietatem, appetitum tuum, refugit, aduerſatur, horreſcit. nihil ſibi putat tecum commune. quia nihil eſt ſimile. hactenùs ille. intereà Conſtantinus quos in ditione populos habuerat pater, inquit Euſebius, obibat omni benignitate, tantiſper ipſi paternæ ſorti proſpiciens, hos gubernabat, Rheni barbaros accolas, & occidui maris, qui turbulenti erant, ac prius intacti, facilè compeſcebat, ſubijciebatque; reprimebat alios, & abigebat domo, quos tanquam belluas ad vitæ cultum lenem magis, allici poſſe deſperabat. ita Euſebius, quem Nazarius peculiarius explicans: Tu, inquit, ferociſſimis regibus Aſcarico & comite Gaiſo captis, tanta laude res bellicas auſpicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obſidem teneremus. vt Herculem ferunt tenerum adhuc, atque lactentem, duos angues manu eliſiſſe, vt iam infantulo indoles futuri roboris emicaret; ſic tu Imperator in ipſis imperij tui cunabulis quaſi geminos dracones ne-

cares,

cares, per ſæuiſſimorum Regum famoſa ſupplicia ludebas. hæc ille. eodem tempore Maximianus Galerius cum videret Italiam à Maxentio teneri, Seuero Maximinoq; filijs Cæſaribus declaratis, & hoc orienti, præfecto, illum contra Maxentium cum exercitu miſit in Italiam. Maximianus interea Herculius priuatam vitam pertæſus, relicta Lucania in qua degebat, eas turbas, ait Zoſimus, quæ rempublicam vexarent indignè ferens, ad Diocletianum tunc temporis Carnuti (oppidum hoc Celticum eſt) degentem venit, eiq; perſuadere nititur, imperium reſumat, nec id patiatur tam diuturno tempore, tantisq; laboribus ipſorum conſeruatum, inſanienti iuuentæ, ac illorum dementiæ à quibus occupatum eſſet, expoſitum quaſſari. Diocletiano poſtulatis eius non aſſentiente, ſed negotiorum occupationi quietem anteferente, nam fortaſſis etiam rerum perturbationem ſequuturam proſpiciebat, vt erat religioſiſſimus (Zoſimo enim impietas religionis nomine velatur) Herculius eo conatu fruſtratus, & Rauennam vſque progreſſus, rurſum verſus Alpes contendit; vt ibi commorantem Conſtantinum conueniret: cumq; natura curioſus & infidus eſſet, promiſſa illi Fauſta filia, eoq; promiſſo impleto, fallere conabatur hominem & perſuadere, diſcedentem ex Italia Galerium Maximianum perſequeretur, & inſidias Maxentio ſtrueret. hæc Zoſimus. alioqui perpetuò, vt Ethnicus, infeſtus Conſtantino. qui ducta Fauſta, & Auguſti nomine ſumpto, dum Maximianum ſocerum loco patris habet, tanquam principem de ſe, deq; parente Conſtantio benemeritū, licèt vt pius impia eius conſilia reſpueret, ille è contra, tanquàm impietati natus, in vitam eius conſpirat, affuit ei idem Deus qui & Dauidi; detectis enim à Fauſta, amorem mariti paterno affectui præferente, inſidijs, dæmonis, inquit Euſebius in Chronico, inuitatione atque impulſu, extremum vitæ laqueo interrupit Herculius. Maximianus, inquit Victor, à Conſtantino Maſſiliæ obſeſſus, deinde captus, pœnas mortis genere poſtremò, fractis laqueo ceruicibus luit. author Panegyrici ingratitudinem Herculij exponit. Vt enim ait alia mittam, hoc ipſum nonne fati

neceſſitas tulit, vt ille pietati tuæ hanc referret vicem, quem tu ab Vrbe pulſum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum, tuis prouincijs, tuis copijs, tuo palatio cæpiſti. quid oro ſibi voluit? quod optauit? quid amplius adipiſceretur his quæ à te fuerat cõſequutus? cui tu ſumma & diuerſiſſima bona, priuatum otium, & regias opes dederas, cui digrediẽti ad annulos ſedere ibi (quod fungi officio annuli in obſignatione litterarum munus hodie ſecretariorũ ex mente illuſtriſſimi æuo noſtro viri D. Ioſephi Suarez.) cui impenſiùs etiam quàm tibi occurrere, obſequia noſtra mãdaueras. cuius omnibus iuſſis ſic ſtatueras obedire, vt penes te habitus, penes illum poteſtas eſſet imperij; quiſnã ille tantus fuit non ardor potẽtiæ (quid enim te imperante non poſſet) ſed error iam deſipientis ętatis, vt tot natus annos grauiſſimas curas, & bellũ ciuile ſuſciperet. nullis (vt res eſt) muneribus fortunæ explentur, quorum cupiditates ratio non terminat, atque eos ita felicitas ingrata ſubterfugit, vt ſemper pleni ſpei, vacui commodorũ, præſentibus careant; dum futura proſpectant. at enim diuinũ illum virum, qui primus imperium & participauit, & poſuit; conſilij & facti ſui non pœnitet, nec amiſiſſe ſe putat, quod ſponte tranſcripſit. hæc ille Ethnico encomio; eodemq; pergit: felix beatusq; verè quem veſtra tantorum principũ colunt obſequia priuatum. ſed & ille multiiugo fultus imperio & veſtro tegitur lætus vmbraculo, quos ſcit & ſua ſtirpe creuiſſe; & glorias veſtras ſibi iuſtè vindicat. hunc ergo illum qui ab illo fuerat frater adſcitus puduit imitari. hæc, aliaq; multa ibi de ingratitudine periurijſque Herculij Maximiani ergà generum Conſtantinum. idem paulò poſt pergit enarrare militum amorem erga Conſtantinum, poſtquàm eos Maximianus contra proprium principem ſolicitauerat dum ait: Quid quod illius errore declaratũ eſt Imperator, quantus te militum tuorum amor amplecteretur, qui te omnibus donis quæ ille promiſerat, omnibus honorum ablatiónibus prætulerunt: rara illa virtus continentiæ; vix à paucis ſapientiæ præceptoribus, tantùm aliquando ſeruata, propter te Conſtantine omnium hominum eſt facta communis. nec ſolùm his quos litteratę

vitæ

vitæ quies mitigauit, ſed etiam ille militarium ardor animorum reſpectu tui lucra contempſit. fuerint aliqui exercitus alacritate, ac viribus tui ſimiles, tibi vni contigit exercitum habere ſapientem. multi olim fortaſsè praui Duces armis impares, largitate certarunt, ſed breuis eorum fuit & caduca popularitas, quos facilè vicit quiſquis imitatus eſt: hic firmus, hic æternus eſt reipublicæ cuſtos, quem ipſum per ſe milites amant, cui non blandita nec vendita ſeruit adulatio, ſed ſimplex & ſyncera deuotio. idem poſt pauca, quæ prolixitatis cauſa mittimus: Pulchrum enim dij boni, & cæleſte miraculum! Imperator adoleſcens, in quo illa, quæ iam ſumma eſt fortitudo, adhuc tamen creſcit. denique deſcribens, qua pietate milites pro Maximiano pugnantes, ipſumq; impium hominem ſeruare voluerit, hęc habet. Sed ò ſingularem tuam, Conſtantine, pietatem, & ſua ſemper officia, etiam inter arma, ſeruantem; ſignum receptui dediſti, & victoriam diſtuliſti, vt omnibus tibi liceret ignoſcere; ne quid atrociùs faceret miles iratus, quàm clementiæ tuæ natura pateretur. in quo licèt optimi Imperatoris ſolicitudine caueris, vt inducti in fraudem milites pœnitendi tempus acciperent, atque vltrò veniam precarentur, nos tamen qui mitiſſimos ſenſus tuos intuemur (nihil eſt enim tàm perſpicuum quàm in pectore tuo bonitas) illi te intelligimus peperciſſe, quem ſi prima copiā habuiſſet irruptio, eripere ferè nemo potuiſſet: ita quod ad pietatem tuam pertinet, Imperator & illum, & omnes quos receperas reſeruaſti. ſibi imputet, quiſquis vti noluit beneficio tuo, nec ſe dignum vita iudicauit, quum per te liceret vt viueret. tu quod ſufficit conſcientiæ tuæ, etiam non merentibus pepercisti. ſed ignoſce dicto; non omnia potes; dij te vindicant & inuitum. hæc ille. Conſtantinum poſt victorias Germanicas, resq; Gallicas compoſitas, in Britanniam rediјſſe, eamq; pacaſſe tradit Euſebius in eius vita, cum ait: Hæc illi cum eueniſſent è ſententia, imperiaq; orbis terræ in animum induxiſſet, tum in Britanniam tranſijt. ibi ſubactis interius habitantibus ad mare populis, percurrebat animo, quibus prætereà ſubueniendum eſſet auxilio egētibus. hæc Euſebius,

ſebius, qui pergit inde narrare quomodò Conſtantino de Roma tyrannidi Maxentij ſubtrahenda agitanti, veriq; Dei opem imploranti, ſalutare Crucis ſignum apparuit. nulla tamen loci mentione facta, res eius per quinquennium, ſiue per triennium, vt videbimus, ab anno ſecundo ad ſeptimũ, vel melius quintum, alto ſilentio inuoluendo, cum ex Nazarij Paneg. conſtet grauiſſimo bello Conſtantinum Germanos afflixiſſe antequam pugnaret cum Maxentio: cuius verba ſunt: Quid memorem Bruteros, quid Clamaſos, quid Eruſcos, Vangianas, Alamannos, Tubantes? bellicum ſtrepunt nomina, & immanitas barbariæ in ipſis vocabulis adhibet horrorem. hi omnes ſigillatim dein pariter armati conſpiratione fœderatæ ſocietatis exarſerãt, tu tamen, Imperator, cum tantam belli molem videres, nihil magis timuiſti, quàm ne timereris: adis barbaros, & diſſimulato principis habitu, quàm proximè poteras, cum duobus accedis: nunquam eſt excelſior principatus, quàm cum ſe publico ſubmittit officio? facis verba, ſpem illorum agitas & verſas; crudelitatẽ negas eſſe præſentẽ. ò verè cæca barbaria, quæ in illo vultu ſigna principis non videris, quem ne ſic quidem ſenſeris, cũ intrà iactum teli ſecurus ſui ſtaret. Conſtantinum eſſe qui hoc poterat non timere, dubitare quiſquam poteſt per omnia ſubnixum Deo vadere. hæc ille. qui poſtea addit. Vni huic bello ſi debitis laudibus immorari vacaret, dies integer conderetur, vt victoriarũ tuarum non ſummam euolueret, ſed ornamenta monſtraret. porrò ſæpe citati paneg. author de fine huius belli hæc habet: Cæſi igitur innumerabiles, capti plurimĩ, quicquid fuit pecoris, captũ, aut trucidatum eſt, vici omnes igne conſumpti, puberes qui in manus venerunt, quorũ nec perfidia apta erat militiæ, nec ferocia ſeruituti, ad pœnas ſpectaculo dati, ſæuientes beſtias multitudine ſua fatigarunt, hoc eſt, Imperator fretum eſſe virtute ſua atque fortuna non pacẽ emere parcendo, ſed victoriã quærere prouocando. Germanico itaq; bello confecto, vterq; orator ſcribit Conſtantinum liberandæ Vrbis & Italię à duriſſima Maxentij tyrannide animum adieciſſe, Nazarius præſertim cum ait. His rebus ſemper è republica

geſtis

geſtis tanta vi, tantoq; ſucceſſu vt nunquam virtus tua intremuerit, prudentia hæſerit, felicitas claudicauerit, ſatis, vt opinor, probatum eſt, perpetuam in te benignæ maieſtatis opem fluere, vt cæleſtis exercitus tui non tunc primò miſſi, ſed tunc demùm intellecti eſſe videantur. talis igitur ad liberandum Italiam & tàm tutus accedis, vt cum res bellica cæcos habeat euentus, in te tamen dimicandi voluntatem pro victoriæ pignore tenebas, etſi abeſſent auxilia diuina. hæc Nazarius. ex quo licet etiam colligere ſalutare Crucis ſignum, cuius meminit Euſebius, hoc primùm tempore, quo ad Rhenum cum barbaris pugnauit, Conſtantino apparuiſſe. eam enim apparitionem idem Nazarius, ſed vt Ethnicus homo, per Angelicos exercitus Cōſtantini acies præeuntes deſcribit apertius. cum ait: In ore deniq; eſt omnium Galliarum exercitus viſos qui ſe diuinitùs miſſos præſeferebant, & quamuis cæleſtia ſub oculis hominū venire non ſoleant, quòd craſſam & caligantem aciem ſimplex & inconcreta ſubſtantia naturæ tenuis eludat, illi tamen auxiliatores tui aſpici, audiriq; patientes, vbi meritum tuum teſtificati ſunt, mortalis viſus contagium refugerunt. ſed quænam illa fuiſſe dicitur ſpecies, qui vigor corporum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum? flagrabant verendum neſcio quid vmbone coruſci, & cæleſtium armorū lux terribilis ardebat; tales enim venerant, vt tui crederentur. hoc ipſorum ſermocinatio, hoc inter audientes ferebant: Conſtantinum petimus, Conſtantino imus auxilio: habent profectò & diuina iactantiam, & cæleſtia quoque tangit admiratio. illi cælo lapſi, illi diuinitùs miſſi gloriabantur quòd tibi militabant. ducebat hos credo Conſtantius pater, qui terrarum triumphis altiori tibi ceſſerat, diuinas expeditiones iam diuus agitabat. magnus hic quoque pietatis tuæ fructus, quòd quamuis particeps cæli, ampliorem ſe fieri gratia tua ſenſerit, & cuius munera in alios influere iam poſſint, in eum ipſum tua munera redundarunt. cedat tibi non recentium ſæculorum modò, ſed totius memoriæ vetuſtas, quamuis illa recti appetens, & nullo vnquàm deprauata officio, glorietur penes ſe ſanctitatis famā

ſtetiſſe,

ſtetiſſe, ſed nec leguntur, præconia hominum, vbi quæruntur iudicia diuina. illi igitur veteres laudati vitæ moderatores, qui refrænandis cupiditatibus reſtrictè, comptèq; vixerunt, quorum omnis ætas armis conterebatur, quando tantam in prælio diuinā opem pro merito integritatis habuerunt; vt qui longè à virtutibus tuis diſtant, in proximo ſaltem iuſtitiæ gradu reponātur? Romano quodam in bello ferunt duos cum equis iuuenes extitiſſe, ſpectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præter cæteros, inſignes fuiſſent; iuſſu Imperatoris ad remunerandum requiſitos, vbi nullus inueniebatur, fides habita eſt, diuinos fuiſſe; quod laborem ſedulò communicauiſſent, laboris pretium reſpuiſſent. equidem hiſtoriæ non inuitus aſſentior, neque enim in hoc veri interpolatrix tenenda quæ ſe non vnam antiquitatis nuntiam pollicetur, ſed tamen illi, qui hoc annalium monumentis illigauerunt, verebantur ne apud poſteros miraculi fides claudicaret. eſtote ò grauiſſimi authores de ſcriptorum religione ſecuri, credamus facta, qui maiora nunc ſenſimus, magnitudo principis noſtri geſtis, veterum fidem conciliat, ſed miraculum detrahit; pro auxilij copia negotiorum ratio metienda eſt. duo quondàm iuuenes, ſed nunc exercitus viſi, hoc certè vberius, nec infirmius veritate, ſtat argumēto duplici fides nixa, ſic Conſtantinus iuuari meruit, ſic debuit Roma ſeruari. magnum hoc Imperator maxime, ſed de tua pietate non mirum. adeſſe tibi in omnibus, ſummam illam maieſtatem, quæ te circumflexa tueatur, coniectura mentium tenebamus, & ſi nondùm ad fidem patebat oculorum, etenim cum mens tua mortalis contagione ſecreta, pura omnis; funditus ſyncera, vbique ſe promerendo Deo præſtet, cum gloria tua humanum modum ſupergreſſa ſit, quis eſt hominum, quin opitulari tibi Deum credat, cum id & vita mercatur, & rerum geſtarum magnitudo teſtetur? hæc Nazarius vt Ethnicus, non vnico teſte, ſed omnium Galliarum authoritate, coram Senatu, Populoq; Romano de diuinis apparitionibus, angelicisq; viſionibus, licet crucis ab Euſebio atteſtatæ nulla expreſſa mentione, ipſius tamen crucis maieſtatem, vt hoſtis

crucis

crucis potuit, & ſciuit exaggerans. quod itidem alius Ethnicus orator ſuo more celebrat, dum Conſtantinum contrà voluntatem militū pugnam aggreſſum ita deſcribit: Quiſnam te Deus, quæ tam præſens hortata eſt maieſtas, vt non omnibus ferè tuis Comitibus, & Ducibus, non ſolùm tacitè muſſantibus, ſed omen apertè timentibus; contra conſilia hominum, contra aruſpicum monita, ipſe per temet liberandæ Vrbis tempus veniſſe ſentires? habes profectò aliquid cum illa mente diuina, Cōſtantine, ſecretum, quæ delegata noſtri dijs minoribus cura, vni ſe tibi dignantur oſtendere. alioquìn fortiſſime Imperator, ſic quoque cum viceris redde rationem. Rhenum tu quidem toto limite diſpoſitis exercitibus tuis reliqueras, ſed hoc maiores pro te ſuſcepimus metus, quòd nobis potius quàm tibi conſulebas, noſtramq; pacem magis, quàm bellum quod aggrediebare, firmaueras. næ tu Imperator nimio noſtri amore neſciſti ad ſecuritatem nobis verè prouidere, qui non omnia tecum arma mouiſti, cum in tua conſeruatione ſalus noſtra ſit. & quid opus erat ipſi Rheno inſtructis tot militibus, & claſſibus, quem iampridem barbaris nationibus, virtutis tuæ terror obſtruxerat, an oſtentare voluiſti diligentiam tuam diuinis copijs, inter cuſtodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & glorioſè probare, liberandæ Vrbi te ſufficere cum paucis? vix enim quarta parte exercitus, contrà centum millia armatorum hoſtium, Alpes tranſgreſſus es, vt appareret penitùs conſiderantibus, id quod nos fugit in amore trepidantes, non dubiam te, ſed promiſſam diuinitùs petere victoriam. duxerat magnum Seuerus exercitum, & hoſtem ſuum perfidia deſertus armauerat. maiores poſteà copias Maximianus admouerat, & ipſe transfugis videbatur proſperè refugiſſe. hæc orator. ſed qualia iſta & quomodò contigerint, lubet ex Euſebio, qui ea ab ipſomet Conſtantino ſe accepiſſe teſtatur, audire. Inde, inquit, ideſt, poſt ſuperius relata, immenſum aliquod corpus orbem ipſum terræ mente conuerſans, Romamq; demum imperij vniuerſi caput, atque gentium dominam, tot annis tyrannidi ſeruientem, vindicare cedebat illis ætate prouectiore partium alia-

rum dominis. poſtquàm autem impares huic oneri ſenſit eſſe, atque rerum euentu fœdo aliquos iſtud eniſos diſceſſiſſe, minimè ſibi viuendum duxit, Vrbem regiam ærumnis exercitam ſi negligeret. ergò demolitionem tyrannidis apparabat. ibi quòd vidiſſet rem militari manu nequaquàm confici, imò nec profici, tantis artium præſtigijs apud Tyrannum, ſolerteq; Magorum impoſtura hominum ſtudijs exculta, adiutorem Deum implorabat. omninò cura militię poſterior erat: numen autem cum quo ſe coniunxerat, non modo infringi, ſed allidi nullo modo poſſe confidebat. ita Euſebius. qui poſtquàm multa de aliorum principum qui inanium deorum auxilio ſiſi rem fruſtrà tentauerat, protulit, Conſtantinumq; ad verum Deum recurrentem deſcripſit; Votis, inquit, igitur appellabat & precibus, vt quiſnam eſſet ediceret, manum ad ſe ſuaq; porrigeret. quæ contenta precantem oratione prodigium inuaſit. hoc credibiliter ab auctore diuerſo vix adduci poterat, aut recipi; ſed ipſo Rege longis temporum ſpatijs, mihi ex codice quæ conſcripſeram referenti, quando in eius notitiam & familiaritatem ſum introductus eadē prædicante, etiam atteſtante iureiurando vehementius, ecquis de rei fide ambigat? cum præſertìm poſteriora tempora ipſum confirmarunt. ſub meridiem inclinante iam die ipſis oculis, cæli plaga vidiſſe aiebat poſitum ſupra ſolem Crucis trophæum, id lumine coluiſſe propinqua in hanc ſententiam ſcriptura. EO VINCES perplexum viſo diu ſtetiſſe, omnem ſimul exercitum ſpectatorē, qui tùm ad iter ingreſſum aliquò fortè fortunā ſequebatur, & incertum fuiſſe quid ea ſibi oſtenta vellent, ſed animum tùm illuc intendentem, & ad omnem partem conuertentem nox excepit. hic ſomnum capienti ſibi Chriſtum cum oſtento illo cæleſti viſum eſſe, & commonefeciſſe, vt exemplar imitatus illius ſigni, idem in bellicis conflictibus amuletum circumferret. vt autem dies illuxit, arcanum expoſuit amicis, accerſitisq; ſubindè redemptoribus operum, ex auro & gemmis affabrè magis inciſorū, medius ſedit, ſigni ſpeciem indicauit, quantum ſua intereſſet, de gemmis auroq; ſibi excuſum redderent, quod ipſi aliquandò vidimus

dimus

ditmus in hanc ferè figuram operis abſolutum: ita Euſebius, qui ſignum Crucis longius indè deſcribit cum litteris quibus eadem Crux circumſcripta principi ſe videndam præbuerat: ſed de hac viſione Arthemius quoque, qui tunc inter Conſtantini Duces militabat, Præfectus poſteà Auguſtalis Ægypti, reus Chriſtianitatis coràm Iuliano principe, dum pro defenſione Conſtantini, quem princeps multis afficiebat calumnijs, reſponderet apud Metaphraſten, hæc habet: Ad Chriſtum declinauit, ab illo vocatus, quando difficillimum commiſit prælium aduerſus Maxentium: tunc enim ei in meridie apparuit ſignum Crucis radijs Solis ſplendidius, & litteris aureis belli ſignificans victoriam: nam nos quoque ipſi aſpeximus; cum bello intereſſemus, & litteras legimus: quin etiam totus quoque id eſt contẽplatus exercitus, & multi huius ſunt teſtes in exercitu tuo: ita Arthemius. Hinc videre licet eundem Deum, qui Saulum è cęlo ad opus omnium maximum ad gentium nimirum conuerſionem vocauit, Conſtantinum quoque ad eaſdem gentes iam Deo aggregatas, ſed longa principum Romanorum oppreſſione agitatas, in perpetuam libertatem vindicandas, ab alto vocantem: & quidem Conſtantinum nec iniurijs Maxentij prouocatum, nec ambitione Imperij ſolicitatum, ſed commiſeratione Romani Populi, prouinciarumq; à Maxentio immaniter oppreſſarum commotũ, ab ipſoq; Deo excitatum arma contra Tyrannum ſumpſiſſe certum eſt. iniurijs illum à Maxentio affectum omnes ſcribunt, quando primum Conſtantini imagines Romam allatæ de more fuerunt; Maxentius enim illas deiectas quibuſcunque potuit onerauit iniurijs: hinc Nazarius: Ecce enim proh dolor (verba vix ſuppetunt) venerandarum imaginum acerba deiectio, & diuini vultus litura deformis: ò manus impiæ, ò truces oculi, ita non caligatis? hæc ille, qui paulò poſt ſubdit: vna demùm Conſtantini obliuio eſt humani generis occaſio. hæc ille: vnde patet tantam iniuriam obliuione à pio principe ſepultam: qui ab ambitione tantùm abfuit, vt poſt iniurias amicum ſibi Maxentium efficere ſtuduerit, eodem Nazario teſte. Pugnaſti igitur, inquit,

Imperator coactus quidem, ſed hoc maximè victoriam meruiſti, quia non deſiderabas. optaſti pacem, ſed ignoſce, ſi plus omnium vota valuerunt, nec illa diuinitas obſecundare cæptis tuis ſolita, in hoc refragata eſt, ſed aliquid è ſententia tua non cecidit, vt plus pro meritis iniret. negata eſt concordia, cui erat parata victoria. hæc Nazarius. at quàm immani tyrannide Vrbs totúq; Imperium Maxentio ſubiectum premeretur, paſsim apud ſcriptores eſt videre, præſertim verò in ſecundo paneg. poſt victoriam Conſtantino dicto. vbi conſtat, cum ipſe ſæuiſſimus atque turpiſſimus, militibus tantùm addictus, ad quos ſibi conciliandos ad omne ſcelus illis laxabat habenas, quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolum cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat, addendo: Fruimini, diſſipate, prodigite: vt tot tyranni quot milites extarent, & non Vrbs tantùm, ſed & Africa exhauriretur, & Inſulæ tot prædonum manibus exinanirentur. quarè, vt ſcribit Zonaras, & Cedrenus, Romani aſſiduis, ſed ſecretis legationibus, Conſtantini piam operam, contrà intolerabilem tyrannum implorabant. cæleſtibus itaque monitis, deiectis Romanis Aquilis, ſacroſancto Crucis ſigno Labaro impoſito Conſtantinus, Romam Apoſtolicorum Principum, innumerabiliumq; Chriſti athletarum ſanguine ſacram, impuriſſimi tyrannorum impietate pollutam, veræ religionis baſim, ſacroſanctumq; pietatis lararium, & Chriſtianæ libertatis aſylum, Chriſti demum Vicariorum perpetuam ſedem vindicaturus, iter ex Gallijs intendit in Italiam. ſed & Romanus Populus hoc idem, gentilitia ſuperſtitione licet illigatus, eſt atteſtatus, publica illa triumphalis arcus Conſtantino erecti inſcriptione, ſuo loco referenda, inſtinctu nimirùm diuinitatis bellum hoc ſuſcepiſſe. hanc expeditionem Baronius ſeptimo imperij ſui anno, duodecimo verò quarti ſæculi, Conſtantinum vnius anni ſpatio confeciſſe ex Paneg. contendit, Eutropiumq; aſſerentem Conſtantinum quinto anno bellum mouiſſe Maxẽtio redarguit, at meo iudicio (quod bona pace tanti viri dixerim) nimis facilè prolata ſententia. ſi enim ſex grauiſſima, quæ ſcimus, prælia,

quibus

quibus hoc bellum geſtum eſt, nimirùm ad Seguſium, Taurinum, Veronam, Mutinam, Aquileiam, ac demùm ad pontem Miluium prope Vrbem perpendamus, ad Hiſtoricum potiùs quàm ad oratorem propendamus eſt neceſſe. cum præſertim ab vltimis Galliarum finibus Rheni ripis terminatis, iturus in Italiam aciem promouerit Conſtantinus. anno itaque quinto ſui principatus, ſæculi eius nono, mouit exercitum Conſtantinus, legionibus cælo miſſis, ſalutari Chriſto ſigno ducente exercitũ, eademq; victrici teſſera galeis & ſcutis militaribus effulgentibus, vt habent carmina Prudentij. aduerſus Simachum libro primo.

Chriſtus purpureum gemmati textus in auro
Signabat Labarum, Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis Crux addita Criſtis.

ſed eãdem quoque triumphalis ſigni maieſtas Conſtantini aciem Maxentianis copijs longè inferiorem augebat: omnes quippe authores qui huius expeditionis meminere, ita inferiores fuiſſe Conſtantini copias volũt, vt vix quarta pars fuerint, Maxentij militibus comparatæ. hinc author Paneg. Magnus, inquit, Alexander quùm præter Macedonas, cunctæ Græciæ, vniuerſo Illyrico innumerabilem delectum poſſet indicere, nunquàm maiores quadraginta millium copias duxit; inhabile regenti ratus, quicquid excederet, & turbam potius quàm exercitum. tu verò etiam minoribus copijs bellum multò maius aggreſſus es, tantò ſcilicet tua virtute propria potior quantò ille numero inſtructior. hæc ille; quicquid dicat Zoſimus, qui Conſtantinum ſcribit nonaginta millia peditum, & octo millia equitum habuiſſe. Maxentium verò ex Italis, Carthaginenſibus, & Siculis, centum & ſeptuaginta millia peditum, & decem & octo millia equitũ eduxiſſe. quo authore, dum Conſtantinus in Italiam progreditur, Maxentius intra muros incluſus, dijs victimas offerebat, & Aruſpices de belli euentu conſulebat, ipſis quoque Sybillinis oraculis perueſtigatis. cumq; reperiſſet oraculum quo ſignificaretur, in fatis eſſe, vt qui ad perniciem Populi Romani ſpectantia deſignaret, miſerabili morte periret, de ſemetipſo id accipiebat, qui

quaſi Romam adortos, eamq; capere agitantes, propulſaret. hæc ille. at Euſebius: de Conſtantino: Hic Dei ſacerdotes, ait, numero habens confeſſorum, accingebat ad obſeruantiam omnem & cultum conſpecti numinis; reliquam expectationem & ſpem in eo collocans, indeq; ſe communiens, animum induxit vt tyrannicum ignem reſtingueret. de Maxentio. Hic, ait, ſanè multus Romanam Vrbem ijs maleficijs inuaſerat, eoq; ſcelerum robore, vt ad præſidentem impurè ac nefariè viuendi licentiam nihil eſſet omninò reliqui. ſeductas matronas remittebat ad viros, non ita proiectos aut obſcuros, temulentiam hanc ſuam in Senatum adeò atque principes Senatus exercebat. ſexcentis igitur acceptis omni contumelia matronis, impurum & effrænatum animũ nihil magis expleuerat. tentatis perindè Chriſtianis non item cupiditati ſuppetere. his enim vitam profundere ſatius erat, quàm pudorem proſtituere. Quædam Senatorij ordinis, cuius viro præfectura obtigerat, illis intellectis pro foribus adeſſe, qui ad tyranni libidines erant facti (nomen illa Chriſto dederat) & ita virum ſibi timentem, annuiſſe vti abduceretur, impetrata mora tantiſper dum mundum ſumeret, ingreſſa eſt in conclaue. ibi remotis arbitris, enſe confodit pectus, occumbésq; lenonibus cadaueris copiam fecit. hæc aliaq; extremæ impuritatis, & immanitatis dum deſcribit Euſebius, quapropter, inquit, ictus miſericordia Conſtantinus omnes expugnandi machinas contrahebat, ipſe poſt principia, nempè regnatorem Deum, implorabat opem Chriſti, vexillum illud inſigne victoriæ collocabat ob armatos. hactenus Euſebius. Conſtantinus promotis copijs Alpes ſuperat Maxentij præſidijs inde deiectis, prima illi fuit pugna ad Seguſium, quam ex Nazario iuuat audire: Primam igitur, inquit, Seguſienſium ciuitatem (quam primam iter dederat) victoria facilis amplexa eſt. quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim cõuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem latè diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat, maxima benigniſſimi

Impe-

Imperatoris fuit cura, non modò vt incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet, & longè operoſior clementia, quàm fortitudo perfecta eſt, quum plus in conſeruanda Vrbe, quàm in capienda fuerit laboris, oriretur. itaq; digrediens ſic cupiditatem ſui fecit, vt eam ad omne obſequium non victoriæ metus componeret, ſed admiratio lenitatis. optima aiunt eſſe remedia quæ ad vſum corrigendi noſtri ex aliena calamitate naſcuntur: verùm animus prauitate velut morbo impeditus, delectum boni non habet. hæc Nazarius de prima Conſtantini in Italia aſſequuta victoria ſingulari clementia clara: excepit inde Conſtantinum altera Maxentij acies ad Taurinum: de quo prælio ita idem Orator. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat, nec Seguſienſium vaſtitas monet vt ſibi caueant, nec cogitant, quod cum principe res futura ſit, quod neque vis eius reſiſtendi ſpem faciat, nec manſuetudo rationem. campum latè iacentem tantus miles oppleuerat, vt non improbaret fiduciam qui inſtructos videret; quæ enim illa fuiſſe dicitur ſpecies, quam atrox viſu, quam formidoloſa operimento ferri, equi atque homines pariter obſepti. Clibanarijs in exercitu nomen eſt, supernè omnibus tectis equorum pectoribus, demiſſa lorica, & crurum tenus pendens, ſine impedimento greſſus, à noxa vulneris vindicabat: te tamen Imperator non terruit. nec quod tanto numero duplicabat armatura terrorem, nec quod vim armis numerus addebat, certùm eſt pro negotij modo animoſam eſſe virtutem, quòd ex ſe rerum captum ſuum temperat; in paruis propè ad ſecuritatem remiſſa, in mediocribus modicè intenſior, vbi magna venerunt iuxta magnitudinem exantlandi operis erigitur. illa armorum oſtentatio & operti ferro exercitus qui imbelles oculos vulneraſſent, inuictas mentes excitauerunt, quod imbutus Imperatoris exemplo, totis animis eius miles ardeſcit, quum inuenit hoſtem quem vinci doceret. cataphractos equites in quibus maximum ſteterat pugnæ robur, ipſe tibi ſumis. his diſciplina pugnandi eſt, cum aciem arctauerint, feruent impreſſionis tenorem, & immunes vulnerum, quicquid oppoſitum,

ſine

ſine hæſitatione perrumpat. ſed tu Imperator prudentiſſime, qui omnes bellandi vias noſſes, opem ex ingenio reparaſti; quod tutiſſimum eſt, eludere, quod eſt difficillimum, ſuſtinere, deducta acie irreuocabilem impetum in hoſtes effundis, dein quos ludificandos receperas, reductis agminibus includis. nil proderat contra tendere, cum ex induſtria tua cederent, flexum ad inſequendum ferreus rigor non dabat. ita noſtri proditos ſibi clauis adoriuntur, quæ grauibus ferratiſq; nodis, hoſtem vulneri non patentem, cędendo defatigabant, ac maximè capitibus afflictæ quos ictu perturbauerant, ruere cogebantur. tunc ire præcipites, labi recliues, ſemineces vacillare, aut moribundi ſedilibus attineri, per mixta equorum clade implicati iacere, qui reperto ſauciandi loco, paſſim equitem effręni dolore fundebant ad vnum interfectis omnibus, tuis integris, horrorem armorum ad miraculum victoriæ tranſtulerunt, quique inuulnerabiles habebantur, ſine tuorum vulneribus interierunt. ita ille, vt vi victricis Crucis & auxiliantibus copijs, ab eodem ſignificatis, clarius experimentum non deſideremus, dum ferreo conciſo exercitu hoſtili, Conſtantini miles ſine vulnere triumphat. pergit porrò reliqua prælia ſummatim attingere potius, quàm deſcribere, aliquibus eorum nomine tantùm vix ſignificatis, præiudicio pij lectoris Crucis victorias auidiori cōtemplatione ambientis. ait enim: Quid ego referam poſt tantàm & tam grauem pugnam, quòd apud Brixiam magnus quidam & acer equitatus eſſet, fuga quàm viſu aſtutior, & primo impetu tuo pulſus, Veronam vſque contendit ad præſidia maiora? neque id dedecoris fuit quòd excuſati fugiunt, qui tibi cedunt: cōtingat quinimmò timiditati miſeræ res oſtentanda fuga quæ habuerit dignitatem. ipſa autem Verona fræta manibus, copijs, quas in vnum aduentus tui formido conduxerat, cum multorum iam cladem accepiſſet, facta eſt parumper metu cunctantior, non ratione fidelior, muris ſe ab impetu vindicat. aderat quidem Ruricius experientiſſimus belli, & tyrannicorum ducum columen, per tota admodum mœnia magna vis hominum, & apud Brixiam plerique
iam

iam fracti, vt in corpore cum aliqua pars ægra eſt, valetudo omnis contaminari ſolet: ſic illius multitudinis portio malo affecta, totum exercitum timoris contagio diſſiparat. quàm faciles lapſus infirmitas habeat, cum eam intempeſtiua mouit audacia, cùm ſæpè aliàs, tum maximè in illa obſidione perſpectum eſt; clauſi impetum faciunt, & qui ſe aliquandiu latendo à morte defenderant, facta pugnandi cauſa, pœnas eruptionis temerariæ dependerunt: idemq; Ruricius magna ſuorum clade reiectus in mœnia, ſæpe iam laſſa & mente veſana, cum ſe Veronam proripuiſſet, nouos eòdem egit exercitus, & præcipitante iam die, bellum non detrectauit, pugnæ auidior quàm ſalutis. ſed eum exitus magis quàm merita feſellerunt: nam furorem mors domuit, quem non potuerat conſiderati ratio; nec victi formido ſanare. O' nox illa æternis ſæculis monumentisq; mandanda, quum ſpiris tenebriſq; congreſſus fortunæ totum liceret, tu tamen Imperator (non inſtructior tempore quam à Deo tectior, ſæuiſſimo hoſti multus inſtares, & libertate cædis exultans, donum noctis duceres, quod pugnantem nemo ſeruaret; per infeſtas acies interitus vadis, denſiſſima quæque perrumpis, deijcis, proteris: mortis decus perdunt quos ignorãter affligis, niſi quòd te ipſa vis tua cogit agnoſci: nihil enim te permouent tubarum fractæ voces, horrendus militum clamor, permixta caſibus vulnera, illiſi cominùs gladij, cadentium graues gemitus; arma latè ſtrepentia, & in vnum quendam ſonitum diuerſi fragoris acta confuſio, quòd hæc omnia, aut virtus negligit, aut ira non ſentit. nox ipſa iuſtiſſima bellantibus cauſa terroris, vehemẽtiorem te agendis ſtragibus fecerat: quod ſolùm enim virtutis tuæ impedimentum eſt, miſerationem tenebræ non habent. vt intelligi liceat quantũ illo in bello vis tua perfecerit, pietate non retenta, & maieſtate ſecura. prælio vix multa nocte confecto, feſſus cædibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, ſed hoſtili, ad obſidionis vigilias recurrebas. hactenùs ille, qui geſta ad Mutinam, & Aquileiam omittendo de induſtria, ad finem bello impoſitum ſub ipſis Vrbis mœnibus deſcendit. hoc idem fermè alterius Panegyrici

negyrici author agit, qui hæc antea de Maxentio breuiter præmittit: At quomodò inſtruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorſus ne quis euadere, ne quis, vt fit, loco motus referre gradum, & inſtaurare prælium poſſit, quum à fronte armis, à tergo Tyberi flumine premeretur: in quo ille non mehercle cogitauit neceſſitatem reſiſtendi, ſed propinquitatem fugiendi: niſi fortè iam ſentiens diem ſibi veniſſe fatalem ad ſolatium ſuæ mortis voluit ſecum trahere quamplurimos, vt omnes eſſent exitus ſui comites, qui ſcelerum participes extitiſſent, quid enim aliud illum ſperaſſe credendum eſt? qui iam ante biduum palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio, in priuatam domum ſponte conceſſerat, vt res eſt, omnibus terribilibus agitatus, & nocturnis pulſus vltricibus, vt tu iam olim expectatus habitator, ſacris illis ædibus, diu exhalatis expiatisq; ſuccederes, & adeò ipſe verum ſibi dixerat, & venturo tibi ceſſerat, quamuis in prælium ingrederetur armatus, quum excedendo palatio; iam ſe abdicaſſet imperio. hæc ille. qui mox ſubdit, quomodò ad primum aſpectum Conſtantini & impetum exercitus eius hoſtis animo, corporeq; conciderit, territus nempè ſalutaris ſigni fulgore aciem Conſtantini præcedentis; quod hic ſecundò ei diuinitùs apparuiſſe tradũt authores. Gallicanus tamen, vt Ethnicus ſcriptor, cum aliter explicare fortè neſciret, hæc ait: Ad primum igitur aſpectum maieſtatis tuæ, primumq; impetum totius tui victoris exercitus, hoſtes territi, fugatique, & anguſtijs Miluij pontis excluſi, exceptis latrocinij illius primis auctoribus, qui deſperata venia, locum quem pugnæ ſumpſerant, texere corporibus. cæteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cædis compendiũ feſſis tuorum dextris eueniret: cum impios Tyberis hauſiſſet; ipſum etiam illum, Maxentium videlicet, cum equo & armis inſignibus, fruſtrà conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere, idem Tyberis correptum gurgite deuorauit, ne tam deforme prodigium, vel hanc obitus ſui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio, telove cecidiſſet: & aliorum quidem hoſtium corpora, & arma præceps fluuius voluendo deuexit, illum

autem

autem eodem quo extinxerat loco tenuit, ne Populus Romanus dubitaret, ſi putaretur aliquò profugiſſe, cuius mortis prolatio quæreretur. hæc ille. at quanta fiducia Crucis accenſus Conſtantinus irruerit, quo ardore tãquàm certus de victoria pugnam inierit, iuuat ex Nazario cognoſcere: Inuadis, inquit, primus aciem, ſolus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti iactus, ſonat ictibus vmbo, ſecurus ab his, quos cum trabalis haſta deiecit, inſultans ferus proterit, fulget nobilis galea & coruſcà luce gemmarum diuinum verticem monſtrat, auro Clypeus, aurò arma collucent. hæc ille. ſed vt Ethnicus. nam ſi agnouiſſet galeam Conſtantini, verticemq; eius, ſicuti & clypeum & reliqua arma diuino Crucis ſigno, gemmis expreſſo fulſiſſe, vt ex æreo nũmo armatum Conſtantinum exhibente, quem penès me habeo, & ex Prudentij carminibus paulò ante recitatis eſt videre, clariori ſtylo rem poſuiſſet ob oculos. hæc enim & ex verbis quæ ſtatim ſubijcit, colligi poſſe videntur, dum ait: O' quantam vim poſſides virtus, quæ in hoc habitu, plus terroris præferas, quàm decoris. ita ille. ſequitur porrò: Secuti hunc ardorem fortiſſimi milites, & dignos ſe ductu eius, imperioq; teſtati, ſic viritim laborauerunt, quaſi ſumma res ſingulorum manu teneretur. ita Nazarius. qui, quamuis Ethnicus, fatetur tamen diuinitatis opera omnia contigiſſe, cum ait: Illa pietatem tuam texit, illa nefandi illius Tyranni fregit amentiam; illa inuictum exercitum tuum tot victoriarum conſcientia plenis pectoribus ardentem, tantis inſuper viribus iuuit, quantas præſtare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit; vt horrendas acies, vt incognita ferri & corporum robora, fulmineus miles euerteret, vt quicquid inſtruxerat diuturni ſceleris longa molitio, felici congreſſione conſumeres. ita ille. & ſanè præclarè Euſebius Conſtantinum in hoc bello Moyſi, Maxentiũ Pharaoni comparat; dum ait: Quemadmodum enim Moſe pium Hebræorum genus dirigente, currus exercitumq; Pharaonis in mare proiecit, ipſos ſatellites honorarios, omnemq; adeò delectum vnda rubri maris obruit, ita Maxentius eiusq; armati & haſtati quaſi ſaxũ demerſi

ſunt

ſunt ab eo funditùs. ſiquidem numinis vim ſtantem à Conſtantino fugiens, vbi tranſmitteret ea fluentem amnem, quem ipſe nauigijs iunxerat, atque ponte ſtabiliuerat, ſuo ſibi commento pernicies extitit. quòd amicum Deo virum captum iri credebat, illi nihilò ſeciùs dexter Deus affuit. iſte miſer has ſibi ſtruxit inſidias, ex quo dicere par eſt: effodit cuniculum, ac quam ſoueam ipſe duxerat, in eam delapſus eſt. hæc & plura Euſebius, concludendo iure merito concinendum carmen illud Moyſis. Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare: adiutor & protector factus eſt mihi in ſalutem. quantum lætitiæ autem hæc Conſtantini victoria, Romanis attulerit, teſtatur Nazarius cum ait: Nullus poſt Vrbem conditam dies Romano illuxit imperio, cuius tàm effuſa, tàmq; inſignis gratulatio aut fuerit, aut eſſe debuerit; nulli tam læti triumphi quos Annalium vetuſtas conſecratos in litteris habet. non agebantur quidem ante carrum vincti duces; ſed incedebat tandèm ſoluta nobilitas; non coniecti in carcerem barbari, ſed deducti carcere Conſulares; non captiui alienigenæ, introitum illum honeſtauerunt, ſed Roma iam libera, nil ex hoſtico accepit, ſed ſe ipſam recuperauit; nec præda auctior facta eſt, ſed eſſe præda deſijt; & quo nil adijci ad gloriæ magnitudinem poteſt, Imperium recepit, quæ ſeruitium ſuſtinebat. Duci ſanè omnibus videbantur ſubacta vitiorum agmina, quæ Vrbem grauiter obſederant; ſcelus domitum, victa perfidia, diffidens ſibi audacia & importunitas catenata: furor vinctus, & cuncta crudelitas inani furore frendebat; ſuperbia atque arrogantia debellatæ, luxuries coercita, & libido conſtricta nexu ferreo tenebantur. ſequebatur hunc comitatum ſuum, tyranni ipſius teterrimum caput, ac ſi qua referentibus fides eſt, ſuberat adhuc ſæuitia, & horrendæ frontis minas mors ipſa non vicerat. Inijciebantur vulgò contumelioſiſſimæ voces; nam & ludibrijs oppreſſoris ſui auſpicari libertatem iuuabat, & mira voluptate conceptus è vita terroris inſultatione interitus obterebatur. quis triũphus illuſtrior? quæ ſpecies pulchrior, quæ pompa felicior?
Dicam

Dicam itaq; Imperator quo vno ſatis mihi videor diuinam gloriam tuam ſignificaturus; Quot in illo turpitudinum notas extinxeras, tot in te laudum infulæ refulſerunt. fraudari indulgentiſſimus princeps ea gratia neminem voluit, quominùs omnis quæ odium eius perſuaſerat, ſpectaculũ tyrannici funeris expiaret vbique. iam quidem lætitiam geſtæ rei diffuderat fama velox, & ad celeritatem nuncij pennata victoria inſequebatur, tamen vberiore cum gaudio ipſius rei fructus, quod ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quam quæ oculis hauriuntur. itaq; tanti per Italiam concurſus hominum excitabantur, tantæ ex oppidis effuſiones, vt anteacti terroris teſtificatio in præſenti exultatione luceret. pari ſtudio miſſum eiuſdem Tyranni ad permulcendam Africam caput; vt quam maximè viuus afflixerat, laceratus expleret; & nondum ſatis tempeſtiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & fluctus ſecundi, beatiſſimamq; victoriam, ipſa etiam elementa iuuerunt. caput, in quo titulus tantæ laudis circumferebatur, reddidit Tyberis, proſequuti ſunt venti, maria ſeruarunt. quonam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quam inſolenti voluptate iactaſti? nihil quippè eſt immoderatius, quàm pòſt longam triſtitiam repens gaudium, impetu ſuo feruet, nec vt primum liberum, continuò defecatum, ſtatim purum eſt. hæc Nazarius multaq; alia in laudes triumphantis principis diffuſus. at is vt verè pius, & qui tantam victoriam Deo exercituum ſoli acceptam referebat, publica conteſtatione in ſacro patrum conſeſſu poſteà apud Nicæam habito, vt ſuo loco dicemus, Deum contra Tyrannum pro ſe pugnaſſe, oratione ad patres habita profeſſus eſt. cuius verba apud Euſebium ſunt eiuſmodi. Adoro vos ò Pietas, & Humanitas, ſupplex æternam gratiam merito veſtro debere confiteor. incogitans autem vulgus atque expers auxilium veſtrum, imò Deum ipſum propter antiquas in vos inimicitias aſpernatur. ignorat egregiè rationem viuendi, & cauſam, eſſe ſe quicquid,

ac quantus eſt omnes etiam improborum quiſquilias ſuperioris ope neſcit. huius vniuerſitas eſt. huius omnia quæcunque in ea ſunt. meæ felicitatis & omnium meorum nobilitatis cauſas adſcribo. teſtimonio eſſe poterunt euentus illi votiui, facta præclara, victoriæ, trophæa de hoſtibus. horum conſcia magna ciuitas acclamat atque celebrat; eadem eſt voluntate Vrbis amiciſſimæ populus, etſi incerta ſpe deceptus, hominem indignum prouincia ſibi præfecit; ille oppido quàm facilè ſuo merito deprehenſus ingreſſionem audere, de quo facere verba nefas, illi præſertim qui te alloquitur, & ope ſumma nititur, vt ominari abſit, omniaq; nomine bono dicere peroptet. ego profectò aliquid habeo, nec informe nec indecorum dictu, bellum deſperati fœderis atrociſſimum, ò Religio & Pietas ſacroſancta, Eccleſijs à tyrannide inductum eſt; nulla tempeſtate defuere orbi Romano, qui non publicis iſtis incommodis exultarent, ac gaudio diſſilirent. inſtructus ad ineundam pugnam campus erat; & tu pedem obfirmaſti, fidemq; in aciem deſcendens es tutata: crudelis & acer animus improborum incitatus, atque latè diffuſus, inſignem tum attulit tibi & perennem gloriam. hæc pius princeps, multaq; ſimilia. Parta victoria Conſtantinum Romam ineuntem per prata Neroniana, ad memoriam Principis Apoſtolorum ſub proximo colle Vaticano diuertiſſe, ibiq; pro collatis tam inſignibus beneficijs ſibi à Deo, immenſas eidem gratias reddidiſſe, pro ſuo more, pijs probat rationibus Baronius; omiſſo ſuperſtitioſo cultu Apollinis Capitolini. vndè ponte, viaq; triumphali, ad Palatinas ædes Imperatorium domicilium, ſeſe recepit. propè quas poſtea à Senatu nobiliſſimus Arcus triumphalis, ad radices nempè Palatini collis, erectus ſtetit. cui meritò pietatis Conſtantinianæ, pepercit ad hanc diem, quæ nihil habet ſacrum, ex humanis operibus, vetuſtas. eum demolito Marci Aurelij Antonini, & Traiani arcu, à Romanis extructum volunt, adeò vt quidam vnius noctis interuallo, illum ſtructum fuiſſe contendant. in cuius vtraque fronte hæc habetur adhuc integra inſcriptio.

IMP.

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO MAXIMO.
P. F. AVGVSTO S. P. Q. R.
QVOD INSTINCTV DIVINITATIS. MENTIS
MAGNITVDINE. CVM EXERCITV SVO.
TAM DE TYRANNO. QVAM DE OMNI EIVS
FACTIONE. VNO TEMPORE. IVSTIS
REM PVBLICAM VLTVS EST ARMIS.
ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT.

intra maximi fornicis interiorem intercapedinem, altera ex parte inciſum legitur.

LIBERATORI VRBIS.

ex altera parte è regione.

FVNDATORI QVIETIS.

extrinſecùs autem ſupra adnexum ab ea parte qua Amphitheatrum reſpicit.

VOTIS X. VOTIS XX.

ex aduerſa parte.

VOTIS SIC XX. SIC VOTIS X.

tantæ victoriæ diem Panuinius libro ſecundo de factis Conſularibus, octauo Kalendas Octobris adſcribit. At Conſtantinus Inuictæ Crucis Victoriam referendo, in Vrbis meditullio triumphale ſignum erexit, ita tamen vt ſui corporis efficta ſtatua, dextera manu haſtile lignum in formam Crucis efformatum teneret; hac inſcriptione, quam Euſebius in vita eius deſcribit.

HOC SALVTARI SIGNO. VERO FORTITVDINIS INDICIO. CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI. ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINÆ AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.

Ita inquit Euſebius, amans Numinis Imperator ſplendida confeſſione artificis, vincendi Crucis; liberè quidem huic dabat operã, vti Romani Dei filium agnoſcerent; omnes autem loci incolæ, nobiles popularesq; velut à graui dominatione reſpirantes, luce frui molliore purioreq;, tum autem initam denuò vitam alteram

cogitare; quas gentes ad occidentem limitauit Oceanus, ille aſſidua calamitate libera frequenti nundino latam auctorem, pietate primum, ſeruatorem continenter exclamare. vna vox, vnum os omnium, emerſiſſe beneficio Dei Conſtantinum generis humani commune compendium, expoſitum erat vbique regium edictum, qui ſolum verterant indemnati, eo poſtliminio redibant. ſi quos iniuria tyrannidis periculo obnoxios, aut vinculis habuiſſet, ſoluebantur ea cura; Dei vero adminiſtros ad ſe accerſitos, ſemper honore præcipuo cenſebat, & omni officio proſequebatur. nihil circa deuotos, addictosq; numini benignitatis aut humanitatis ommittebat. homines quidem de vultu, ornatuq; tenues alia tam apud eum nota conuictores erant haud aſſeclæ, quo ſibi cumque eundum eſſet, omnes illuc ſolicitabat, ratus illum dextrum aſſiſtere quem colebant. & de ſe ſane poſtquàm abundè ſuppeditauit Eccleſijs, tum adaugens, tum erigens altius, ipſa ſacraria ſpecioſa donarijs efficiens, multa inſuper mendicis & egenis hominibus erogata ſtipe; qui adibant ad eum, humanitèr atque beneficè ſentiebant. hæc Euſebius. ſed non ſolum egenis ipſum adeuntibus ſe plus princeps munificum parentem omnibus exhibuit, verùm remiſſo toto terrarum orbe tributo, populos vt à Tyrannide, ita & ab inopia ſubleuatos voluit. vt patet ex inſcriptione Hiſpanica à Baronio Annalibus inſerta huiuſmodi.

IMP. CÆS. FLAVIVS
CONSTANTIN. AVG.
PACIS ET IVSTITIÆ
CVLT. PVB. QVIETIS
FVND. RELIGIONIS
ET FIDEI AVCTOR.
REMISSO VBIQ.
TRIBVTO FINITIM
PROVINC. ITER.
RESTAVR. FEC.
C XIIII.

mirata

minatà eſt antiquitas Traianum, quòd, vt ait Plinius in panegyr., Vetuerit exigi, quod deberi non ſuo ſæculo cæperat, hoc eſt, vt Lipſius explicat, condonauit reſidua tributorum, quę ad 22. milliones Philippicorum & ſemis aſcēdebant; vbique tamen remiſſa tributa omnia per Conſtantinū, longè factum Traiani ſuperant. Pietate Principis allectos complures ex nobilitate Romana ad Chriſtum acceſſiſſe, docet ex Prudentio Baronius, idemq; oſtendit, quomodò cum Cōſtantinus indignum exiſtimaret ſummum Chriſtianæ religionis Antiſtitem, non aliquam præcipuam ædem in Vrbe incolere, Lateranorum nobiliſſimorum olim ciuium domum, Melchiadi ſeu Miltiadi tunc Romano Pontifici, & ſucceſſoribus aſſignauit. idem præterea recitat complura edicta hoc anno, pro Chriſtianis, Clericis, Epiſcopisq; lata, duodecimo nimirum quarti ſæculi, imperij verò ſuo ſeptimo. vt appareat, quàm ſe gratum ergà eam religionem bonus Princeps fateretur & agnoſceret, cuius veri Dei patrocinio & aſſiſtentia, inauditas aſſequutus fuerat haſtenùs victorias, & cuius obſequio iam ſeſe tota mente dicarat mācipara tq;. compoſitis itaq; rebus Vrbanis vt licuit, ad Rhenum contra barbaros properauit. Ruperat ſiquidem vt author paneg. habet, fidem, gens leuis, & lubrica barbarorum, & robore atque audacia lectis eruptionis authoribus, inſtitiſſe Rheno nuntiabantur; illicò obuius affuſti, & præſentia tua nē auderent tranſitum terruiſti. etiam videbaris rem votis tuis feciſſe contrariam, quòd inhibita eruptione non fiat materia victoriæ, ſed inopinato conſilio vſus (abeundo enim ſimulato nuncio, maioris in ſuperiori limite tumultus) occaſionē ſtolidis ac ferinis mentibus obtuliſti, in noſtra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui ſecuros adorirentur. quò cum veniſſent, conſilium tuum ſequitur fortuna, toto Rheni alueo oppleto nauibus, deuectus terras eorum ac domos mæſtas, lugentesq; populatus es. tantamq; cladem, vaſtitatemq; periuræ genti intuliſti, vt vix poſt illud, nomen habitura ſit. ite nunc omnes ſi placet barbaræ nationes & exitiale vobis mouete conatus, exemplū. quamuis enim imperator noſter amicorum Regum admittat ob-

 ſequia,

ſequia, idq; ipſum valeat ad laudem victoriæ, quod à nobiliſſimis Regibus timetur & colitur, augeri tamen gloriam virtutis ſuæ gaudet, quoties prouocatur. hæc ille. Roma tamen digreſſum, & in Germaniam properantem Conſtantinum, ſororem Conſtantiam Licinio Imperatori, Mediolani iunxiſſe, Zoſimus eſt author. quod eum feciſſe, vt hominem ferum ad res Chriſtianas alliceret, par eſt credere. hinc communi nomine edixere pro Chriſtianis. & quidem Licinius, quoad in amicitia Conſtantini perſtitit poſt nuptias, nihil negotij pijs faceſſit. imò eodem anno Maximinus quoque duorum Principum authoritate motus, pro eiſdem reſcripſit. verùm enimuero cum per idem tempus ludi ſæculares inſtarent, veteri gentilitiæ ſuperſtitionis ritu celebrandi, Conſtantinus, vt quantum ab impietatis cultu abhorreret, orbi teſtatum faceret, illos omninò celebrare neglexit. magno gentilium mærore, adeò vt Zoſimus perpetuus Conſtantinianæ pietatis inſectator, res Romanas ad infelicitatem, ea ſola de cauſa, ſuo tempore prolapſas conqueratur. ſed tantùm à veritate Zoſimi querimonia diſtat, vt Conſtantinus qui ludos ſæculares ad peſtes aliasq; calamitates auertendas, vt gentiles ſibi perſuaſum habebant, neglexerat, ſequenti anno Maximini non ſolùm deuitarit inſidias, ab Euſebio deſcriptas, ſed eiuſdem morientis confeſſione lege atteſtata, tranquillitatem Chriſtianis in oriente degentibus reſtitutam, gauiſus fuerit. de cuius Maximini ſæuitia facilè innuere voluit Lactantius Firmianus in ſuo diuinarum inſtitutionum eruditiſſimo commentario. dum Conſtantini tempora feliciſſima deſcribens: Conſtantine, inquit, Imperator maxime, qui primus Romanorum Principum, repudiatis erroribus, maieſtatem Dei ſingularis ac veri cognouiſti, & honeſtaſti; nam cum ille dies feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum imperij culmen euexit, ſalutarem vniuerſis & optabilem principatum, præclaro initio auſpicatus es, cum euerſam ſublatamq; iuſtitiam reducens, teterrimũ aliorum facinus expiaſti. pro quo facto dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem, vt eadem iuſtitia qua iuuenis

exorſus

exorſus es, gubernaculum Reipublicæ, etiam ſenex teneas. tuisq; liberis, vt ipſe à patre accepiſti, tutelam Romani nominis tradas; nam malis, qui adhuc aduerſus iuſtos in alijs terrarum partibus ſæuiunt, quantò ſerius, tantò vehementius, idem omnipotens mercedem ſceleris exoluet. quia, vt eſt erga pios indulgentiſſimus pater, ſic aduerſus impios rectiſſimus iudex. ita ille. Cum porrò adeſſent Decennalia ſui imperij more maiorum agenda, Conſtantinus, ſicuti in ſæcularibus ludis fecerat, abiecta omni gentilicia conſuetudine, Chriſtiano more illa peregit. hinc Euſebius: Pulchritudine verò templorum tenebatur in primis, & ornatu; quo rerum ſtatu totum Regni decennium elapſum eſt. tum feſtis publicè ſupplicationibus exolutis, ſacrificia abſque ignibus & fumo, hoc eſt precationes & vota Deo Regi fundebantur. hactenùs Euſebius. quo anno Criſpum Mineruina priori coniuge, & Conſtantinum Fauſta natum, Cæſares dixit. & ne ſibi ipſi parens ipſe filiorum felicitate aucta proſpicere magis videretur, quàm reliquis parentibus, qui cùm filios ob inopiam alere non poſſent, impia neceſſitate occidebant, Chriſtiana pietate ſequenti reſcripto ad Ablauium dato proſpectum voluit.

Imp. Conſtantinus Aug. ad Ablauium.

Æreis tabulis; vel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcripto per omnes ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus à parricidio arceat, votumq; vertat in melius. officiumq; tuum hæc cura perſtringat, vt ſi quis parens afferat ſobolem quam pro paupertate educare non poſſit, nec in alimentis, nec in veſte impartienda tardetur, cum educatio naſcentis infantiæ moras ferre non poſſit. ad quam rem & fiſcum noſtrum, & rem priuatam indiſcretà iuſſimus præbere obſequia. hactenùs ille. qui eandem ſanctionẽ per alias quoque prouincias extrà Italiam habere vim voluit. hinc Euſebius benigniſſimam liberalitatem deſcribens: Multa, ait, inſuper mendicis & egenis hominibus erogata ſtipe, qui adibant ad eum, humanitèr atque beneficè ſentiebant. foro emendicantes (quod eſt homuncionum abiectorum, miſerabiliumq;

liumq; plurimum genus) non ad victum ſolùm neceſſaria referebant, ſed veſtiti commodiùs etiam abibant. quorum natales & incunabula, fortunæ primum amplioris, cum maligniore deinde fuiſſent commutatæ, diſpertiebat largiùs, Regiam munificentiam, & opes in loco ſignificans. his agrum deſignabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre ſe gerens alleuabat. interruptam viduis fortunæ indulgentiam reſarciens, propriam curationem interponebat. iamq; deſtitutas cura parentum virgines, notis deſponderat, & opulentis viris, idq; non antequam in dotem ſuffeciſſet omnia deſponſis. atque vt exoriens ſolis iubar radios lucis vndique omnibus immittit, haud ſecùs ille vbi diluxerat egreſſus, ortu quaſi cum cæleſti face promiſcuo, coràm adeuntibus integritatis & probitatis ſuæ tædam lucebat. neque vllus acceſſit, qui nihil inde quicquam adiutus abſceſſerit, aut ſpe decidit qui ſibi aliquid ab illo promiſerat. eius ita erat aduerſum omnes ingenium. hæc Euſebius. hoc pariter decennali anno cum Conſtantinus pro ſua pietate contra Hebræorum perfidiam leges tulerit, & eos rebellantes attriuerit, ſanè aperta deliria illa cenſenda ſunt, quæ de Helena Hebræis adhærente circũferuntur, & pròh pudor in externas quoque linguas legenda transferuntur. & de Hebræis rebellantibus hæc habet S. Ioannes Chryſoſtomus, tomo 5. Homilia ſecunda. Poſt Hadrianum (Hebræi videlicet) eadem aggreſſi ſunt, rebellare nempè aduerſus Romanum imperium. at ille Conſtantinus nẽpè, amputatis illorum auriculis, ac rebellionis ſigno impreſſo, corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia, & verberones, corporibus mutilatis conſpicuos illos faciens omnibus, ac eos qui per omnes regiones erant ſparſi, erudiens, ne in poſterum eadem conarentur. hæc Chryſoſtomus: ſed cum & nos ſuperius Helenam pietate nobilem, altricem filij in eadem pietate, ex S. Paulino per ea tempora viuente viderimus, & Baronius longa diſcuſſione delirium hoc explodat, vlterius inhærendum circa hæc ſuperfluum ducimus. poſt res Hebræorum compoſitas, inſanum Licinij ingenium larua pietatis excuſſa, religionis

tran-

tranquillitatem exagitat, vndè bellum inter eundem & Conſtantinum exoritur. cuius cauſam vti in Metrophane diximus, Zoſimus & Victor Conſtantino adſcribunt. Euſebius culpam in Licinium reijciens, hæc ait: Sed cum audiſſet Conſtantinus, de his qui ad Orientem affligebantur, haud ita tulit æquo animo: totam enim oram truculenta quidem Eccleſijs atque prouinciæ inſidebat fera, nempè dæmon ille ſpurciſſimus hoc agebat, vt quam rationem iniret vir bonus, contrarium ſibi ipſe aſſumeret: & quo duas in partes diſſecta erat Populi Romani ditio, lucis ac tenebrarum ſimilis eſſet, Orientem obtinente caligine, partem alteram die ſereniſſima illuminante. quibus populis tam pingui congiario donatis cælitus, inuidentia honeſti ſemper aduerſaria, theatrum hoc minimè omnium ferre poterat. itaq; qui reliquam partem orbis terræ occupabat, anteà regno tranquillo Conſtantini gener expectatus, iſti impiorum inſtitutum moresq; quàm optimi viri potiores, iſti inquam prior illorum ſententia, quorum exitum vitæ non ignorabat inſequenda, quàm boni probiq; amicitia tentanda. igitur telum atrox, nullaq; fæderis ſpe contrà benè merentem incæptat, neque habita ratione legum, neque neceſſitudinis, nulla iuſiurandi, nulla pactæ fidei mente agitante memoria: hæc Euſebius, pluribus etiam alijs iniquitatem Licinij exaggerando, generalibus tamen religionis cauſis, & ingratitudinis Licinij productis, nec peculiaribus vt deberet examinatis. Nicephorus namq; in Chronico iam à nobis laudatus bellum hoc propter ſanctum Metrophanem Byzantij Epiſcopum à Conſtantino motum teſtatur, ad quæ lectorem non longè, libenter remittimus. Ioannes Nicomediæ presbyter, apud Baroniũ, ſcribit prætereà, Conſtantiam Licinij coniugem, Conſtantini germanam ſororem, impietatem mariti non ferentem vt potè pietate à teneris annis à matre Helena imbutam, ad fratrem illum per litteras detuliſſe, ſextodecimo anno quarti ſæculi. ſequenti autem anno Licinium in Pannonia apud Cibalim cum Conſtantino congreſſum, profligatum fuiſſe, colligit Baronius. quo prælio antequàm ad manus eſſet deuentum, ſcribit Euſebius Liciniũ

ad

ad ſuos habuiſſe concionem; quam, vt diuinæ opis aſſiſtentia Conſtantino perpetua magis appareat, refero. Enimuerò, inquit, orſurus bellum ſelectos ex amicis ac ſatellitibus aliquos in locũ quendam ſibi religioſum conuocauit. nemus erat irriguum, & egregiè opacum. in eo ſigna deorum lapidaria ſculptura, variè diſpoſiteq; collocata; ibi litato de more cereis incenſis, ita illos affatus eſſe dicitur. Iſti ſunt ò ſocij & amici nobis patrij dij, quos à maioribus in hoc acceptos, annorum longa ſerie colimus, hoſtis autem violato ritu patrio, ſenſum habet dijs alienum peregrinum neſcio quem, vndeuis amplexatus, impoſtura ſignoque tanti Dei turpiſſimo exercitum commaculat, quod illi animos in nos non facit, ſed quos armis aſſumptis offendit deos. cuius in ſententia error inerit, deſignator hic dies illius atque noſtrarum partium dijs edocebit. aut enim ſi vincemus adiutores procul dubio meritoq; ſalutares deos iſtos exhibebit, aut ſi ille multos vicerit, numero quidem adhuc potiores, is quicunque eſt videlicet, nemini dubium eſto, quem par ſit obſeruare deum, dedere ſe victori, præmiumq; illi tradere: & peregrinus aut irriſus vſque licet fuerit, ſi plus poterit, & cognoſcendus & venerandus nobis eſt; ijs diu valere iuſſis quibus cereos nequicquam incendimus, ſi victoria (de quo non ambigitur) ſteterit à nobis, ibimus in impios poſtquàm vicerimus hoc loco. hæc ille ferè diſſeruit, inquit Euſebius. at qualem vim illius ſigni quod impius & turpiſſimus ipſe, turpiſſimum appellauit, expertus malo ſuo fuerit, ex eodem Euſebio audiamus. Vt ventum ad manus eſt, ait, & bellum fœdifragus inchoauit, iſthic ope numinis implorata, ſimiliſq; argumenti teſſera data, primam hoſtium aciem fregit. inſtaurata quoque pugna ſuperior, pluſquàm opima ſpolia retulit, Cruce præeunte teſtudinem, ex quo inſequuta hæc ſunt, fuga diuerſæ partis effuſa, vrgens à tergo auctor exercitus. is ſicubi laborabat, intellecta re, trophæum idem admouebat, atque præſentiſſimum aliquod remedium. itaq; redire vires, iterumq; ſubſiſtere diuinitus. quocircà ſuis haſtatis cũ robore corporis, tum animi virtute & religione obſeruantia præclaris inſtare ſibi mi-

niſterio

niſterio crucis indixerat. erant illi minimum quinquaginta quibus id oneris incumbebat, vti frequentes orbe facto ſtiparent, ac viciſsim humeris comportarent. hæc Imperator longo interuallo poſtquàm erant acta per otium explicabat iis qui ſibi id negotij ſumpſerant. hoc addebat inſuper commemoratione dignũ. contigiſſe aiebat conflictu medio cum turba confertè exercitus ac fragore teneretur, qui geſtabat in humeris inſigne, detrectans præ ignauia certamen, vt alteri traderet, euadendi ſpe: cumq; alter accepiſſet, hic tutelam reliquiſſet, excuſſum telum eius vtero exceptum, vitam ocyus abſtuliſſe, perfidiæ dantem pœnas, & animi puſilli, decubuiſſe confectum; illum ſibi vitam conſeruaſſe, miſſilibus appetitum fruſtrà, quæ ſublica figebantur ſignifero intacto. quod admirabiliter inter alia multa factum eſſe: breuiſſimo pali cuiuſdam orbiculo ſagittas omnes quaſi collineatas conſtitiſſe. ſed erat ab interitu tutus quiſquis vnquàm munus illud inibat: cuius ego auctor non ſum, at ille ipſe Imperator, vt plurima alia noſtris auribus infudit. hæc ille de virtute triumphalis ſigni ab impio Licinio ſpreti; ſed & ipſius Imperatoris pietatem inter arma iuuat ex eodem authore intueri. qui pergit: Hic edita aliquanta hoſtium ſtrage, promouit ordines, quem impetum primipili non ferentes, proiectis armis ſe ad pedes Imperatoris prouoluerunt. ille de conſeruatione hominũ exultans, omnes recepit ſaluos fore. alij peruicacius explorata fortuna, conflictui dabant ſe, vocibus amicis in caſſum appellatis; agmina deinde pertinacia regijs immiſſis dedere terga; partimq; vt aſſolet, in fuga cæſi, partim ruentes à ſuis confoſſi ſunt: idcircò Imperator iſte, nempe Licinius, orbum ſe præſidio non diſſimulans, vanos delectus auxiliorum, exercituſque, vanam deorum expectationem expertus, fugere inhoneſtè non dubitauit. euaſit certè, tutoq; loco fuit, inſequi prohibente Rege, quem ſalutem conſequi volebat. etenim putauit, intelligentem vbi loci fortunæ ſuæ forent, inſanam audaciam cum ſobrij hominis mente commutaturum aliquando: hæc Euſebius: Sed Licinius licet expertus imbecillitatem impietatis ſuæ, contrà diuinam Crucis potentiam,

tiam, immemor eorum quæ cum amicis in nemore ſuper experientia belli, deorumq; ſuorũ, reſpectu Crucis tranſegerat, cum, iuxtà propheticum illud, nollet intelligere vt benè ageret, fuſus fugatusq;, & in Thraciam ſe recipiens, reſtitutis copijs iterum manum cum Conſtantino conſerit. at Crucis oſor etiã hoc prælio contempti ſigni vim eſt expertus. proceſſit ſiquidem contrà illum Cõſtantinus totus pietatis armatus officijs. de quibus hæc Euſebius: Rex alterius apparatus eſſe rem opinatus, interim Seruatoris nomine agebat ferias. Tabernaculum Crucis in receſſu poſitum erat, illic frugaliter & ſanctè degebat, Deoq; ſupplicabat, quomodò illum accepimus antiquiſſimum prophetem ex fide ſcripti ſacroſancti, extrà caſtra tentorium habuiſſe. aderant religionis obſeruatione atque fidei probati apud illum admodum pauci. hoc illi conſuetum erat, vbi aliã acie cum hoſte dimicandum foret. fuit ille præ ſecuritate lentus, & qui nihil abſque conſilio numinis ageret, ac denique aliqua Dei fretus imagine recederet. exinde tanquam diuinitùs afflatus, contubernio relicto, omnem moram tollere, copias educere, ipſo momento gladios diſtringere iubebat. hic tum collecta multitudine, legionarij ingreſſi campum, cædere laſciuiter, vſque dum victoria accepta, puncto temporis trophæum ponerent. ſic ſe imperator & delectus omnes ad militiam pridèm comparauerat, huius oculi mentis in vultu numinis ſemper habitabant, ad aliquid agendum eò diuertebant, omnia illius conſilia. ne multi interirent diligenter ab eo, prudenterq; cauebatur. tàm enim inimici quàm ſalutem ſui exercitus auebat. & ſuos, vti victis parcerent, hortabatur, æquum eſſe natos hoimnes conditionis haud diſparis meminiſſe. quorum videbat animos incontinenter victoria vti, frænabat auro. nempè conſtituerat auri penſum cui ſe hoſtis viuus dediſſet. atque ita eſcam generis continendi ſeruandiq; prudenter inuenerat, quæ quum ſæpè aliàs, & horum ſimilia permulta non grauatè faceret, tum verò nulla contubernij cum quoquam neceſſitudine antequàm prælium committeretur votis operam nauabat. omni animi mollitudine alienus, atque corporis, ærumna,

inia, ieiunijs macerabat ſeſe, hac via ſibi numen adiungebat, id acturus quodcunque propitius opitulatorq; Deus in mentē immiſiſſet. verùm ille communem vigilemq; curam induerat, æquè ſuorum cauſæ, & aduerſariorum, anxiè preces fundens. hactenùs Euſebius. ijs pietatis Conſtantinianæ armis expugnatus Licinius in Thracia, nobiliſſimum tantæ virtuti trophæum erexit, dum toties impius, à pio principe in amicitiam & conſortium imperij receptus eſt. teſte Zoſimo. qui, poſtridie, inquit, pactis inducijs viſum eſt inter ambos debere eſſe ſocietatem, & fædus mutuum, ita quidem, vt Conſtantinus imperaret Illyrijs, & nationibus cæteris, quotquot vlterius eſſent porrectæ. Licinius Thraciam & Orientem, & vlteriores prouincias haberet. Valens appellatus à Licinio Cæſar, quòd, vt equidem arbitror, perhiberetur auctor eorum malorum quæ acciderāt, è medio tolleretur: ita ille. verùm cum pius princeps ſaluti publicæ non minus conducere cognoſceret ſummum Tyrannum, quàm inferiores plurimos compeſcere hoc eadem anno Sardicæ exiſtens legem Imperatorem Chriſtianum, debellatorem vitiorum exprimentem, tulit, qua Clariſſimorum virorum delicta ſtatim puniri debere, nec vlla fori exceptione gaudere voluit, tenoris huiuſmodi: Quicunque clariſſimæ dignitatis, virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaſerit, vel in aliqua culpa ſeu crimine deprehenſus fuerit, ſtatim intra prouinciam in quā facinus perpetrauit, publicis legibus ſubiugetur, neque ſuper eius nomine ad ſcientiam noſtram referatur, nec fori præſcriptione vtatur. omnem enim honorem reatus excludit, cum criminalis cauſa, & non ciuilis res vel pecuniaria moueatur. ita ille. qui rempublicam ſtare diutiùs nequaquàm poſſe, ni potentiorum licentia comprimatur, optimè norat. verùm pietati & populorum ſaluti intentum Conſtantinum, hydræ ſimilis immanitas Licinij turbat iterum atque iterum. nondum enim anno tranſacto, bellum Conſtantino intulit. ſed, inquit Euſebius, clàm delectum habebat armatorum, ac ad bellum denuò accingebatur. barbaros externaq; auxilia accerſebat, etiam ad deos fideliores adibat, ambage longa viarum exquiſitos, quia

K priores

priores illi feſelliſſent. omnium erat oblitus quæ de dijs ipſe diſſeruerat. debellatorem Conſtantini Deum aſpernabatur, ac recentes multo plures ridiculè inquirebat. attamen iſte aliquando perdidicit, quàm arcana, quàm cæleſtis inſit in trophæo ſalutari vis, ex quo vincere nouerat alter exercitus. ita ille. hinc Pōponius Letus de eodem agens: tandem, inquit, naualibus & terreſtribus prælijs victus, deditionem Nicomediæ fecit. Zoſimus quantumuis infeſtus Conſtantino, bellum tamen hoc incruentū fermè Conſtantino fuiſſe deſcribit, Licinio verò ita funeſtum vt centum quinquaginta triremes, ab octuaginta Conſtantini oppugnatas amiſerit; exercitum quoque centū quinquaginta millium, à Conſtantini longè inferioribus copijs deletum deſcribat in Thracia. in Aſia verò vltimo prælio propè Chalcedonem, ita Licinium à Conſtantino attritum dicit, vt de centum & triginta millium numero, vix triginta millia euaderent. ſed quod ad diuinam erga Conſtantinum propenſionem attinet libet ex Nicephoro cognoſcere. cū enim, ait, bonus Princeps in Byzantij obſidione quadam die ob aliquot ſuorum, ab obſidentibus erumpentibus cæſos eſſet ſolicitus. Veſpere diei, inquit ille, Imperator languidus & mæſtus, inopia conſilij, continuò oculos ad cælum intendit. atque ibi rurſum itidem vt Romæ cum contra Maxentium bellum gereret, ſcripturam ſtellarum ordine, atque diſtinctione conformatam, vidit; hoc ſignificantem: INVOCA ME IN DIE TRIBVLATIONIS, ERVAM TE ET LIBERABO TE, ET GLORIFICABIS ME. ſtupore igitur percitus rurſus oculos in cælos ſuſtulit. & iterū Crucem ſtellis, ſicuti antea effigiatam in cælo, & inſcriptionem circum eā conſpexit, cuius hæc verba erant. IN HOC IPSO SIGNO HOSTES OMNES VINCES. & confeſtim in memoriam ei quæ antea acciderant venere. poſtridie ergo claſſicum canere iuſſit. & quòd trophæum & ſignum Crucis pręferri in acie mandaſſet, fortiter illos vicit. ſimulq; Vrbem ipſam cæpit. victoriæ autem eius trophæum, & ſignum eo loco ſtatuit, vbi nunc porphiretica eius columna in magnam amplitudinem ampliter excurrit. hæc ille. vnde iam tertiò ſalutiferum ſigno Crucis Conſtantino

ſtantino affulſiſſe, ad Rhenum, ad Vrbem, & ad Byzantium cognoſcimus, cui trium orbis partium gentes, ſub Crucis vexillum reducendæ deſtinatæ erant. hinc crediderim ad memoriam trinę huius ſacroſancti ſigni viſionis, ipſo iubẽte numiſma cuſum, quale apud me habetur æreum, ex altera parte imaginem armatam Conſtantini exhibens, ex altera verò Labarum cum velo militari pendente, in eoq; velo tres Cruces conſpicuas. ad imam porrò partem Labari duos homines manibus à tergo vinctis ita ſedentes, vt vexillum habeant medium. cum inſcriptione VIRTVS EXERCITVS. Zonaras tomo 3. in hanc rem hæc habet: Ferunt Conſtantinum in prelijs cum Licinio & Maxentio commiſſis, vidiſſe armatum Equitem, ſignum Crucis pro vexillo ante aciem ſuam præferentem, ac rurſus Hadrianopoli duos ei viros adoleſcentes, qui hoſtium phalanges cæderent; item circà Byzantium noctu omnibus dormientibus conſpectum ab eo ignem, qui fulguris inſtar, vallum exercitus ſui colluſtraret. quibus oſtentis in eam ſententiam adducebatur, vt crederet ſucceſſus illos rerũ, & victorias, ſibi diuinitùs offerri. ita ille. at quomodo contemptor Dei Licinius infelici bello precibus vitam à Conſtantino impetrarit, vel ab ipſo Zoſimo audiamus: Cum autem, inquit, Conſtantinus etiam Nicomediæ Licinium obſideret, rebus ille deſperatis, quòd etiam ſciret nullas ſibi reſtare iuſtas & ſatis amplas ad dimicandum copias, egreſſus vrbe, ſupplex Conſtantino factus eſt, & ad eum allata purpura, Imperatorem ac dominum clamabat, veniamq; præteritorum poſcebat. nam vitam ſibi certo pollicebatur, cuius nomine iuſiurandum vxori eius à Conſtantino præſtitum fuerat, Martinianum (is ex magiſtro officiorum à Licinio paulò ante ſocius contra Conſtantinum adſcitus Cæſar dictus fuerat) ſatellitibus ſuis occidendum tradidit, Licinio Theſſalonicam ablegato. ita Zoſimus. qui eum ibi iuſſu Conſtantini poſtea ſcribit interfectum. de cuius morte cum diuerſi diuerſa dicant, mihi tamen id potiſſimum arridet, quod apud Suriũ to. 2. Ioannes presbyter Nicomedienſis tradit de Licinio in hiſtoria de S. Baſileo Amaſeno Epiſcopo, ab eodẽ Licinio martyrio affecto;

ſcribit, vtpotè ea quibus ipſe tunc viuens interfuit, Chriſtiana ſinceritate poſterorum memoriæ commendauit: Licinium, inquit, cum ferè ad mortem vſque Imperator Conſtantinus caſtigaſſet, Regali & quacunque alia principatus poteſtate priuatum, in Galliam demandauit, vt in illa regione habitaret; eò enim quòd eius affinis erat, illum morte punire noluit, qui iure millies mori debebat. ei autē toto audiente Senatu dixit: Luge & penitentiā age, ob ea quæ auſus es; boniſq; operibus ſtudens, ab illis nūquā deſiſte. fortaſſe Deus propitius & beneuolus tibi erit, qui omnis beneuolētiæ expers, & inſidiator fuiſti. fortaſſe & ſempiternæ pœnæ ſententiā aufugies: hæc tum ipſe. nihilominùs tamen diuina pęna vehementer illum exagitauit. in ea enim regione, ad quā miſſus eſt, difficilia quædā vlcera, remedia eius malitiæ congruentia, ſimilem illi quam Maximinus paſſus fuerat, plagam intulerunt. cū autem grauiter ingemiſceret, & ſolum ac verū Deum à ſe reprobatum fuiſſet cōfeſſus, ex hac vita miſer auulſus fuit. hæc ille, Zoſimo, Victoriq;, ac alijs Ethnicis, & qui ab iiſdem hauſerunt longè anteponendus. ſed iam Liciniū malè regnantē, peius pugnantem, omittamus. Conſtantinum ſub vmbra alarum inſtrumēti ſalutis æternæ, apud Euſebiū intueamur. Hic deleta, inquit, impietate, lumen ſolis expiatum, imperiumq; Populi Romani Oriente ad partem alteram adducto coaluit. vna poteſtas, atque vno quaſi capite benè digeſtū corpus emerſit. religionis ſplendor in caligine & vmbra mortis ſedentibus, luculentos afferre dies, nulla eſſe malorū memoriā, omnes imperatorē laudare, Deum vnum ſeruatoremq; vnum confiteri. ille verò Dei præclarus obſeruator, atque gentiū victor (hoc enim cognomentū ex re proprium adſciuerat, data vbicunque ſibi diuinitùs in hoſtē victoria) recepit Oriētem: vnumq; iam more priſco, ad ſe tranſtulit Imperiū. fuit tàm diuinę poteſtatis explicandæ omnibus princeps, quàm vitæ hominū in maieſtatis imperij gubernator. terrorē illum excuſſit vrgentis antea calamitatis, vniuerſos vti ſerena fronte & oculo hilari dudum ſolicitì mæſtitia, reſpicerent inter ſe. qui carmine & choro Deū in primis, tum ipſum deinde, ac filiū Cæſares appellatos effuſe dilaudabant.

dabant.

dabant. impietatis & antiquæ miſeriæ obliuio, fruitio præſentiũ bonorum, atque futurorũ expectatio, publicabantur vt ante apud nos, aliosq; orbis terræ incolas, humanitatis à Rege, atque officij plenæ tabulæ, ſanctiſſimæ leges omnia genera bonorum pollicentes, vtilia ad vitam permittentes plebeculæ. Eccleſiæ autem excipientem viciſsim alia, cauentemque, primùm reuocati ſunt ij, qui ne ſimulacra reuererentur, à præfectis expulſi aliò cõmigrauerant. qui eadem de cauſa tranſlati erant ad curias, muneribus ſoluti ſunt. deinde ſua recuperabant alij, quibus adempta bona fuerant: ac qui toleranter ipſo iudicij tempore illuſtrati cælitùs ſe geſſerant, & ad metalla confecturi ſe deſcenderant, aut fuerant deportati ad inſulas, aut ſeruire publicè coacti, toto illo genere liberi recedebant. poſtremò qui religionem obſtinatè defendentes, exauthorati erant, ab hac contumelia vindicati conceſſione regia, vtro frui mallent, optio illis fuit, vel receptis focis ea qua prius dignitate eſſe, vel expedito vitæ quietoq; modo contentos, nullà munerum offenſione permanere; ſed illi etiã noxà, & nexu liberi qui muliebres operas ignominioſè præſtiterant, atque ancillati erant ad ludibrium iudicato. reſcriptum ad eos potiſſimum attinebat, qui ſimiles iniurias erant perpeſſi, at de illorum bonis plenè interdictum fuit lege, ſanctorum enim Deum profeſſorum in morte bona adire genere proximos, ſi nulli eſſent, Eccleſiæ deferri cauebatur. quæ publicè ex ærario venerant, vel largitione profuſa, quicquid item eſſet reliqui, redire ad priores dominos. magna certè copia donorum Eccleſijs, ſed quæ eorum multitudine vinceretur, quæ populis & nationibus magnifico animo diſpertiebat. hactenùs Euſebius. qui poſt multa alia, huiuſmodi ſubijcit Conſtantini Edictum ad prouinciales Palæſtinæ, ſummam eius in Deum ac homines pietatem declarans. ad quod lectorem breuitati ſtudentes, remittimus. Nec minùs interea propagandæ pietati, quàm vitiorum enormitatibus totó terrarum orbe exterminandis inſudabat Imperator. Quamquam enim, inquit Sozomenus lib. 1. c. 8. in omnibus rebus quas moliebatur, diuinum cultum impensè curabat, in legi-

bus autem colendis vel maximè: qua cauſa ductus intemperantes & libidinoſos concubitus, anteà minimè vetitos coercuit. quemadmodum ex legibus de illis latis, ſi cui ſit curæ iſtud cognoſcere, facilè poteſt intelligi. ita ille. hinc Diuus Hieronymus ſcribens in Iſaiam c.2. teſtatur à Conſtantino penitùs ſublatos eſſe greges illos puerorum, ad nefandam turpitudinem exercendam, publicè comparatos, idq; non Romæ, vel in alijs auguſtioribus ciuitatibus tantùm, ſed vbique gentium, totoq; orbe Romano fuit legibus eius emendatum. eodem quoque tempore, nimirùm debellato Licinio, cùm per turbulentiſſima tempora perditiſſimorum principum, cognouiſſet parentum reuerentiam adeò apud filios euanuiſſe, vt eſſent qui parricidales manus inferre non timerent, ad Verinum Africæ Vicarium, ita reſcripſit: Si quis in parentes, aut filij aut omninò affectionis eius, quæ nuncupatione parricidij continetur, fata properauerit, ſiue clàm, ſiue palàm, id fuerit eniſus; neque gladio, neque ignibus, neque vlla alia ſolenni pœna ſubiugetur, ſed inſutus culeo, & inter eius ferales anguſtias comprehenſus, ſerpentum contubernijs miſceatur; & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel amnem proijciatur, vt omni elementorum vſu viuus carere incipiat, vt ei cælum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur. hæc pius princeps: qui adeò ſeuerè pro parentibus in impios filios animaduertit, ita pietatem Chriſtianam in peſſimi parentis filium Licinianum, Licinij filium declarauit, cum eundem iam Cæſarem declaratum, poſt patris obitum, eodem dignitatis loco retinuit, & Conſulatu ſuo quinto, collegam adſciuit. Conſtantinus dum parentum incolumitati, filiorumq; dignitati, legibus factoq; omninò apud principes raro conſulit, vitijsq; extirpandis intendit. Deus cuius honori inter homines augendo princeps totus erat addictus, omni ferè Regni cura poſtpoſita, ipſum Regnum ferociſſimarum gentium victorijs adauget. Sozomenus enim lib.1.c.8. Imperator, inquit, poſt bellum cum Licinio geſtum, tam ſecundo fortunæ ſtatu in prælijs contra alienas efferasq; gentes faciendis vſus eſt, vt tum Sauromatas, tum

Gothos

Gothos ſubiugaret. & ad extremum quod aliquod beneficij eis afferre videretur, fœdera cum illis percuſſit. iſta quidē gens tunc temporis trans Iſtrum fluuium habitabat, quæ cum eſſet tum propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem bellicoſiſſima, & in re militari aſſiduè exercitata, alios quidem barbaros deuicit, Romanos autem ſolos habuit, qui ipſam bello æquarent, ſtrenuèq; reſiſterent. dicitur prætere a Conſtantino in hoc bello vel maximè per ſigna ac ſomnia declaratum, quàm ſedulò Deus ſua prouidentia ipſi proſpexiſſet. quare cum omnibus bellis ſuo tempore geſtis, victoriam eſſet conſequutus, velut gratiam Chriſto redditurus, veram religionem, ſummo ſtudio excolere, ſubiectoſq; ad eam ſolam ſanctè obſeruandam, & ſalutarem ducendam, hortari cœpit. hæc ille. at quæ ſigna intellexerit Sozomenus, non multum diſquirendum exiſtimo, cum triumphatricis illa Crucis iam agnouerimus, quotieſcunque grauius bellum, excidio clarioris alicuius Regis illi fuerit peragendum. ita ad Rhenum primò illi Crucem apparuiſſe, antequàm Herculium inſidiantem extingueret, mox ad Tyberim Maxentium, tum ad Byzantium Licinium, & iam quarto ad Danubiū Rauſimodum debellaturo. & licet de iјs apparitionibus authores expreſsè locuti non ſint, attamen in Oratione habita de Conſtantini laudibus conſtanter affirmatur, diuinas illi viſiones non ſemel, ſed ſæpe numero illuxiſſe. hoc bellum Zoſimus paulò ante geſtum fuiſſe, cum nempè adhuc Liciniana prælia flagrarent, deſcribit, Sozomeno tamen, vt antiquiori, in hoc poſtponendus. poſt eundem nihilominùs audiendus. eius verba ſunt: Cum autem Conſtantinus audiſſet ad Mœotidem paludem habitantes Sauromatas, Iſtro nauigijs traiecto, ditionem ſuam aggredi, copias in eos duxit. item barbari cum Rauſimodo Rege obuiam ei profecti, primùm oppidum quoddam tentabant, ſatis magno præſidio munitum. cuius ea pars muri quæ à terra ſurgebat, in altū erat opere lapideo facta, pars ſuperior ligneo. quamobrē arbitrati Sauromatæ facillimè ſe potituros oppido, ſi quicquid eſſet in muro ligneum exuſſiſſent, ignem admouebant, &

con-

conſiſtentes in muro telis petebant: ſed cum murorum propugnatores telis ac lapidibus ex loco ſuperiore deiectis, barbaros interficerent, iamq; Conſtantinus aduenißet, in barbaros impetu facto, & de loco ſuperiore multos occidit, plures viuos cæpit, reliquis fuga ſibi conſulentibus. Rauſimodus maiori parte copiarum amiſſa, naues ingreſſus Iſtrum traiecit. cum haberet in animo ditionem Romanam populari: quod vbi Conſtantinus comperiſſet, & ipſe traiecto Iſtro inſequitur, ac fuga quendam ad collem ſyluis denſis delatos adoritur, & multos interficit: quorum in numero Rauſimodus erat: multisq; viuis captis, reſiduã multitudinem quæ manus porrigebat, in fidem recepit, eoq; pacto magna cum multitudine captiuorum in prætorium reuerſus eſt. hactenus Zoſimus. vt ſi Reges a Conſtantino hactenus debellatos & extinctos recenſere velimus eos octo numero, Gaiſum & Aſcaricum Francos, Herculium, & Maxentium eius filium, Licinium, cum Valente primo, poſteà Martiniano ab eodem Cæſaribus contra ipſum Conſtantinum creatos, & iam Rauſimodũ Sarmatam, inueniemus. quale felicitatis decus nulli poſt homines natos contigiſſe certum eſt prophetico illo oraculo in Principe pio comprobato; Et Tyranni ridiculi eius. quibus expugnatis, impietati hæreticæ ab Ario Alexandrino excitatæ, impiger athleta Chriſti exterminandæ ſumpto animo, ſcriptis non Cathecumeno principe, ſed veterano Eccleſiæ doctore planè dignis: teſte Epiphanio, necnon Baronio, qui ea ſuis intexuit annalibus, in Arium inuectus eſt. quo tempore tumultuantibus Germanis, Criſpo filio cum exercitu in illos immiſſo, ipſe in Galliam contra Francos properabat. vbi re benè geſta, paulò poſt Criſpum filiũ ex Germania redeuntem excepit: ibiq; quinquennalia Criſpi & Conſtantini Cæſarum celebrauit. quintodecimo nempè Regni anno; vt habet Nazarius cum ait. Quintumdecimum annum maximus Princeps ſalutaris imperij degit. ſed auguramur iam vicennalia; & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſentimus. quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent. hæc ille. qui de Criſpi victoria dum meminit: Declarant,

rant, inquit, ecce rationem cupiditatemq; votorum facta Criſpi, Cæſarum maximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata, pueriles annos glorijs triumphalibus occupauit. cuius ita iam vberes ſcatent laudes, vt plenæ poſſent videri, niſi cæpiſſe & patrem cogitaremus. qui quidem nunc nobiliſſimus Cæſar, venerandi patris, fratrum, ſuorumq; omnium fruitur aſpectu; ſeq; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme inter gelu intractabile, immenſum ſpatio, niuibus infeſtum, incredibili celeritate confecit. vt intelligamus alacritatibus nihil aſperum, qui ipſam quam à ſuis petebat, tam laborioſam inſtituerit voluntatem. quæ tuum Conſtantine maxime mite pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? narrauit vtique exhauſta bella, & hoc ad ſuam gratiam, non ad ſui oſtentationem. qualis excipiendo hoſte, quàm reſiſtenti vehemens, quàm facilis ſupplicanti audiuit frater intentus, & puerilem animum ſpes læta, & blanda gaudia titillarunt. quumque miraretur fratrem, etiam ſibi fauit, quòd ex annis eius, quam proximus tantæ gloriæ eſſet agnouit. nunc te Conſtantine maxime omnes rogamus quum præſentem laudaueris, quum iam reipublicæ flagitanti, quum Gallis deſiderantibus reddes, iterum atque iterum moneas reuertentem. (neque enim perſuaderi facilè poteſt) & ſi quando armis veſtris confuſa barbaria aliquid tamen mouerit, ſit ille animo, ſit conſilio tui ſimilis; temperet modò dextræ, manui parcat, & ſit aliquid quæſumus in quo te iterum velit imitari. hæc Nazarius. quo anno refert Baronius plurimas leges Conſtantini pietate conditas, præſertim ad fauorem eorum, qui cælibatum legibus Auguſti pridem damnatum, profiterentur. pœnas item debitoribus irrogari ſolitas aboleuit; admodumq; ſeuerè in raptores virginum ac viduarum reſcripſit, ſequenti anno è Gallia rediens in Italiam, non minus Romani orbis incolis religionem dierum hebdomadæ, quàm militibus precandi modum præſcripſit. Diem, inquit Euſebius, Domini, cum ſupplicationibus habilem, ac præcipuè aptum deſignauit; erant æditui regiæ Diaconi Deo ſacri, dignitate probitateq; benè

cognita.

cognita. ſatellitium niſi fide atque beneuolentia diſtinctum, Imperatore morum magiſtro addiſcebat, eundemq; ipſum diem nihilo ſeciùs obſeruabat, excolebat, & amiciſſima Regi vota nuncupabat. ſolicitabat eò cunctos homo diuinus, ac ſi nouiſſet id humanum genus æqui obſeruantiſſimum reddere. propterea dies altiſſimo cognomines imperio Populi Romani vacare iuſſit, & ſabbata ſimiliter agere; commemorationis vti puto illorum gratia quæ Deum feciſſe illa die referunt. inſequentem verò ſalutarem luci, ſoliq; dedicatam, honore quoque præcipuo militibus eſſe voluit. induſſitq; fidelibus, vt diuinam rem nullo obſiſtente facerent: ſi qui nondum initiati erant, illi dominicam diem, in ſuburbio regione luſtrata ex altera lege recolebant, allataq; domo preces vno omnes ore, teſſera data fundebant. nam neque haſtis vti, neque graui armatura, neque verò ſuo robore ad confidentiam, Deum ſe noſſe boni datorem, atque victoriæ, cui ſupplicare ſublatis in æthere manibus, obtutuq; mentis altius eiaculato par ſit. illum cuſtodem, illum ſeruatorem, illum auxiliatorem implorare. Legionibus inſuper auctor eiuſdem rationis, aſſueuerat iſti latinæ orationi: Vnum te Deum eſſe nouimus, vnum te Regem intelligimus, appellamus adiutorem, nobis abs te victoria cecidit, ex te aduerſarium fundimus, innotuiſti nobis cum præteritæ beneficentiæ gratia, tum futuræ liberalitatis expectatione. en ſupplices adſumus, atque Regem noſtrum Conſtantinum vt diutiſſimè valentem, victoremq; protegas, obſecramus. ita Euſebius. at inſequenti anno effuſiſſimam ſuæ pietatis munificentiam declarauit cum eiuſmodi legem Romæ, ſubleuandis pauperibus fame pereuntibus edidit. Prouinciales egeſtate victus, atque alimoniæ inopia laborantes liberos ſuos vendere, & oppignerare cognouimus. quiſquis igitur huiuſmodi reperiretur, qui nulla rei familiaris ſubſtantia fultus eſt, quique liberos ſuos ægrè ac difficilè ſuſtentet, per fiſcum noſtrum, antequàm calamitati fiat obnoxius adiuuetur, ita vt Proconſules, Præſideſq; & Rationales per vniuerſam Africam habeant poteſtatem, & vniuerſis quos aduerterint in egeſtate miſerabili conſtitutos,

ſtitutos, ſtipem neceſſariam largiantur. atque ex horreis ſubſtantiam protinus tribuant competentem. abhorret enim à noſtris moribus vt quemquam famæ confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus. ita pius Imperator, quicquid impius Zoſimus vipereo oblatret ore, dum Conſtantinum adeò tenacem in tributis exigendis fingit, vt paſſim ſcribat ob ſolutionem parentes filios diſtraxiſſe, atque filias proſtituiſſe.

Continuata hactenùs inoffenſo pede pij Principis felicitas, infauſtæ coniugis ſuæ Fauſtæ impietatis filiæ ſcelere immani, vndeuigeſimo Regni anno, ingenti Auguſtalis familiæ probro, detrimentoq; tum Romani, tum Chriſtiani orbis, turbatur. vt nihil inconſtátius felicitate qualiſcumque humana patiatur conditio. præterquàm quòd æternus rerum conditor ita plerunque cum ſibi charioribus agere conſueuit, vt in ijs præſertim quibus ſuorũ corda diſtrahi magis animaduerterit, amariori ſapore iniecto, totos ad ſeſe conuertat. ſic Abrahami patris delicias vnicam ſobolem abſinthio aliquando conſperſit. ſic Abſalonis morte Dauidem concuſſit, ſic Sigiſmundum Burgundiorum Regem, ipſiſſimum Conſtantini exemplar exercuit. ſic pium Principem noſtrum, ad ſacro ſancti lauacri fontem attractum omninò nouum regenerauit, ac ſuum effecit. turbatur, inquam, Conſtantini felicitas Criſpo Cæſare præſtantiſſimo adoleſcente, & Chriſtiano vt multi volunt, indigna morte ſublato, tum etiam Licinio Liciniano, mox ipſa Fauſta cum plurimis alijs interfectis; magno ſcriptorum ſilentio, eorumq; paucorum, qui hæc attigerunt, admodum diuerſo teſtimonio. Fauſtæ fortaſſe filiorum, qui Conſtantino ſucceſſerunt potentia deterriti. hoc enim pluribus magnis viris contigit infortunij; vt plura & veriora de illis ſciri non potuerint, eorum potentia à quibus oppreſſi fuere. ne tamen pius princeps impietatis deliquio poſſet aliquandò apud poſteritatem obſcurari, quod Iulianus olim Imperator Conſtantino infenſiſſimus, vt pio impius tentauit offundere, Deo, qui veritas ipſa eſt, ſui Principis cauſam agente; Arthemius, Auguſtalis Ægypti Præfectus ſuperiùs laudatus Cõſtantino Criſpoq; chariſſimus

cum

cum Chriſtianitatis reus, coràm eodem Iuliano, Conſtantini gloriæ inſultante ſiſteretur, ita rem totam aperuit, vt ſine magni viri & Chriſti martyris iniuria, reliquis quibuſcũq; aures adhibere non liceat: Ille, inquit, Conſtantinus videlicet, vxorem Fauſtam iuſtè admodum interfecit, vt quæ priſcam Phędram eſſet imitata, eiusq; filium Criſpum calumniata, quòd eius amore captus eſſet, & vim ei conatus eſſet afferre. ſicut etiam illa Hyppolitum Theſei filium. atque primùm quidem, qui ſic in matrem inſanierat, vt volebant eius verba, ille cum eſſet maritus puniuit: poſtea autem cum ſciuiſſet eſſe mentitam, ipſam quoque occidit. in eam ferens ſententiam omnium iuſtiſſimã. ita candidatus martyrio Arthemius, Conſtantini rerum optimè gnarus. accedit tanti viri teſtimonio Diui quoque Hieronymi authoritas, dum inter ſcriptores Eccleſiaſticos Lactantium Criſpi magiſtrum deſcribit: ex inferioris verò æui ſcriptoribus, Zonaras, Suidas, & recentiores omnes. quidquid ex antiquis idem quoque Zoſimus dum Conſtantinum onerat calumnijs, eandem mortis Criſpi cauſam aſſignat. Nam Criſpum, inquit, filium Cæſaris, vt ante dictum, eſt ornatum titulo, quòd in ſuſpicionem veniſſet, quaſi cum Fauſta nouerca conſueſceret, nulla ratione iuris naturalis habita ſuſtulit. hæc ille. qui etiam in ſolatium matris Helenæ, mortem nepotis deflentem inconſolabiliter, Fauſtam à Conſtantino intrà balneum incluſam tradit extinctam. ſunt qui præter calumniam Fauſtæ atteſtatam, aliam quoque ab eadem infauſta nouerca contrà priuignum, & Licinianum Cæſares additam volunt, affectati nimirum crimen imperij marito inſtillaſſe. vt ijs ſublatis quos rebus geſtis iam claros, filiorum ſplendori obfuturos certò ſibi perſuaſum habebat, filijs ſuis gradum liberum ad imperium ſterneret. quod ex Eutropij hiſtoria libro 10. licet colligere, qui ſcribit, eodem tempore innumeros quoque amicos à Conſtantino interfectos. hos enim haud aliam ob cauſam, quàm quod participes conſiliorum amborum Cæſarum delatos à Fauſta, veroſimile eſt fuiſſe ſublatos. cum nulla penitùs alia tot illuſtrium virorum morte affectorum cauſa perhibeatur. niſi ali-

quam

quam eorum partem perfidiæ Fauſtæ conſcios, & ſceleris comministros extitiſſe credamus. occaſione tantæ rei pluribus grauiſſimisq; authoribus oſtendit Baronius, Conſtantinum atrocitate agnita, cum de expianda culpa cogitaret, & eum eodem tempore lepræ morbo laboraret, variaq; medicamenta conquireret anxius, in ſomnis per ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum fuiſſe admonitum, vt euocato Syluestro Romano Pontifice, qui in latebris deliteſcebat montis Soractis, ex ea fortè cauſa, quòd cum Criſpo tanquàm Chriſtiano addictus haberetur, Conſtantinum in eius amicos ſæuientem, pertimeſcebat; illo magiſtro in diluendę culpæ enormitate vteretur. euocatus Sylueſter cum ſalutaris lauacri medicinam Principi propoſuiſſet, aſſentiente illo, & depoſcente ex ritu Chriſtianæ religionis per baptiſmum ablui & expiari patratis facinoribus; iubet Sylueſter ex more ſeptem ſaltem diebus, depoſita Regia corona ſolitarium pœnitentiæ ſtudere, eiuſmodiq; officijs religionis præuijs ad pleniſſimam illam per baptiſmum faciendam purificationem paratum ſe reddere. paruit Imperator, acturusq; priuatè pœnitentiam, coronam depoſuit, atque ſimul ſplendidam veſtem imperatoriam. ſabbatò autem aduenięte, & fonte ex more precibus benedicto, in eumq; Conſtantino ſimul ingreſſo, & baptizáto, affulſiſſe cælitùs diuinũ ſplendorem, ſcribit. Imperatoremq; Chriſtianum redditum vidiſſe eo fulgore Chriſtum ſibi manum porrigentem, quo tempore lepra quoque mundatum fuiſſe affirmat. illis porrò ſeptem diebus, quibus ex Chriſtiano præſcripto Imperator baptizatus in albis fuit, prima quidẽ die, lege lata edixit: Chriſtum eſſe Deum, Dominumq; verum, qui ſe mundaſſet à lepra, & hunc ab omni orbe Romano coli debere.. ſecunda verò pœnas decreuit aduerſus omnes, qui in Chriſtum blaſphemias inferrent, vel eum deriderent. addidit tertia die pœnam in eos, qui cuipiam Chriſtianorum contumeliã irrogaſſent. quarta verò Imperatorijs priuilegijs Romanam Eccleſiam voluit illuſtrare. quinta immunitatem conceſſit Eccleſijs, vt ad eas confugientes ſecuri in omnibus eſſent. ſexta & ſeptima decreuit, ne abſque licentia Romani Pon-

L tificis

tificis alicubi conſtruerentur Eccleſiæ; & ijs decimæ ſoluerentur. octauo die proceſſit, albis depoſitis totus mundus & ſaluus. & veniens ad locum, in quo reliquiæ beati Petri Apoſtoli tumulatæ erant, qui à Chriſtianis, Confeſſio B. Petri, dicebatur, ablato diademate capitis, exuens ſe chlamide, & accipiens bidentem, terram primus aperuit, ad fundamenta Baſilicæ conſtruenda. dehinc ob numerum duodecim Apoſtolorum, duodecim cophinos terra plenos, ſuppoſitis humeris baiulans, aſportauit. & ita gaudens & exultans in curru ſuo, cum Epiſcopo ſedens ad Palatium redijt. in quo pariter Baſilicam Saluatoris nomine conſtruxit; quæ & Conſtantiniana fuit appellata. propè quam, eò nimirùm loco, quo à Syluestro Pontifice fuerat baptizatus, Ioanni Baptiſtæ extruxit Eccleſiā. via item Oſtienſi, Paulo Apoſtolo, Laurentio martyri, in agro Verano, Triumphali Cruci, in Seſſoriano, ampliſſimas ſtruxit Eccleſias, præter multas alias non ſolùm Romæ, ſed in præcipuis Italiæ, Europæ, ac totius orbis Romani Vrbibus, locisq; nobilioribus, ædificatas; quas omnes ampliſſimis muneribus, prædijsq; dotauit. Vrbem quoque Romam cum nobiliſſima Italiæ portione Romano Pontifici, perpetuæ Sedis loco donauit. & licet temerè aliquis & pridèm, & æuo noſtro, hanc donationem vocauerit in dubium, præter antiquorum in hanc rem memorias, vnicuique ſatis eſſe deberet, Conſtantinum ab eo tempore, quo poſt baptiſmum pedem Vrbe extulit, nunquam amplius Romanum repetijſſe palatium: quod ab omnibus eius ſucceſſoribus ita religioſè ſcimus obſeruatum, vt neque ij etiam, qui occidentali præfuere imperio, dum Collegæ res orientales adminiſtrarent, vt Conſtantinus iunior, Conſtans, Valentinianus ſenior, Gratianus, Valentinianusq; eius filij, Honorius, & tertius Valentinianus. licet alijs de cauſis aliquis eorum Vrbem inuiſerit; non tamen in ea ſedem fixerit. ſed nec ipſi quoque, Gothici Reges ipſius Vrbis inuaſores: nec demùm poſt Italiam Gothico regno ſubtractā, per Iuſtiniani Duces, vllus eorū qui Exarchi nomine imperatorias vices in Italia geſſere. nec obſtat, quod poſt Cōſtantinū, Pretores Vrbi ab Imperatoribus deſtinati Romę

ſediſſe

ſediſſe noſcantur, & Bonifacius Romanus Pontifex templum Pantheon Phocæ Imperatoris aſſenſu, Chriſtiano cultui dedicaſſe legatur. nam quoad Prætores, facilè ipſis Pontificibus Romanis expoſcentibus, dum adhuc Senatus Populuſque Romanus magna ex parte gentiliciæ ſuperſtitioni teneretur addictus, & proinde per Pontifices in officio contineri non poſſet, ſicuti per armatos Imperatoris miniſtros, hoc potuit contigiſſe. qui gentiles quantum auderent in Vrbe, vel ex vnius Symmachi petulantia, ſub Gratiano & Theodoſio, facilè eſt cognoſcere; quorum vis nec niſi capta à Gothis vrbe potuit eneruari. hoc autem fuiſſe in cauſa, colligitur ex eo, quòd poſt Vrbē captam nullū ſub Gothicis Regibus, ſub Imperatoribus orientalibus, aliquos Prætores in Vrbe fuiſſe, pontificibus expetentibus, tradat antiquitas. quoad templū Pantheon, præterquam quod exemplū hoc habeatur ſingulare, & fortaſsè metu peſſimi omniū Chriſtianorū Imperatorum ad illa vſq; tempora hoc potuit contigiſſe; cum Idolorū fana fuiſſent omnia iuſſu Cōſtātini occluſa, vt ex antiquis, ipſoq; Diuo cōſtat pluribus locis Hieronymo, ijsq; ita occluſis cū Vrbē Romani Pontifices accepiſſent, pro innata modeſtia ſaltē, æquum fortè cēſuere, Pantheon niſi conſulto Imperatore reſerare. ſecùs enim innumera alia templa, & Romani Pontifices in Vrbe, & alij extrà Vrbem, ſine vllo ſcitu, nedum conſulto principum, ad veri Dei cultum trāſtulere, vt ſcimus. ſed ad propoſitum redeundo: pius princeps cum Senatum Romanum ad pietatem amplectendam, priuatim ac publicè ſæpius adhortatus fuiſſet, & vel parum, vel nihil ſe cum illo proficere vidiſſet, de Vrbe noua Idololatriæ experte conſtruenda cœpit conſilium. Roma itaque excedens, poſt plura mutata loca, diuino monitu, vt cum Sozomeno plures alij teſtantur, Byzantium nobilem Thraciæ Vrbem, quæ maris anguſtiſſimi interuallo Aſia diuitur ab Europa, dilatare, ampliſſimisq; mœnibus cingere cœpit. quam breui nobiliſſimis ædificijs, magnoq; Ciuium incolatu adauxit. At cum maiori deſiderio Eccleſiaſticæ pacis ſtabiliendæ, perpetuæq; libertatis & maieſtatis eius aſſerendæ, teneretur, ſequenti anno, vigeſimo

geſimo ſui imperij, & quinto ſupra vigeſimum, quarti Chriſtiani ſæculi, Nicænum nobiliſſimum conuocauit Concilium; ex Sacerdotum ſententia, vt inquit Ruffinus. hoc eſt Sylueſtri Romani Pontificis, aliorumq; Epiſcoporum, qui Eccleſiam ab Arianis, alijsq; impijs hæreticis exagitatã, erroribus purgandam, integritatiq; ſuæ reſtituendam, cenſebant. igitur, vt inquit Euſebius, Vrbs iſti Concilio deſignata non incongruè Bythinorum gentis vna, de nomine victoriæ Nicæa appellata. quo igitur loci primum conuolarat mandatũ, omnes vt à carceribus alacres accelerare curſum.nam trahebat ſiue boni ſpes,ſiue communio pacis,& rei nouæ illius domini vultus. vbi conuentum eſt, illicò diuinum opus aſpici; ſi quidem non ſolùm animis aut etiam locis & regionibus abiuncti,quantũ populi remoti inter ſe diſtant illuc coiuere. hic vna ciuitas quaſi corona immenſa ſacerdotum variè conſerta floribus habebatur. ergo tota Europa, Libes, & Aſia, quibus Eccleſijs refertæ erant earum in vnum locũ viri primarij; hoc eſt ipſæ miniſterij Dei primitiæ venerant. tum ædicula precaria quodam veluti numine capacior admittere,& Syros,& Cylices, & Phænices, & Arabes, & Palæſtinos, Ægyptios inſuper & Thebanos, & Afros, & à fluminum diuortijs interiecta patria profectos. Perſa aderat Epiſcopus, & Schytachoreæ non deerat electos emiſere Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Phrygia, Pontus & Aſia. verùm iſthuc etiam venere obuiam Thraces, Achæi, Macedones Epirotæ, atque multò ijs remotius, Spano ille percelebris,vnus erat iſto loco confeſſor.attamen ſenio impeditus Epiſcopus imperatoriæ ciuitatis, adeſſe non potuit, ſed illius ordinem presbyteri ſuppleuere. hæc ille. qui pergit multis cõſeſſum illum patrum explicare, cuius initium, & ingreſſum Conſtantini ad patres ita deſcribit: Cum dies affuit ad Concilium præſcripta, in qua reſcindenda erat opinionum ambiguitas, in ædem Palatij medioximam, cum magnitudine,tum poſitione ſubſelliorum,ad vtrumque latus, atque ordine multiplici ornatiorem, aduocati conuenerant, ac ſuo quiſque loco conſederant. poſtquàm aptè ſeſſum eſt, taciti omnes ingreſſum Regium expectare, operirique,

que. venit intro primùm vnus atque alter ex Regijs, tum deinde alius. etiam præſere nonnulli, non armati vel haſtati, ſed amici præcipui, & fideliſſimi Imperatoris. dato ſubindè ſigno, aſſurgentibus vniuerſis, vt aliquis à Deo nuncius ibat, meditullio ſpatij, fulgore muricis ardentiſſimoq; lumine collucens; auro præterea gemmisq; prælucidis illûſtris, vt è corporis ornatu; ſed animam religio & Dei timor exornabat, vt ex oculis tellure commoratis, rubore in vultu, & ipſo ingreſſu, vnuſquiſque poterat æſtimare: idem ſpecies ac cum nemine conferenda proceritas, aſtantium dumtaxat, idem pulchritudo oris, idem membrorum decor, idem robur inexpugnabile prædicabat, quæ cum morum modeſtia & facilitate coniuncta, nobilius ingeniũ quàm dici poſſit, afferebant. vt verò conſtitit ad initium primi ordinis, ſella quadam ex auro modica parata, non prius in ea ſedit quàm annuiſſent Epiſcopi. ita ille. qui mox orationem latinè habitam ad patres à Conſtantino, recitat. ſed quantum Chriſti ſacerdotibus imperator in illo ſacro conuentu deferret, operæ pretium eſt audire Sozomenum libri primi c. 16. Multi, ait, ex Sacerdotum numero, qui vt euenire ſolet, tanquàm ad cauſas ſuas, ac priuatas diſceptandas, in vnum conuenerant, tempus oportunum ſibi oblatum putarunt, ad res eas corrigendas, quæ ipſorum animos offendiſſent. itaq; ſinguli libellum de criminibus quæ alijs obijcerent, Imperatori offerre, & peccata inter ſe admiſſa, iam antè, exponere cæperunt. cum autem illud in dies ferè ſingulos accideret, dat mandatum Imperator, vt ſinguli crimina quæ alijs obijcere ſtatuerant, ad certum diem proponerent. vbi dictus dies venit, Imperator oblatis ſibi libellis acceptis: Iſtæ, inquit, criminationes tempus quidem ſibi præſtitutum habent diem videlicet magni iudicij, iudicem autem qui ſit tum de omnibus ſententiam pronunciaturus; mihi verò non eſt fas, cũ homo ſim, eiuſmodi cauſarum cognitionem arrogare. præſertìm cum & qui accuſant, & qui accuſantur, ſacerdotes ſint. nam non deberent ſe tales præbere, vt ab altero iudicentur. age igitur deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuò venia

imitari, iungamus amicitæ fœdera, & fidei negotia quæ vos in hunc locum conuenire compulerunt, ſeriò pertractemus. hac habita oratione Imperator, iubet criminationes illatas, nullius momenti eſſe, tum libellos comburi. hæc ille. Ruffinus lib. 1. cap. 2. ita ſcribit Imperatorem loquutum, ad Epiſcopos: Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem dedit de nobis quoque iudicandi, & ideò nos à vobis rectè iudicamur: vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudicium, & veſtra iurgia quæcunque ſunt, ad illud diuinum reſeruentur examen. vos autem nobis à Deo dati eſtis Dij: & conueniens non eſt, vt homo iudicet Deos, ſed ille ſolus, de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem deos diſcernit. hæc ille. addit Theodoretus Conſtantinum iureiurando adiecto dixiſſe; ſe ne verbum quidem inſcriptum perlegiſſe, nam Sacerdotum, inquit, vitia non ſunt populo aperienda, ne inde cauſa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediantur. quin etiam eum quoque adieciſſe: ſi ſuis oculis Epiſcopum alienæ vxori ſtuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum, ſuo paludamento ſe obtecturum, ne facinoris aſpectus, eos qui idipſum cernerent vlla ex parte læderet. hæc Theodoretus cum Ruffino, & Sozomeno, adeò diuerſa ab ijs Principibus, qui niſi in Chriſtos Domini inſoleſcant, principis officium ſe minimè adimplere ſibi perſuadent. dumq; ſe oues ſuis paſtoribus præeſſe contendunt, rari admodum Conſtantinianæ pietatis metam attingunt; plures cum Hieroboamo Rege dexteram in ſacerdotem protenſam aruiſſe admirantur. idem Theodoretus deſcribens pietatem Conſtantini ergà eos Epiſcopos, qui aliquo membro pro confeſſione Chriſti nominis eſſent mutilati; Cum videret, inquit, dextros oculos quibuſdam effoſſos, intellexiſſetq;, quòd conſtantia pro pietate eam cladem illis attuliſſet, labra vulneribus admouit, pro certo perſuaſus, ſe benedictionem inde hauſturum eſſe. ita Theodoretus. quamdiù porrò Patres Nicææ Synodum celebrãtes ſubſtitere, eos omnes Imperator menſæ ſuæ adhibuit. ita Euſebius: Epiſcopis Imperator

peratoripſe conuiuator & compotor; ac ſi per eos dignum Deo ſacrificium perſolueret. Epiſcopus aberat à conuiuio Regis nemo: cuius illud explicari ſatis nulla oratione poteſt: armatorum corona enſe nudo in veſtibulo Regiæ ſtationem habebat, inter quos ingredi ſecurè domum vſque interiorem poterant: ibi diſcumbere, nonnulli quidam ſe ad quietem componere; profectò Baſilicæ Chriſti ſpecies aliqua; atque ſomnium, quod plurimum à re abeſſet, apparebat. ac poſtquàm in conuiuio cuncta magnificè, omnes amplexatus Imperator, ad priorem magnificentiam hoc adiunxit, vt ordine ſuo quemque munere donaret hoſpitalis qui non aderant, huius Senatus vt meminiſſe poſſent, effecit epiſtola; hæc Euſebius, qui epiſtolam ſtatim ſubijcit. nos vt longiorem omittimus. Theodoretus ſimilia Euſebio commemorans: Conuiuio, inquit, peracto, alia dona rurſus illis diſtribuit: quin etiam litteras ad prouinciarum Præfectos dedit, mandauitq; vt certus frumenti numerus, viduis, & ijs, quæ perpetuam ſeruant virginitatem, quin etiam illis, qui diuinis myſterijs obeūdis conſecrati ſunt, in ſingulis ciuitatibus, quotannis ſuppeditaretur, eumq; non tàm egentium neceſſitate, quàm ſua ipſius munificentia menſus eſt. hactenùs ille: antequàm tamen Concilium ſolueretur Conſtantinus preclaram illum ad Sacrum cetum orationem habuit, quam Euſebius vitæ eius aſſuit, ſatis prolixam, & in qua Imperator præter admirandam eius pietatem, incredibilem antiquitatis eruditionem demonſtrat. vt iure merito eum idcircò Bellarminus inter Eccleſiæ ſcriptores recenſeat. diuerſa hæc fuit oratio, ab illa quam initio Synodi hortatoriam diximus habuiſſe ad Epiſcopos. Soluto itaq; conuentu trecentorum decem octo patrum Nicææ habito. Conſtantinus multas leges eodem anno dignas Chriſtiano principe tulit. ex quibus quam aduerſus magiſtratus edidit, referre expedit: Si quis cuiuſcunque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcumque Iudicum, Comitum, amicorum vel palatinorum meorum aliquid veraciter & manifeſtè probare poſſe confidit, quòd non integrè atque iuſtè geſſiſſe videatur, intrepidus & ſecurus accedat, & interpellet me.

ipſe

ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam. & ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo. dicat ſecurus, & benè ſibi conſcius, dicat. ſi probauerit, vt dixi, ipſe me vindicabo de eo, qui me vſque ad hoc tempus ſimulata integritate deceperit. illum autem qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatibus, & rebus augebo. ita mihi ſumma diuinitas ſemper propitia ſit, & me incolumem præſtet; vt cupio, feliciſſima efflorente Republica. hæc ibi. ita pius princeps bono populorum intentus, vitijsq; perpetuò infeſtus edicebat; vt habeant vnde erubeſcant ij principes, qui magiſtratibus, & miniſtris à ſe præpoſitis tantùm deferunt, vt extremo populorum damno, ne verbum de ipſorum mala adminiſtratione patianrur audire. dumq; ipſi alioqui optimi principes, malos ita ferunt miniſtros, peſſimi nomen ad poſteros tranſmittũt. Gladiatoria præthereà ſpectula excidio humani generis exerceri apud Romanos ſolita, interdixit. Crucis ſupplicium, vt ait Sozomenus, à Romanis olim decretum maleficis, lege ſuſtulit. verùm pij Regis ſolicitudinem ergà bonum publicum, quàm ratam, gratamq; Rex Regum Deus haberet, conſtat ex eo, quod ex omnibus nationibus legationes ad Conſtantinum cum donis affluerent. ipſeq; Rex Perſarum, Romani Imperij hoſtis & contemptor, muneribus tranſmiſſis, amicitiam eius expeteret. de quibus Euſebius. Ego, inquit, profectò cum adirem aliquando Imperatorem, incidi fortè fortuna limen ingreſſurus in ordinem barbarorum aſtantium, vultu honeſto, proceritateq; ſpecioſa: quorundam varius erat habitus, horum in perſona decorum aliquid, in coma barbaq; non paruum diſcrimen inerat; oculi torui & minaces, ſed admiranda tamen præcipuè corporum id ætatis immenſitas. aliorum in aſpectu rubor, aliorum niue candidior, & aliorum modicus. Etenim Blemiæ, Indi bipartito poſiti, Æthyopes, hominum denique vltimi, theatro minimè defuere, qui ſuo quiſque loco, hercle tanquam in tabula Regi munus afferebant, ex facultate gentis: illi coronas aureas, hi Diademata vniuerſa de gemmis, alij xantocomas & veſtes varij textus, equos, haſtasq; nonnulli non abſque ſagittis, & arcubus. in quibus

bus illi ſocietatem & operam Imperatori non inuito deſpondebant. ille verò cum ijs ita ſua compenſabat, vt qui viciſsim reciperent, omnes eſſent horæ momento ditiſſimi. nobiliores honore aliquo imperij demerebatur; inde patrij ſoli quidem obliuiſci penitùs, eiuſmodi votiuas habere ſedes, has ex animo complecti. enimuerò familiaritatis iſtius Rex Perſarum cupientior, amicitiæ notam, munera cum legatione dimiſit. verùm audita fæcūditate Perſicæ regionis, ibi videlicet innumerabiles in Chriſtiana cauſa ſtabulari, hoc internuntio lætior, vt omnium tutor vbique loci, denuò quæ prouidenda illic erant, prouidit. hæc Euſebius, addita epiſtola pro Chriſtianis ad Regem Perſarum tranſmiſſa. Tranquillato vbique terrarum orbe, negotijsq; religionis compoſitis, ſacris Paleſtinæ locis, quibus ſalutis noſtræ opus præſtitit Chriſtus Dominus, innata pietate illuſtrandis, animum adiecit. in quibus quæ & qualia egerit, præſertim ad reſurrectionis Dominicæ locum, noua Hieroſolymitana Vrbe extructa, temploq; ampliſſimo Saluatori in ea dicato, præter alia inſignioribus & ſacratioribus locis condita, ad Euſebium longa oratione omnia complectentem, lectorem pium remittimus. Hoc eodem tempore Helena Conſtantini mater, licet ſenio grauata, pietatis alis innixa, ad ſacra Paleſtinæ loca acceſſerat, quæ dum Chriſtiano affectu circumluſtrat, Crucem Dominicam, & titulum eidem à Pilato ſupraſcriptum, & clauos quibus Chriſtus Cruci fuerat affixus, pluribus miraculis interlucentibus, adinuenit. cuius inuentionis ſeriem & à ſanctis Patribus, præſertìm ab Ambroſio in funere Theodoſij Principis, & ab innumeris ſcriptoribus recenſitam, ac proindè ſatis notam, omittimus. Crucis partem ab Helena ad filium tranſmiſſam, ab eodemq; Romam ad Eccleſiã honori eius, qui triumphauit in ligno, extructam tranſlatam certum eſt. Clauos quoque ad Imperatoris manus opera piæ matris deueniſſe, teſtantur omnes. quibus ipſe cum & frænum equi, & galeam, & coronam muniſſet, vnum tamen ex illis in Hadriaticum mare tempeſtatibus ſedandis fuiſſe proiectum Gregorius Turonenſis ita affirmat. Eo tempore Hadriaticum mare magnis

fluctibus

fluctibus mouebatur, in quo cum frequentia erant naufragia, & demerſio hominum, vt vorago nauigantium diceretur, tunc prouida Regina condolens excidio miſerorum, vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelagus, confiſa de Domini miſericordia, quòd ſæuas fluctuum commotiones facilè poſſet opprimere: quo facto reddidit mare quietum, tranquillaq; deinceps nauigantibus flabra præſtantur, vnde vſque hodie nautæ ſanctificatum mare venerantur, & cum ingreſſi fuerint, ieiunijs, orationibus, & pſalterio vacant: hactenùs Gregorius. porrò pia Auguſta ſacrata illa loca plurimis Eccleſijs exædificatis, illuſtrauit, pietatisq; ſuæ vbique præclara reliquit veſtigia. de quibus Ruffinus lib. 1. c. 8. agens: Reliquit, inquit, Hieroſolymis etiam indicium hoc religioſi animi Regina venerabilis. Virgines quas ibi reperit, Deo ſacratas, inuitaſſe ad prandium, & tanta eas deuotione curaſſe dicitur, vt indignum crederet, ſi famularum vterentur officijs, ſed ipſa manibus ſuis famulæ habitu ſuccincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet; & Regina orbis, ac mater Imperij, famularum Christi ſe famulam deputaret: hæc Ruffinus. cuius exemplum pius filius quàm egregiè ergà cælibatus amatores, præſertim verò Virgines Deo dicatas, æmulatus fuerit, & eiuſdem legibus, & Euſebij teſtimonio, paſsim eſt videre. Sed ad Helenam reuertentes, cuius gloriæ apud Deum & homines nil maius potuit cõtingere, quàm Romano Imperio Maximum generaſſe Imperatorem, Chriſtiano verò orbi, ſanctiſſimum pietate ſua regeneraſſe Principem, Euſebij verbis præclaræ eius vitæ curriculum concludamus. Nam cum, ait, illuc intendiſſet animum, religioſi pectoris vſuram vt omnium Regi penderet, atque filium tanto nomine, & liberos eius Auguſtos, ideſt, nepotes ſuos, precariam gratiam refundere debere cogitaret, Anus acceleratione iuuenili, abijt Orientem luſtratura, populosq; inuiſura, certè regia meditatione, vbi limine ſalutis adorato, iuxta illam vaticinationem; Congeniculabimus ad locum in quo ſtetere pedes eius; frugem religionis ſuæ poſteritati reliquit. ergò ad quem ſalutatum iuerat, bina templa dedicauit, hoc

ad

ad natale antrum, illud ad montem aſcenſionis. naſci quidem ſubterraneo loco (Bethleem Hebręis appellatur) in rem noſtram pertulit, is qui nobiſcum Deus eſt. quamobrèm ſuſpiciendo monimento partum Deiparæ excultum, Regina illuſtrauit, atque eum non ita multò poſt, aulæis, ſtatuis, aurea argenteaq; ſuppellectile, matris incitatum animum ſtimulans, Imperator ipſe decorauit. illa iterùm viam Seruatoris in cælum, in oliuarum monte, alia machinatione ſublimauit. in vertice qua montis vniuerſi faſtigium eſt, ædem ſacram poſuit. inibi veriſſima fama conſtat, hominum redemptorem initiauiſſe conuiuas ſuos ſacris ſacrationibus in ſpecu; cui neque induſtria Regia defuit adornando, & venerando. duo ſacraria vberiori cultu perpetuam recordationē merita; Helena Auguſta in antris myſticis extruxit; intendente dexteram, atque licentiam filio Imperatore concedente; quæ argumenta religioſi animi eſſe poſſunt. ex quo fructū legit haud ita multò poſt vetula. ſcilicet illa honorum fæcunditate, vitæ curriculo vſque extremum gradum ſenectutis exacto, frugem cum officio, tum verbis eximiā diuini mandati efferens, ac conſtante corporis animæq; ſenſu, vacantem vitam mæſtitia, exoluens, hunc exitum pietate digniſſimum ad humanam illam felicitatem, in vita adiunxit Deus. Orientem enim imperatoria celſitate licenter obibat: ad quam vrbem cumq; appulerat, infinitam pecuniā confertæ multitudini, atque ſingillatim adeuntibus effundebat; æquè ordini militari erogabat, ope destitutis omninò multa, hominibusq; nudiſſimis ſtipem, & ad integendum corpus abundè ſuppeditabat. alios ærumna acciſos, à vinculis metallisq; abſoluebat, augebat fortunis; alios ab exilio reuocabat. in quibus officijs excelluit, & ea tamen quæ religionis erant, minimè neglexit: vitare ad Eccleſiam vidiſſes, ædiculas, & ſacella diuite ſuppellectile componere, ne tenuiſſimorum quidem oppidorum templa omittere; venerabili & frugali tamen habitu, ſe cum cætu hominum ſociare; quæ ad obſeruationem cultumq; numinis attinerent, omnia ſtudioſè & amanter exequi. cæterùm poſt æui longi curſum, (tenuerat annos circiter octuaginta)

ginta) ad optabilem ſortem accerſita, cum ventum ad extremam lineam eſt, vnigeno filio ſingulari orbis terræ moderatori, nepotibusq; eius liberis Auguſtis, vltimum iudicium præfiniens, ad tabulas perrexit. hiſce quicquid vſquàm poſſideret, aſſignauit atque diſpertiuit. hoc pacto in re ſua teſtata filio Imperatore præſente, qui aſtabat ipſe & manum contingebat, ita diſceſſit è vita, vt non mori illi qui rectè ſentiret, ſed ad cæleſtem vitam de terrena commigrare videretur. proindè natura ab interitu libera, atque angelica profectus ad authorem ſuum eſt animus. ipſum corpuſculum ſedulò aſſeruatum, multa manu in Vrbem allatum eſt, & ampliſſimo ſepulchro conditum. ita ille. cuius perpetuæ memoriæ pius filius ciuitatem in Bythinia præclaram Drepanum olim appellatam, Helenopolim dici voluit. mareq; proximum quod Pontus Polemoniacus dicebatur, Helenopontum denominauit. hic finis Helenæ ſanctiſſimæ Auguſtæ, cuius celebris memoria in Eccleſia Romana duodeuigeſima die Auguſti habetur. Græci anniuerſariam eius commemorationem eodem die quo & Conſtantini filij vndecimo Kal. Iunij recolunt. at quo anno obierit, nulli, quod ſciam, compertum habetur. Conſtantinus dum cum pia parente ſacris Paleſtinæ locis illuſtrandis, nullis parcit ſumptibus, Iberorum natio mari Pontico proxima, per mulierem captiuam ad Chriſti cultum perducitur. rei ſeriem Ruffinus exponit. eorum Rex Bacurius nomine, nobili legatione ad Imperatorem miſſa; Sacerdotes, inquit Ruffinus, mittere oratur Conſtantinus, qui cæptum ergà ſe Dei munus implerent, quibus ille cum omni gaudio & honore tranſmiſſis, multò ampliùs ex hoc lætatus eſt, quàm ſi incognitas Romano Imperio gentes, & regna ignota iunxiſſet. ita ille. vigeſimo quinto Imperij anno, cum Vrbem quinquennio ante cæptam ad optatum finem perduxiſſet, conuocatis plurimis Epiſcopis, illius dedicationem magna ſolennitate celebrauit. Nicephorus quippe lib. 8. c. 26. affirmat eam, incruento ſacrificio, precibus, votiſque, Dei genitrici Mariæ conſecratam. qui lib. 7. c. 49. teſtatur: Conſtantinum ſuæ ſtatuæ ſuper porphyreticam columnam collocatæ, po-

ſuiſſe in dextera manu malum aureum, cui veneranda Crux erat ſuperpoſita, cum tali inſcriptione: TIBI CHRISTE DEVS VERBVM HANC COMMENDO. de ſacris porro reliquijs in baſi eiuſdem columnæ collocatis, hæc ſubdit: Quatuor autem ſolidis firmisq; apſidis pulchrè circumcircà baſi columnæ fundata, ſub ea ipſa baſi duodecim cophinos, & ſeptem ſportas, necnon reliquias ſeptem panum, quibus benedictione ſanctificatis, Chriſtus multitudinem pauit; prætereà dolabrum Noe, quo ille arcam conſtruxit, manibus ipſe ſuis Imperator, ſigillo ſuo ea omnia obſignata repoſuit. quæ ad noſtra vſque tempora, etiamnùm Vrbi ipſi, intactus, inuiolatusq; theſaurus permanent. hactenùs Nicephorus. qui etiam lib. 8. cap. 32. deſcribit tres Cruces æreas, & loca quibus in eadem Vrbe illas, erexit, cum peculiaribus pijsq; inſcriptionibus, ad imitationem triplicis viſionis illius ſacratiſſimi ſigni. quarum vnam collabentem, ab Heraclio Imperatore fuiſſe reſtauratam, ad ſua vſque tempora manſiſſe teſtatur. Sozomenus lib. 2. cap. 2. Hanc igitur, ait, Ciuitatem, Conſtantinus, ſuo appellatam nomine, & velut recens ad Chriſti honorem extructam, multis maximisq; Eccleſijs exornauit. cuius propenſiori ſtudio Deus ipſe opem tulit, & viſionibus quibuſdam confirmauit, Eccleſias in ea vrbe ædificatas, ſanctas & ſalutares eſſe; de quibus ipſe pergit longius diſſerere: addidit pius Imperator, maieſtati religioniq; vrbis, ſcientiarum ſcholas. quas S. Gregorius Nazianzenus oratione in laud. Baſilij, excellentiſſimis ait Oratoribus, atque Philoſophis fuiſſe refertas, in eiſdemq; S. Baſilium, tyrocinium exegiſſe tradit; vnde profectus Athenas, magiſtri potius quàm diſcipuli ſpecimen ediderat. verùm enimuerò dum nouam Vrbem conderet, Scythas hoſtes expertus, per Gallicanum exercitus Ducem, illos domuit, vt ſuo loco acturi de Conſtantia Conſtantini filia, dicemus. at cum iterùm vigeſimo octauo nempè imperij anno, Scythæ in Sarmatas inſurrexiſſent, vt author eſt Diuus Hieronymus, in Chronico; Sarmatæ Conſtantini opem implorarunt. de qua re Euſebius hæc habet: Nam

M Scythas

Scythas atque Sauromatas antea ſeruitutis ignaros, inuitos quidem illos appulit ad iugum, Romanumq; dominum agnoſcere coegit; Scythæ olim moderatores exigere tributum, atque annuum vectigal à Romanis, acceſſioni ſolebat eſſe barbarę genti. quæ ſemper odij plena ratio Imperatori videri. ſed ad æquas illum victorem penſiones adigi flagitium eſſe poſſe. quapropter ope cęleſti fidentior inſigne ſalutis admouit, ac momento eos debellauit. imperium ſi qui detrectarent, exercitu caſtigauit, reliquos facundia legationis flexit, à fero, immaniq; viuendi genere, ad vrbanam, id eſt, ipſa lege coercitam conſuetudinem adduxit, atque Romanis inſeruire tandem à Scythis eſt decretum. at Sauromatas ad Conſtantini pedes fatum aduoluit, exultantes, & audacia quadam barbara ſublimes, aggreſſoribus Scythis, illi vocauere ad pugnam ſeruitia; quibus vbi primùm euenit, iiſdem ancillibus in dominos inuaſere, atque de laribus & domo deiecere omnes. ijs portus vnicus Conſtantini fides extitit. nam generis conſeruandi non inſuetus, hoſce Romano ſolo accepit, idoneorum delectum, ad ſupplendas legiones habuit. aliis agros vt excolerent, atque neceſſaria ad vitam compararent, addixit. vnde benè vertiſſe caſum opinati, Romanam libertatem, pro barbara feritate capeſſebant. exteræ nationes ſic ad imperium adiunctæ. harum legatione Regiam frequentari, donis oppleri ſuperbiſſimis. hæc Euſebius. qua occaſione Cedrenus ſcribit Conſtantinum pontem ſuper Iſtrum extruxiſſe, licet id ad annum vigeſimumquintum imperij eius contigiſſe velit. præſtat enim Diuum Hieronymum proximum illis temporibus audire. poſt tyrannorum, barbarorumq; bella, ne pax à Chriſtiano Imperatore ſtudijs omnibus procurata, radices altius ageret, Arianorum impietas, Nicæni Concilij authoritate damnata, Conſtantiniq; legibus ſæpius proſcripta, fuit in cauſa. hæc enim poſt mille artes, fraudes, ſimulatamq; pietatem, cum Athanaſij Alexandrini Epiſcopi virtutem & pietatem nullatenùs potuiſſet eludere, poſt calumnias in eum confictas, inſidiaſq; ſtructas, pluribus annis pium Imperatorem,

ſan-

ſanctiſſimo Epiſcopo exoſum reddere ſtuduerunt. ſed cum viderent pietatem Imperatoris erga Athanaſij integritatem ſemper eandem, poſt Concilia Tyri primò, deinde Hieroſolymis coacta, in quibus Athanaſius condemnatus eſt, Imperatore illum protegente, nihilominùs eò doloſa eorum proceſſit immanitas, vt ſubornatis aliquot Catholicis Epiſcopis, Athanaſijq; amiciſſimis, imò & eius defenſoribus, eorum teſtimonio aſſerentium Athanaſium minatum eſſe, ſe impediturum quominùs frumentum ex Alexandria Conſtantinopolim deueheretur, Imperatorem, Catholicis Epiſcopis, ore ſcriptoq; contrà Primatem ſuum adeò graue crimen credentem, in Athanaſium commouerunt: ſperantes adeò atroci crimine inuictum Catholicæ religionis athletam extinctum iri. ſed ille furori eorum minimè acquieſcens, eum in Gallias amandauit: eorum autem finem perdendi Athanaſij fuiſſe, Patres Concilij Alexandrini apud eundem Athanaſium in Apologia, de epiſtola Arianorum accuſatoria id aperiunt, cum aiunt: Tota eorum accuſatrix epiſtola nil aliud niſi necem ſpectat, aut necem moliuntur, ſi ipſis liceat, aut ſaltem exulem facere, quod & impetrauerunt ab ipſo Cæſarum patre, qui iras ſuas, offenſaſq; cum ſupplicium capitale poſceretur, exilio damnatorum expleuit. quin ipſe Athanaſius in epiſtola ad Solitarios ſcripta, ait, ſe idcircò in Gallias à Conſtantino amandatum, vt crudelitati Arianorum ſubtraheretur, ijs verbis: Siquidem pater, nempè Conſtantinus calumnia Euſebianorum Athanaſium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber eſſet ab eorum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant. ita ille. hoc idem Conſtantinus filius, & ſucceſſor Conſtantini, ſuis litteris poſt mortem patris ad Alexandrinos datis, proteſtatus eſt, dum ait: Ad hanc igitur eludendam, tot faucibus inhiantium Athanaſius ſubtractus, vt ſub me ageret, iuſſus eſt, atque ita in hac Vrbe, nempè Treuiri, commoratus eſt, vt omnibus rebus neceſſarijs abundaret. ita ille. Conſtantinum porrò nequaquàm Arianis, vt optabant, indulgentiorem effectum, ſed eorum petulantiæ

contrarium; ex eodem Athanaſio, ad Solitarios ſcribente, conſtat, cum ait: Sed tamen illi quidem, hoc eſt Conſtantino, non perſuaſum eſt ab Euſebianis, vt in Athanaſij locum Epiſcopum quem ipſi poſtulabant ſubmitteret, imò eos, qui id moliebantur, compreſſit; & eam rem ipſam conantes, grauibus minis deterruit. hæc Athanaſius. qui Arianos appellat Euſebianos, cum ipſi Euſebium, ſpecie pietatis in aula potentem, impietatis haberent patronum. Theodoretus lib. 1. cap. 33. excuſat Conſtantinũ, quòd credens Epiſcopis Catholicis, Athanaſium relegarit. Nam fidem adhibuit, inquit, Epiſcopis, qui occultare ſtudebant veritatem, illuſtrem quandam vitæ ſpeciem præſeferentes, qua Imperatorem dolo deluſerunt. neque ſanè eos fugit, qui ſunt in ſacris litteris eruditi, Dauidem prophetam deceptum fuiſſe, quem non Pontifex, ſed verna, & verbero (Sibam dico) qui falſum crimen contrà Miphiboſeth detulit ad Regem, illiusq; agrum ſuum ita reddidit, veteratoriè circumuenit; atque iſta quidem dico, non quo prophetam inſimulem, ſed quo pro Imperatore reſpondeam, oſtendamque humanæ naturæ imbecillitatem, & doceam ſimul non ſolis accuſatoribus credendum, quamuis digni videantur, quibus ſit habenda fides, ſed alteram aurem ſeruandam reo. hæc ille. at quantum pro ſua ſingulari reuerentia ergà ſacros Præſides eiſdem Conſtantinus ſemper detulerit, præter tot exempla ſuperius allata, ſatis clarè conſtat ex reſcripto ad Ablauium Præfectum prætorio datum, in quo poſt aliqua. Sanximus namque, inquit, ſicut edicti noſtri forma declarat, ſententias Epiſcoporum, quolibet genere prolatas, ſine aliqua ætatis diſcretione, inuiolatas ſemper, incorruptaſque ſeruari; ſcilicet, vt pro ſanctis ſemper & venerabilibus habeatur, quicquid Epiſcoporum ſententia fuerit terminatum. ſiue itaque inter minores, ſiue inter maiores ab Epiſcopis fuerit iudicatum, apud vos, qui iudiciorum ſummam tenetis, & apud cæteros omnes iudices, ad exequutionem volumus peruenire. idem paulò poſt: Omnes itaque cauſæ quæ vel prætorio iure, vel ciuili

tractan-

tractantur, Epiſcoporum ſententijs terminatæ, perpetuò ſtabilitatis iure firmentur. nec liceat vlterius retractare negotium, quod Epiſcoporum ſententia deciderit. Teſtimonium enim, ab vno licet Epiſcopo perhibitum, omnes iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum teſtimonium Epiſcopi à qualibet parte fuerit repromiſſum. illud eſt enim veritatis authoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis illibatæ protulerit. hæc & plura alia conſtitutio Conſtantini. vt mirum non ſit, qui tantùm vnico Epiſcopo credi ab alijs voluerit, pluribus contrà vnum credidiſſe. verùmtamen explorata tandem integritate Athanaſij, & detecta Epiſcoporum calumnia, Imperator factum emendare voluit, ſed morte præuentus minimè potuit. ſcripto tamen id eum cauiſſe ad filios ſucceſſores, vt pium & æqui amantiſſimum Imperatorem ad finem vſque poſteritas noſcat, ex Athanaſio eodem conſtat. cuius verba in Apologia ſua, hæc ſunt: Certè quidem beatus Conſtantinus minor ſcriptorum patris ſui memor, dum nos patriæ reſtitueret, in hæc verba epiſtolam dedit. Conſtantinus Cæſar populo Catholicæ Eccleſiæ Alexandrinæ. Neque veſtram ſacram mentem latere arbitror, ideò Athanaſium adorandæ legis interpretem in Galliam miſſum eſſe, ne quo tempore ſanguinolentorum hoſtium feritas ſacro eius capiti, quàmmaximè immineret, implicitusq; malorum collunitio, aliquod intolerandum, & cui remedium nullum eſſet, pateretur. ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium ſubtractus, vt ſub me ageret, iuſſus eſt: atque ita in hac Vrbe commoratus eſt, vt omnibus rebus neceſſarijs abundaret, tametſi eius reuerenda virtus diuina ope freta, onera aſperioris fortunæ vilipenderet. iam cum inprimis veſtræ in Deum pietati, ſuisq; ſedibus hunc Epiſcopum dominus noſter & pater Conſtantinus reſtituere vellet, & humana ſorte præuentus, antequàm hoc votum impleret, requieuerit, ego mihi conuenire puto, vt ſuſcepta voluntate ſacræ memoriæ Imperatoris, idipſum adimplerem, quod ille non potuit. hæc Conſtantinus iunior, pluraq; alia, vt pietatis ma-

ximi, pijq; Conſtantini erga Deum, & eius Antiſtitem, ſplendor, qui nubecula aliqua alicui, deliquium quoddam paſſus videbatur, digna tanto principe iuſtitia, & charitate, puriſſimus eluceſcat. nec piæ menti ſcrupulus inde ſubrepat, quatenùs Cõſtantinus princeps ſæcularis, Epiſcopum virum ſacrum, & ipſomet principe, vt vidimus, in Nicæno Concilio iudice ita ſentiente, violatione ſacrorum canonum videatur in exilium mandaſſe. etenim ſatis conſtat ex Apologia ipſius Athanaſij, & ex omnibus ſcriptoribus de hac re agentibus, egregiè à Baronio examinatis, Conſtantinum nequaquàm vt iudicem damnaſſe virum Epiſcopum, ſed à Concilio iudicatum & damnatum, inſtantibus iudicibus Eccleſiaſtici ordinis, latam ab ipſis ſententiam, vt Canonum obſeruantiſſimum decet Principem, executioni mandaſſe, & quantum potuit, ab extremo & immani rigore temperaſſe. hinc inter innumera encomia, quibus ſancti Patres Conſtantinũ ſunt proſequuti. Epiphanius hæreſi 69. agens de Cõſtantio eius filio: Rex, ait, in omnibus quidem alijs mitis & bonus, veluti filius MAGNI ET PERFECTI Conſtantini, Qui rectam fidem integrè ſeruauit. hæc Epiphanius, æuo Conſtantini proximus. ſed iam pium principem extremũ imperij tempus agentem, ab extremis Indis legationibus, muneribusq; cultum videamus apud Euſebium. Ecce autem ab Oriente, inquit, Legati Indi acceſſere. attulere dona, lapidum precij fulgorisq; eximij omne genus, harum noſtrarum longè diſſimiles animantes: illi Imperatoriam ditionẽ iſto munere claudi Oceano denotabant. Indiæ viri principes ad ſtatuam conferebant & dominum agnoſcebant. ineunte regno primi occidui Britanni, ſed exacto ferè orientales Indi conditiones eius acceperunt. ita Euſebius. qui exponens, quomodò pius parens quieti & dignitati filiorum cõſulturus, eiſdem imperium orbis diuiſerit, hæc ait. Porrò Imperij fines ijdem cum eſſent: nempè ab ortu Indi, ab occaſu Britanni: atque orbis terrę hæredibus amantiſſimis accitis, ad vnum quaſi patrimonium, tripartitò Imperium diuiſit. ſorte auita, maximo natu, alteri dominatione Orientis, intermedia portione,

ne, tertio ceſſit. hæc de diuiſione Imperij filijs facta. inter quos neſcio cur omiſerit Dalmatium, & Annibalianum, quos ambos fratrum eiuſdem nominis filios, Cæſarea dignitate inſignitos, vt ex alijs ſcriptoribus conſtat, tanquàm ſucceſſores filiorum futuros, bonus patruus honeſtauit. at quibus monitis præſidijsq; eoſdem inſtructos voluerit, idem exponit. Semina verò, inquit, iuſtitiæ, quæ eſt animi hæreditas eruditione & diſciplina informans, vnicè pios homines adſtringens ad eam rem peperit, alios impensè doctos eruditionis externæ interpretes addidit, alios in re militari, ciuilium negotiorum experientes aliquot & legum, ſuppellex vnicuique Regia, ſatellites armati, legiones, harumq; manipulares & Duces, & Centuriones, expertæ induſtriæ patri in bellicis inſultibus. tenella Cæſarum indoles, hac ætate cognitiones ad rem ſuam, neceſſariò habuit. aliàs vnus ad omnia ſatis adoleſcentum pater, adhortando palàm ad eandem paternam probitatem, religionemq; pergerent. edocens per epiſtolam præcepta inſtitutaq; vitæ, cum aberant, hoc identidem veluti potiſſimum inculcabat: iſtius vniuerſitatis illum principem colere, cognitionem veri pietatemq; diuitijs omnibus, atque adeò Imperio anteferre. ita ille. concludensq; ait: Commiſerat eorum iudicio Rempublicam, ſed Eccleſiam inprimis alleuare, coramq; velle Chriſtianos eſſe depoſcebat. hactenùs Euſebius. triceſimo anno Regni. vnde diſcant Principes pietate & virtutibus Chriſtianis filios, potius quàm vanitatibus politicis informare. Huic felicitati ſumma illa Catholico Principi à Deo eſt addita, vt quem ille Chriſtiana patientia ad ſanam mentem reuocare conatus fuerat inſanum Arium, occultis artibus ab Euſebio vt diximus, ob peritiam litterarum Imperatori accepto, protectum, tolerauerat fictæ pietatis ſpecie, Deo iudice mortalium in impijſſimi hominis perfidiam potenti dextera animaduertente, horrenda morte viderit extinctum. Accerſitus erat, inquit Athanaſius, ſcribens ad Serapionem, ab Imperatore Conſtantino Arius, opera & ſtudio Euſebianorum; quem ingredientem Imperator interrogauit: An fidem Eccleſiæ Catholicæ ſeruaret?

uaret?

uaret? ille autem ſe rectè credere ieiurando affirmauit, ſuppreſſis ijs ob quę ab Eccleſia reiectus erat per Alexandrum Pontificem, Conſtantinopolitanũ videlicet. adductis in ſpeciem verbis ſcripturæ. illum igitur ita iuratum ſe nihil eorum ob quæ ab Alexandro eiectus fuerat, feciſſe; abſoluit Imperator, cum his verbis. Si recta eſt tua fides, benè iuraſti, ſin autem impia eſt, & tamen iuraſti, Deus te pro iuramento condemnet. hæc ille, qui pergit deſcribere, qua ratione dum Euſebiani conantur Arium in Eccleſiam introducere, idem homo impius vetuſta hæreſi, & recenti doloſo periurio, ſecedens ad vitæ neceſſaria, derepentè pronus factus, medius crepuit, humiq; expirauit. quæ apud Ruffinum, Socratem, Sozomenum, fusè deſcripta, eſt videre. Nazianzenus ſcribens laudes Athanaſij: Arius, inquit, petulantis & effrenæ linguæ pœnas dedit in obſcænis, & impuris locis extinctus, atque orationis non morbi viribus oppreſſus, ac Iudæ inſtar diſruptus, in eadem Verbi proditione. hæc Nazianzenus. & ſanè ſynceram Principis imprecationem ſtatim exaudiuit Deus, & iuxtà illam impiè peierantem condemnauit. mirum dictu, adeò notus apud poſteros impurus ille locus, in quo Arius impuriſſimum ſpiritum exhalauit, perſtitit, vt ipſe meis oculis ab ipſis Turcis oſtenſum locum fuerim contemplatus. Intereà temporis, incertum qua de cauſa, Perſæ arma ſumentes contrà Conſtantinum, cum eum magno apparatu mouere intellexiſſent, miſſis legatis ad Imperatorem Paſchalia fortè feſta celebrantem, vota precesq; Deo perſoluentem, pacem poſtularunt. D. Hieronymus in Chronico hæc vltimo eius imperij anno adſcribit. at quo apparatu Cõſtantinus bellum aggredi voluerit, quidvè firmata pace, in extremo vitæ margine, fati neceſſitatem præuidens, egerit, ex Euſebio audiamus. Per idem tempus, ait, audito barbarorum ad Orientem motu, reliquam illam eſſe victoriam exclamaſſe, belloq; inſtituto contrà Perſas exercitum inſpexiſſe. Epiſcopis ea de re conſilium ſuum aperuit; illiciẽs ad ſocietatem pietati valdè neceſſarios homines; at ipſi vltrò conſequi, neque abeſſe velle, precibus atque adoratione pugnaturi. quamobrem lætior ex-

peditio-

peditionem quod eorum intererat apparauit. intereà præaltas ædes inſtruxit, omnigena gemmarum varietate reſplendentes, & eodem genere vniuerſas ab imo vſque ad ſummum tectum incruſtatas, tenuiſſimo laqueari contignatio elegans; ac quantùm eminebat inaurata, deſuper imbricibus æneis ad iniuriam aeris inhibendam, ſpreto latere protegebat opus: in qua parte auri quoque multum deſpicientibus eminùs, aliqua vi refractaria cōtrarios ſolis radios emittebat: æs, aurumq; puſtulatum optima cælatura, totas ædes opere reticulato in orbem comprehendebat, ad quas opera & induſtria Imperatoris ædificatas atque conſumatas ſubdialis area adiuncta, ſpatio laxiore, & aura defecatiſſima, quæ porticibus vndique cingebatur in quadrum: ibi cubicula, balnea, diuerſoria, ſtationibus opportuniſſima; dedicauit autem Apoſtolorum memoriæ, ſed intentionem tamen animi, dū id ageret, incognitam, ipſe rei finis vnicuique detexit: etenim illum locum ſepulturæ tempore appetente, memorabilem nomine digniſſimo proſpexerat, ea ſpe, vt obſecrationum, precumq; plurimarum particeps eſſe poſſet, apoſtolico numini debitarum, duodecim ſepulchra fecit Apoſtolici chori cippis excelſis. vrnam ſuam medio collocauit, vtrinque ſenis Apoſtolis: iſtud vt dixi, prudentèr ac ſobriè cogitans, vbinā iaceret ablatus ab hac vita. longum tempus hoc alta mente cōdiderat, antequàm ædem vouiſſet opinione ſua animi adiumentum, ipſi allaturam ex eorum votis qui adoratum veniſſent. expectationem verò minimè fefellit, Deus: hic enim primus Imperator adorauit: hactenùs ille. ita qui Apoſtolico munere inſignis, Apoſtolicæ ſedi extollendæ, ſtudium omne adhibuerat, intra tecta Apoſtolicæ gloriæ dicata quieſcere meruit; antea tamen illa præſtantiſſimorum Apoſtolorum reliquijs ornari voluit: tranſlatis eò, Socratis teſtimonio, Andreæ, Lucæ, & Timothæi ſacris corpuſculis. meminit huius rei Diuus quoque Hieronymus agens aduerſus Vigilantium, & eius inſaniam in Sanctorum reliquias redarguens; Sacrilegus ergo fuit, inquit, Conſtantinus Imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothæi tranſtulit Conſtanti-

nopolim,

nopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij; illorum ſe ſentire præſentiam confitentur. hæc ille. Et quidem mirum obſeruatu, nonniſi exportatis horum Sanctorum ex illa Vrbe reliquijs, eliminataq; inde Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ reuerentia, quam nobiliſſima portione Regni alienata pius Princeps augere ſtuduit, eadē Vrbs ad impiorum manus deuenit, milleſimo centeſimo quadrageſimo ſeptimo anno, ab eo tēpore, quo à Conſtantino fuit inſtaurata, qui quamuis nobiliſſimis ædificijs illam illuſtraſſet, ingenuarumq; diſciplinarum magiſtris auxiſſet, viſus eſt tamen nihili omnia duxiſſe, niſi Apoſtolicorum ſacrorum cinerum præſidio illam communiſſet. triceſimo itaque & primo anno feliciter, pièq; in imperio exacto, Nicomediæ cōſtitutus, cum ſibi extremum vitę terminum inſtare videret. Poſtquàm, inquit Euſebius, Centuriones, Ducesq; affuere mæſti, quòd iri deſtitutum dicerent, æuumq; longius Imperatori expoſcerent; adeptum ſe reſpondit eſſe vitam veram, ac quod ipſe boni accepiſſet intelligere ſolùm probè. feſtinanter igitur ingredi ad iter, abrumpere moras omnes. inſuper alia ordine ſuo quęque fecit. homini Romano ciui donationem annuam legauit. Imperium liberis attribuit; omnia deſcriptè, ſuo tamen ipſius arbitrio. tum feſta Pentecoſtes erant, vt ſanctitatis, ita religionis omninò primariæ. ſeptem hebdomades aguntur, vnaq; die demùm obſignantur, in qua Seruatorem aſſumptum in cælum, immiſiſſe hominibus Spiritum ſanctum proditum eſt; Imperator ille tanti ęſtimatus, ea poſtrema die, quæ feſta inter ferias appellari iure debet, ad Deum circà meridiem abijt, relicto mortalitatis affini cadauere. quod enim verè illius erat, hoc eſt animum religioſiſſimum, cum Deo coniunxiſſe liquet. ille Conſtantini vitæ finis, cætera ipſi obeamus. Haſtati atque ſatellites illicò veſtem rumpere, prouoluere humi ſeſe, contundere capita, gemere, vlulare, Imperatorem appellare dominum, haud ſecùs atque patrem liberi. Centuriones, ipſi Manipuli, Duces identidem vociferari hominem de ſe benemeritum, ac conſeruatorem prorſus. illud ipſum Legiones agere; quomodò armenta paſtorem deſide-

deſiderant. vulgò vrbes obire populi, dolorem inteſtinum, mœroremq; vlulatu commonſtrantes. alij vultu deiecto, perculſorum ſimiles: atque luctus ille priuatus vnicuique tanquam erepto ſui cuique de vita bono. Prætoriani milites in vrnam auream coniecere corpuſculum, obtectamq; purpura ardentiſſima, Conſtantinopolim deportarunt. illic expoſito Regiæ loco depoſuere in gradibus editis, accenſis circùm facibus, in aureo quaque loculo: quod theatrum hercle, admirabile fuit, ab æuo iubari ſolis anteà non aſpectum: nam, ipſo in meditullio palatij cadauer Imperatoris impoſitum, aureo feretro, regio ornatu, atque diademate præclariſſimum, noctu diùq; plurimi circumdabant, adnigilabantque. Principes exercitus, ordo Comitum & Ducum, quibus antiquum erat prius ſalutatum adire, nulla re immutata conſuetudine, cum appetiſſet hora, progreſſi Imperatorem in vrna, quaſi viuentem ſalutabant, genua incuruabant, inſequebatur ordo Senatorius, atque vniuerſa nobilitas. aderat autem variarum gentium frequentia, cum liberis & vxoribus, quæ diutiſſimè conſilio militari facta, donec enim filij affuiſſent, efferrentq, honorificè ita fieri decreuerant. itaq; imperabat ipſum demortui corpuſculum, & ordine ſingula gerebantur, ac ſi viueret. iſtud vni ex hominum memoria conceſſum; nam etiam ille vnus Imperator, altiſſimumq; eius officioſè Chriſtum veneratus omni ex parte, meritò adeptus eſt imperij maieſtatem inter alios, etſi animam efflauerat. nempè Deus innuebat animi regnum, interitu & ſenio vacare, niſi ſiquis animum contrà penitus obdurauit. Tribuni militum hiſce illo ferè modo confectis, homines antiqua fide atque probitate emiſere ad Cæſares, illam rerum ſeriem explicaturos. ij ſe negotio exoluerunt. omnes autem exercitus, veluti cœlitùs afflati, audita morte ſummi Ducis, vno ore Imperatorem nullum, niſi illius magni liberos agnoſci debere ſanciunt. haud ita multò poſt Auguſtos adminiſtrare rempublicam dignauerunt, omiſſo tantùm Cæſarum titulo; quæ maxima atque præcipua totius imperij nota. illud ſtudium legionum datatim auctum eſt, vnoq; penè momento, cognita

omnium

omnium militum conſenſio. Romani Ciues & Senatus, intellecto Regis interitu, extrà aleam calamitatis hoc eſſe rati, miſerè lugere, balnea claudi, forum nullum, theatrum nullum, denique quicquid ad vitam agendam iucundius homini comparatum, nuſquam eſſe. mæſti prodire munditiarum proceres. acceptiſſimum Deo virum omnes, ac fælicem appellare, proculdubiò imperium promerentem; verùm non huiuſmodi vocibus eiulatuq; ſolùm, ſed etiam re ipſa illius honorẽ perſequuti, quaſi viueret, ad ſtatuam contulerunt. etenim depicto cæli globo, regione ætherea ad orbiculi ſummam teſtudinem quieſcere videbatur. huius appellauere liberos Imperatores Auguſtoſque. alterius præterea nullius meminere. buſtum verò corpore deportato Romani, ſui Imperatoris iſthic eſſe, clamore ſupplici expetebant. hæc honorum ſumma erat apud eos. Cum filius ille ſecundus hæres ad cineres paternos affuiſſet, ad vrbem princeps efferendi funeris, aduexit. omnium primo cunei militum decem millia armatorum funus obibant. in templum Apoſtolici nominis vt ventum eſt, vrna deponitur, & quieti traditur, quæ fuit in adoleſcente Cõſtantio pietas ergà parentem cum præſentia, tum officijs illi ſanctiſſimè perſolutis. eo ſecedente cum militari manu, ſacerdotes atque populi religioſa frequentia progreſſi, fudere preces. hic tum editiore loco poſitus efferri laude homo beatiſſimus: hic admiſto gemitu lachrymis à plebe & ordine initiatorum, ſuſcipi vota cauſa Imperatoris, quo nihil ipſi gratius eſſe poterat, aut optabilius obſeruantiſſimo numinis. hic ſe Deus aduerſus famulum ſuum perfacilem oſtendit. Imperio primum reſtituto liberis, vbi iam fato concedendum illi erat. tum deinde quod omni ſtudio concupiuerat, apoſtolica memoria, dignato animæ feliciſſimæ contubernio, cum apoſtolico nomine gloriam indepto, conſorte religioſi populi ac myſtici miniſterij; poſtremò communione precum ſanctiſſimarum atque ſocietate freto. hactenùs Euſebius mortem, funeris pompam, lachrymas populorum, & ſepulturam eius deſcribit. addens præterea ſimilitudinem phænicis, graniq; tritici ex Euangelio, tũ ſubiungit; Num-

mius excuſus eſt eo typo, vt parte altera caput occultum, prio re, quadrigæ inſiſtentem, poſteriore intenta inſtar aurigæ dextera manu. quæ Deus aperiens oculo noſtro inq; vno Chriſtianorum Imperatorum deſignans, ille quantùm excelleret intelligi voluit. ita ille. huiuſcemodi nummum æreum à Baronio deſcriptum, & erudita explicatione illuſtratum tanti Principis memoria, magna veneratione penès me ſeruatum habeo. Nicephorus libro 8. cap. 55. corporis eius imaginem deſcribens: Fuit, inquit, Conſtantinus formæ decore nemini ſecundus, & cùm gratioſus maximè fuit, tum decentiæ ipſi magnificentiam coniunxit. ſtatura quoque corporis ſpectabundus, nam neque nimiùm procerus eſt habitus, & exiguam breuitatem longè ſupergreſſus eſt; humeris latis, ſensìm ceruicem craſſiorem prætulit. colore corporis rubicundus, minus denſum habuit capillum; eumq; flaueſcentem. barba mediocritèr tenuis & rara, neque admodum demiſſa erat, ita vt in pleraque faciei parte ſuccreſcere non videretur. oculi quales virum decent, & placidi, ex quibus mirifica quædam eminebat gratia, acutioresq; illi & grandiores. naſus ſubaduncus, cui carnoſum quiddam inſidebat. facies ipſa latior, & magnanimia admodum. ita Nicephorus illum deſcribit. animi pulchritudinem ipſi Ethnici nobiliſſimis pingunt coloribus, inter quos Eutropius. Innumeræ, inquit, in eo animi, corporisque virtutes claruerunt. quas ipſe enumerat, nos in ijs repræſentandis minime lectorem detinendum cenſemus, cum præſertìm ex dictis ad viuum ſint expreſſæ. Notat Baronius ex Euſebio rem, quæ propheticum ei ſpiritum minimè defuiſſe ſatis oſtendit. Cum enim aliquando Conſtantinus perſtringendo auaritiam Ablauij præfecti prætorio, eundem ita interrogaſſet: quouſque tandem, ò bone, inexplebilem hanc auaritiam cumulamus? eodem tempore corporis humani perfectæ ætatis haſta quam manu tenebat, menſuram humi inſcripſit, ac ſubiunxit: omnes vitæ diuitias, & totius orbis opes ſi domi haberes, tamen plus hoc à me circumſcripto loculo non poſſidebis, & ſi illud fortè poſſederis. hæc ille. & probè, in-

N quit,

quit ſecundum illud diuinæ ſcripturæ: Diuinatio in labijs Regis, nam Conſtantinus de Ablauio vera vaticinatus eſt, cum finem infeliciſsimum ſit conſequutus. in morem enim pecudis fruſtatìm diſſectus, incertum eſt, an, vel vbi, fuerit humili ſaltem ſepultura donatus, ſub Conſtantio. ita Baronius. & quidem vt aliæ innumeræ virtutes tanti principis ſummum gradum attigerint, profuſiſſima liberalitas in egenos & Eccleſias inprimìs. modeſtiam tamen & manſuetudinem eius incredibiles in eo admiremur eſt neceſſe. & de modeſtia certum eſt ex innumeris ſacris ædibus, quas toto terrarum orbe magnificentiſſimè ſtruxit, ingentiq; mole operum æternitati dicauit, nulli nomen ſuum inſcribi permiſiſſe. ipſi enim authores ethnici, & non benè illi affecti, ſcribunt, adeò eum ab inani vulgi aura abhorruiſſe, vt Traianum principem,herbam parietariam,appellare conſueuerit, ob titulos multos ædibus inſcriptos. manſuetudinem porrò & incredibilem eius patientiam D. Ioannes Chryſoſtomus, homilia ad populum Antiochenum ita extollit, vt illius verba non retuliſſe, ſanctiſſimo principi præiudicaſſe videremur: Fertur, inquit ille, Beatus Conſtantinus effigie ſua quandoque lapidata, multis ipſum inſtigantibus ad ſupplicium de authoribus contumelię ſumendum, & dicentibus quòd omnem ipſius faciem ſaxis conuulnerauerint; manu faciem palpans, & leniter ridens, dixiſſe: Ego verò nuſquàm vulnus in fronte factum video, ſed ſanum quidem caput, ſana verò & facies tota. illi verò reueriti & confuſi, ab hoc iniquo deſtitere conſilio: & hoc verbum hactenùs canunt omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius ſapientiæ memoriam extinxit. quot non ſit hoc trophæis ſplendidius? multas vrbes ille condidit, & multos barbaros ſuperauit. ſed meminimus illorum nihil. hoc autem verbum vſque in præſentem diem canitur, nec hoc ſolùm eſt admirandum, quod audient, verum quod laudibus & fauſtis verbis proſequentur. dicentesq; laudabunt, & audientes gratè ſuſcipient. nec vllus eſt qui hæc audiens ſilere poſſit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipſi vel defuncto bona precetur.

quod

quod ſi propter illud verbum apud homines tāta potitus eſt gloria, quot apud benignum Deum coronas aſſequetur? hæc Chryſoſtomus, aureo ore, de verè aureo principe. reliqui Sancti Patres ita in eius laudibus extollendis ſunt facundi, vt nullus finis illarum referendarum habeatur. obijt pius Imperator vndecimo Kalendas Iunij. quo die cum Helena matre anniuerſaria memoria ab Orientali Eccleſia, tàm ea, quæ Grecæ perfidiæ ſchiſmate laborat, quàm quæ Romanæ Catholicæ ſedi Chriſtiana vnitate adhæret, perpetuò celebratur. Romana porrò Eccleſia imagines illius ſanctorum ornamentis inſignes, ita retinuit, vt ad hāc vſque diem, & in Seſſoriana triumphalis Crucis Baſilica, & in Lateranenſi Eccleſię proximo ſacello, Laurentio martyri dicato, & ob excellentiam religionis, qua ab vniuerſo orbe Chriſtiano habetur, Sancta Sanctorum appellatur. imagines eius; Imperatorio paludamento conſpicuas, orbiculariq; diademate, ſanctis viris tantùm appingi ſolito, ſeruet ac veneretur. has ſacras imagines ante viginti octo annos, dum Romanæ diſciplinæ ſtudijs, iuuenis addictus eſſem, Romanæ Eccleſiæ ſyderi nunquam occaſuro, & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ vnico illuſtratori, Illuſtriſſimo Cardinali Baronio, poſt multa cum illo, diſcendi gratia, de ſanctitate Conſtantini collata, eārum prorſus ignaro, me idcircò pro Dei, & Sancti ſui gloria, aperuiſſe, glorior; quod tantus Heros lachrymis præ pietate effuſis; in meum proruens complexū, magnas ſe mihi debere gratias, & à iuuene imberbi talia didiciſſe minimè pudere, diſertis verbis, non ſolùm ſit proteſtatus, ſed conſcenſo curru ad eaſdem ſacras imagines adorandas ſtatim ſeſe contulerit. quantis porrò Deus poſt mortem, pium principem benignitatis ſuæ muneribus illuſtrarit, conſtat ex Nicephoro lib. 8. capite 55. dum ait: Magna enim gloria poſtea bonorum conciliatur. Deus virum eum, veluti fidelem miniſtrum cumulauit, ſanationum & miraculorum gratia, & vrnæ, & ſtatuæ ipſius, quæ in porphyretici marmoris columna poſita eſt immiſſa; vt deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non cederet; & fides verbi illius Chriſti impleatur. Ego glorificantes me glorificabo.

hæc ille. Diem porrò feſtum memoriæ ſanctiſſimi Principis magna celebritate & congregatione Epiſcoporum coli ſolitum, teſtis eſt Ioannes Cantacuzenus Imperator cap. 92. ſuæ Hiſtoriæ libro tertio. quo etiam die tanquàm fauſtiſsimo ſuam inaugurationem in Imperatorem, apud Hadrianopolim factam, hiſce verbis deſcribit: Iam verò placuit etiam Imperatorum more coronari, quandoquidem & Patriarcha Hieroſolymorum & Epiſcopi complures coràm adeſſent, cumq; mandaſſet artificibus, vt coronam, & alijs vt alia ad eam celebritatem, ceremoniamq; accommodata conficerent, paratis omnibus, à Lazaro Patriarcha Hieroſolymorum, menſe Maio, quando Conſtantini Magni, & Helenæ matris eius Apoſtolis comparandorum memoria colitur, corona induitur. hactenùs Imperator. & capite quartò libri quarti, eodem ſacroſancto die vxorem ſponſam iuniori Imperatori traditam fuiſſe ſcribit, cum ait: Duodecimo Kalendas Iunij, qui dies Conſtantini & Helenæ clariſſimorum Imperatorum memoriæ conſecratus eſt, in eodem templo Deiparæ in Blachernis, iuniori Imperatori vxor tradita eſt, nam Sophiæ templum elegantia, ac magnitudine quæcumque templa orbis terrarum ſuperans, & veluti quoddam commune Romani Imperij decus atque ornamentum, magnificæq; ſtructuræ, & ambitioſi cuiuſdam ſtudij pulcherrimè ædificandi ſpecimen, biennio antequàm Cantacuzenus Byzantium caperet, immani terræmotu conciderat. ita Cantacuzenus. Romani Pontificis obſeruantiſſimus, vt ex eiuſdem hiſtoria Iacobus Pontanus Soc. Ieſu, luculenter deſcribit. idem in notis ad citatum 92. cap. duo cantica eodē ſacro die gloriæ ſanctiſſimi Imperatoris à Græcis dicata refert ita ſonantia: Qui in cælo Crucis tuæ formam aſpexit, & vt Paulus non ab hominibus vocatus eſt, ille inter Imperatores Apoſtolus tuus Domine, Imperatricem Vrbem in manus tuas tradidit, quam tu qui ſolus benignus es precibus Deiparæ ſemper conſerua. ita primum Canticum. poſterius verò: Hodie Conſtantinus, eiusq; mater Helena, Iudæis omnibus congregatis, Crucem, lignum omnimodè venerandum proferunt. nos

igitur

igitur pro eo ac merentur collaudemus; per illos enim oſtenſum eſt ſignum magnum, ante ſæcula tremendum. hactenùs Cantica, à Ruthena Eccleſia Romanæ Sedi fœliciſſimè vnita, cum eadem magni Imperatoris ſolennitate perpetuò retenta. Hinc Chriſtiani Orbis Vrbanus Moderator, vt grauiſſimus, ita gratiſſimus antiquitatis æſtimator, vix inito Pontificatu, locum Baptiſmo ſanctiſſimi Principis ſanctificatū, auguſtali maieſtate, pro ea,qua fertur in Auguſtiſſimum Principem pietate,reſtitutum,ad hanc vſque diem illuſtrare non ceſſat. quin ipſius venerandam imaginem, in penetralibus ſacroſanctæ Vaticanæ Baſilicæ,ne illa in hac quoque parte Lateranenſi, & Seſſorianæ concedat, ornamentis viris ſanctitate conſpicuis, appingi ſolitis, exornare curauit; ſub ipſo ſanctiſſimæ Helenæ Auguſtæ ſacello, in quo eiuſdē Reginæ ſtatuam erectam immortalitati cōſecrauit. vt quod Nicephorus paulò ante laudatus de tanto Principe concluſit, verè D. O. M. ſe glorificantes, glorioſiſſimis Eccleſiæ ſuæ locis glorificet. Vltima huiuſce impreſſionis linea ducebatur, cum vir illuſtriſſimus & pro ſuo eruditiſſimi animi candore, & morum innocentia, nunquam ſatis laudatus, D. Ioſephus Suarez Aueniònenſis Eccleſiæ Præpoſitus,proq; ſuo in bonas artes, & præcipuè in hiſtorias illuſtrandas affectu, oſtendit nobis locum ex Iacobi Sirmūdi annotationibus in epiſtolas Sidonij, pro innocentia Criſpi Cæſaris & pietate Conſtantini in eundem filium elucidanda aptiſſimum: Conſtantinus, inquit, Magnus filio ſtatuam argenteam, auro ſuperfuſam, aureoq; capite poſuit, cum hoc titulo, quo famam eius reſtituebat in integrum, & innocentiam poſteris teſtabatur litteris Græcis,ita latinè ſonātibus INIVSTE' DAMNATVS FILIVS MEVS. illum igitur,elogio Conſtantinianæ pietatis, vitæ eius ſanctiſſimæ ſigillum, libenter appoſui, Aurelijs nempè principibus Imperatorio more, aureum.

Digitized by Google

VITA
S. CONSTANTIAE,
FILIÆ. S. CONSTANTINI IMPERATORIS.

IAM poſt pietatem Auiæ Helenæ, Conſtantiniq; patris, hæreditate poſſidentis ſanctuarium Dei Conſtantiæ, aliqui Conſtantinam appellari malunt, ſanctiſſimos mores attingamus, quam ſucceſſionem dum in Auguſtiſſima domo contemplor, occurrit, ſacrum illud oraculum facilè in eam à Spiritu Sancto directum: Generatio rectorum benedicetur. & illud. Semen cui benedixit Dominus. & ſanè cuius gentis ſtudio & pietate Hæreditas ſeruorum Dei, ad integræ libertatis conditionem eſt reſtituta, meritò debuit illa prærogatiua inſigniri, quam Deus inter homines, etiam poſt funeta ſuis impertiri conſueuit. iuxta illud Regij Vatis. Cũ dederit dilectis ſuis ſomnium, ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris. hanc felicitatem Flauiæ, ſiue Aureliæ domus, ab ipſo perpetuo hoſte hæreditatis Dei, & veritatis ipſius, fuiſſe prænunciatam longè ante, teſtatus eſt Vopiſcus in Aureliano cum ait: Mirabile fortaſsè videtur, quod compertum Diocletiano, Aſclepiodotus Celſino Conſiliario ſuo dixiſſe perhibet, ſed de hoc poſteri iudicabunt: Aurelianum Gallicanas conſuluiſſe Druidas, ſciſcitantem, vtrum apud eius poſteros Imperium permaneret; tum illas reſpondiſſe dixit: Nullius clarius in Republica nomen, quàm Claudij poſterorum futurum. ita Ethnicus ſcriptor, & quid re vera clarius vnquàm in Romano Imperio, ſtemmate Claudiano viſum? in quo octo Imperatores Auguſti,

& to-

& totidem Cæſares numerantur. ipſe videlicet Claudius, optimus ab orbe Romano, etiã mortuus prædicatus, vt nũmus apud me exiſtens oſtendit. Quintillus frater eiuſdem, Conſtantius, Conſtantinus, tres eius liberi, & Iulianus demum. Cæſares verò, Criſpus Cõſtantij auus, Claudij frater Cæſar appellatus, vt ex nũmo itidem apud me extante liquet, omnibus aliјs ſcriptoribus tenebris ſilentij id inuoluentibus. Criſpus itidẽ Conſtantini filius, eiuſdẽ ex ſorore nepos Licinianus, ac Nepotianus, ex fratribus verò, Dalmatius, Annibalianus, Gallus, & Procopius, itidẽ nepotes, interq; hos omnes veri luminis fulgore radiantes, quorum vitam deſcripſimus & cuius deſcribendam aggredimur, præter eos qui poſterioribus ſæculis, ſe huius ſtemmatis ſeros nepotes eſſe ſunt profeſſi. Conſtantia igitur Conſtantini filia fuit. mater eius Mineruina ne an Fauſta fuerit, incertum habetur. Fauſtæ ſaltem opera credibile eſt eam impeditam, ne in illa pietate proficeret, quã ſanctiſſimę auiæ ſtudio potuiſſet imbibere, vt enim ex Glycæ colligitur Annalibus, Fauſta in auita impietate in finem vſque infauſtiſſimum perſeuerauit. eius tamen opera liberalibus diſciplinis exculta fuit. fruſtrà ſe porrò curaſſe ædificare impietatis domũ in generatione quærentium Dominum, vel inuita, antequàm infauſto fato vitam concluderet animaduertit, dũ fauſtiſſimę pietati filiam vidit cõſecratam. rei ſeriem authores ex ſancto Ambroſio ita tradunt. Cùm Romanæ Virginis Agnetis martyrio clariſſimæ gloria magis ac magis celebraretur, factum eſt, vt ad Conſtantiam Conſtantini filiam fama præclari certaminis, & gloriæ eius perueniret. Conſtantia autem intolerabili quodam cruciatu ita vexabatur, vt nulla corporis pars à vulneribus immunis eſſet: & quamquàm à Chriſti ſacris aliena, cæcis ignorantiæ tenebris inuoluta eſſet, humanæ tamen prudentiæ opinione præſtans, animum ad quandàm ſalutis ſpem excitabat. nec mora, habito conſilio iter capeſſit, & ad ſacrum beatæ Agnetis tumulum excubans, opem eius aſſiduis precibus implorabat, donec repentino correpta ſopore, virginem ſibi adeſſe, & hiſce ferè verbis alloquentem conſpicit: Conſtanter age Conſtantia, crede

Ieſum

Ieſum Chriſtum Saluatorem tuum, cuius bonitate modo integram corporis tui ſanitatem conſequeris. ad hanc protinus vocem euigilans, ſenſit ſe ab omni membrorum ægritudine liberatam, ergo non potuit continere ſe, quin ingentem lachrymarum vim, præ gaudij magnitudine funderet, & Chriſtum in Agnete, ardenti fide amplecteretur, & prædicaret. domum autem reuerſa, parentibus & fratribus incredibilem lætitiam attulit. & vt accepti beneficij magnitudinem cunctis declararet, ſempiternaq; memoria conſecraret, Templum D. Agneti conſtrui, & Mauſoleum ſibi in eo collocari præcepit. Conſtantia autem ſempiternæ dignitatis amore vehementer accenſa, Chriſto ſe, perpetuo caſtitatis vinculo ſociauit. cuius ſpiritu omnes incótinentiæ motus, non tantùm in ſe oppreſſit, ſed alias plurimas inſigni nobilitate Virgines præclaro virtutis exemplo ad ſuum inſtitutum aggregauit. hactenùs ex Agnetis actis, quæ D. tribuuntur Ambroſio. vndè conſtat, Conſtantiam Reginam primam in Vrbe Roma, & in orbe Chriſtiano, Virginum choros, Virginem ipſam, Virginis filio, Virginiq; Regum, Reginam Reginas deſponſaſſe, vt ſicut Monaſtici Inſtituti primatum Eccleſia Catholica Sireno Martyri, vt ſupra docuimus, ita ſanctimonialium Regiam inſtitutionem Conſtantiæ virgini, Illyricis acceptam referat. reliquum vitæ eius potiùs perſtrictum, quàm deſcriptum ex Actis ſanctorum Ioannis & Pauli, à Terentiano cóſcriptis, ita habemus: Cum Gallicanus Romani dux exercitus, Perſarum gentem, quæ Syriam inuaſerat, inſigni victoria profligaſſet; eaq; de cauſa triũphalibus infulis ſublimatus, Auguſto Conſtantino valdè acceptus eſſet; Conſtantiam virginem ſanctiſſimam filiam eius, popoſcit vxorem. idq; eo tempore, quo Scythica gens, quæ Thraciam occupauerat, infeſtis ſanè armis imminebat, & quia authoritate & potentia valebat plurimũ, Comites & Præfecti, cum vniuerſo populo Romano, vt honeſtiſſimæ eius poſtulationi fieret ſatis, magna vi precum inſtabant. Conſtantinus verò Auguſtus, cum ſciret filiam ſuam, ne morte quidem propoſita, à virginitatis amore auellendam, maximo animi dolore cruciabatur, incer-

tus

tus quonam modo ab ijs ſe difficultatibus extricaret. at filia eius cæleſti lumine mirabiliter iam antea illuſtrata, cum patris ſolicitudinem ſtudio ſanctitatis conaretur excludere, dixit ad eum: Cum certa ſim, mi pater, Deum, cui nocte dieq; deſeruio, virginitatis meæ curam habiturum, quæſo te vt hanc animi ſolicitudinem quæ te excruciat, miſſam facias; teq; me illi coniugem daturum promittas; ea conditione, vt ſi Scytharum gentem felici morte proſtrauerit, me Victor ſimul & Cõſul accipiat; porrò huius ſponſionis gratia, duas filias virgines, quas ex amouiſſa coniuge ſuſcepit, vſque ad nuptiarũ diem apud me eſſe ſinat; atque ipſe Ioannem & Paulum Primicerium meũ apud ſe comiter habeat, vt & ipſe me per familiares meos penitùs cognoſcat, & ego viciſsim per eius filias clariſſimam morum illius, vitæq; inſtituti cognitionem accipiam. placuit Gallicano virginis prudentiſſimę oblata conditio, & protinùs Gallicani filiæ Conſtantiæ traditæ, & Eunuchi ſimiliter ſumma cum humanitate accepti ſunt. porrò duæ illæ ſorores quarum altera ex ijs, Attica, altera Artemia dicebatur, cum eſſent liberalibus ſtudijs apprimè eruditæ, facili negotio ad Chriſti cognitionem, ac fidem ab Auguſta adductę ſunt. ante tamen dum Gallicanus Scythico bello implicatur, Conſtantia hiſce precibus egiſſe cum Deo, ſcribitur ab Antonio Gallonio: Mi Deus, qui meritis Agnetis ſanctiſſimæ non ſolùm lepra me mundare dignatus es, & lege tua inſtituere, ſed præterea inter ſponſas tuas me aggregare voluiſti, hanc mihi concedas precor gratiam, vt hæ puellæ & earum parens te cognoſcant, & ament. mi pater, mi ſponſe, Mariæ fili, æterna ſapientia, ſumme, omnipotens, incõprehenſibilis, mundi Creator, humani generis Saluator, preces meas exaudi, vota mea reſpice, has tuas creaturas illumina, tuæq; fidei illis munus impertire. animas haſce quas tuo ſanguine redemiſti, concede mihi Domine, ita vt ad te conuertantur, aperi os meum Deus, & aures illarum ſimul, vt perceptis verbis meis ſalutari lauacro expientur, & tibi æterno ſponſo iungantur. interim duæ germanæ ſuperueniunt, quas illa amantiſſimè complectitur. dumq; quotidianis precibus tàm illas

quàm

quàm Gallicanum Deo commendat, fit voti compos. illæ enim datis Chriſto nominibus, perpetua quoque puritate ſeſe Chriſto ſanctimoniales conſecrarunt; & Gallicanus ibidem ad fidem acceſſit. hæc Gallonius. obtenta itaq; victoria Gallicanus, vt habent acta, glorioſo triumpho elatus domum reuertitur, & antequàm Vrbem Romanã ingreditur, rectà ad ſacra Petri Apoſtoli limina pergit. quare Conſtantinus Imperator, totaq; nobilium aula, quæ ad excipiendum eum debito cum honore parata ſtabat, vehementer admirati ſunt. ipſeq; Conſtantinus Gallicanum toto mentis & corporis habitu ſupplicationi intentum accedens ait: Gallicane quidnam hoc rei nouæ eſt, quam ego in te conſpicio, quod ad bellum pergens, Capitolium & templa ingreſſus dæmonibus immolaſti, & iam victor è bello rediens Chriſtum adoras, & Apoſtolorũ limina ſupplex veneraris? cui Gallicanus: Deſine, inquit, admirari, ô Imperator, nam Chriſtum verum, cęli terræq; Dominum ex ſumma eius potentia cognoui. Cum enim Scythica gens me in Thraciarum Philippopoli concluſiſſet, ſtrageſq; noſtrorum plurimas edidiſſet, formidante me cum illis confligere, quod exigua mihi eſſet militum manus, illorum autem innumera multitudo, inſiſtebam ſacrificijs, & varias Marti victimas offerebam; & quid multis moror? creuit tandem obſidio, & omnes Tribuni & milites mei ſe hoſtibus dedidere. cum autem ego cuperem fugæ aditum reperire, Paulus & Ioannes, quorum alter Præpoſitus, alter Primicerius eſt dominæ meæ, filiæ pietatis veſtræ, Conſtantiæ Auguſtæ, dixerunt mihi: Nuncupa votũ Deo cęli, ſi te liberauerit fore te Chriſtianum, ſicq; eris victor ampliùs quàm fuiſti. fateor ſacratiſſime Imperator, ſimul atque votum hoc ore meo prolatum eſt, apparuit mihi iuuenis ſtatura excelſus, ferens in humero Crucem, & dicens: Sume gladium tuum, & ſequere me. cumq; ego ſequerer illum, apparuerunt mihi hinc inde milites armati, cõfirmantes me, atque dicentes: Nos tibi præſtamus officium, tu ingredere caſtra, & dextra læuaq; tenens gladium euaginatum, reſpice donec ad Regem ipſum peruenias, ad quem cum perueniſſem, proſtratus ille ad pedes meos, rogauit vt

ſanguini

ſanguini ipſius parcerem. ego flexus pietate, nullum penitùs ex illis occidi iuſſi, atque ita vniuerſa Thracia à Scythis liberata eſt. & Scythæ facti ſunt tributarij: Tribuni omnes qui cum tuis militibus ad me reuerti voluerunt, niſi fierent Chriſtiani, à me minimè recipi potuerunt. eos tamen qui in id conſenſere, gradu ſublimiore affeci, cæteris militia priuatis; porrò me ipſum iam Chriſtianum effectum ita Deo deuoui, vt etiam à coniugio promiſerim abſtinere. en habes quadruplicatum exercitum, habes Scythas tributarios, & omnem Thraciam in libertatem vindicatam. mihi quæſo propitius, ſuccedi iube, vt liberè poſſim vacare religioni, quam didici, & in veritate perſtare, quam profectò cognoui. hæc dicente Gallicano, Imperator miſit ſe in amplexus eius, referens quæ geſta erant circà filias eius. quemadmodum Virgines Chriſto conſecratæ eſſent: deinde cum Auguſto Gallicanus intrauit in palatium, cui beata Helena cum Conſtantia, & duabus eius filiabus, occurrit, fundebanturq; lachrymæ gaudijs plenæ. nec permittebatur in domum ſuam redire Gallicanus, ſed quaſi gener Auguſtorũ in Palatio morabatur, cernẽs filias ſuas in laudibus Dei. hæc acta, quibus deſcribitur quomodò Gallicanus cũ Hilarino ſancto viro ad Oſtia Tiberina ſeceſſit, ibiq; peregrinis excipiendis, vitam tranſegit. Conſtantia itaq; in virginalis vitę inſtituto perſeuerans Romæ, pio patri magna admiratione Romani orbis ſuperuixit, ac demum meritis quàm annis grauior, in pace quieuit, ſed quo anno, nil certi authores tradunt. extat illius memoria tabulis Eccleſiaſticis, duodeuigeſimo die menſis Februarij nobiliſſima. hæc de triplici funiculo ſanctitatis Conſtantinianæ Auguſtalis familiæ, fæcunditatem Regiæ ſanctitatis Illyricanę, mirum in modum nobilitante: & ſuprà omnes humani generis eminentias augente.

Digitized by Google

VITA
S. PLACIDIAE VIRG.
VALENTINIANI. III. IMPERAT. F.

EXCIDISSET fermè memoria, locumq; inter fæcunditatem Illyricanæ Regiæ ſanctitatis, profundo ſcriptorum ſilentio amiſiſſet, ac planè latuiſſet inter ſpinas oppreſſi barbarie ſæculi, candidiſſimum pietatis Illyricæ lilium, virgo Placidia, ni religioſiſſimæ Veronenſis Eccleſiæ ſacra monimenta, vtcumque, vtpotè ſobriora quàm præſtantiſſimæ virginis diuturnior ætas acta, expoſceret, illam inter popularium ſuorum Regiam fæcunditatem reponendæ, commoditatem nobis ſubminiſtraſſent, miro diuinæ prouidentiæ in ſuos, & ſuorum gloriæ inter mortales, adlaborantes, argumento. etenim Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditati, vt licuit, vltima manu poſt imagines ſanctorum principum publicatas, impoſita; dum Aureliæ Valeriæ ſacræ Dalmaticæ gentis vnicam nobilitatem typis exprimimus, Valeriæ Veneticæ nobilitatis decus, præſtantiſſimus Veronenſium Antiſtes, dignus Auguſtino patruo, zelo æquè apoſtolico, ac Romana ſacra purpura, in omne æuum nobiliſſimo, nepos, & in ſacra ſede ſucceſſor ſuffectus, Patauini præſulis, ſacriq; Romani Senatoris Petri frater, Albertus, ex antiquiſſimis Eccleſiæ ſuæ notis, quibus anniuerſaria memoria ſacræ virginis apud Veronenſes eſt celebris, opera Ioannis Baptiſtæ Porti, inter Vicentinos ciues & genere, & eruditione nobiliſſimi, quem nuper laborum in Dalmatica apoſtolica viſitatione ſocium, honoris gratia nomino, pia opera, opportunè ſubmiſit materiem, duabus lectionibus expreſſam,

breui compendio vitam exhibentem Virginis; quæ trium auguſtiſſimarum familiarum, poſt Flauiam gentem, ſubindè ſibi ſuccedentium, magno Chriſtianæ Reipublicæ incremento, poſteritatem, cum ipſius Imperij Romani defectu occidentem, ſpectatiſſimarum virtutum augmento, immortalitati feliciſſimè reſtituit. Patrem habuit Valentinianum huiuſce nominis tertium, inter Romanos Auguſtos, natum patre Conſtantio Illyrico, ex Paneſo Cadiæ vrbe, Olympiodoro teſte. cuius induſtria, virtutes Conſtantij adhuc priuatam vitam agentis, digniſſimas imperio, dum inter Illyricanos Cæſares vitam eius deſcripſimus, cum reliquis eius geſtis expreſſimus; viro pietate Chriſtiana, præſertìm verò præclaris victorijs de Romanis hoſtibus reportatis, in ijsq; ſex Tyrannorum Auguſtalibus inſignibus fulgentium, Conſtantini nempè ac Iuliani Britannorum, Iouini & Sebaſtiani fratrum Gallorum, Maximi & Attali Italorum triumpho, ipſi Imperatorũ maximo Conſtantino hac in parte proximè æquãdo. matre verò Placidia magni Theodoſij filia; huic quoad nobilitatem generis ſpectat, quod nulli Auguſtalium Reginarum ad hanc vſque diem contigiſſe certum eſt, accidit. vtpotè quæ præter patrem Theodoſium, auum auiq; fratrem Valentinianum & Valentem, auunculos Gratianum & Valentinianum iuniorem, fratres Arcadium & Honorium, nepotes ex patre Theodoſium iuniorem & Pulcheriam Auguſtam, Conſtantium maritum, & Valentinianum filium, Romanos principes, vndecim numero, vnum poſt alium ſortita eſt, ſui generis illuſtratores. at quod virtutes eius genere ſuperiores, iniquiſſimis temporibus illuſtrat in primis, cãdidiſſima duo virginitatis ſacræ lilia acceſſere, quibus tot principum ſucceſſio, dedignata amariora caduci ſæculi abſynthia deguſtare, concluſa, & tanquam pretioſo ſigillo obſignata ſtetit, fratris Arcadij filia Virgo, eademq; prima ad Regum Reginæ exemplar, vxor intacta, Pulcheria; & neptis ex Valentiniano filio, itidẽ ſponſa & virgo Placidia. hęc igitur habuit patrem Valentinianũ, dignum qui ruentis Imperij molem ſuis, & fortiſſimis ſuorum ducum humeris ſuſtentatum retinuiſſet ab interitu, ni

tyran-

tyrannorum re & nomine Maximi, inaudito ſcelere, ab Idatio eorum temporum Epiſcopo & ſcriptore grauiſſimo, idcircoq; omnibus alijs præferendo; deſcripto; cum occidentalis imperij gloria, ducibus ipſis par fato, occidiſſet. eo quo in ipſius vita modo iã expoſuimus; Matrem verò Eudoxiam Theodoſij iunioris filiam pietatis eximiæ Heroinam, tertio anno quarti ſæculi, Valentiniano copulatam. cui mirũ illud contigit, nimirùm vt quæ ſequenti à connubio anno, à matre Eudocia ab Hieroſolymitana peregrinatione reuerſa, dono acceptam cathenam, qua princeps Apoſtolorum Petrus ſub Herode rege fuerat conſtrictus, Romæ coràm Sixto Pontifice, cùm contuliſſet cum ea, qua idem Petrus ſub Nerone Romæ vinctus fuerat, & vtraque ita in vnum coiuiſſet, ac ſi vnica ab vno opifice fuiſſet fabrefacta, tanti miraculi memoriæ, pia Regina auguſtiſſimum templũ extruxit, quod Petri Vinculis dicatum, inter ampliſſimas Vrbis numeratur Eccleſias, mox filiam pareret Placidiam, quam poſt mariti funeſtiſſimum fatum, ſuasq; cathenas inter barbaros, vt videbimus, æternum Deo templum conſecraret. auiæ itaq; nomine appellata puella, eiuſdem viuis exemplis, & parentum pietate Rauennæ inſtituta, vbi & in lucem fuerat edita, ex innocentis infantiæ annis, ad adoleſcentię puriſſimæ ætatem progreſſa, magnis virtutum Chriſtianarum aucta eſt incrementis. eò tamen illuſtrioribus, quòd inter Regalis aulæ ſplendorem, humilitate piæ virginis ab hominum, ipſorumq; parentum oculis ſubtractæ, Deo, qui eiuſcemodi modeſtia mirum in modum capitur, communi tamen bono, illas diutiùs deliteſcere minimè patiente, in eum, qui ſequitur modum authore innotuere. ægrotauerat grauiſſima vi morbi Valentiniani filia Eudocia, Veronenſibus ſacris monimentis Honoria dicta, Placidiæ ſoror, iamq; medicorum eluſa induſtria, exigua in ſpe animam vix retinebat; cum nocte intempeſta, ſomnum inter & vigiliam, Eudoxiæ matri ob filiæ morbi acerbitatem, ingenti mæſtitia afflictæ, adfuit ſpecies viri veneranda canicie conſpicui, amictuſq; maieſtate venerandi, ſolantis dolore merſam, & affirmantis, filiam violentia morbi proſtratam, ac fermè exanimem, me-

ritis & interceſſione Placidiæ, vitæ reſtitutą, valere incolumem. proſilit è ſtrato Auguſta, accurrit anxia ad filiam, quam vbi iuxtà è cælo lapſi viri verba, ex ſemimortua, repentina ſalute conualuiſſe cognouit, Placidiam ſumma veneratione de cætero eſt proſequuta. at virgo humilitatis ſtudijs eò magis inſiſtens, ieiunijs, orationibus, pauperibusq; ſubleuandis addicta, omnia aliorum oculis occultare ſatagebat. nequit tamen ſolida virtus intrà domeſticorum parietum contineri penetralia, cæleſti ſponſo, ſponſas ſuas in terris adhuc agentes, glorificante: extruxerat auia Placidia extremo maris periculo perfuncta, Euangeliſtæ Ioannis auxilio, eiuſdem memoriæ, molis eximiæ Baſilicam, intrà vrbis Rauennæ mœnia. è cuius ſummo culmine, cum vir quidam Annianus nomine, præceps deorsùm corruiſſet, fractisq; oſſibus, & mẽbris conuulſis, proximam mortem expectaret, orantẽ virgine conſolidatis repentè membris, priſtinã integritatem recepit. vndè quò magis Placidiæ virtus per ora virum volitare cæpit, eò ſtudioſius illa, aulicorum, matronarum, ipſorumq; domeſticorum, conſortia & alloquia deuitauit, vt ſemper ſe ipſa maior in Chriſti ſcholæ inſtitutis proficeret. nec tantùm tranquillis rebus Romanis, & parentũ florente imperio, ſed Valentiniano interfecto, ipſa demùm cum matre & ſorore in Africam, à Gezerico ſæuiſſimo Vandalorum Rege captiua abducta, virginalis inſtituti perpetuò tenax perſtitit, vt Rex barbarus, Eudocia eius ſorore Honorico filio & Regni hærede, matrimonio iuncta, eandẽ cum matre, Conſtantinopolim, inſtante Leone Imperatore remiſerit. noui ſcriptores omnes qui poſt Procopium ſcripſere, ipſosq; noſtri æui præſtantiſſimos, Sigonium & Baronium, Valentinianum inſidijs Maximi Tyranni idcircò ſublatum tradidiſſe, quòd Valentinianus Maximi vxorem anteà conſtupraſſet; at falsò tantùm crimen optimo principi imputari, patet, vt diximus, ex Idatio ea tempeſtate res ſuo tempore contingentes ſcribente: Maximum, nulla ſtupri adulterijve mentione facta, in occiſorum per Valentinianum, & in ipſius Valentiniani interitum, ambitu Regni tantùm conſilia ſceleſta patraſſe. ſimilia Idatio Marcellinus quoque
in

in ſuo Chronico illorum temporum res continente tradit, dum ſine vlla ſtupri mentione, Valentinianum & Ætium dolo Maximi, ſcribit interijſſe vtrumque. excuſatione tamen dignos maximos noſtri æui ſcriptores Sigonium & Baronium cenſeo, quatenùs Procopium ſequuti, ſcelus immane Valentiniano adſcripſerint, cum Idatij Chronicon poſt eorum obitum in lucem fuerit editum; ita vt rei veritatem minimè agnouiſſe potuerint. mirari tamen ſatis non queo Baronium tot, quæ Valentiniano mala contigerunt accepta referre ſanctioni ab eodem principe quinquageſimo ſecundo anno quarti ſæculi contrà immunitatē fori Eccleſiaſtici editæ, cum biennio poſt extet datą ab eodē ac Marciano altera ſanctio, qua priuilegia pridem Catholicis Eccleſijs conceſſa ſunt reſtituta. & quamuis idem Baronius in Valentinianum iniquior contendat eiuſcemodi ſanctionem Marciano tantùm authore editam, pace tamen tanti viri, conſtat contrarium, cum ibi primo loco nomen Valentiniani legatur, & reſtitutio priuilegiorum, non Eccleſijs ſub Marciani ditione, ſed vbique terrarum conſtitutis, ante cladem Ætij, Valentinianiq; interitum ſit promulgata, cum data legatur, Ætio & Studio Conſulibus. vt paulò poſt ex ipſa ſanctione in vita Marciani proponenda patebit. Et vt omnes fermè ſcriptores conueniant, poſt Valentiniani interitum Gezericum Vandalorū Regem Eudoxiæ in Maximum mariti ſui interfectorem furentis hortatu, Romam inuaſiſſe ac diripuiſſe; ego tamen ægrè de pijſſima Regina quid tale crediderim, tum quia Maximus duobus, vt alij tradunt, tribus menſibus vix Valentiniano ſuperſtes, à populo Romano in vltionem Valentiniani diſcerptus fuerit, vt impoſſibile videatur adeò exigui temporis ſpatio potuiſſe Eudoxiam nuncios in Africam tranſmittere, ibiq; Claſſem Romæ opprimendæ aptam exornari; tum etiam quia Eudoxiam cum filiabus, non vt amicam, ſed vt hoſtem captiuam à Vandalo Rege conſtat abductam. prætereà quia, vt habet Theodorus lector, Marcianus Imperator cognitis quæ contra Romanam ciuitatem & Imperatrices ab Afris fierent, pro maieſtate imperij commotus ad bellum ſe parauit.

at non video cum Marcianus princeps integerrimus, qui olim ex captiuo liber à Gezerico effectus, perpetuæ pacis fœdera cum ſuo liberatore pepigerat, pactisq; perpetuò ſteterat, bellum contrà eundem paulò poſt moriturus præparaſſet; miſeratione Imperatricis, quæ ſibi ſuisq; tantum procuraſſet infortunium; cum Roma vel Occidentale Imperium nequaquam ad illum, ſed ad Auitum Maximo ſuffectum, ſpectaret. multò minùs cur Leo qui poſt Marcianum regnauit, Imperatricis libertatem inſtantiſſimè ſolicitaſſet, eademq; difficilè obtenta Reginam cum filia Placidia Regio honore Conſtantinopoli excepiſſet, ſi ream ſceleris, quod illi imputatur, agnouiſſet. huc accedit, quod Sidonius Apollinaris Valentiniano infenſiſſimus, vt eum per cōtemptum ſemiuirum appellet, extollendo Auitum qui à Maximo tyranno ad honores fuerat euectus, Romam à Gezerico improuiſo latrocinio captam canit, cum ait;

Intereà incautam furtiuis Vandalus armis
Te capit:

ita Apollinaris alloquens Romam in ſuo ad Auitum carmine Panegyrico. cæterum Placidia cum matre & Eudocia ſorore in Africam abducta libertatem ſpiritus inter vinctos, virgo inuicta ſemper ſeruauit. hinc Gezericus Eudociam eius ſororem Honorico filio Regni hæredi, dedit vxorem. virginem verò cum matre Eudoxia Leone inſtante, poſt biennium fermè remiſit Conſtantinopolim. verùm, vt eſt proprium Dei, ex aduerſis proſpera, ex malis bona, elicere; dum Eudoxiam filiam cum nepotibus, poſt Valentiniani generi necem Eudocia Auguſta captiuas inter Afros agnouit, caducitate rerum humanarum perpenſa ex animo, ex hæreſis Eutychianæ errore reſipiſcens, ad fidei Catholicæ vnitatem ſeſe recepit, vt ex Cyrillo Monacho in vita S. Euthymij ſcribit Baronius. Placidiam porrò Olybrio Senatori ex antiquiſſima Aniciorum familia deſponſatam fuiſſe, conſentiunt authores. at eam in virginitate perſeueraſſe, monimenta Veronenſia, & Eccleſiaſticæ tabulæ ſatis declarant. vnde cum Nicephorus ſcribat Placidiam antè captiuitatem fuiſſe deſponſa-

tam

tam Olybrio, eamq; ob cauſam libertati reſtitutam, facilè mihi perſuadeo, cum intereà in manus barbarorum incidiſſet, reuerſam Conſtantinopolim, ita cum Olybrio ſponſo conueniſſe, vt reliquum vitæ ſpatium, in arreptæ virginitatis propoſito liceret ſibi tranſigere. præſertim cum eiuſcemodi perſeuerantiæ recentia tunc extarent exempla Marciani & Pulcheriæ Auguſtorum, gloria virginitatis in matrimonio ſeruatæ præſtantiſſimorum. Conſtantinopoli Placidiam matri ſuperſtitem diu vixiſſe veroſimile cenſeo, proprijsq; ædibus ab Imperatore aſſignatis, pietatis exemplo Regiæ vrbi & Aulæ præluxiſſe. quas ædes Placidiæ nomine appellatas, poſterioribus temporibus hoſpitio Legatorũ Romanorum Pontificum inſeruiuiſſe, inde colligo, quod pleriq; eorum in Placidiæ ædibus egiſſe, quamdiu Conſtantinopoli moram traxere, legantur apud Anaſtaſium, aliosq;. poſt matris obitum Hieroſolymitanam peregrinationem auiæ Eudociæ exemplo, magna pietate, biennio in ſanctis Paleſtinæ locis exactis peregit. inde ad Regiã Vrbem reuerſa, in Italiam rediens, Venetias nuper coaleſcentes in eam quam terrarum orbis Vrbem admiratur, appulit. inde Veronam animi gratia diuertens propoſito Rauennam redeundi, puellæ cuidam Drudæ nomine, Orabilis Veronenſis ciuis filiæ, auditum & loquelam, quorum vſu carebat, à Deo impetrauit. quare ciuium precibus diutiùs ibi morari coacta, vertente anno, grauiſſimo febris morbo correpta, quinto idus Octobris, ad cæleſtem ſponſum Virgo migrauit. multisq; miraculis illuſtris, in æde Prothomartyri Stephano dicata, magno Veronenſium mærore ſepelitur. extat tabulis Eccleſiaſticis celebris eius memoria prædicto die quinto idus Octobris conſignata, verbis eiuſcemodi. Veronæ ſanctæ Placidiæ Virginis. apud quam Eccleſiam duarum lectionum ſacro officio dies eius feſtus quotannis piè recolitur.

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

VITA MARCIANI EXIMII IMPERAT.

MARCIANVM Principem, non vt virum ſanctorum albo ab Eccleſia adſcriptum, inter principes fœcundæ ſanctitatis Illyricanæ adnumero, ſed qualem Chriſtiani quique Reges obſeruãdum & imitandum ſibi proponant digniſſimum. & quidem, ſi D. Hieronymus ethnicũ Philoſophum Senecam inter Eccleſiæ Chriſtianæ ſcriptores, ob ſolam amicitiam cum Paulo Apoſtolo familiaribus epiſtolis cultam, retulit, Marcianum inter Catholicos Imperatores ſpectatiſſimum, & quod ante illum in nemine principum veteris æquè ac nouæ legis eſt auditum, quatuor annorũ coniugio cum Pulcheria virgine, ſeruato pari continentia, nobiliſſimum, omnibusq; alijs ſummis virtutibus eminentiſſimum, omiſiſſe nefas, ſuaſit nuper & perſuaſit, vir inter Illyricos nobilitate generis, tum apoſtolicorũ morum prçſtantia, litterarumq; ſacrarum peritia præſtantiſſimus, Franciſcus Lignicenſis, Iadrenſis Eccleſiç Archidiaconus, ſacræ antiquitatis obſeruantiſſimus Sicẽſis patricius. Adeſt itaq; Flauius Iulius Valerius Marcianus, Theodoro teſte, Illyricus, Thracia gente prognatus, qui magnanimitate Chriſtiani pectoris, naturæ vim nullam prorſus eſſe, vbicumque Chriſtiana virtus radicibus inſederit, vnico Deo duce, magno poſteritatis bono declarauit: is enim primus ex ſummis terrarum Regibus, coniugale thorum, Angelica puritate ſeruari poſſe, raro exemplo edocuit. Regnum diuino placito illi deſtinatum fuiſſe, teſtatur Nicephorus, dum de Theodoſio iuniore proximè morituro ſcribit, eum Epheſum veniſſe ſanctũ Ioannem

illum

illum Virginem & Euangeliſtam honoraturum, templumq; illius ingreſſum orationi ſeſe dediſſe, in qua quis ei in Imperio Romano ſucceſſurus eſſet, cum à Deo edoceri petijſſet, rem totam percepiſſe. quare Conſtantinopolim rediens euocata ſorore Pulcheria, de Marciano Tribunitio viro locutum eſſe, Deo gratum placitumq; eſſe, vt ille poſt ſe Romanam adminiſtraret ditionem. Euagrius Marcianum, dum Philippopolim militiæ nomen daturus, æmulatione profeſſionis paternæ contenderet, impegiſſe ſcribit in cadauer hominis occiſi, cui aſtans, erat enim, inquit, cum in alijs vitæ officijs facilè præſtantiſſimus, tum propenſiſſimus ad miſericordiam, factum admodum miſeratum eſſe, & dum cupidus fratri iuſta perſoluendi, diutius ibi moraretur, ad magiſtratum delatum tanquàm mortui interfectorem, quæſtioniq; ſubiectum, negantem licet, morti damnatum fuiſſe; cumq; iam pœnas homicidæ perſoluturus eſſet, ex improuiſo, diuina gratia cædis authore deprehenſo, Marcianum capitis periculo liberatũ fuiſſe. proſequitur Euagrius quod inde ei in omen Imperij contigerit: mirandum, inquit, in modum ereptus diſcrimine, ad quandam militum turmam ibi accolentium venit, cupiens in eorum numerum nomen dare; illi admirati hominem, & præpotentem fore certis coniecturis augurati, libentiſſimè eum admittunt, inq; ſuorum album referunt; neque ponunt in infimo loco, ſed ad quendam honoris gradum, quem vir nuper mortuus, cui nomen erat Auguſtus, obtinuerat, Marcianum, qui item Auguſtus appellabatur efferunt; inq; album ſcribunt, ſicut nomen quo donantur Imperatores noſtri vnà cum purpura (vocantur Auguſti) priuſquàm potiretur Imperio obtinuit. hæc Euagrius. idē aliud etiam augurium regni eius in Africa, vbi cum alijs bello captis militibus captiuus tentus fuerat deſcribit; cum enim aliquando dormiens in campo, Rex Gezericus Aquilam alis ipſum dormientē ab imminente ſolis feruore protegere conſpexiſſet, omen imperij futuri id eſſe coniectans, optimè habitum, & perpetuò pacis & amicitiæ fœdere cum illo, quandocúmque perueniſſet ad regnum tranſacto, liberum abire permiſit. Pomponius quoque

ff. Letus

Letus ſimile portentũ in Licia ægrotanti contigiſſe tradit, quamobrem à duobus fratribus Iulio & Tatiano in proprias ædes exceptus, & poſt humanitatis eximiæ officia muneribus etiam cumulatus ab iiſdem, Imperator factus, alterum Illyrici præfectura, Conſtantinopolitana alterum, beneficij ab eis accepti memor honeſtauit. vt hominem pietati natum, tot ſignis bono reipublicæ Chriſtianæ, per ea tempora afflictiſſimæ, à Deo ſceptris deſtinatum agnoſcamus. mortuo ergo Theodoſio, & opera Pulcheriæ à Senatu Imperator acclamatus, primò omnes qui ob religionem Catholicam exulabant, teſte Cedreno, ad ſuas reuocauit Eccleſias, & patrias. erat enim Marcianus, vt idem ſcriptor ait, vir temperantia ac æquitate inſignis, & rebus gerendis aptiſſimus, venerabilis, moribus ſanctis, in facie ruborem gratia temperatum habens, magnanimus, auariciæ vacuus, temperans, religioſus, & de fide rectè ſentiens, miſeratione peccantium præditus, cæterùm profanarum litterarum atque diſciplinarum imperitus. ita ille. Imperator factus, & virgo in poſterum futurus, Virginis & Auguſtæ Pulcheriæ maritus, ad Leonẽ Romanum Pontificem, litteras ſuæ in Deum pietatis, & in eius in terris vicarium, obſeruantiæ dedit eiuſmodi: Ad hoc maximum imperium venimus Dei prouidentia, & electione Senatus excellentiſſimi, cunctæq; militiæ; vnde pro reuerenda & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius auxilijs virtutem noſtræ potentiæ cõfidimus gubernari, tuam ſanctitatẽ PRINCIPATVM IN EPISCOPATV diuinæ fidei poſſidentem, ſacris litteris in principio, iuſtum credimus alloquendũ; inuitantes atque rogantes, vt pro firmitate ſtatuq; noſtri imperij, æternã diuinitatem tua ſanctitas deprecetur, vt & tale propoſitum atque deſiderium habeamus, quatenùs omni impio errore ſublato, per celebrandam Synodum, te auctore, maxima pars circa omnes Epiſcopos fidei Catholicæ fiat, ab omni ſcelere pura, & intemerata conſiſtens. Actum Conſtantinopoli &c. ita pius Imperator exordia ſui imperij à pietate auſpicatur, quarti ſæculi anno quinquageſimo. mox aduenientibus Leonis legatis Conſtantinopolim, ad eandemq;

demq; vrbem Catholicis Epiſcopis vndique euocatis, plurima pietati, Eccleſiaſticæq; diſciplinæ fermè collapſæ, hæreticorum perfidia, Theodoſijq; iunioris conniuentia, ſunt conſtituta, dum interea Vniuerſale Concilium ad Niceam vrbem indictum, ex toto terrarum orbe congregatur. quod tamen paulò poſt ob hoſtiles Hunnorum motus, Illyricum turbantes, Marciano agente, Chalcedonem, vtpotè regiæ vrbi proximā ciuitatem, eſt translatum. quo poſtquàm ſexcenti triginta Patres conuenerunt, adfuit & Marcianus ipſe ſacro conuentui, non ad confirmandam fidem, vt prima die qua interfuit, eſt proteſtatus, cum hoc Epiſcoporū munus eſſe proprium affirmauerit, nec ad oſtendendam virtutem tanquàm Imperator, verùm exemplo Imperatoris Conſtantini, ne in poſterum multitudo populi (verba eius ſunt) inſtitutionibus prauis attracta inueniatur diſſentiens. ita pius princeps illa prima Patrum ſeſſione, quæ eadem verba, longiori tamen oratione, primò Latino, mox Græco ſermone, ſeptima ſeſſione, cū Pulcheria Auguſta, ac magiſtratibus, ſacra ingreſſus comitia, repetijt. poſt quæ verba, vt ipſe nouus Cōſtantinus, ab vniuerſis Patribus eſt acclamatus, ita Pulcheria Helenæ nomine ſalutata. at quantā modeſtia Marcianus ergà ſacrum conuentum ſe geſſerit, inde eſt videre; quòd cùm haberet in animo aliqua religioni Chriſtianæ ſancire proficua, abſtinuerit ipſe tanquam Imperator illa publicare, malueritq; præmiſſa modeſtiſſima rogatione, quam acta Concilij exhibent, vt à Patribus ſancirentur. licet enim Imperatorem ſe agnoſceret, ouem tamen paſtoribus ſeſe ſubiectam fateri, Heroica pietate non dedignatus eſt. vt iure merito apud Metaphraſtem 11. Iulij, Cōſtantinus Epiſcopus in Oratione de inuentione reliquiarum S. Euphemiæ: Marcianum beatæ memoriæ, piè & ſanctè dixerit imperaſſe. & ſanè vel frequentiſſimus tot Patrum conuentus, pietatem eximiam principis commendat; ille enim omnes humaniſſimè exceptos, liberaliſſimè habitos, ſumma libertate munere ſuo Paſtorali ac Senatorio perfunctos, mira tranquillitate ſedatis religionis negotijs, ad ſua remiſit. eadem humanitate, & patientiſſima pietate, Auxentium
Mona-

Monachorum per ea tempora ſanctiſſimum; ad aſſentiendum tot Patrum decretis induxit. cuius facti iucundiſſimam hiſtoriam, ab eorum temporum ſcriptore traditam, ad quartam decimam diem Februarij apud Surium eſt videre. Abſoluto Concilio, pietate princeps exæſtuans, gẽtilicię ſuperſtitionis reliquias eiuſcemodi ſanctione eſt inſectatus. Nemo venerandi, adorandiq; animo delubra, quæ iam olim clauſa ſunt referet. abſit à ſæculo noſtro infandis, execrandisq; ſimulacris honorem priſtinum reddi, redimi ſertis templorum impios poſtes, profanos aris accendi ignes, adoleri in iiſdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco exiſtimare ſacrilegium. quiſquis autem contrà ſerenitatis noſtræ ſanctiones, & contra interdicta ſanctiſſimarum veterum conſtitutionum ſacrificia exercere tentaverit; apud publicum iudicem reus tanti facinoris accuſetur, & conuictus proſcriptionem omnium bonorũ ſuorum, & vltimum ſupplicium ſubeat. conſcij criminis, ac miniſtri ſacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, ſuſtineant; vt hac legis noſtræ ſeueritate perterriti, metu pœnæ deſinant ſacrificia interdicta celebrare. Quòd ſi vir clariſſimus Rector prouinciæ poſt accuſationem legitimam, & poſt crimen in cognitione conuictum, tantum ſcelus diſſimulauerit vindicare, quinquaginta libras auri ipſe iudex, quinquaginta etiam officium eius confeſtim fiſco noſtro inferre cogatur. hæc zelo propagandæ pietatis flagrans Imperator. pro firmitate porrò Chalcedonenſis Concilij ſolicitus, hæc ſequenti anno edixit: Tandem aliquando quod ſummis votis, atque ſtudijs optabamus, euenit. remota eſt de Orthodoxa Chriſtianorum lege contentio. tandem remedia culpabilis erroris inuenta ſunt, & diſcors populorum ſententia in vnum conſenſum, concordiamq; conuenit. ceſſet igitur iã profana contentio. nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum reliquit. extremæ quippè dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die, commenticium lumen inquirere. qui enim poſt veritatem repertam aliquid vlteriùs diſcutit, mendacium quærit. nemo itaq;

vel Clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis, de fide Chriſtiana, publicè turbis adunatis, & aduenientibus, tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens; nam iniuriam facit religioſiſſimæ Synodo, ſiquis ſemel iudicata, ac rectè diſpoſita, reuoluere & publicè diſputare contendit; cùm ea, quæ nunc de Chriſtiana fide ſtatuta ſunt, iuxtà apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum Patrum, trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcantur. hæc Imperator: quibus addit mulctas & pœnas contraria audentibus præſcriptas. Monachos præterea per Palæſtinam hæretica labe infectos, datis mitiſsimis epiſtolis, ad veritatis ſemitam ſtuduit reuocare. nec quidquam eorum priùs princeps omiſit, quibus Catholicæ puritati poſſet prodeſſe. hinc ea quoque, quæ à prædeceſſore ſuo Theodoſio contrà ſanctum Flauianũ Cõſtantinopolitanum Epiſcopum lege ſtatuta fuerant, reſcripto ſuo, pietatem cognationi præferens, prorſus aboleuit; multiſq; ſubindè legibus latis hæreticos exagitauit. quibus dum omni ſtudio totus incumbit, Pulcheriam Auguſtam ſanctiſſimo fine functam amiſit; omniaq; ab illa pijs vſibus ingenti liberalitate legata executus eſt: poſt cuius obitum in arreptæ caſtitatis obſeruantia, vſque ad vitæ finem perſeuerauit, nè magis regni terreni, quàm cæleſtis ambitu, difficilimam humanarum virtutum caſtimoniam videretur amplexus. extat mirificæ eius pietatis in Deũ eiuſq; Eccleſiam, necnon Eccleſiarum miniſtros nobile argumentum, ex fragmento ſanctionis, à Baronio relatæ: vnanimi conſenſu, vt ex titulo patet, cũ Valentiniano Imperatore promulgatum, eiuſcemodi: Priuilegia quæ generalibus conſtitutionibus vniuerſis ſacroſanctis Eccleſijs Orthodoxæ religionis retrò Principes præſtiterunt, firma & illibata in perpetuũ decernimus cuſtodiri. Omnes ſanè pragmaticas ſanctiones, quæ contrà Canones Eccleſiaſticos interuẽtu gratiæ vel ambitionis elicitæ ſunt, ſuo robore & firmitate vacuatas eſſe præcipimus. Et quia humanitatis noſtræ eſt egenis proſpicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non deſint; ſalaria etiam quæ ſacroſanctis Ec-

eleſijs

clesijs, in diuerſis ſpeciebus de publico hactenùs miniſtrata ſunt, iubemus nunc quoque inconcuſſa, & nullo prorſus imminuta praeſtari; liberalitatiq; huic promptiſſimae, perpetuam tribuimus firmitatem. hactenùs lex, ſiue legis fragmentum verè principibus omnibus maximè curandum, ſi ſaluris ſibi cura eſt aliqua. magna hactenùs haec à magno pietatis cultore lata videri poſſent alicui, vt à Principe viribus omnibus in Dei gloria promouenda, & piorum incolumitate curanda intento; ſed quae in huiuſmodi finem cum abrogatione, anteceſſorum principum, ſpecialiter expreſſorum, legum, ſexto imperij ſui anno edidit, maxima perpetuo ſunt habenda: Saepe, inquit, materiam ſcribendi, ferendiſq; legibus, negotia inopinato exorta ſuppeditant; & aut nouas conſtitui ſanctiones, aut duriùs & aſperiùs latas faciunt abrogari. aequalis enim in vtroque aequitas eſt, vel promulgare quae iuſta ſunt, vel antiquare quae grauia ſunt. Nuper cum de teſtamento clariſſimae memoriae Hypatiae, quae inter alios virum religioſum Anatolium presbyterum in portione manifeſta bonorum ſuorũ ſcripſit haeredem, ampliſſimo Senatu praeſente, tractaret pietas mea; & dubium videretur, an verae eſſe deberent hae voluntates viduarum, quae teſtamento ſuo aliquid his Clericis relinquunt, qui ſub praetextu religionis, huiuſmodi foeminarũ domos adeunt; cum lex diuae memoriae Valentiniani & Valentis, & Gratiani, eccleſiaſticos, vel eos qui ſe continentium volunt nomine nuncupari, nihil quacumque libertate viduarum extremo iudicio permittat adipiſci; contrà verò haec diuae memoriae Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij conſtitutio legeretur: Inſpicientibus & aeſtimantibus nobis latoris animum; viſum eſt iuſta ac rationabili poenitentia priorum conſtitutionum vigorem antiquare voluiſſe; nam cum in prima lege viduarum tantummodò mentio fiat, in ſecunda autem tantummodo Diaconiſſarum; intelligitur, eam conſtitutionem, quae viduarum & diaconiſſarum meminit, de lege vtraque dixiſſe. quod cum de voluntate latoris, & de ſanctione legis nobis videretur, vniuerſum teſtamentum nobis iuſſimus relegi, atque replicari; & cum repertum fuiſſet alias

quoque partes eiuſdem voluntatis ita iuſtè & prudentèr inſtitutas, vt nullum benè de ſe meritum neglexerit, multa ſacroſanctis Eccleſijs, multa pauperibus, multa Monachis religionis intuitu, multa captiuorum redemptioni,commota miſerabili eorum ſorte contulerit; alteram quoque partem inſtitutionis,in qua Anatolium presbyterum reliquit hæredem, aduertimus ordine fuiſſe diſpoſitam; ea enim mobilia quæ plurimis iuſtè ac piè reliquit, per hunc voluit vniuerſa compleri, vt non ſolùm hæredis, ſed etiam diſpenſatoris fungatur officio. ideo huiuſmodi clariſſimæ memoriæ Hypatiæ voluntatem, etiam in ea parte, qua Anatolium presbyterum inſtituit hæredem, mea auctoritate firmaui. Sed ne in poſterum vel ex prioribus conſtitutionibus, quarum fecimus mentionem, & quas nunc præcipio penitùs abrogari, vel ex præſetis negotij dubitatione aliquid fortè relinquatur ambiguum, ſecuritati vel fiduciæ morientium prouidentes, generali perpetuoq; victura hac lege ſancimus, vt ſiue vidua, ſiue diaconiſſa, ſiue virgo Deo dicata, vel ſanctimonialis mulier,ſiue quocumque alio nomine religioſi honoris vel dignitatis fœmina nuncupetur, teſtamento vel codicillo ſuo, quod tamen alia omni iuris ratione munitum ſit, Eccleſiæ vel Martyrio, vel Clerico, vel Monacho, vel pauperibus aliquid; vel ex integro vel ex parte, in quacumque re,vel ſpecie,crediderit relinquendum,id omnibus modis ratum, ſignatumq; conſiſtat, ſiue hoc inſtitutione, ſiue ſubſtitutione, ſiue legato, aut fidei commiſſo per vniuerſitatem, vel ſpecialiter, ſiue ſcripta, ſiue non ſcripta voluntate fuerit relictum, omni in poſterum de eiuſmodi negotio ambiguitate ſubmota. donationibus etiam vel qualibet liberalitate tàm viduarum, quàm diaconiſſarum, ſiue virginum quæ Deo dicatæ ſunt, vel ſanctimonialium quæcumque in Eccleſiam, vel Martyrium, vel Clericum, vel Monachum, vel pauperes collata fuerint, pari robore firma eſſe præcipio. hactenùs Marcianus animo principe Chriſtiano digniſſimo. Deo pro cuius ipſe gloria indefeſſus agebat, imperij eius limites ab omni hoſtium impetu illæſos tuente, vt toto ſui imperij tempore perpetua pace

Orien-

Orientale regnum ſub Marciano ſit gauiſum. vltimo imperij anno, cum accepiſſet quæ Gezericus in Vrbem Romanam poſt Valentiniani mortem patrauerat, & quomodò Eudoxiam cum filiabus captiuas detineret in Africa, bello illum aggredi decreuit, quamuis eo tempore quo ab eodem Gezerico olim miles fuerat libertate donatus, perpetuam pacem, vt diximus, cum illo pactus fuiſſet. cum itaque vt tradit Theodorus, Marcianus ad ſupplicationes quæ in campo fiebant egreſſus, multa largitus eſſet egenis, & Anatolio Epiſcopo ſuaſiſſet, vt ſecundum conſuetudinem vrbis illius Epiſcoporum, à Tauro vſque ad campum vectus ſupplicaret, pedibus ſupplicationem peragens, Epiſcopo idem agendi fuit author. peractaq; ſupplicatione vitam cũ morte commutauit. quinquageſimo ſeptimo anno quarti ſeculi. mores eius deſcribens Euagrius; hæc ait: Sicut pietate erga Deum, ſic iuſtitia erga ſubiectos admodum excelluit; diuitias putauit, non quæ ſunt conditæ in theſauro, aut ex tributis collectæ, ſed eas ſolùm quæ poſſint, tum his qui opis indigent, ſubſidio eſſe, tum illis qui multa poſſident vitam tutam, ſecuramq; præſtare. ſuis erat formidini non in puniendo, ſed ne aliquando puniret. ac propterea imperium ei non fuit hæreditas, ſed virtutis præmium. hæc Euagrius. Nicephorus verò Calliſtus lib. 15. capite itidem quintodecimo: Marcianus, inquit, multa religione & ſanctitate vir; vt qui in ſupplicationibus publicis alijs præierit, & maximam indigentibus pecuniam præbuerit; ſi quis alius, & ipſe Chriſtianiſſimus, Imperij adminiſtrationem veluti monumentum vitæ piè agendæ hominibus reliquit. eo imperante in Romana ditione tranquilla pax fuit, vt tum aurea exiſtimarentur eſſe ſæcula. hactenùs Nicephorus. Cardinalis Baronius repetitis quæ à Nicephoro, alijsq; de illo ſcribuntur, ſubiungit: Celebratur & admiranda eius tum corporis tum animi caſtitas; vt non tantùm ab alienis abſtinens fuerit, ſed quam accepit Auguſtam virginem, coniugem virginem pariter tranſmiſerit ad Chriſtum, primum eius ſponſum in cælis, cum eo perpetuo regnaturam; atque demum vt vna ſententia plura, tanquàm vno

faſce perſtringam, vix ſit reperiri inter Conſtantinopolitanos Imperatores aliquis poſt Conſtantinum, qui cum Marciano conferendus videatur. quod igitur robore bellico, atque religione polleret, in numiſmatibus galeatus, & dextera iaculum tenens exprimitur, ex parte verò altera, inſignis Cruce gemmata victoria collocatur. hæc Baronius, qui ipſum numiſma aureum ibidem exponit. celebratur à ſcriptoribus Marciani ſententia Chriſtianis principibus, vtpotè pacis hæredibus à Chriſto relictis & inſtitutis, omnino ſeruanda: IMPERATORI ABSTINENDVM BELLO, QVANDIV HONESTA PACE FRVI LICERET hæc de Marciano Principe; quinque dotibus à Bellarmino Cardinali in Chriſtiano moderatore requiſitis, illuſtriſſimo ſanctiſſimoque.

FL.

FL. VALERIVS GLYCERIVS IMP. ET EPISCOPVS.

CIRCVMAMICTAM varietatibus fæcunditatem Illyricanæ Regiæ ſanctitatis, ijsq; planè miris ad verum Catholicæ Eccleſiæ parentis exemplar, poſt tot Regias propagines omni varietate virtutum inſignes, poſtq; ipſum Regum miraculum Marcianum, occurrit nobis Flauius Valerius Glycerius Virgo, & Auguſtus, poſt Auguſtũ virginali gloria inter faſces & arma principem. idemq; præter virginitatis prærogatiuam, & imperij maieſtatem, Epiſcopalis eminentiæ ſublimitate, ad hanc in orbe Romano diem, vnicus; quem, ſicuti & Marcianum, nequaquam publicis Eccleſiæ tabulis ſanctitatis titulo clarum, at inter Eccleſiæ Salonitanæ per Domnum martyrem Principis Apoſtolorum diſcipulum fundatæ, aliorumq; plurium Chriſti confeſſorum ſanguine purpuratæ, Præſules, ſanctitatis opinione memorandum; eiuſdem Eccleſiæ Archipresbyter Vincentius de Franciſcis, morum candore, ingenijq; amænitate inter Dalmatas facilè princeps, cum ex antiquiſſimis dictæ Eccleſiæ notis, dignum quem ſacrę fæcunditati Illyricanę adnecterem, præclaris probauerit memorijs, quo tempore tanquàm apud illius ſacri fori Vicarium, Capitulariũq; negotiorum ſummum curatorem, reſidebat, magno meo commodo, ſuprema authoritas, abſque magno gentis meæ præiudicio, omittere hic nequaquam potui. Glycerius itaq; nobiliſſima totius Dalmatiæ vrbe genitus, vt ex dictis memorijs à Marco Marulo Dalmatarum ante centum annos, pietate, eruditioneq; nobiliſſimo collectis, conſtat; ex primario ciue, militaribus mune-

muneribus addictus, breui per omnes gradus, ad Tribunatum aſcendit, Valentiniano Imperatore, Ætij popularis ſui Ducis fortunam ſequutus. ſed infortunio eiuſdem ducis per abſentiam ab Vrbe euitato, infeliciſſimorum temporum fluctus peroſus, in otium ſeſe recepit. at poſt Maximum Tyrannum, Auito quoque ſublato, Maiorano itidem poſt quadriennale imperium, Seueri fraude necato in Hiſpania, ſed & Seuero quinto regni anno Ricimeris Gothi Romani patricij dolo intereunte, ſub Anthemio principe, quem Leo Orientis Imperator occidentalibus principem præfecerat, cum Marcellino patritio inter Dalmatas ditiſſimo, in Italiam virtute militari pridèm conſpicuus redijt. vbi Marcellino contra Vandalos ſingulis annis in Italiam inuadentes, eoq; tempore Siciliæ incubantes, egregiam nauauit operam reipublicæ. verùm Marcellino interfecto dolo Romanorum pro quibus pugnabat, vt alter Marcellinus in ſuo Chronico teſtatur, ſexageſimo octauo quarti ſæculi anno; Anthemio etiam à genero Ricimere occiſo, Olybrio itidem poſt Ricimeris mortem vix ſeptimeſtri guſtato Imperio, à Gothis extincto, ſeptuageſimo tertio illius ſæculi anno, Glycerius qui tunc temporis fortè Rauennæ agebat, authore Gundebado inter Gothos principe viro, ſumpſit Imperium, quod & innata manſuetudine, & ſancti Epiphanij Ticinenſis Epiſcopi conſilijs, ita geſſit, vt reipublicæ in priſtinum ſtatum reſtituendæ, bonis omnibus ſpes affulſiſſe videretur. ſcribit Ennodius in vita S. Epiphanij: Glycerium poſtquàm accitus eſt ad Imperium, Epiphanium tanta veneratione coluiſſe, vt non ſolùm plurimis extremo ſupplicio deſtinatis, illo volente ignouerit, ſed illatam matri, à ditionis ſuæ hominibus iniuriam, quoque conceſſerit. ſedatis Imperij turbis; Gothos qui paſsìm oberrabant per Italiam, magnis muneribus Vidimiro eorum Duce effecto, teſte Iornande, tranſtulit in Gallias. ſed qui pacem Italiæ pepererat, hoſtibus magna dexteritate longè remotis, populares hoſtes expertus, ſacri otij ſectandi breui occaſionem arripuit. mortuo namq; Conſtantinopoli Leone Imperatore, qui Glycerium ob virtutem in admiratione habebat,

Iulius

Iulius Marcellini quondam Patricij, ex ſorore nepos, in principem ſuum arma capiens, vnica regnandi cupiditate, ſolio deturbatum, in Portu Romano, Salonitanum fieri curauit Epiſcopum teſte Euagrio. factum Glycerius tanta animi æquitate tulit, vt ad Salonitanam accedens Eccleſiam miris effulſerit virtutum incrementis, ſacer paſtor, quam profanus Imperator, longè felicior. quibus eouſque progreſſus eſt, vt Lupicinus vir per ea tempora eruditiſſimus, apud Ennodium, ſermone ad Epiphanium Epiſcopum habito, Glycerium cum Firmino magnæ ſanctitatis in Gallia Metenſe Epiſcopo, illius ætatis ſydera nominet, dum per proſopopeiam, vt aiunt Rhetores, ambos Epiphanium alloquentes inducit. ipſe quoque Ennodius, egregio inter ſua poemata carmine, Glycerium quem inſcriptione carminis Venerabilem appellat Epiſcopum, excellentia virginitatis, inter alias virtutes prædicat eximium. cuius ipſa verba libenter, tanquàm maximi, ex Imperatore Paſtoris, ære perennius elogium damus.

De Venerabili Glycerio Epiſcopo.

Suffuſus minio, perq; optima facta rubeſcens,
Virginei vultus Glycerius ſequitur,
Puram ſanguineo maculat dum rore figuram,
Picta genas facies ſimpliciter placuit.
Candentem crocea geſtans aſpergine frontem,
Læta verecundis tinxerat ora notis.
Indeptus ſceptrum, tribuit quod teſtis imago,
Purpura quem mentis prodidit Imperio.
Hunc habuit populus, paruo vix tempore felix,
Sed rurſus magni miſſus ad obſequium.

hæc Ennodius morum optimi præſulis, & faciei contemplator. quem authorem, vt aliqua epigrammata de Ambroſio ſanctiſſimo Mediolanenſis Epiſcopo, aliquotq; eiuſdem Eccleſiæ præſulibus ſcripſiſſe non iuerim inficias, ita carmen hoc, Glycerio, quem Mediolanenſes ex ſuo ciue Epiſcopum celebrant, conuenire

nire poſſe nequaquam aſſentior, vtpotè quod nullatenùs ijs quæ de Glycerio, a Ioanne de Deis, & Cattaneus in opuſculo de ſucceſſoribus S. Barnabæ ſcribuntur, adaptari poſſint; Glycerium verò Dalmatam ex Imperatore Epiſcopum, egregiè exprimant. & vt ſex prima carmina quibus facies eius deſcribitur, omittamus, certum eſt ſeptimum & octauum, quibus de ſceptro & purpura agitur, Mediolanenſi Epiſcopo conuenire minimè poſſe, cum vel ipſo S. Ambroſio teſte ad Theodoſiũ Principem: purpura Imperatorem non Epiſcopum faciat; Glycerio autem Dalmatæ Imperatori & Epiſcopo quadrare appoſitè. nec dicendum ſacrum pedum poetico more per ſceptrum intelligi, cum per ea tempora Chriſtiana modeſtia, cuius Ennodius tenaciſſimus extitit, ſobrietate magis fortè quàm ſequens ætas in verbis vteretur. purpura porrò præterquàm propria eſt Imperatoris, ex Ambroſio, hic eò magis noſtrum deſignat Glycerium, quod mentis Imperio fertur illam prodidiſſe. illo nimirùm Imperio, quo teſte Ennodio, iniuriam matri ſuæ illatam ab ipſiſmet ſubditis, Epiphanio Epiſcopo condonauit; & quo Iulium Nepotem cuius opera fuerat ab Imperio deturbatus, Regno pulſum regio more excepit, penès ſe fouit & aluit. vt eiuſmodi ſplendore purpuræ, poſt primum eiuſce paludamenti textorem Chriſtum, & primũ in ea ſubtexenda alumnum Stephanum, rutilantem, vix alium Glycerio comparandum, noſcat Eccleſia. poſtremi verò dyſtichi primum carmen, vel ipſo Ioanne de Deis, & Cattaneo teſtibus aſſerentibus Glycerium ſuum octo annis ſediſſe in Epiſcopatu, tanto ſpatio temporis manifeſtè repugnat, cum dicat iuxtà correctionem Sirmundi.

Hunc habuit populus paruo vix tempore felix.

Glycerium noſtrum omnibus apicibus exprimit, quem optimum principem, vix annuũ Romanus populus habuit, vt apud omnes illius æui authores eſt in confeſſo. denique poſtremum carmen quo poſt paruum tempus, dicitur:

Sed rurſus magni miſſus ad obſequium.

quomodo alium quàm noſtrum Glycerium, qui poſt exiguum

imperij

imperij tempus, rurſus ad magni, ideſt Dei, obſequium miſſus traditur, denotet, præfatos Ioannem & Cattaneum iudices expoſtulo; cum Glycerius Mediolanenſis Epiſcopatu ſimul cum vita functus, ad nullum Dei obſequium rurſus mitti potuerit, vt eſt miſſus poſt imperium Dalmata Glycerius. Hiſce itaq; virtutibus eximius, anno vix in Epiſcopatu exacto, cum Oreſtes, quem ad dignitatem magiſtri militiæ Iulius Nepos Imperator extulerat, eundem ſuum principem præcipitaſſet imperio, Auguſtulo filio ſubrogato; Iulius in Dalmatiam fugiens, ad Glycerium, ab illo omni humanitatis officio excipitur. cui & ampliſſimas ædes, quas Diocletianus olim Imperator auguſtali maieſtate extructas propè Salonas, per decem annos ocij ſui incoluerat, fruendas conceſſit. reliquumq; ætatis ingenti charitate cum eodem tranſegit. ac demum magno ſui deſiderio apud Salonitanos relicto è viuis exceſſit. obitus tempus, vti & annorum quibus Eccleſię Salonitanæ præfuit, omnino incerta habētur. Vir eruditiſſimus, & de ſacratiori antiquitate, optimè meritus, Diaconię S. Nicolai in Carcere Canonicus; Franciſcus Turrigia, nuper nobis vetuſtiſſimum manuſcriptum librum exhibuit, in quo hæc de Glycerio leguntur: Glycerius verò factus fuit Auguſtus à Gundibaldo Patritio, voluntate totius exercitus, ſed poſtea nolens mundo militare, reliquit Imperium. & fuit factus Epiſcopus in Salona Dalmatiæ, ita ibi. vnde apparet Glycerius non vi, ſed ſponte, abiecto Imperio, Dei ſe deuouiſſe miniſterio. Duobus tandē principibus Marciano, & Glycerio, Tiberium addamus ijſdem planè verbis, quibus Illuſtriſſimus vir Cardinalis Bellarminus illius vitam libro tertio de officio Principis Chriſtiani, inter vitas ſanctorum Principū Teſtamenti Noui propoſuit. vt Regię ſanctitatis Illyricanę fæcunditas hoc quaſi triplici virtutum funiculo appenſa, in ſui admirationem & imitationem Regum animos rapiat auguſtior. cuius Principis natale ſolum licet ille non exprimat, cū tamen, eorum teſtimonio, ex quibus Bellarminus vitā eius collegit, conſtet Illyricum genere Thracē, & Conſtantini cognomine appellatum, nos nil de noſtro addendo ipſa eius verba referemus.

VITA

[illegible]

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES TIBERII IMPERATORIS OPTIMI, ET RELIGIOSISSIMI.

TIBERIVS Imperator cum Iuſtino regnauit, vt Cæſar, annis tribus; ſolus autem, vt Auguſtus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, ſed potiſſimùm quatuor. Primùm enim populos ſibi ſubiectos gubernauit, vt pater, non vt dominus; ex quo factum eſt, vt ab omnibus ſubditis mirificè diligeretur. Deinde in bello, quod geſſit cum Perſis, exercitum tam copioſum collegit, & virorum fortiſſimorum plenum, vt nullus vnquam Imperator eiuſmodi caſtra habuiſſe legatur; proinde mirum non fuit, ſi Perſas omnino domuerit. Ad hæc, ergâ pauperes Chriſti, ob eiuſdem Chriſti amorem vſque adeò liberalis, & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis exceſſiſſe videatur; cùm eius prædeceſſor Iuſtinus, & eius ſucceſſor Mauritius auariſſimi fuiſſe legantur. Ex quo factum eſt, vt Iuſtinus in pœnam peccati, in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio, opus habuerit; & Mauritius exoſus Militibus factus, cum vxore & liberis occiſus ſit. Denique in fide catholica aſſerenda, & defendenda ardentiſſimus fuit, ſic, vt amiciſſimo antiſtiti, & de ſe optimè merito, Eutychio Epiſcopo Conſtantinopolitano non pepercerit, cùm eum à ſancto Gregorio Romano, tunc Diacono, poſt Pontifice, de hæreſi conuictum fuiſſe animaduertiſſet. Hæc, & alia eiuſdem generis, ex quatuor ſcriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turo-

Turonico, & Gregorio Romano cognoſci poſſunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipſius Tiberij Auguſti tempore floruerunt Sed iam Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientē.

Interea temporis Iuſtinus de conſilio Sophiæ, Tiberium Cæſarèm declarat: taliaq; verba in eo declarando locutus eſt, qualia à nulla hiſtoria vel vetere, vel recentiore, ſunt omninò commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad ſua ipſius peccata confitenda, tū ad explicanda ea, quæ ex vſu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Epiſcopus vnà cum ſuis, cùmque Principes, ac Magiſtratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio ſub dio, vbi eiuſmodi negocia de more inueterato agi ſolebant, in vnum cogerentur; Iuſtinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumueſtiens, ſic clara voce locutus eſt, Ne te in errorem inducat veſtis ſplendor, neque illuſtris ornatus iſtarum rerum, quæ ſub aſpectum cadunt, decipiat: quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum grauiſſimis ſupplicijs obnoxium reddidi. Itaq; tu in Reip. ſumma cum manſuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito magiſtratus demonſtrans, Non oportet, inquit, horum conſilijs morem gerere: nam hi me in iſtas, quas cernis miſerias, deduxerunt. Aliaq; eius generis protulit verba, quæ omnes cum in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolum, & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primum, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolum ad neceſſitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modo conſiderabat, quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda ſint, ſed quod Imperatorem Romanum deceat liberaliter

dare.

dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, quaſi in libertatem vindicauit; & non modo damnum, pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores ſuos ſubiectos magiſtratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodo diuendere conſueuerant, remiſit, cauitq; per leges ne quid eiuſmodi in poſterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniam malam, & iniquè partam ita collocaſſet, ſicut ratio & æquitas poſtulabat, res ad bellum faciendum neceſſarias parare, ingentem cogere exercitum virorũ facile præſtantiſſimorum tam ex gentibus tranſalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex ciſalpinis, quin etiam ex Maſſagetis, alijsq; ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Myſſia, Illyria, & Iſauria collectorum, adeò vt prope centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorũ inſtructas haberet: quorum ſubſidio Choſroem, qui ſtatim poſt Daras expugnatas, tempore æſtiuo in Armeniam inuaſerat, indeq; iter verſus Cæſaream vrbem Cappadociæ primariam ſuſceperat, penitus profligauit. Iſte Choſroes tam inſolenter ſe geſſit aduerſus Imperium Romanorum, vti cum Imperator legatos ad eum miſiſſet, illis ne ſe quidem adeundi poteſtatem facere dignaretur; ſed iuberet eos Cæſaream vſque ſequi. Ibi namq; ſe conſilium de eorum legatione initurum dixit. Poſtquam verò exercitum Romanum ex aduerſo ſibi occurrentem, & à Iuſtiniano fratre Iuſtini, qui tam miſerabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas claſſicum canentes; & ſigna ad pugnam ſublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram, & furorem anhelantes, & tantum, ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero, vel ipſa cogitatione conceperit, animaduertit, vehementer obſtupefactus; præ re tam inſperata, inexpectataq; ex intimo pectore

ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callide ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus eſt: & cùm Perſæ impetum eius ferre non poſſent, ſed aciem penitus deſererent; Curs magnam cædem hoſtium fecit. Poſtremum agmen à tergo inuadit: vbi apparatus tũ Choſrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit theſaurum Regis vniuerſum, & omnem præterea apparatum bellicum, idq; Choſroe inſpectante, toleranteque, atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipſum irrueret. Curs igitur cum ſuis magna pecuniæ vi, & multis ſpolijs potitus eſt: iumenta cum ſarcinis,inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Choſroes, abducit: atque Perſarum exercitu repulſo, lætum pæana canentes, ſub crepuſculum redit ad ſuos, qui iam ſtationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Choſroes, neque illi præliari cæperant; ſed quædam dumtaxat velitares pugnæ factæ ſunt; ſicubi ſinguli ex vtroque exercitu, vti fieri ſolent, cum ſingulis congrederentur. Choſroes autem ingenti rogo noctu accenſo, prælium nocturnum inſtituit. At cùm Romani duos haberent exercitus, illum, qui verſus Septentrionem erat, intempeſta nocte adoritur. Quo repente, & de improuiſo pedem referente, Melitinam vrbem ſitam in proximo, præſidijs nudatam, atque prorſus deſertam à ciuibus, inuadit; qua igne abſumpta, parat ſe ad fluuium Euphratem traijciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ, eum ſequi cæperunt; ipſe metuens de ſalute ſua, conſcenſo Elephante, fluuium tranſmittit: magna autem pars exercitus ſui tranando flumine, vndis obruta eſt. Quam ſubmerſam cùm accepiſſet, maturè deceſſit. Itaq; Choſroes hoc poſtremum ſupplicium, pro inſana temeritate contra Romanos admiſſa luens, vna cũ ſuis, qui ſupererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iuſtinianus verò incurſione cum toto exercitu in fines ditionis Perſarum facta, tota hyeme ibi commoratus eſt; nemine quicquam omnino ei exhibente moleſtiam. Circiter ve-
rò

rò Solſtitium æſtiuum redit, nulla parte exercitus amiſſa: atque in finibus, quibus Romanorum, & Perſarum Imperium terminatur; cum magna vitæ proſperitate, & rerum geſtarum gloria, totum æſtatis tempus contriuit. Choſroes autem ingenti doloris cumulo oppreſſus, animo fracto, & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægritudinis fluctibus demerſus, miſerandum in modum interijt: ac legem, quam ſcripſit, ne Rex Perſarum in poſterum contra Romanos arma ferret, velut ſempiternum ſuæ fugæ monimentnm poſt ſe reliquit. Quo extincto, Ormiſdes eius filius regnum capeſcit: de quo in præſentia ommitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ, me ad ſe vocant, & ſermonis noſtri curſum eò transferri expectant.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gregorium Turonicum lib. 5. cap. 19. Cùm autem Iuſtinus Imperator amiſſo ſenſu, amens effectus eſſet, & per ſolam Sophiam Auguſtam eius Imperium regeretur, populi, vt in ſuperiore iam libro diximus, Tiberium Cæſarem elegerunt, vtilem, ſtrenuum, atque ſapientem, eleemoſynarium, inopumq; omnium defenſorem. Qui cùm multa de theſauris, quos Iuſtinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Auguſta illa eum frequētius increparet, quòd Rempublicam redegiſſet in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè diſpergis; aiebat ille, Non deerit fiſco noſtro: tantum pauperes eleemoſynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic eſt enim magnus theſaurus, dicente Domino, Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in ſæculo. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Chriſtianus erat, dum hilari diſtributione pauperibus opem præſtat, magis, ac magis ei Dominus ſubminiſtrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat ſculpta, & ait, Cruce tua Domine

frontem munimus, & pectora; & ecce crucem ſub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iuſſit eam auferri, defoſſaq; tabula, atque erecta, inueniunt ſubter & aliam hoc ſignum habentem. Nunciantesq; iuſſit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: & iuſſuq; eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum theſaurum, habentem ſupra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt conſueuerat, ſubminiſtrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate ſua.

Quid ei in poſterum Dominus tranſmiſerit, non omittam. Narſes ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis theſauris egreſſus, ad ſupra memoratam vrbem aduenit: ibiq; in domo ſua occultè ciſternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri, argentiq; repoſuit: ibiq; interfectis conſcijs, vni tantummodo ſeni, per iuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narſete, hæc ſub terra latebant. Cùmq; ſupradictus ſenex, huius eleemoſynas aſſiduè cerneret, pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, maximam rem tibi Cęſar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, ſiquiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis reconditum habeo; quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tiberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur adtoniti. Peruenientesq; ad ciſternam, deopertamq; ingrediuntur; in qua tantum aurum, argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur a deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iuſtinus ait, lib. 5. c. 30. impleto Imperij octauo decimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo ſepulto Tiberius Cæſar arripuit iam olim adgreſſum Imperium. Sed cùm eum ſecundum conſuetudinem loci ad ſpectaculum circi præſtolaretur populus proceſſurum, parare ei cogitans pro parte Iuſtiniani inſidias, qui tunc nepos Iuſtini habebatur; ille per loca ſancta proceſſit. Completaq; oratione, vo-

cato ad ſe vrbis Papa cum conſulibus, atque præfectis, palatium eſt ingreſſus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impoſitus, cum immenſis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cùm cognouiſſent quæ acta fuerant, pudore confuſi, ſine effectu regreſſi ſunt, nihil homini, qui in Deo ſpem poſuerat, aduerſari valentes. Tranſactis igitur paucis diebus adueniens Iuſtinianus, pedibus ſe proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille ſecundum patientiæ ſuæ ritum colligens, in palatium iuſſit adſiſtere. Sophia verò Auguſta, immemor promiſſionis, quam quondam in Tiberium habuerat, inſidias ei tentauit intendere. Procedentem autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iuſtiniano Sophia, voluit eum erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius curſu veloci ad Conſtantinopolitanam ciuitatem regreditur. Apprehenſamq; Auguſtã, ab omnibus theſauris ſpoliauit, ſolum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea, alios poſuit de fidelibus ſuis, mandans prorſus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet acceſſum. Iuſtinianum verò obiurgatum tanto in poſterum amore dilexit, vt filio eius filiam ſuã promitteret: rurſumq; filio ſuo filiam eius expeteret: ſed non eſt res ſortita effectum. Exercitus eius Perſas debellauit, victorq; regreſſus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ poſſe ſufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti ſunt.

Audiamus nunc Sanctum Gregorium lib. 14. Moral. cap. 29. diſputantem cum Eutychio Patriarcha de reſurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem nõ pepercisse Eutychio erranti; quãuis ipſum Eutychium maximi faceret, eo potiſſimũ nomine, quòd ſibi imperium prædixiſſet, vt Euſtathius in eius vita teſtatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo. Et rurſus circundabor pelle mea. Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ reſurrectionis auferitur: neque, ſicut Eutychius Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſco-

pus ſcripſit, corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereq; ſubtilius. In illa enim reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noſter dubitantibus de ſua reſurrectione diſcipulis, oſtendit manus, & latus, palpanda oſſa, carnemq; præbuit dicens, Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Qui cùm eodem Eutychio in Conſtantinopolitana Vrbe poſitus, hoc euangelicæ veritatis teſtimonium protuliſſem, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem reſurrectionis ſuæ de diſcipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, eſt res valdè quam aſtruis, vt inde nobis dubietas ſurgat, vnde diſcipulorum corda à dubietate ſanata ſunt. Quid enim deterius dici poteſt, quàm vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod diſcipuli eius ad fidem ab omni ſunt dubietate ſeparati. Si enim non hoc habuiſſe aſtruitur, quod oſtendit: vnde fides diſcipulis eius confirmata eſt, inde noſtra deſtruitur. & paulò infrà. Cùm piæ memoriæ Tiberius Imperator ſecretò me, & Eutychium ſuſcipiens, quid inter nos diſcordiæ verſaretur agnouit, & vtriuſque partis allegationes penſans, eundem librum, quem de reſurrectione ſcripſerat, ſuis quoque allegationibus deſtruens deliberauit, vt flammis cremari debuiſſet. Hæc S. Gregorius. Ex qua hiſtoria perſpicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe catholicæ fidei zelus. Erat enim Eutychius nō ſolùm Imperatori gratiſſimus, & amiciſſimus; ſed etiam Epiſcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam ſcripſerat, &, quod maius eſt, opinione ſanctitatis, & ſignis, atque miraculis editis clariſſimus. Contra, Gregorius homo externus, ordine Diaconus, ætate iunior, nulla ſcriptione celebris, nullo miraculo edito illuſtris, nullo beneficio Imperatori adſtrictus: & tamen vbi cognouit Imperator, opinionem Eutychij hæreſeos labe eſſe ſuſpectam; non ſolum eam reijciendam cenſuit, ſed etiam librū ipſum continuò flammis voracibus cremandū exiſtimauit. Itaq; pius Imperator, vbi periculum fidei catholicæ vidit, oblitus eſt

amici-

amicitiæ, & beneficiorum Eutychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis ſenilis, opinionis doctrinæ, vitæ ſanctitatis, & famæ cæleſtium miraculorum: & cum Apoſtolo clamandum cenſuit, Etiam ſi Angelus de cælo euangelizet, præter id, quod hactenus euangelizatum eſt nobis, anathema ſit.

Audiamus rurſus Gregorium Turronicum lib. 6. cap. 30. de felici exitu, ex præſenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à ſæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu ſuo. Erat enim ſummæ bonitatis, in eleemoſynis promptus, in iudicijs iuſtus, in iudicando cautiſſimus, nullum deſpiciens, ſed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens; ipſe quoque diligebatur ab omnibus. Hic cum ægrotare cæpiſſet, & ſe iam viuere deſperaret, vocauit Sophiam Auguſtam, dicens, Ecce iam impletum ſentio tempus vitæ meæ; nunc cum conſilio tuo eligam, qui Reip. præeſſe debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens, Valde ſtrenuus, & ſagax eſt vir iſte: nam & ſæpius contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt iſto tranſeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius poſtquam conſenſum cognouit Auguſtæ de huius electione, iuſſit exornari filiam ſuam ornamentis Imperialibus; & vocato Mauritio ait; Ecce cum cõſenſu Sophiæ Auguſtæ ad Imperium eligeris: in quo vt firmior ſis, filiam meã tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauritio, dicens, Sit tibi Imperium meum cum hac puella conceſſum: Vtere ea felix, memor ſemper, vt æquitate, & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum ſuam; & tranſacta ſolemnitate nuptiarum, Tiberius obijt. Igitur celebrato iuſtitio, Mauritius indutus diademate, & purpura, ad circum proceſſit: acclamatiſq; ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio confirmatur.

Audiamus denique Nicephorum lib. 18. cap. 16. de morte Tiberij hæc narrantem. Imperator in lecto ſuo repoſitus, inſomnis viri ſpeciem ex forma, quæ neque verbo, neque ſcripto exprimi queat, & veſte tam candida, vt cubiculum eius illuſtraret,

ret, vidit. Vir is manu protenſa talia verba ad eum præfatus. Hæc tibi, Tiberi, ter ſanctum numen renunciat, Tiranni impij Imperij tui temporibus non exſtabunt. Poſtquam autem euigilauit, ſomnium illud amicis expoſuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator eſſet, obſecutus, terrenam tunicam depoſuit, anima autem veluti vmbraculum quoddam, ad ſedes ſuperas euolante. Imperio Tiberius cum Iuſtino tribus annis, ſolus autem quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porrò viſio illa mirabilis ad Imperiũ temporale Tiberij referri non potuit; cùm iam completum eſſet: neque ad Imperium ſucceſſoris, cùm conſtet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectum fuiſſe. Proinde neceſſe eſt, promiſſionem illam ad cæleſtis imperij ſecuritatem eſſe referendam, ad cuius conſortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare &c. Obijt Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperaſſet annos ſeptem, tribus cum Iuſtino, quatuor ſolus.

Hæc de Tiberio religioſiſſimo Principe, pietate, atque eruditione, Magnus Bellarminus, qui Princeps ſicuti ob morum præſtantiam Conſtantinus eſt cognominatus, ita inter alios titulos, prædeceſſoribus quoque vſitatos, Anicius eſt dictus. fortè quia per ea tẽpora nobilitas Anicia inprimis haberetur illuſtris. hinc D. Hieronymus ſcribens ad Demetriadem, ita Anicij generis nobilitatem extollit, vt nullum, aut rarum in illo fuiſſe dicat, qui non meruerit Conſulatum. immortale tamen huiuſce familiæ eo æuo decus effulſit, poſt cateruas ſanctorum vtriuſque ſexus huius generis, cælo illatas, Tiberij amiciſſimus, Magnus Gregorius. cuius præſtantiſſimæ gentis ſplendorem, mira Dei prouidentia, ad hanc vſque diem, non minus in Vrbe Roma, quàm in Illyrico, digna talibus Atauis Poſteritas, Frangipanorum Procerum virtus, ſemper eundem exhibet.

VITA

VITA
B. IVANIS PRIMI
IN BOHEMIA EREMICOLÆ
FILII GOSTVMILI
REGIS DALMATIAE.

ILLYRICANA Regia ſanctitas videri potuiſſet alicui fortaſsè inſolita fæcũditate fuiſſe beata, inde præcipuè, quòd ſub vmbra manſuetudinis Imperij Romani, omnium bonarum artium, & diſciplinarum fontis inexhauſti, incrementa pietatis hauſerit, potius quàm ab ea naturæ ingenijq; Illyrici ergà res diuinas propenſione, qua veteres, Strabo præſertim, gentem noſtram Thracum nomine, primam omnium aliarum immortalitatem animorum agnouiſſe, diuinitatisq; maieſtatem, longè ante Græcam philoſophiam fuiſſe profeſſam, teſtati ſunt. verumenimuerò ne quemquam talis mordeat ſuſpicio, Regia progenies poſthac explicanda, omnem ſuſpicionis vmbram adimet: quippe quæ nullo Romani imperij commercio, ſed geniali ſolo ſolioq; edita, & aucta, ſolùm Deum ſuæ pietatis authorem agnoſcit. cuius primum fructum, habita temporum ratione, vt hactenùs eſt obſeruatum, oſtendet Iuan ſuis, Ioannes latinis appellatus, Dalmaticæ Regiæ nobiliſſima progenies. Dalmatarum autem Regum nomen, & authoritas ab eo tempore enituit, quo inclinatõ Romano Imperio, & eius reliquijs in Oriente vix retentis, vaſtato Illyrico, eiusq; præcipua portione Dalmatia, deletis Romanis præſidijs ſub Heraclio Phocæ ſucceſſore, per Auares, qui

Simicata eorum temporum ſcriptore, Conſtantinoq; Porphirogenito, teſtibus, cum Gothis, Slaui ſunt habiti; Croatæ Latinis ſcriptoribus Curetæ dicti, antiquiſſimi Dalmatiæ incolæ, Lucani Poetæ carminibus celebrati, Heraclij hortatu, in ſuos deſolatores armis inſurgentes, patrio ſolo recuperato, Regem ſibi ex ſuis, authoritate, legibuſq; ab Apoſtolica Romana ſede acceptis, hoſtiumq; reliquijs per ſacerdotes ab Apoſtolico throno ſubmiſſos, ad veram pietatem adductis, & ſibi admixtis, Reges Croatarum, Dalmatarumq; titulis decorarunt. quibus continuata ſerie ſuccedētibus, nono Chriſtiano ſæculo, regnum ad Goſtumilum Branimiri filium, deuenit. huius Branimiri tanta pietas in Deum, & obſeruantia erga Petri Cathedram extitit, vt quod aliquot antecesſorum incuria, fuerat varijs caſibus omiſſum, publica legatione ſe ſancti Petri ſubditum ſit profeſſus. extant hinc Apoſtolicæ litteræ ad eundem, à Ioanne octauo Pontifice tranſmiſſæ. quibus exaggerata ſingulari eius pietate, benedictionem Apoſtolicam expetitam, Regi Regnoq; il Romanus Pontifex impartitur. hæc peculiari opuſculo de rebus Dalmaticis digeſta, breuiter hic innuere tantum volui. Goſtumil igitur, qui Latinis, hoſpitum amans, filius Branimiri, qui defenſor pacis interpretatur, ex Elizabetha Regina, filium Iuanem ſuſcepit. hic vix infantilibus egreſſus, magni præcurſoris, cuius nomen gerebat, æmulando virtutes, ſalutatis parentibus, vt habent Bohemorum annales, per Nicolaum Salium editi, in eremum ſe Deo credens profugit. & formidoloſis ſyluarum flexibus duce Angelo pererratis, in Bohemiam adhuc idolis deuotam, Neclane rerum ſummam in ea adminiſtrante, deuenit, circa annum Domini 857. cumq; in ſpecu quadam tribus circiter milliaribus, à Praga diſſita, moleſtiſſimis dæmonum incurſibus biennio quaterетur, feſſus tanta inſectatione eorum, locum mutans abibat. & ſic eunti B. Ioannes Baptiſta obuiam factus, percunctari ex eo cæpit: quonam ſeſe, & cuius rei gratia aliorſum ferret? ille quod res erat fateri, dæmonum immoderatis ſe, & continuis vexationibus adeo conturbari, vt nec conſiſtere, nec moram ferre queat. hic Baptiſta

ſanctus

ſanctus rudem, teneramq; tyronis Chriſti militiam miſeratus, præſidio Crucis donatæ eum firmat; qua ille fretus, intrepidè ad deſerta caſtra redire, & contra ouantes hoſtes, clamoribus eum inceſſantes; quod ibi ſe balneum habere dicerent, infeſto ſigno procedere: cuius virtutem illi non ferentes, quaquà verſum dilabuntur. ille victoriam proſequitur, & vlteriùs ad eos penetrare; vnus ibi teterrimus appreſſo petræ corpore, proteruius hærebat dæmon, duriſſimis vocibus, & immanioris rictus, deuoraturus ſimilis frendens, in cuius ille putentem hiatum Crucem conijciens, adeò illum hoc iactu perculit, vt perfoſſa grandi petra, foras erumpere coactus fuerit. cernitur nunc quoque id altè ductum foramen, & profugi hoſtis pudendos conatus teſtatur. ſic coercitis dæmonum efferatis auſibus, pacatiùs deinde quadraginta & duobus annorum curriculis Eremitam egit Iuan. nulli mortalium quatuordecim annis viſus: lacte interim Ceruæ diuina cura ei tempeſtiuè fæcunda vbera exhibere iuſſæ, paſtus; quo tempore Boriuoius Dux feras perſequens, Ceruam hanc nutricem Iuanis, & ſagittis traiecit, & veſtigijs eius hærens, ad antrum viri Dei, ignarus decurrit. miratus Ceruam iacentem tam copioſo lacte exuberare. Cum vir procero corpore, veſte promiſſa, impexo & intonſo crine, ſupercilijs oculos tegentibus, ſpecu progreſſus, ſæueriùs cum principe expoſtulare cæpit, quod animal ſuum telis appetierit. conſternatus Princeps non expectata talis viri facie, prodigioſamq; belluam exiſtimans, vnà cum comitum manu, pedem retrò tulit. deinde animoſior factus, imperat ei per Chriſtum (quem primus Bohemorum principum fide agnouerat) edicere, quid hominis ſit. ille adiuratus, nomen, patriam, genus, euentusq; ſuos palàm docet. quin & in petræam aulam, qua exierat, flagitantem hoc, principem inducit, & Dei circà ſe adminiſtrationem euulgat. rogatusq; enixius, vt Equo ſe in vrbem Tetinam deferri pateretur, ibi quippè Boriuoius vitam priuatæ ſimilem, cum Ludmilla coniuge ſanctiſſima tenebat, recuſauit, & quod equitandi omninò ignarus eſſet, & quod commodiùs conſequenti tempore, id ſe obſequij principi exhibere

 poſſe,

poſſe, opinaretur. monuit interim vt Ceruam quam Venator confecerat, egenis diſpertiretur. verùm Ludmilla videndi tanti viri auida, Boriuoium perurſit, vt Myſta ſuo cum ſex famulis & aſino emiſſis, eum ad ſe deportarent. cui aduentanti, & illa & ille, honoris ergo longè progreſſi, Aue detulerunt. & ſuſceptum intrà limina, dignis eorum nomine epulis honorarunt. ſed ille perpetua ieiunij lege appetitum, guſtumq; ſuum definiens, nihil ex eis libare, nedùm comedere elegit. ſed ad ſuam ſpecum anhelans, finito cum ijs de rebus diuinis colloquio, quamprimùm reuerti contendit. reuerſuſq; eſt ſacerdote Paulo, & ſex comitibus ſtipatus. omnibus Regijs oculis, excſi ſui antri præferens horrorem. ad eum triduo poſt Paulus Myſta profectus, lapſibus vitæ veteris auditis, eum & expiauit, & re diuina ad aſpectum eius facta, ſacro Chriſti corpore refecit. quo ille ſumma animi & corporis demiſſione ſumpto, traditaq; Presbytero Cruce, quam D. Ioannis Baptiſtæ gratia, ad retundendos dæmonum impetus acceperat, tertia die poſt Synaxim, ex ſpelunca tenebroſa, cæli Regiam adijt. corpore tantùm ibi (nam ita fieri depopoſcerat) depoſito. quo in loco Boriuoius monaſterium ſub nomine Diui Ioannis Baptiſtæ à ſe ædificatum, amplis prouentibus dotauit. duobuſq; ſacerdotibus eius curam pro tempore tradidit. eo poſtea viri ad normam D. Benedicti viuentes traducti ſunt. hactenùs Annales apud Surium. Progreſſu temporis, cõtinuatis miraculis, Deo ſerui ſui ſanctitatem approbante, Carolus quartus Imperator, ac Rex Bohemiæ Monachorum Collegio, ex ijs qui inter Dalmatas vernacula lingua, ſacra peragerent euocato, monaſterium ampliſſima bibliotheca Illyricæ linguæ conſtructum, aſſignauit. donec per impios hæreticos ſub Caroli ſucceſſoribus, oppreſſa Catholica pietate in illo nobiliſſimo Regno, Monachi quoque ſolum vertere ſunt coacti.

VITA

VITA S. STEPHANI PATRIARCHÆ CONSTANTINOP. FILII BASILII MAGNI IMP.

NE minus obſequioſa Illyrica tellus ergà nouam Romam, in ſuo proprio ſinu, ab ipſa ſua ſobole conditam, & ad orbis terrarum Imperium excultam, vllo vnquàm tempore reprehendi poſſet, quàm fuerit ergà veterem gentium Dominam, eandemq; futurorum ſæculorum illuſtriori ſemper moderamine fruituram, quatuor eximiæ ſanctitatis Paſtoribus huic exhibitis, Pio nempe Aquileienſe, Caio Salonitano, Ioanne Iadrenſe, Conone Thrace, ſuæ verò nouæ Romanæ maieſtatis aris, tribus tantùmodò, Domitio, Probo, Metrophane Sirmienſibus, natiuite, Dalmatis origine, vt ſe vtriq; ęquam redderet, eo planè tempore, quo filia ab vberibus optimæ parentis, Græcanici monſtri Photij ſacrilego auſu abſtrahi conquerebatur, nobiliſſimæ Auguſtalis gentis, poſt Flauiam maieſtatem, Baſilianam ſobolem, Stephanum Angelicæ puritatis Præſulem, ad meliora, vino veræ matris, vbera anhelantem, magno Chriſtiani orbis bono, inſigniq; Regiæ ſanctitatis Illyricæ incremento, edit & prodit. Patrem hic habuit Baſilium Hadrianopolitanum Thracem, ex eo Macedonem appellatũ, quod ex communione nationis & eiuſdem linguæ, vetus Vſcudama, & Eumolpia, Hadrianopolis inquam vrbs, per ea tempora inter Macedonicas vrbes recenſebatur. cuius principis originé, quàm ineptè græcanica adulatio ad Arſacidas Parthos, apud Cedrenum referat, peritos antiquitatis appello iudices, vtpotè minimè igna-

ros, ſexcentis fermè annis ante Baſilij ortum, Parthorum Regnum, cum Regibus Arſacidis à Perſis deletum, nunquàm amplius repullulare potuiſſe. Baſilium inſignem religione & iuſtitia, dum breuibus more ſuo Turſelinus prædicat, Is, inquit, magiſtratus integerrimis mandabat viris, maximèq; ab ambitione alienis, & ipſe quoties vacaret, iudicijs aderat, præconibus per vrbem circummiſſis qui denuntiarent, adeſſe Auguſtum, eius ope aut opera vti volentibus. in ſumma caritate annonæ, apertis publicis horreis, cum maximo fiſci detrimento, populi inopiā leuauit, nec facilè alius plura templa vel inſtaurauit, vel condidit; Iudæorum complures, etiam pecunia, ad Chriſti ſacra pellexit; barbarorum quoque ingentem vim, in ijs Ruſſos ad veram traduxit religionem, miſſo ad eos egregiæ ſanctitatis Epiſcopo; igitur propitio Deo bella contra Saracenos feliciter per Duces geſſit; Ameras Rex cum exercitu cæſus, Cretenſium Saracenorum claſſis oppreſſa, Tarentum de ijſdem receptum. hæc Turſellinus. nos plura vbi inter Cæſares Illyricanos eius vitam deſcripſimus. at inter eximias eius virtutes, præclariſſimum eius pietatis & obſeruantiæ ergà Catholicam religionem enitet argumentum; quod octauæ Synodi cogendæ promotor, Schiſma inſanum Photij, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ incubatoris, caput ex orco attollens, oppreſſit, Romani Pontificis in toto terrarum orbe Primatu, egregiè defenſo & aſſerto. prædicatur inſuper mira ergà ſubditos populos charitas, nunquàm enim ſibi perſuaderi paſſus eſt, vt vectigalibus, prædeceſſorum incuria, maximo ærarij publici detrimento, deperditis, exigendis, nedum augendis, aſſiduorum bellorum onere grauatus licet, aures adhiberet, cum populos leuare, non premere boni principis eſſe dictitaret, vt patris. Tali parente Stephanus, Romani Pontificis repromiſſione & benedictione, progenitus eſt. Hadrianus enim eiuſcemodi nominis ſecundus, vbi pietate Baſilij, impio Photio Conſtantinopolitani throni prædone deiecto, Ignatium ſuæ ſedi reſtitutum, Legatosq; ſuos ſumma reuerentia ab Imperatore exceptos accepit, ad eundem ſcribens, ita loquitur: Quoniam tranquilliſſime Imperator

perator

perator audiſti vocem Dei, per Apoſtolicę ſedis officium tibi delatum, & honoraſti eximios eius Apoſtolos, & reſtituiſti Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ throno proprium paſtorem, repellens adulterum; benedictus ſis ab omnipotenti Deo, & videas ſubiectionem inimicorum, & temporum longitudinem, ac in ſolio de lumbis tuis hæredem; atque in futuro, vitam perpetuam. ita ille vt Chriſti Vicarius, ipſius Chriſti verbis, potiùs quàm humanis alloquijs. etenim & plurima de ſæuiſſimis hoſtibus retulit trophæa, & Imperium ad viceſimum annum feliciſſime produxit, & ex lumbis ſuis, Conſtantinum, Leonem, & Alexandrum filios vidit imperitantes, & ipſum filium quartum Stephanum diuino cultui, ab ipſa infantia ſacratum, quatuor præterea filias Chriſto immortali Regi, deſponſatas. denique quod nulli Romanorum principum ad ea tempora contigerat, eius poſteritas ad ſextam vſque progeniem, ipſis fæminis poſt mares ſuccedentibus, vt in noſtris Illyricis Cæſaribus oſtendimus, Romani fræna tenuit imperij. Stephanus itaq; Apoſtolicę benedictionis fructus eximius, Imperatore Baſilio, ſed ante imperiũ natus, circa 60. annum noni Chriſtiani ſæculi, adſcitis à Baſilio, Conſtantino, Leone, Alexandroq; filijs, in partem curarum Regni, ipſe planè infans, eodem pio patre authore, Deo dicatur, diuiniſq; mancipatur officijs. Anaſtaſio, & Curopalata teſtibus, eum à faſcijs ſanctum fuiſſe, teſtatus eſt Nicephorus Philoſophus, in oratione funebri, quã habuit in funere Antonij eiuſdem Stephani, in ſacra ſede ſucceſſoris. vt mirum non ſit iuuenem adhuc, conſilio fratris eius Leonis imperátis poſt Baſilium, & ob optimarũ diſciplinarum peritiam, Sapientis cognomine omni æuo præclariſſimi, aptum exiſtimatum, qui vulnera immania Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, ab infami Photio inflicta, curanda ſuſciperet. eius ad Patriarchalem dignitatem ſublimationem, Cardinalis Baronius ex vetuſto codice græco, hiſce verbis exponit: Leo, eiecto tyranno, & inuaſore Photio, fratrem ſuum germanum introduxit, aduocato etiam Stephano Neocæſareæ metropolita, cognomento Mapa, & alijs eius in perſecutione commilitonibus Epiſcopis, Præpoſitis,

Presbyteris, Diaconis, & alijs eius pietatis ſectatoribus, ait illis: Noſtrum ex Deo imperium, perpenſa veritate, iniquum illum hominem Photium, à ſede Patriarchali eiecit, & veſtram perſecutionem ſedauit, nec vllo pacto cogat quemquam veſtrum, vt inuiti cum illo communicetis; quin potiùs oro pietatem veſtram, vt communicetis cum fratre meo, & fiat vnum ouile; ſin autem inconſultis Romanis, qui Photium damnauerunt, nolueritis fratri meo conuenire, quoniam videlicet à Photio Diaconus fuit ordinatus, venite ſcribamus & mittamus vnà Romam ad Pontificẽ, vt diſpenſet abſolutionem anathematis ijs, qui à Photio fuerunt ordinati. hactenùs Imperator verè & ſanè de authoritate Romanæ ſedis, & ſacrorum eius canonum ſapiens. ſcripſit igitur propterea Leo ad Pontificem, ſimiliter etiam metropolita Cæſareæ, & eiuſdem ſocij, quorum epiſtolam Baronius ſtatim ſubijcit. Stephano itaq; ſecundo eius nominis Romano Pontifice, orientalium Catholicorum, Leoniſq; Imperatoris annuente ſupplicationibus, Stephanus ætate iuuenis, moribus ſenex, fit Patriarcha. eius in Pontificatu geſta, magno piæ poſteritatis præiudicio, vel à nullo accuratiùs memoriæ cõmendata, vel hactenùs vulgata dolemus: tribus annis eũ Conſtantinopolitanæ præfuiſſe Eccleſiæ, & ex Curopolate, & ex ſerie græca Patriarcharum eiuſdem ſedis, liquido conſtat. ita vt qui Chriſti anno octogenteſimo octuageſimo ſexto, patriarchale thronum conſcendit, ſub finem octogenteſimi octuageſimi octaui anni, ex hac vita migraſſe noſcatur. anniuerſaria eius ſacra memoria decimaſeptima Maij celebris, habetur in Græcorum Menologio eiuſcemodi elogio.

Sancti Stephani Patriarchę Conſtantinopolitani, Baſilij Imperatoris filij. hic propter ſimplices mores, atque prudentiam, & quietem, virtutis ſublimitatem, adhuc iuuenis, Imperatoris & ſacræ ſynodi, Cleriq; totius, ac populi ſuffragio, Dei beneplacito ac iudicio, Cõſtantinopoleos Patriarcha fuit electus. in magno autem & ſacro throno collocatus, & magnum habens creditũ gregem, totius illius Eccleſiæ curam gerens, vigil cuſtos, & verus paſtor, ad orthodoxæ fidei paſcua, proprias agens pecudes, mẽdicos miſe-

miſerans, viduas & orphanos protegens, iniuriamq; patientes ab iniquorum eruens manibus, Deumq; colens in omnibus; ſic itaq; faciens, & carnem continentia conſumens, in ipſo ætatis flore migrauit ad Chriſtum. hæc ibi. vndè ſatis ſuperq; Paſtores Eccleſiarum diſcere valent, nec ætatis impetum, nec Regias obſtare delicias, quominùs perfecti Præſulis munus exactè is qui in ſortem domini vocatus eſt, valeat præſtare. nam & ætas feruidior intra fines moderationis Chriſtianæ contenta, validior, & Regalis educatio, Regis Regũ gloriæ intenta, in domo Dei curanda ſplendeſcit illuſtrior. extant complures Leonis Imperatoris nouellæ conſtitutiones diuerſorum argumentorum, ad ſtatum tamen Eccleſiaſticum pertinentes, ad eundem Stephanum Patriarchã datæ. vndè conſtat Imperia eo tempore in primis floreſcere, cum ſæculi principes in eo ſunt toti, vt diuini cultus incrementum, & Pontificum ſacram authoritatẽ promoueant, magisq; pijs, quàm politicis curis, animum admotum habeant. Moyſe quippe ſacerdotum auxilio, manus ad Deum eleuante, felicitèr hoſtes exſcinduntur: quod planè Leoni ſapientiſſimo Principi contigiſſe nullum eſt dubium; eo nempè vulneribus Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, cum ſacro fratre ſanandis conſpirante, hoſtes quilibet in eius imperium inſano furore debacchantes, inſanabili vulnere feliciſſimarum victoriarum, funduntur & exſcinduntur. notatu quoque digna, minimè ſilentiò prætereunda videtur diuinæ beneficentiæ ergà Baſilij Magni pietatem munificentia, quæ pro quinque ex octo liberis Cæſareis, diuino cultui dicatis, duplici fænore adeò pium factum voluit in terris repenſum. decem diadematibus Cæſareis Baſiliana gente, fæminis etiam ipſis imperantibus exornata, per ducentos fermè integros perpetua & tranquilliſſima ſucceſſione, inter aſſiduas perfidiæ grecanicæ inſidias, annos. & qua deficiente in orientali Imperio, ſanæ quoque Catholicæ pietatis obſeruantia in eodem orbe defecit.

Digitized by Google

VITA
S. STEPHANI APOST. ET PRIMI REGIS VNGARORVM.

ILLYRICAM pietatem in Bohemiæ partibus illuſtrem, Iuani virtutibus oſtẽdimus. iam Bohemicæ gentis opera, Vngaricæ ſanctitatis radios in Illyrico fulgentes, vt intueamur, Stephani Regis Apoſtolici mores inuitant. Vngaricam autem gentem nouam in Illyrico, à centum circiter annis, ante ſancti Regis ortum, & à Chriſtiana pietate diu alienam, in Pannonia Illyricæ telluris portione, quo tempore, quibuſve Ducibus conſederit alibi docuimus. hæc lucem veritatis, quam in patrio ſolo olim, nunquàm cognouerat, in Illyricam glebam tranſplantata, & agnouit, & quod nulli nationi contigit, primo ſuo Rege Apoſtolicum munus perurgente, magno Reipublicæ Chriſtianæ incremento complexa eſt. rem memoria digniſſimã Epiſcopus Chartuitius aliquot retrò ſæculis, cum in gratiam Colomani Regis commendarit memoriæ, ex ipſius penu, ſed ſtylo per Laurentium Surium mutato, hic referemus. poſt præfationem igitur ad præfatum Colomanum: Omne datum optimum, inquit, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. huius quidem patris datum optimum, & donum perfectũ, ad omnes largiter dimanans, Neminem enim ſpernit, ſed vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire, ad Vngaros vſque, quos olim Chriſtianorum flagellum fuiſſe, conſtat, ſeſe diffudit. Quod quemadmodùm, & quando factum ſit,

ſit, ſtyli officio, ad poſterorum notitiam tranſmittere viſum eſt. Ea quidem tempeſtate, qua Vngarorum gens Dei Eccleſiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Vngaris in Pannoniam ingreſſuris, Ducem ſe præbuit, is Geiſa dicebatur, ſeuerus ſanè & crudelis homo in ſuos, potenter eis imperans: erga alios verò, præſertim Chriſtianos, humanus, miſericors, & liberalis, etſi autem paganiſmi adhuc erroribus eſſet implicatus, attamen cæleſtis gratiæ luce ſpirituali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cæpit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret eſſe filius, dicente in Euangelio Domino Saluatore: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, edicto quoque propoſito, iuſſit Chriſtianis omnibus, in ipſius ditionem, ſiue Ducatum, ingredi volentibus, hoſpitalitatis, & publicæ fidei ſtudium, & curam impendi. porrò Clericis, & Monachis, fecit poteſtatem in ipſius quoque conſpectum veniendi, eosq; propenſo animo audiuit; atque ita factum eſt, vt Orthodoxæ fidei ſemen in pectoris eius horto ſatum, in fruges erumpere geſtiret. Quid multa? adeſt tempus cælitus diſpoſitum; credit ipſe cum familiaribus ſuis; vndis ſalutaribus expiatus, omnes ditionis ſuæ homines pollicetur ad Chriſtianiſmum perducturum. cum autem multum eſſet ſolicitus, de edomandis rebellibus, ritibus ſacrilegis abolendis, ad ſanctæ Eccleſiæ profectũ, pro ſua æſtimatione ſtatuendis Epiſcopatibus, mira quadam viſione, nocte eum Dominus conſolatus eſt: miſit enim ad eum iuuenem ſpecioſiſſimum, qui diceret ei: Pax tibi Chriſti electe; faceſſat cura iſthæc, & ſolicitudo. non fiet per te id quod meditaris. habes enim manus humano ſanguine pollutas. naſcetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ conſilio id efficiet, quod tu animo concepiſti. erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronam Regni temporarij, æterna commutaturus. tu verò hominem ſpiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito; exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus ſyncerum pij pectoris aſſenſum adhibeto. experrectus Princeps, ſtupens ad viſio-

viſionem, priùs ſecum, deinde cum Chriſtianis, & ſuis hominibus pertractans, humi totus proſtratus, expanſis manibus humiliter gratias agit Deo, ſeq; principatumq; ſuum cum filio naſcituro, curæ illius, qui non dormit, neque dormitat, lachrymabundus commendat. admirante autem eo de viro diuinitùs ipſi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Bohemenſis Eccleſiæ Antiſtitem, ad ipſum venire, ad Chriſtianam religionem, fidemq; non fictam, eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hoſtiam immolare cupientem. is nuncius nouis Chriſti tyronibus ineffabilem attulit lætitiam. Dux procedit obuiam ſeruo Chriſti, cum fidelibus quibuſque, honorificè eum excipit, & vt in viſione erat admonitus, modis omnibus ſe obedientiæ filium fore demonſtrat. deinde iubente ipſo, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per ſanctum Epiſcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur, & baptizantur, multis locis Eccleſiæ conſtruuntur. lux enim illa quę illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cæpit in Vngaria enitere, & completum eſt in ea, quod Propheta ait: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Lux lucis inuiſibilis Chriſtus eſt, quem tunc gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum eſſe & verum Deum, & hominem verum perfectè credidere. Non eſt autem ſilentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parùm fidei habere videretur viſio Duci oblata; etiam vxorem eius, iam partui propinquā, eiuſmodi diuinitùs conſolatione affectam: apparuit illi beatus Leuita, & Prothomartyr Stephanus, Leuitici habitus inſignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa eſto, te filium parituram, cui primo huius gentis, & Regnum & corona debetur. tu verò illi nomen impones meum. cum autem fæmina non ſine admiratione ſciſcitaretur ex eo, quiſnam aut eſſet, aut vocaretur? ſic reſpondit: Ego ſum Stephanus prothomartyr, qui primus pro Chriſti nomine martyrium obiui: ijs dictis diſparuit. naſcitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, ſecundum Prophetiam antequàm in vtero concipere-

cipere-

ciperetur, & per Stephanum prothomartyrem à Domino appellatus, antequam natus. eum verò beatus & Deo dilectus Epiſcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impoſitum eſt, non ſine nutu & conſilio Dei, vt nos quidem perſuaſum habemus. Stephanus enim latinè coronam ſignificat. & illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur ſempiterna. Oppido quidem Strigonienſi natus eſt, & illic quoque puer præceptis grammatices ad plenum imbutus eſt. intereà creuit accuratè educatus; cumq; iam exceſſiſſet pueritiæ metas, pater eius conuocauit Vngariæ proceres, & reliquos ordines, cõmunicatóq; cum eis conſilio, illum poſt ſe regnaturum conſtituit. vtq; ea res firmior eſſet, ſingulos ad ſacramentum adegit: deinde iam grandæuus, anno à Chriſto nato nongenteſimo, nonageſimo ſeptimo, vitæ huius ærumnas, cum cæleſtibus gaudijs commutauit. eodem autem anno, beatus Adalbertus cum in Pruſſiam gentis eius conuertendæ cauſa, profectus eſſet, martyrij palmam adeptus eſt. Poſt obitum patris, Stephanus adhuc adoleſcens, principum & plebis fauore, patri ſubrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. nam tametſi etiamnum eſſet adoleſcens, non tamen illi cor in ore, ſed in corde os erat; ſcripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iuſtitiam, ſemper ob oculos verſabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salamonis: Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit. cumq; omnia Dei præcepta ſedulò obſeruare conaretur, apud ſe pertractabat; quemadmodum populum ſuum ad vnius Dei cultum adducere poſſet. animaduertens autem ſine vicinarum gentium confæderatione id nequaquam fieri poſſe, cum exteris prouincijs pacem fecit, fidemq; inchoatam egregiè confirmauit, vt poſſet eò ſecurius, id quod animo conſtituerat, in nouella plantatione efficere. ſed hoſtis totius boni, & aduerſarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eius ſanctum propoſitum diſturbaret, inteſtina ei bella excitauit. eius enim inſtinctu populus gentilis Chriſtianę

fidei

fidei iugo, colla ſupponere noluit, & cum principibus domini ſui imperio ſubducere ſe moliebatur, itaq; depopulabantur eius vrbes; prædia vaſtabant, poſſeſſiones diripiebant, miniſtros cædebant, &, vt cætera taceam, etiam ipſi inſultabant. cumq; ab huiuſmodi improbitate reuocare ſe nollent, nec ſuo furori, & amentiæ modum ſtatuerent; Dux ipſe diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum ſui exercitus copijs ſub ſignis Deo dilecti pontificis Martini, & clariſſimi martyris Georgij, irruit in hoſtes: qui tum fortè vrbem obſidebant, quam vulgò Veſprinum vocant. quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad locum ille familiariùs conſueuiſſet accedere, ibi ipſi conſiderent; eſſetq; ex eo loco facilior ipſis aditus, ad alia præſidia occupanda. at ille diuina fretus ope, & clementia, illos aggreſſus eſt; & illis quidem ſuis armis confidentibus, ipſo verò fide armato, vtrinque congreſſi ſunt: victis tandem hoſtibus & partim cæſis, partim captis, Dux victor abſceſſit, & ſapienter quidem de illorum villis & agris, ſiue poſſeſſionibus ſtatuens; non quemadmodum olim Saul, quo ſuperatis Amalechitis contrà quam Dominus iuſſerat, ex eorum ſpolijs optima quæq; ſeruauerat; ſed quia Pannonia beatiſſimum Martinum apud ſe natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Chriſto fidelis, vt iam dictum eſt, ex hoſtibus victoriam reportauit; nihil de rebus eorum in ſuos vſus conuertit; ſed ex Dei amantium conſilio, iuxtà eiuſdem ſancti Præſulis fundum, eo loco, qui ſacer mons dicitur, vbi ſanctus Martinus cum in Pannonia degeret, precari ſolitus erat; ſub eius nomine monaſterium conſtruxit, poſſeſſiones, & redditus ſufficientes ei attribuens. idem verò de Epiſcopis conſtituit, ex illorum captiuorum facultatibus, decimas perſolui volens, idq; adeò exactè, vt ſiquis decem haberet proles, decimam prolem ſancti Martini cænobio daret. ita ergo hoſtibus ſub iugum miſſis, Chriſti miles gaudio ſpiritali perfuſus, omnem ingenij ſui vim contulit, ad conſectandam doctrinam Euangelicam. itaq; dabat operam eleemoſynis, vacabat precibus, crebrò adhærens Eccleſiæ pauimento, cum lachrymis orabat

Dominum, vt animi ſui propoſitum ipſe ad effectum perduceret: vt qui ſine illo nihil poſſet efficere, eius opitulante prouidentia, bona quæ facere decreuiſſet, cum virtutum incremento etiam de ipſa exequi valeret. Cum autem facilè intelligeret ad hæc inchoanda & conſummanda, fideliũ Chriſtianorum conſilium ſibi eſſe neceſſarium, per nuncios & litteras in partes omnes ſuum declarauit votum & deſiderium, multi igitur Presbyteri & Clerici, ſancti Spiritus gratia compuncti, relictis ſedibus ſuis Chriſti cauſa peregrini eſſe voluere. Abbates & Monachi, nihil proprij habere cupientes, ſub tam religioſo principe, ſtatuerunt ad ſui inſtituti præſcriptum viuere: in quibus fuit Aſtricus Abbas cum diſcipulis ſuis; è quibus Bonifacius loco patris Abbas poſteà creatus, & à Beato Rege in inferiores Vngariæ partes, cauſa prædicationis miſſus, in vertice gladio percuſſus, & ſi ſuperuixit, non eſt martyrij corona fruſtratus. venerunt etiam duo è Polonia eremiticæ vitæ contemplationis cauſa, ſtudioſi: ex ijs alter Andreas dictus, confeſſionis merito choris Angelicis eſt adiunctus, haud obſcurè id declarantibus miraculorum ſignis, quæ per eum Dominus effecit. alter Benedictus nomine pro Chriſto ſanguine fuſo, inſigniter eſt laureatus. porrò Aſtricus Abbas cum ſuis honorificè acceptus, ad radices montis ferrei, cœnobium in ſancti Benedicti honorem conſtruxit, vbi hodieq; monachorum eſt congregatio, regulari diſciplina pollens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate ſuperabundans, nullius indigens, niſi vt ad Euangelij præſcriptum ſuos aliorumq; pedes, quotidianis precibus, & lachrymis lauet. Cum hic Dei ſeruis princeps Chriſtianiſſimus, modò communiter cum omnibus, modò ſeparatìm cum ſingulis colloquia miſcens, vſqueadeò diuinis conſpectibus gratum, & acceptum ſe præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites, ad veri Dei cultum adducti ſint. quos autem alios Deos colere animaduertit; eos & minis, & terroribus ſubiugauit, & conuenienter doctrinæ Eccleſiaſticæ illos inſtituens, in eorum ceruices diſciplinæ iugũ, & legem impoſuit, omneſq; dæmonum ſpurcitias prorſus eliminauit. Poſteà verò prouin-

ciam in decem Epiſcopatus diſtribuit, quorum metropolim, & magiſtram eſſe voluit Eccleſiam Strigonienſem. non ignorans autem vir prudens Aſtrici Abbatis religionem, Epiſcopum Colocenſem conſtituit, canonica electione creatum. deinde quarto à patris obitu anno, diuinitùs promotus, eundem Aſtricum præſulem, qui etiam Anaſtaſius dictus eſt, ad ſanctorum Apoſtolorum limina miſit, à Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſore petiturum, vt recens conuerſæ Pannoniæ, largam benedictionem impertiretur, Strigonienſem Eccleſiam ſua authoritate metropolim conſtitueret, reliquos Epiſcopatus ſua benedictione muniret, & ipſum Ducem Regio Diademate cohoneſtaret; vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio cæpiſſet, ea magis, magisq; promouere & conſtabilire poſſet. per idem tempus etiã Mieſco Polonorum Dux Chriſtianam complexus fidem, legatos ſuos Romam miſerat, vt Pontificis benedictionem, & Regium ipſum titulum, impetrarent. aſſenſerat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret benedictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus qui ſunt eius, qui etiam duobus ab Apoſtolis propoſitis Matthiam ſocio ſuo prætulit, & cum Apoſtolis annumerandum curauit; illa Corona Stephanum ornari voluit, poſteà feliciùs gloria ſempiterna coronandum. nocte enim eius diei, quo ſtatuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitq; ad eum: Noueris cras hora diei prima, ignotæ gentis nuncios ad te venturos, ſuo Duci coronam Regiam, & Apoſtolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergò coronam, quam parari iuſſiſti, illis incunctanter tribue, ad ipſorum ducem eam aſportaturis; nec dubites, illi eam cum Regni gloria, pro vitæ eius meritis deberi. itaq; craſtina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præſul Aſtricus ad Pontificem venit, demandatumq; ſibi officium prudenter exequens, ſanctiq; Ducis res geſtas ordine referens, à ſede Apoſtolica Regni coronam petijt, oſtendens dignum eſſe Ducem eo honore & dignitate, quippè qui diuina fretus ope, multos ſibi populos ſubiugaſſet, multosq;

toſq; infideles, ſua potentia ad Chriſtum conuertiſſet. His audi-
tis mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit. Cru-
cemq; ante Regem, ceu Apoſtolatus inſigne, geſtandam adiun-
xit: Ego, inquiens, ſum Apoſtolicus, at ille meritò Chriſti Apo-
ſtolus dici poteſt, cuius opera tantum populum ſibi Chriſtus ac-
quiſiuit: atque ea de cauſa, quemadmodum diuina gratia ip-
ſum docebit, Eccleſias Dei, vnà cum populis, noſtra vice ei or-
dinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ poſtularat An-
tiſtes Aſtricus, lætus ad ſuos reuertitur, illud ſecum ferens, cu-
ius cauſa iter illud emenſus erat. allatis verò apoſtolicæ benedi-
ctionis litteris, cum Corona, & Cruce, Præſules cum Clero,
Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dile-
ctus Stephanus princeps, vngitur in Regem, & diademate regio
feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quam ille vitam
egerit, qua prudentia & moderatione fuerit, illud ſatis declarat
edictum, quod ab illo cum Epiſcopis, & Vngariæ primoribus
promulgatum eſt: quo ſingulorum vitijs, ſingula adhibuit re-
media: & vt pacis, qua Chriſtus orbem coadunauit, ſe filium
oſtenderet, inter cætera cauit, ne quis alium hoſtiliter inuade-
ret, ne quis vicinum ſuum abſque iudicis ſententia læderet, ne
quis viduas, & pupillos opprimeret. id verò decretum perpetui
fœderis ſubſcriptione ad poſteros ſuos tranſmiſit. Porrò conſor-
tem Regni præcipuè ſobolis propagandę cauſa ſibi adſciuit Hen-
rici Imperatoris filiam, ſororem meliores volunt Giſelam. qui
Imperator ob morum comitatem, & manſuetudinem, Pius eſt
appellatus. ea autem Giſela, Chriſmate vncta, & corona Re-
gia inſignita, qualem ſe præbuerit ergà Dei cultum ornandum,
quàm frequens & benigna, ac liberalis ergà Chriſto ſeruientium
congregationes fuerit, multarum Eccleſiarum Cruces, vaſa ſa-
cra, & vtenſilia, miro opere effecta, vel contexta, in hunc vſque
diem teſtantur. præcipuè tamen Eccleſia Veſprinienſis, quam
illa à fundamentis conſtructam, rebus omnibus, quæ ad Dei mi-
niſterium ſufficiant, in auro, argento, multigeniſq; veſtibus,
præclarè ornauit. ipſe verò Rex, nuper inchoatos Epiſcopatus,

idest,

ideſt, tàm Metropolitam, quàm cæteras Cathedrales Eccleſias, ampliſſima ſingulis aſſignata diœceſi, & idoneo præfecto Antiſtite; Abbatias quoque prædijs, Cohortibus, familijs, & redditibus, regia planè munificentia inſtruxit, Crucibus, vaſis ſacris, aliaq; ſupellectile ad Dei miniſterium ſpectante, pro cuiuſque neceſſitate, vel indigentia, ſatis exornauit, annisq; ſingulis quoad vixit, munera & oblationes ſemper auxit, ne aliquid extrinſecùs conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoque vitam, & conuerſationem, modò per ſeipſum, modò per alios accuratè inueſtigans, deſides arguebat, alacres & vigiles charos habebat; Canonicorum miniſterium, Epiſcoporum moderationi, & circumſpectioni ſub Chriſti Eccleſiæ teſtificatione, commendabat; cum Apoſtolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret. Ea tempeſtate, in Monaſterio S. Martini, erat monachus quidam Sebaſtianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religioſa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cæpit amore complecti (quanto enim quiſque eſſet religioſior, tanto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita, dignum eum cenſens, qui Epiſcopi dignitate polleret, Strigonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopum eſſe voluit. Sed quia flagellat Deus omnem filium quem recipit, Sebaſtianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriuſque luminis orbitate afflixit: ne verò nouellus grex paſtoris gubernatione deſtitutus, à recto itinere deflecteret, & aberraret, Romano Pontifice aſſentiente, Aſtricum Colocenſem Epiſcopum, cuius iam crebro eſt habita mentio, in eius locum Rex ſubſtituit, triennio inde euoluto, Sebaſtianus ex Dei benignitate, recuperauit viſum, & Pontifice Romano approbante, Aſtricus cum pallio, redijt ad ſuam Colocenſem Eccleſiam, Sebaſtianus Strigonienſem gubernandam recepit. Erat ſanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis ſuis, Deo toto pectore deditus, & addictus, ſe ipſum quoque & Regnum ſuum por votum & oblationem, in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam, aſſiduis precibus contulit: cuius ſacratiſſimæ Virginis honor & gloria, tam eſt cele-

bris apud Vngaros, vt feſtum aſſumptionis eius, tacito proprio nomine, ſua lingua, diem Dominæ appellent; atque vt Rex piiſſimus propenſionem tantæ Virginis, defenſionē, & patrocinium, poſſet promereri; in ipſa Regiæ ſedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiuſdem perpetuæ Virginis laudem & honorem, & grandem & inſignem, atque in primis celebrem baſilicam condidit; opere ſanè mirifico, celatis Chori parietibus, & pauimento marmore ſtrato, quam baſilicam qui vidit, teſtimonium perhibet dictis noſtris; innumera illic haberi palliorum, & eorum quæ paramenta vocant, genera; tabulas altarium non paucas ex auro puriſſimo, precioſiſſimorum lapillorū ordinibus conſpicuas; Euchariſtiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili, ſupra Chriſti menſam extructam; conclaue omni genere vaſorum, cryſtallinorum, onichinorum, aureorum, & argenteorum abundè refertum. tantæ verò elegantiæ Eccleſiam vſque adeò rex ſibi vni vendicauit, adeòq; immunem eſſe voluit, vt nullus Epiſcopus quicquam in ea iuris haberet. quibus autem diebus abſolutio eſſet pœnitentibus impendenda, aut ſacrum Chriſma conficiendum, eum Epiſcopum voluit in ea & abſoluere, pœnitentes, & Chriſma conficere, quem ipſe vel præſens id facere iuberet, vel quem abſens eo mitteret. diuina quoque Miſſarum ſolemnia, Rege illic præſente, eum dumtaxat Epiſcopum celebrare, cui Rex, conſentiente cum fratribus Præpoſito, id demandaret; abſente autem Rege, abſque Præpoſiti, & fratrum bona venia, nullum Epiſcopum illic ſibi vel Miſſas celebrandi, vel cuiuſlibet pontificalis miniſterij exercendi, licentiam vſurpare. præterea eius Eccleſiæ populum, tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Epiſcopo, decimas penderet, ſed ſoli Præpoſito, & fratribus, prout ipſe inſtituiſſet, ſeruitium exhiberet. Quæcumque autem ſeruus Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Chriſtum refundere ſtuduit, à quo illa profecta non ignoraret: vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cæleſtis patriç ciuibus, clementer adſcribere dignaretur. & in Prophetis quidem de Apoſtolis, ſcriptum legimus; In omnem

terram

Digitized by Google

terram exiuiſſe ſonus eorum ; & in fines orbis terræ verba eorũ. Non debet autem hoc de ſolis illis duodecim accipi, ſed de omnibus à Deo ad euangelizandum miſſis, quorum fide, verbis, & moribus, Eccleſia ſuis augeſcit incrementis: ex eorum autem numero ille de quo agimus, Chriſtianiſſimus Rex non minimus fuiſſe putandus eſt, vt qui bonæ voluntatis, & piorum operum famam, quã Eccleſijs in propriæ ditionis amplitudine conſtruendis ſibi peperit, in longinquas regiones, & vrbes celeberrimas diffuderit, ac propagarit. extruxit enim in ipſa Hieroſolyma, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus in carne verſatus eſt, Monachorum Cœnobium, idemq; prædijs, & vineis, vnde eis quotidiani victus copia ſuppetat, ditauit. Romæ quoque quæ eſt mundi caput, ſub Prothomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus neceſſarijs, & ad eiuſcemodi Collegium attinentibus, abundans, domos quoque & Hoſpitia Vngarorum, qui orationis cauſa Romam ad B. Petri Apoſtolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro eã lapideo circumdans. tum quoque Vrbem Regiam Conſtantinopolim noluit ſuæ libertatis eſſe expertem, mirifici operis in ea condens Eccleſiam, rebus omnibus neceſſarijs ei adiunctis. itaque non immeritò ſuæ ditionis Apoſtolus appellatus eſt: & ſi verò ille ſibi euangelizandi munus non ſumpſit, attamen ceu quidã concionatorum Dux & Magiſter, defenſionis & ſuſtentationis ſolatia eis ſuppeditauit. Inter omnia autem cæleſtis gratiæ munera, beato Regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda, & ſcriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta miſericordia & veritas. in cunctis enim felicibus factis ſuis, hoc vel maximè ſibi conſectandum exiſtimabat, quod in Euangelio ſcriptum, fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipſa veritate ita dicente. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. & alio loco: Date & dabitur vobis. tanta igitur miſericordia, benignitate, & pietate, pauperes Chriſti, imò in pauperibus ipſum Chriſtum complectebatur, vt nullum vnquam

DS hoſpitem

hoſpitem & peregrinum, abſque aliquo ſolatio, à ſe diſcedere pateretur, & ad recreandos egenos, quotidianas expenſas, abſque intermiſſione fieri iuberet. iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate, & hilaritate, abluebat fidelium pedes, & in ſinu pauperum abſcondebat eleemoſynas. Chriſtum inopem in membris eius conſolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cæleſti domo, bonis omnibus refertiſſima, æternum exultare mereretur. Quadam autem nocte, diuino permotus inſtinctu, nemine ſciente, crumenam nummis plenam accipiens, puſillum Chriſti gregem, ſuo more ſolus inuiſit. & ecce pauperes cæleſtis theſauri diſtribuendæ pecuniæ nimium inhiantes, beati viri barbam euulſerunt, ea improbitate illius meritis teſtimonium perhibentes, at ille gaudio perfuſus ingenti ad beatiſſimã Creatoris omnium matrem ſe confert; humi proſtratus, gratias agens exclamat: Regina cæleſtis & mea, en quem tu Regem conſtituiſti, cum ſic honorarunt milites tui. quæ ſi mihi ab aliquo hoſte illata fuiſſet iniuria, tuo fretus adiutorio, non ſinerem eam inultam abire. at nunc ſciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijſſimi Saluatoris conſolatorijs verbis, quibus diſcipulos ſuos confirmauit: Capillus, inquiens, de capite veſtro non peribit. His dictis cum ſe vir Dei cæleſti gratia, & ſpiritali chariſmate perfuſum ſentiret; ſtatuit nunquam pectoris ſui oſtia, opem poſcentibus claudere, atque deinceps per ſemetipſum & alios, præcipuè tamen Chriſti ſeruos & familiares, nempè Clericos & Monachos, cælitus ſibi datas facultates pauperibus impertijt, in æternis theſauris per illorũ manus reponendas. eius rei permulti ſunt teſtes, atque in ijs beatus Guntherus ex ſæculari nobilitate conuerſus, atque Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps, is humaniſſimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione, crebrò ad illum venire ſolebat. quoties autem ſua præſentia eius aulam illuſtraret, curam Regni ei demandabat Rex. tum ille rebus quas in aula inueniſſet, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, Cænobia, & Eccleſias erogatis, breui illam exinaniebat;

ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monaſteriũ, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans; in quo Gerardus Monachus, qui Venetijs eò venerat, Dalmata tamen, & Siccenſi patria natus, vitam duxit contemplationi addictam, & poſtea diuina ordinatione creatus Epiſcopus, poſt obitum ſancti Regis, orta Chriſtianorum perſecutione, lapidibus oppreſſus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus eſt. nec hic prætermittendum puto, quod diuina virtus in beati viri vita demonſtrare voluit, cuius meriti eſſet. nam quoties ad aures eius perueniſſet, quempiam aduerſa laborare valetudine, medicinæ loco miſit ei, ſiue panis, ſiue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, ſimul mandans, vt ſanus ſurgeret. mox verò diuinæ miſericordiæ fauore eius ſermonem proſequente, incolumis ille efficiebatur. Poſt glorioſam in cælos aſcenſionem, & mirabilem in paterna dextra conſeſſum, Saluator noſter paucis corporaliter apparuiſſe legitur, per viſionem autem multos conſolans, de rebus futuris eos fecit certiores: idem verò præſtitit etiam huic ſancto Regi. quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iuſſit properè ire ad Albam Tranſyluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad Vrbes munitas celerrimè ſe cõferrent, admonere, quod ſuperuenturi eſſent Chriſtianorum hoſtes Beſſi (qui tum Vngaris infenſi & infeſti erant) eorumq; res depredaturi. vix nuncius compleuerat, quæ iuſſus erat, & ecce Beſſorum inopinata incurſio, & impetus incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæſis, quod ex beati viri præmonitione in tutiora loca ſe recepiſſent. Defuncto autem B. Regis amico Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in imperio ſucceſſit. is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs cõtractis, Pannoniæ infeſta ſigna inferre conatus eſt. tum verò Rex Stephanus Epiſcoporum & Principum coacto conuentu, in patriæ defenſionem, totius Vngariæ exercitum euocauit. at prius tamen ſecum perpendens, ſe nihil poſſe ſine Chriſti adiutorio, manibus & corde ſurſum erectis, Dominæ ſuæ perpetuæ Virgini & Dei genitrici

ſuas

ſuas iniurias commendans, in eiuſmodi prorupit voces: Si placet tibi Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuaſtari, & nouellam Chriſtianiſmi plantationem diſſipari; ne quæſo ſinas illud imputari diffidentiæ meæ, ſed potiùs diſpoſitioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa paſtoris, ipſe luat, oues quæſo inſontes ne patiaris affligi. his dictis tanquàm accepta conſolatione ab ea, fidenter mouit in hoſtes. altera die nuncius venit ad ſingulos quoſque Duces exercitus Germanorũ, ab Imperatore litteras adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. illis ergo diſcedentibus ſanctus Rex diuina miſericordia adiutum ſe ſentiens, humi ſe abiecit, gratiasq; egit Deo, & ſanctiſſimæ Genitrici eius, cuius protectioni ſeq;, Regnumq; ſuum, aſſiduis precibus commendare ſolebat. at Imperator ſuorum tam repentina defectione perterritus, ſciſcitatur quidnam rei ipſis accidiſſet; audiensq; de nuncio, qui eos ipſius nomine redire iuſſiſſet, ſciensq; illum à ſe, haud quaquam miſſum fuiſſe, non dubitauit conſilio & voluntate omnipotentis Dei rem geſtam ob fideliſſimi Regis corroborandam ſpem; ſeq; deinceps ab eius inuadendo Regno, timore illius Iudicis æterni cohibuit. Porrò Rex piiſſimus, ergà Regni ſui politicam gubernationem, religioſa ſolicitudine occupatus, diurnum tempus colloquijs & conſultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, lachrymas, rerum diuinarum contemplationem incũbebat, orans ſedulò iuſtum iudicem, vt ipſe ſua moderatione, quotidiè diſcutiendis rebus & ferendis ſententijs adeſſe dignaretur. quod quidem cum ille magno ſpiritalis deſiderij ſtudio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (deſcenderat quippè cum illo ſuo magno & nobili comitatu) in loco campeſtri fixis tentorijs, in cordis ſui cubiculum ſe recepit, & flexis genibus, ſolo labiorum motu, ad ſempiternæ miſericordiæ fores gemitibus & lachrymis pulſabat. cumq; diutius inhæreret, Domini ſui, Regis æterni miniſtris ad ſuſcipiendas preces eius aduenientibus, papilio ſuper eum extenſus, à terra ſubleuatus eſt; atque tamdiu in aere manſit ſuſpenſus, donec vir Dei ad ſe reuerſus ab illa contempla-

tione,

tione, ſpiritum à precibus relaxauit: quod licet inuiſibiliter illi ſoli, qui res nouit antequàm fiant, & ſecretorum eius conſcijs Angelis eſſet cognitum, attamen etiam cuidam magnæ ſimplicitatis & innocentiæ viro, qui tunc fortaſſis ſimili erat operi intentus, innotuit. quem Rex, Dei ſpiritu id reuelante, arcani ſui conſcium ſciens, ad ſe accerſitum, blandis primum verbis appellat, rogat quidnam viderit? deinde ſeueriter interdicit, ne cui id, dum ipſe ſit in humanis, reuelet. Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius multa laude vbique propalatis, ſexaginta Betli, quorum ſupra meminimus, cum vniuerſo apparatu ſuo, auri, argentiq; copia, & multis varijs ornamentis curribus onuſtis, è finibus ſuis egreſſi, ad Regem venire volebant, cumq; ad Pannoniæ fines acceſſiſſent, multi è ſeruis, quorum animi inſtar ceræ facilè flectuntur, in vitium malignitatis ſuæ facibus inflammati, ijs exiere obuiam: & quoſdam gladijs cædentes, illorum res omnes abſtulerunt, eoſq; vacuos, & ſeminecès reliquerunt. at illi ea, quæ paſſi erant, ad Regem relaturi, cæpto pergunt itinere, cumq; in Regni conſpectum veniſſent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs viſis percontatur, quid mali perpeſſi ſint. tum illi: Non, inquiunt, ſerui tui, Domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus audituri iudiciorum tuorum diſciplinam, quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem quam apud nos habebamus, nulla culpa noſtra abſtulere, atque inſuper quoſdam apprehenſos è nobis ceciderunt. denique vix compotes vitæ huc acceſſimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus eſt eis; ſed conuenienter illi ſententiæ Salamonis: Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus, ſapiens differt, & reſeruat in poſterum, miſit ocius ad tribunal, ſub quo militabant illi, & ad certum diem iuſſit coram ſe ſiſti omnes. factum eſt ita, & ad eius aſpectum adducti ſunt, ab illo diſcutiendi. eos ergo ſic appellat Rex: Cur poſthabita, & contempta lege diuina, non eſtis vſi miſericordia, ſed homines innoxios tam malè mulctaſtis? ſicut ergo feciſtis, ita hodie vobis coràm me

faciet

faciet Deus. Legis enim tranſgreſſores feriri par eſt: lata igitur in eos ſententia, educti ſunt, & ad omnes Regni aditus bini ſuſpenſi: quod ille credendus eſt zelo iuſtitiæ ita iuſſiſſe, vt exemplo ſuo, perditi illi homines, alijs terrorem adferrent: cum enim Regnum ſuum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quendam tutiſſimum, & aſylum eſſe vellet; liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingreſſum, ita vt nemo auſus eſſet quemquam ex eis lædere aut moleſtiam ei exhibere: quod etiam ſua authoritate conſecutus eſt, quando illo viuente nullus quemcumque hoſpitem in aliquo violare auſus fuit. nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo, quod Apoſtolus dicit: Per multas tribulationes oportet nos introire in Regnum Dei: & quod habetur in prouerbijs Salamonis; Quem diligit Dominus corrigit; & quaſi pater in filio complacet ſibi: multis enim modis caſtigauit eum Dominus, tribus annis perpetuò laborauit aduerſa valetudine. qua cum tandem diuinæ miſericordiæ medicina eſſet liberatus, in obitu filiorum ſuorum quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella perſenſit: attamen dolorem ex ea orbitate conceptum, amore filij ſuperſtitis bonæ indolis pueri Emerici temperauit; quem ſanè ceu vnicum impenſius amans, quotidianis precibus Chriſto & eius genitrici Virgini perpetuæ, commendebat, eumq; ſibi ſuperſtitem, & Regni hæredem votis omnibus expetebat: & vt idoneus ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vſum; & vtraſq; tam animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere; atque inſuper paterni amoris impulſus ſtimulis, libellum ei compoſuit de morum inſtitutione; in quo illum verbis ſpiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens eum, quemadmodum ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare ſtatum Eccleſiaſticum, honorem habere Præſulum dignitati, Principes & milites amare; iudicij tenax eſſe, in cunctis ſuis actibus ſtudere patientiæ; hoſpites benignè recipere, benignius alere & fouere; ſine conſilio nihil agere, maiores ſuos ſemper ob oculos exem-

plum

plum ſibi ſtatuere, precibus crebrò vacare, pietatem & miſericordiam, cæterasq; virtutes, colere & conſectari. his & id genus aliis diſciplinis, præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere neceſſe eſt, Dominicæ incarnationis, anno milleſimo triceſimo, vitam hanc corruptibilem, cum ſempiterna commutauit, ſupernorum ciuiũ choris adiunctus. eius animam ea ipſa hora, qua deceſſit, cuidam Græcorum Epiſcopo ſanctæ conuerſationis viro diuinitùs reuelatum eſt, Angelicis manibus in cælos deportari. cum autem pro ſanctitatis ſuæ meritis ſummè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, inprimis verò Principum, inter quos pater tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter ſuſpirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat ſe omni poſteritatis ſpe deſtitutum. attamen ſciens ſcriptum eſſe: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. & illud in Canonibus: Neminem propter obitum charorum nimium debere contriſtari; poſito animi mærore, totum ſe contulit ad largam Dei miſericordiam promerendam. Cænobiorum enim & Eccleſiarum miniſtris, Monachis & Clericis, multa largitus eſt, multamq; ea beneficentia attulit conſolationem; quicquid verò ei ſuperfuit, peregrinis, viduis, & orphanis erogauit. exterarum quoque prouinciarum Monaſteriis, Regiæ munificentiæ dona innumera, per nuncios ſuos crebrò miſit. eam quam in iuuentute ſuſceperat, morum grauitatem, ad ſupremum vſque vitæ diem, præ ſe tulit. vix vnquam ridere viſus eſt, ſciens ſcriptum: Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat. ſemper ita ſe comparans, ac ſi ſtaret ad tribunal Chriſti, eius præſentiam oculis interioribus, ſereno vultu contemplans. Chriſtum in ore, Chriſtum in corde, Chriſtum in cunctis actibus ſuis circumferebat. extremum vitæ diem ſemper ab oculos mentis habebat, & magno cordis deſiderio ad illam ſupernorum ciuium frequentiã adſpirabat, quemdam Angelicæ conuerſationis habitum præſeferens. denique cunctis ornatus virtutibus, in ſanctitate & iuſtitia coram Deo omnibus vitæ ſuæ viuere conſtituerat, vt in eo

iam quædam futuræ gloriæ ſpecies elucere videretur. Nec diu poſt in morbum incidit, qui ei poſtea mortem attulit, diuturnaq; eius morbi moleſtia increſcente, pedibus inſiſtere non potuit. quod vbi aduerterunt ex palatinis nobiliſſimi quatuor, ſcilicet Regem diu, grauiterq; laborantem, cum etiamnum cordis perfidia tenerentur, iniquum inter ſe conſilium inierunt; vt eum è medio tollerent. iam die adueſperaſcente, antequàm in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obſcuro ingreſſus eſt, nudum enſem ſub chlamide ferens, quo erat Regem piiſſimum iugulaturus: ſed cùm eò inferret pedem vbi Rex quieſcebat, cæleſti reuera impulſu, gladius ei excidit; quem Rex ſtatim ſentiens, quid is ſibi vellet perquiſiuit, cùm iam diuinitùs id præſciret. tum ille territus corruit, agnoſcit conſilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, ſe peccaſſe confitetur, petit tantis parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenſo animo ignoſcit. at verò iubet inquiri illos immanes parricidas, in repertos tanto ſceleri congruentem mortis profert ſententiam. Dignus tandem qui centuplex cæleſtis regni brauium conſequeretur, febre correptus eſt; ſentienſq; adeſſe migrationis tempus, accerſitis Epiſcopis, & primoribus palatij Chriſtiano nomine gloriantibus, primum tractauit de ſubſtituendo ſibi Rege, deinde paternè monuit eos ſeruare Catholicam fidem, quam accepiſſent, amare iuſtitiam, fraternæ charitati ſtudere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Chriſtianiſmi plantationi, curam & ſolicitudinem adhibere. his dictis manus & oculos in cælum erigens: Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio ſanctam Eccleſiam cum Clero, & Epiſcopis, Regnumq; cum primatibus, & populo tuis precibus commendo; quibus ergo nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. inſtabat tunc præcipua ſolennitas celebris Angelis & hominibus Aſſumptionis beatiſſimæ Mariæ dies; in cuius gaudijs, vt ſui corporis fieret diſſolutio, precibus à Domino contendit, lachrymis & gemitibus impetrauit,

ſperans

ſperans cumulatioris miſericordiæ ſe ſpem habiturum. aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam acceſſionem habiturus, circumſtabant cum Clero Epiſcopi, cum miniſtris, Principes & Comites. Rex in medio iacens ſacram percepit vnctionem, ſanctamq; animam, corporis & ſanguinis Chriſti recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & ſanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam tradidit. Extitit mox planctus ſanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus, ſed planctus ille poſteà mutatus in gaudium perenne tàm præſentium, quàm futurorum populorum. ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concurſum eſt, corpus ad Vrbem Regiam, puta Albam perductum; ſed cum Eccleſia beatiſſimæ Virginis ab eo conſtructa, necdum conſecrata eſſet, communicato inter ſe conſilio, prius Epiſcopi ſtatuunt ſanctificandam Baſilicam, poſteà in ea corpus humandum. abſoluta igitur dedicationis ſolemnitate, ſacrum corpus in media æde, ſarcophago è candido marmore confecto, impoſitum eſt; vbi compluribus annis, ob eius merità Dominus permultis male habentibus febribus vexatis, afflictionem & miſeriam ſuam fatentibus, innumero præſtitit beneficia. ſæpe quoque illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ ſunt à multis, ſæpe odoris ſuauiſſimi fragrantia per templū ſeſe diffudit. Iacuit in eo loco ſacrum corpus annis quadraginta quinque, occulta quadam omnipotentis Dei diſpoſitione, qui eſt mirabilis in ſanctis ſuis, marmoris pondere preſſum, & in pulverem redactum, vt tempore præfinitio dignius declararetur, & in reſurrectionis die glorioſius renouaretur. id verò quid ſignificet, quando ſine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus ſpeculari. fortaſſis nonnihil terreni pulueris diuinæ examinationis igne purgandum in illo remanſerat, ſine quo Reges magna potentia fulti, vitam præſentem vix quidem tranſigere poſſunt. illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cum ad præſtanda per eum mortalibus ſuæ miſericordiæ beneficia, ſancti ſui iam vellet Deus merita declarare, Ro-

T 2 mani

Saluator Ioanni, per nuncios ſciſcitanti, an ipſe eſſet qui venturus ſit voluit reſpondere: Cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, leproſi mundantur, mali corriguntur, paralytici curantur; ſed tamen quando omnia non poſſumus, quædam ex eis annotabimus. Iuuenis quidam membris omnibus diſſolutus, duodecim annis manſit paralyticus, manuum & pedum officio deſtitutus. is parentum opera eo perductus, totius corporis eſt incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter omnium Chriſti laudes promentium gaudia cumulauit. fuit hoc eius noctis primum miraculum. Alius ſeptennis puer, ab ipſo ortu contractus, genibus & manibus reptabat, eum parentes plena fide ad beati Regis ſepulchrum adducunt, illicq; proſtrati eius ſuffragia implorant. mox voto potiti ſuo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari: vident omnes eum ſolidatis plantis, & genibus ambulantem, & Chriſti nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrant. Porrò rex pius præ nimio gaudio lachrymans, puerum è terra leuatum, ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio puero collato, cum omnibus, qui aderant, profusè gratias agit. ita totam noctem illam Deus pro famuli ſui veneratione, multorum ſplendore ſignorum mirificè illuſtrauit; & populus vigilijs & precibus vacans, ſingula miracula laudis, & prædicationis vocibus proſequi non ceſſauit. His verò, illud quoque adiungendum videtur, non ſolum illic præſentes, ſed etiam procul poſitos, eius ſuffragantibus meritis, celerem ſalutis effectum adeptos fuiſſe. cum enim eius eleuandi fama paſſim increbuiſſet, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quiſque poterat modo, ad ſanctum eius tumulum properarunt. ſed cum alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, ſimul eò pertingere non poſſent, eadem tamen miſericordia innumeri in ipſo itinere ſanati ſunt. quamobrem etiam ob perpetuam benefici Regis conſeruandam, & ad poſteros propagandam memoriam, complures eius meritis ſalutem adepti, in ijs ipſis, quibus curati ſunt, itineris ſui locis; grandes lapidum aceruos effecerunt, qui poſteà longo illic tempore per-

 manſe-

manſerunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij ſui, qui interim ſpiritum exhalarat, apud ſancti Regis ſepulchrū depoſuit, Dei & ſancti eius opem imploratura; mira quidem res & noſtris temporibus ſtupenda; non prius fœmina orare deſtitit, quàm viuentem cerneret filium ſuum. Mane diei ab Aſſumptione beatiſſimæ Virginis quinti, cōuenientibus in Eccleſiam cum Rege Principibus, cum Clero Epiſcopis, primum miſſa pro defunctis celebrata eſt, deinde ſublata tabula marmorea, quæ erat pauimento eminentior; poſtquàm autem ad Sarcophagum peruentum eſt, tanta inde ſuauiſſimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt ſibi in paradiſum deliciarum Dei rapti viderentur. ipſe verò Sarcophagus plenus fuit aqua aliquantulum ſubrufa, & quaſi oleo permixta, atque in ea perinde, atque balſami liquore oſſa pretioſa quieuere. quibus in mundiſſimum linteamen collectis, in ipſo liquore diutiſſimè quæſierunt annulum ſancti Regis dextræ inſertum. ſed cum non inueniretur, iuſſu Regis aqua illa in argentea vaſa effuſa eſt, vt poſſet annulus certius reperiri. ſed modò ſanè admirabili factum eſt, vt quo plus exhauriretur aquæ, eò magis Sarcophagus impleretur. id vbi animaduerſum eſt miraculi, aquam hauſtam ſuo reſtituere loco, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. porrò interim dum ex inuento theſauro reparant beatiſſimæ matris Dei, & perpetuæ Virginis altare, Deus qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, profuſis benignitatis ſuæ muneribus, & euidentibus miraculorum ſignis, ſe præſentem declarauit, in tantum, vt tempus illud quo Saluator vixit inter homines rediiſſe videretur, de quo Scriptura diuina ait: Omnes qui habebant infirmos varijs languoribus ducebant illos ad Ieſum & curabantur. Hæc verò omnia virtus diuina, non ſolùm illo die, ſed poſteà quoque longo tempore, ob merita ſerui ſui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus cognita beati viri fama, ſalutis recuperandæ cauſa permulti, varijs affecti morbis, ad ſancti Regis imploranda ſuffragia cupidiſſimè aduolarent. Comitiſſa Mithildis eximiæ nobilitatis matrona, tribus annis perpetuo viſcerum dolore laborans, iam morti proxima

vide-

videbatur. à ſuis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatìm cæpit habere melius, breuiq; recuperata priſtina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita, in ſe renouata diuulgauit. Alia miracula cælitùs perpetrata, non idcircò prætermiſi, quod ea faſtidiam, ſed cum non vni mihi pluat Dominus, Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati conſulere cupiens, innumeris ſapientibus viris, quos Vngaria fouet & complectitur, ſtylo proſequendam relinquo. illud ſolum ſub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæſitum, & minimè repertum annulum, cum ipſius beati Regis dextera, poſt eius peractam tranſlationem inuentum eſſe. Nam Monachus quidam Mercurius nomine (qui cum eſſet Clericus theſauri beatiſſimæ ſemper Virginis Mariæ, cuſtos fuerat, & iam amore cæleſtis patriæ ſæculo valefecerat) ea hora, qua ſancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid ſacrarum reliquiarum ad ſe raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro triſti vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi ſeruandum commendo, oportuno tempore in locum proferendum. ſacro inde expleto miniſterio, Monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expaueſcit, nulloq; conſcio ad Monaſterium ſuum cui præfectus erat, eam adſportat, tempus à iuuene ipſi memoratum præſtolaturus. Et diu ſanè theſauri illius in agro abſconditi, ſolus ipſe cuſtos peruigil fuit. Deinde monaſterij eius fundatoribus rem aperuit. poſtremò appropinquante iam tempore quo erat arcanum illud in publicum afferendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Epiſcopis, & Vngariæ primarijs viris, cum multa interim Chriſtus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem, beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid ſibi vult, fratres mei, quod cæteris membris reſolutis, & carne in puluerem redacta, ſolam dexteram manum, cum eius cute, oſſibus & neruis

Deus

Deus integram conſeruauit? Equidem ſic ſentio, diuini conſilij altitudinem id hac re demonſtrare voluiſſe; Eleemoſynæ ſtudiū, omnes virtutum gradus tranſcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. itemque: Date & dabitur vobis. & alio loco Scripturæ diuinæ: Ignem ardentem extinguit aqua, & Eleemoſyna reſiſtit peccatis. Meritò igitur ſancti Regis dextera corruptionis manſit expers, quæ ſemper miſericordiæ floribus reuiuiſcens, ad alendos pauperes, nunquàm muneribus diſtribuendis vacua fuit. namq; pijſſimus Rex opem tulit calamitoſis, & indigis; liberauit oppreſſos captiuitatis iugo, veſtes & hoſpitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miſeriam & inopiam ſuam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorū pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens; eleemoſynas præſtitit non ex rapinis, aut aliorū damnis, ſed de ſuis facultatibus, vt domos Dei locupletaret, ſibi ipſi interdixit habendi voluntatem. denique omnibus pro dignitate prodeſſe cupiens, carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs crucifixit. inde eſt ergo profecta corporis & dexteræ manus eius admiranda & iucunda veneratio; inde ſuauis & beata ſempiternæ vitæ retributio; inde optatiſſima ſuperiorum ciuium cohabitatio; vbi cunctos illuſtrat ſemper lucens, nec vnquam deficiens, ſplendor vnius, ſummæq; diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen. hactenùs Surius, Quanti porrò meriti apud Deū ſanctiſſimus Rex extiterit & extet omne in æuum, vt complurima alia miſſa faciam, Zagabrienſis noſtra, vniuerſo orbi teſtatur Eccleſia. cum enim reliquæ omnes Vngarici Regni Eccleſiæ, vel Turcicum iugum ſubierint, vel hæretica labe deformatæ fuerint, ex Cathedralibus, vnica toto in Regno, noſtra ſanctiſſimo Apoſtolico Regi dicata, & à fæditate Turcica, & à labe Hæretica prorſus immunis, Apoſtolico throno pura adhæſit perpetuò. dumq; Apoſtolicis Regibus Vngaricis, reliquæ omnes, diuerſis Regni reuolutionibus debitā ſubtrahunt reuerentiam, hæc vna Apoſtolico Rege ſuis ſucceſ-
ſoribus

ſoribus firmiſſimam arcem Zagrabienſis Eccleſię tuente, adulterinis nunquam adhæſit amplexibus. hinc Regi Regum ſibi honor & gloria, eidemq; ipſius Regis Regum pietatem eximiè in terris exprimentem Stephano Apoſtolico Regi Zagrabrēſis Eccleſiæ Patrono, Tutelariq; perpetuo,

Edebatur in lucem Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditas, cū aliqua de ea, cum Eminentiſſimo & Reuerendiſſimo D. Franciſco Cardinali Barberino, eruditorum omnium noſtri temporis Mecęnate conferrem, & Vngaricorum Diuorum Regum pietatem recenſerem, eandemq; tanquàm fructum ſanctiſſimæ radicis Apoſtolici Stephani Regis admirarer, monuit me, ne inter alia pietatis opera ipſius, fundationem nobiliſſimæ Abbatiæ in agro Rauennate olim ab ipſo extructæ omitterem. cuius facti cum me ignarum faterer, ipſe pro ſua eximia humanitate, qua totius orbis Chriſtiani oculos in ſe attrahit, illicet (eramus enim in ſua inſtructiſſima Bibliotheca, in qua augenda Philadelphi Ptolomæi ſtudia æmulatur perpetua) aperto volumine hiſtoriarum Rauennatium per Hieronymum Rubeum editarum, libro illarum quarto, eiuſcemodi locum mihi indigitauit: In agro Rauennati, hoc tempore (hoc eſt circū annum Domini 935.) D. Petri ad Vincula Templum ac domus à D. Stephano Vngarorum Rege extruitur, conſecratur à Gerardo Moriſienſi Epiſcopo, ac Martyre: adiecit Rex ſanctus prouentus, quibus non ſolùm Monachi ab ſe ibi conſtitui alerentur, ſed ſuppeditaretur etiam victus Vngaris omnibus religionis cauſa Romam proficiſcentibus. ita ibi. pro qua monitione dum tantæ benignitati gratias agerē: hæc & plura, ait, ſanctiſſimo Regi debeo, & vniuerſæ genti Vngaricæ, ergà quam ſingulariter afficior, hinc atque etiam eo nomine, quo ad præſens hæc ipſa ſanctiſſimi Regis Abbatia mihi commendatur, Regiæ Sanctitatis Illyricanæ fæcunditatem mea pecunia debes edere, ſtatimq; accerſito œconomo iuſſit expenſas omnes in hoc opus neceſſarias exponi. fruere igitur beneuole Lector humaniſſimi Principis beneficentia, & erga Apoſtolicum Regem pietate. eidemq; Apoſtolicarum curarum ſanctiſſimi

Patrui

Patrui ſui Vrbani, magno bono totius orbis, participi, interceſſione Apoſtolici Regis, reliquorumq; Regiæ ſanctitatis Illyricanæ Diuorum, qui eius munificentia lucem præſentem agnoſcunt, multos atque felices annos adprecare. tu verò Illirice indigena, quo poſthac maiora ſemper ſub Apoſtolico Principatu fauſtiſſimæ Barberinæ gentis ſperare valeas, indicem paterni affectus Sanctiſſimi Vrbani Octaui, ergà gentem noſtram, marmorea tabula, in ampliſſima Baſilica noſtrati, D. Hieronymo in Vrbe dicata, æternæ memoriæ expreſſum, hic tibi perpetuò, & vbique obuium habeas & circumferas.

VRBANO VIII. P. O. M.

QVOD PATRIS AFFECTV COMPLEXVS NATIONEM ILLYRICAM
A. CC. ANNIS IN HOC TEMPLO POSTEA A SIXTO. V. A. FVMDAM.
EXTRVCTO CONGREGATAM
EIDEM CONGREGATIONI TRANQVILLITATE RESTITVTA.
DOMO. S. CAII PP. M. ILLYRICI A FVNDAMEN. EXCITATA
BAPTISERIO. S. CONSTANTINI IMP. ILLYRICI ILLVSTATO
SACRORVM MYSTERIORVM LIBRIS ILLYRICIS PVRGATIS
ALVMNIS ILLYRICIS LAVRETANO COLLEGIO RESTITVTIS
IMMORTALIBVS BENEFICIIS AFFECERIT

ALEXANDRO S. R. E. DIAC. CARD. CÆSARINO PROTECTORE
EADEM NATIO GRATI ANIMI
MONIMENTVM. P. F.
ANNO DNI. MDCXXX.

VITA

VITA
S. EMERICI
DVCIS SLAVONIÆ
FILII S. STEPHANI REGIS.

GLORIA Patris filius ſapiens, inquit diuinus Vates. quod ſi in vllo patrũ comprobatum fuit, in ſancto Stephano Vngarorum Rege virtutibus Emerici filij, Deo, Angelis, Hominibus, ſpectaculo iucundiſſimo, numeris omnibus impletum videmus. igitur Emericus, vel ſicuti antiquiores Illyricanæ ſcripturæ habent Mircus, eſt enim hoc Vngaris vſitatum, vt nomina per conſonantem litteram incipientia, ipſi præpoſita vocali proferant, quod Stephani nomine exemplo conſtat, cui litteram i. præponendo, ſemper Iſtphanum, pro Stephano dicunt; Mircus inquam Illyricis manſuetus, ſeu pacis ſtudioſus, natus eſt Stephano iam rerum potiente, ex matre Giſela. Ab ineunte pueritia, prout habet Surius Tomo ſexto: quo ſanctitatis euaſurus eſſet, facilè declarauit. quippè qui cum eſſet ſomni parciſſimus, alijs dormientibus, ſecunda ferè vigilia noctis, ad lucem vſque pſalmos Dauidicos lectitabat, lucernis coràm ipſo ardentibus, vt Regiam decebat prolem. ad finem autem cuiuſcumque pſalmi, corde contrito & compuncto, à Deo veniam petebat. quod cum ſanctus parens eius ſæpius clàm penrimam parietis eſſet contemplatus, apud ſe tacitum habuit, nec vlli ſuorum voluit indicare, magna iuberim de filio ſpe concepta. Cum autem aliquandò ſanctus Rex Monaſterium beati Martini quod ipſe in mõte Pannoniæ ingenti ſumptu fundarat, & egregia Monachorum ſoda-

litate impleuerat, orandi cauſa vellet inuiſere, Emericum filium ſuum eius itineris comitem ſibi adhibuit, non ignorans quanta Dei gratia puer ille polleret. vbi autem ad monaſterium propiùs acceſſit, Monachi honoris cauſa, inſtituta proceſſione illi obuiam venere, vt ea qua par erat reuerentia eum exciperent. ſed Rex ſciens filij præclara merita, eum iuſſit antecedere, fratresq; illos ſalutare; tùm vt ea ratione illos honeſtaret, tùm vt filio honor ipſi paratus, impenderetur. Venit ergo Emericus ad fratres, accipitur ab illis honorificentiſſimè, oſculatur ſingulos, non tamen eodem omnes modo, ſed pro ratione meritorum, quæ reuelante ſpiritu Dei cognouerat, alijs duo, alijs tria, pleriſque quatuor vel quinque, vni Mauro ſeptem oſcula dedit. quod cum cerneret pater eius, etſi filium nihil ea in re temerè feciſſe exiſtimaret, non potuit tamen ob rei nouitatem non admirari. itaq; peracto ſacrificio, familiariter & accuratè ex eo percõtatur, cur non eadẽ omnibus pariter oſcula impertitus eſſet? Reſpondet ille, ſe pro ratione temporis quo ſinguli continenter vixerint, alijs plura, alijs pauciora oſcula diſtribuiſſe. eum autem quem ſepties oſculatus eſſet, virginem permanſiſſe ait; atque ex eo ſeptenario numero, virginitatis præſtantiam intelligi debere, quæ virtutes alias antecellat, & ad cordium vſque intimos receſſus, qui ſoli Deo pateſcant, penetret, & reconditas hominum mentes intueatur. Profectus inde Rex cum huius rei certiorem omninò notitiam habere percuperet, & filij ſui virtutem magis exploratam, paucis poſt diebus cum duobus dumtaxat comitibus redit ad illud cænobium, fratrum vigilias & preces clàm explorat. abſolutis nocturnis precibus, quas Matutinas vocant, cum alij ad ſuos ſe lectos reciperent, ſoli illi quibus multa Emericus oſcula libauerat, in templo permanſere, & in angulos ſeſe abdentes, Domino preces obtulerunt, & reliquum noctis tempus in Dei laudibus conſumpſere. eos igitur ſingulatim accedens ſanctus Rex, comiter ſalutat; eumq; illi rupto ſilentio reuerenter reſalutant, Regiæ maieſtati deferentes. tandem vbi ad Maurum venit, cui ſeptem oſcula fixerat beatus Emericus, nec blandiſſima ſalu-

ſalutatione, nec ſeuera comminatione ab eo reſponſum extorquere potuit. in ſequenti die ad publicum fratrum conuentum Rex accedit, Mauriq; humilitatem & ſanctitatem explorare cupiens, coràm omnibus, multa ei obijcit, quæ hominem religioſum facere minimè conueniret. Maurus ſibi ſatis benè conſcius, nihil penitùs ad ea reſpondet, ſed ad Deum, quem ſciret mentium certiſſimum inſpectorem, confugit, in eoq; ſpem ſuam collocat: ita ergò intelligens Rex vera eſſe quæ filius eius dixerat, omnibus explicat, quo animo illuc aduenerit, Maurumq; laudibus in cælũ vehit, nec diu poſt, Quinqueccleſienſem Epiſcopũ inſtituendum curat. Emericus autem ætate procedente, ſimul etiam virtutum capiebat, & meritorum incrementa. nocte quadam cum Veſprinij eſſet, vno ad ſe famulo accerſito, orationis cauſa, vetuſtiſſimam beati Georgij martyris eccleſiam petijt, ibiq; ante arã in preces incumbens, apud ſe diſquirere cæpit, quodnam poſſet Deo gratiſſimum munus offerre. ecce autem immenſo lumine tota repentè completur Eccleſia, voxq; cęlitus auditur eiuſmodi: Præclara res eſt Virginitas: itaq; mentis & corporis virgineã integritatem à te exigo: hanc offeras Deo, & in ea conſtanti animi propoſito perſeueres. ille verò non ſuis præfidens viribus, ſed ad Dei gratiam confugiens: Domine Deus, inquit, qui inſpicis omnia, qui humanam imbecillitatem adiuuas, qui aufers ſpiritum principum, & terribilis es apud Reges terræ, perfice in me gratiſſimam voluntatem tuam, & noxias, pernicioſaſq; cõcupiſcentias, rore miſericordiæ tuæ prorſus extingue: confirma fragilitatem ſeruuli tui, & vt in ſeruitio tuo perpetim perduret, ab omnibus carnis illecebris, & ſpurca libidine, pro tua benignitate cuſtuere, præſtaq; ne vnquam è tua gratia excidat. porrò diuina conſolatione confirmatus, rem hanc apud ſe tacitam habuit, & famulo quoque eius conſcio, ne cuiquam indicaret, dum adhuc in humanis ipſe eſſet, interdixit. ita factum eſt, vt multa eius virtutum inſignia, hominum noticiam, ipſo celante effugerint, nec antequàm deceſſiſſet è vita, alijs patefacta ſint. nimirum hac ratione ſapienter declinauit virtutum peſtem, inanem gloriam.

V Pater

Digitized by Google

Pater autem illius regno conſulere volens, virginem & formã corporis, & morum integritate, ſpectatiſſimam, ſtirpe Regia ortam, ei deſpondit. id etſi ille principio multùm recuſaret, tandem tamen paternis precibus victus, aſſenſit quidem, ſed ita tamen, vt non ſolùm ipſe virgo permanſerit, ſed etiam ſponſam integram conſeruarit. iam enim virginitatis amore & propoſito, voluptati omni renunciarat. præclarum hoc erat in Regio adoleſcente, quo poſſet omnibus huius mundi bonis circumfluere, non modò ſe à vitæ huius voluptatibus ſeruare immunem, ſed etiam ſponſam tam illuſtrem ad earum contemptum, atque etiam ad virtutum ſtudium, & vitæ ſectandam ſanctitatem adducere. malebat enim pius adoleſcens virtutum illam, quàm liberorum fœcunditate pollere. nec latuit ſanctum eius parentem Stephanum Regem, quemadmodum corpus ſuum maceraret ieiunijs, ne forſitan laſciuiret, ſponſamq; non alio quàm ſororis loco haberet. ſed & ſponſa ipſa, cum ille iam in ipſo iuuẽtutis flore vita functus eſſet, quàm caſtè vixiſſet, teſtata eſt, & famulus ille quem ſupra diximus, res eius ſecretas euulgauit. non enim diu ſuperuixit, ſed quòd cælo, vita eius dignior eſſet, quàm terra, Dominus eum citò tulit è medio, & tranſtulit in Regnum ſuum. Quidam Archiepiſcopus in publicis ſupplicationibus affirmauit, ſe eius animam vidiſſe in cælos euntem. Pater eius admodum doluit Regno tantam ſpem ereptam; conſolabatur autem ſe ipſum, quòd filiũ non dubitaret in cælis feliciſſimè viuentem, egregium & ſibi, & ſuis patrocinium exhibiturum. Die triceſimo ab obitu eius, tot & tantis miraculis Deus illuſtrauit ſanctum ſuum, vt cunctis in vrbe Regia, quam Albam Regalem vocant, vbi ſacrum corpus eius tumulatum eſt, non mæroris ille, ſed gaudij dies videretur. Porrò autem Vladiſlauo religioſo Rege poſtea regnante, Côradus quidam natione Germanus, homo flagitioſiſſimus, tandem magno Dei munere compunctus, cum ſe ad meliorem frugem recipere cuperet, Romam adijt, Pontifici peccata ſua cum ingenti cordis contritione confeſſus eſt, animæ ſalutarem ab eo petijt medicinã. Pontifex ad immanitatem criminum eius obſtupeſcens, hac eum

 multa-

mulctauit pœna, vt loricam ferream ad nudum corpus, quinis catenis ferreis adſtringeret, & chartam in qua eius peccata enormia ſcripta erant, Pontificis annulo obſignatam, ad loca in quibus Sancti quieſcerent, ſecum circumferret, donec diuinitùs catenæ diſſoluerentur, & ſcriptura chartæ penitus oblitteraretur. fecit homo vt erat iuſſus (nihil enim arduum videtur, ex animo ſua peccata lugenti, & cum Deo in gratiam redire cupienti.) inuiſit loca ſacra, etiam Hieroſolymam, & Saluatoris ſepulcrum non prætermiſit. tandem venit in Pannoniam, vbi beati Regis Stephani tum celebre nomen erat: orat ad ſepulcrum eius, nec inde recedere conſtituit, donec ruptis vinculis, & charta oblitterata, ſe ſentiat Domini miſericordiam impetraſſe. poſtquàm autem multùm delaſſato, inter orandum ſomnus obrepſit (à prima enim hora, vſquè ad nonam in preces incubuerat) ſanctus Rex ei apparens: Surge, inquit, amice, & Emerici filij mei monumentum, quod iuxtà eſt, adito. ille quòd carnis ſeruanda integritate, præcipuam apud Deum gratiam promeruerit, facinorum tuorum veniam tibi impetrabit. ex eorum enim numero eſt, qui non inquinauerunt veſtimenta ſua, ſequunturq; Agnum quocùque ierit, & ante thronum Dei cantant canticum nouum. Euigilat homo, illicò ad beati Emerici ſe ſacellum confert, fundit ibi preces, atque opinione celerius diſſiliunt ferrei nexus. charta reſignata, nullum habet litteræ ſcriptæ veſtigium. Ad ſonitum cadentium catenarum, accurrunt æditui, & complures alij, quibus ille omnia ordine exponit. mirantur omnes, laudant Deum, & beatum Emericum, referunt cuncta ad Vladiſlauum Regem. is conuocato Concilio Regni procerum, de beati Emerici eleuando corpore, cum Epiſcopis confert. iam enim etiam ex remotiſſimis regionibus, eo aduentabant homines, pro grauiſſimis rebus vota nuncupantes. indictum eſt autem triduanum ieiunium, & Nonis Nouembris, honorificè eleuatum eſt beati Emerici corpus; multaq; diuinitùs miracula eodem eleuationis die, atque deinceps edita ſunt. hactenùs Surius. vxorem S. Emerici filiam Creſcimiri Regis Dalmatiæ fuiſſe, Dalmatica monimenta

Digitized by Google

teſtantur, eandemq; virginitatem, ad extremum vſque vitæ, proſeſſam. Matthæus Raderus agens de Sanctis Bauariæ: Illud, inquit, addo de Emerico: illum dum viueret cum parente ſæpe obijſſe templa, luſtraſſe aras, cultum ſacrum inſpexiſſe; vbi quid inter veſtem ſacram ſordidum conſpexiſſet, ibi ante aras Regiam poſuiſſe purpuram, aurum, gemmas, vt nitere poſſet templum. hæc ille. qui poſtquam vitam eius, deſcripſit eiuſdemq; obitum, pridie Nonis Nouembris, anno trigeſimo ſecundo, vel, vt alij volunt, ſexto ſupra milleſimum ſignauit, eiuſcemodi apoſtrophe ad illum exclamat. Et ego cum eodem iunctis vocibus: SALVE EMERICE REGIA SOBOLES; VIRTVTIBVS MACTE. SIDVS PANNONVM. DECVS BOIORVM. SOL MVNDI. EXEMPLVM REGIÆ IVVENTVTIS. INTRA DELICIAS NATVS. IN DELICIIS EDVCATVS. EXTRA DELICIAS VERSATVS. IOSEPHI. MARTIANI. HENRICI AVVNCVLI. PRIORVM IMITATOR. POSTERITATIS IMPVLSOR. VIVE BEATVS CÆLO PATRONE TERRARVM. TRAHE POSTERITATEM AD TVVM EXEMPLVM. PATRIÆ, QVÆ MAGNOPERE LABORAT, PRECIBVS VOTISQ; SVCCVRRE: hæc Raderus, qui in fronte eiuſdē ſanctiſſimi Principis, ſub elegantiſſimo opere imagine ipſius expreſſa; ſequentia carmina, digna, quibus nos quoque noſtri Slauonici Ducis hiſtoriam concludamus, collocauit.

Ter felix iuuenis, diuis genitoribus ortus,
    Et Diuus ſanctum filius ante Patrem;
Et quod virgineos nunquam violauerit annos,
    Quamuis iuncta thoro Regia virgo foret.
In medijs quis non miretur? hic ignibus arſit,
    Aula. Puella, Ætas, quid niſi flamma fuit,
Sed caſtum pectus flammis melioribus arſit,
    TVRPIS AMOR FRIGET, CVM PIVS ARDET AMOR.

VITA

VITA
S. VLADISLAVI
REGIS VNGARIÆ
DALMATIÆ CROATIÆQ;

MIGRANTE ſanctiſſimo Principe Stephano, abſque vlla prole ſuperſtite, ad ſuperos, ſceptrum Vngaricum inuaditur à Petro, quem Vilhelmus Burgundus, ex ſorore ſancti Regis, Venetijs genuerat. quo ob efferos mores, ab Vngaris pulſo, Aba Vngarus, qui aliam ſororem S. Stephani duxerat, à popularibus ſufficitur; ſed Petrus Alemannico milite, & Apoſtolicæ ſedis authoritate fultus, iterum regnum recuperat. at eò in deteriùs prolabente, iterum regno detruſo, interfectoq; demum, ab Andrea filio Vladiſlaui Calui cognominati, qui ſancto Stephano patruelis fuerat, vtpotè Michaele, Geiſæ fratre prognatus, regnum penes eundem ſtetit. quod progreſſu temporis, Belæ quoque fratri viuens communicauit. moriens inde duos reliquit liberos, horum maior natu Salamon poſt mortem patrui Belæ regnauit, Salamoni Geiſa patruelis Belæ filius, Geiſæ Vladiſlauus frater germanus, octauus à ſancto Stephano Rex ſucceſſit. eius pater Bela, cum Regis Petri crudeli principatu, vertere ſolum eſſet coactus, ac ſe in Poloniam recipere, ad Mieciſlauum Principem, hic tum fortè bellum cum Pomeranis, Vandalorum reliquijs, tributum pendere recuſantibus, gerebat; iamq; acies vtrimque conſtiterant, inquit Bonfinius, cum vtrique genti viſum eſt, vt commodiùs ſaluti publicæ conſuleretur, ambo Duces ſingulari certamine litem dirimerent. ſi Pomeranus caderet, poſtulata tributa penderentur; ſi

verò Polonus, ius omne tributorum amitteret. placuit populis vtriſque conditio; ſed cum Miecißlauus ac filij ſingulare certamen reformidarent, Bela in medium prodiens: ſi vobis, inquit, Poloni placet, vt pro Principatu, ac dignitate veſtra, in certamen ipſe deſcendam, quamuis me pagano, prophanoq; hoſte nobiliorem puto, hoc tamen vltrò pro vobis ſubibo periculum: accepit Miecißlauus quod Bela detulerat, ac gratias egit, nec ſubrogatum quidem perduellionem, Pomeranus recuſat. quare vbi ſe certamini ambo commiſere, cum infeſtis haſtis primò concurrerent, dicto celeriùs Bela hoſtem equo deturbat; mox gladio confoſſum, proſtrauit humi, & ſic bellũ, & cauſa ſingulari certamina dirempta, Pomerani ſe Polonorum vectigales profitentur. Miecißlauus Belam non modò multis muneribus affecit, verum etiam filiæ nuptijs, & Pomeranorum prouincia amplè donauit; & pro viribus hominem quotidie honeſtauit. Bela ex Miecißlaui filia Geiſam Vladißlauumq;, ac aliquot filias ſuſcepit. Vladißlauus itaq; Regia cura, in Polonia, liberaliter educatus, quo tempore pater eius Bela, ab Andrea fratre in conſortium Regni Vngarici, eſt aduocatus, adoleſcens cum eodem venit in Pannoniam. quinquageſimo primo anno vndecimi ſæculi Chriſtiani. Bela porrò in demortui Andreæ locum, ad Regnum euecto, Vladißlauus à pietatis amantiſsimo patre, omni religione eſt imbutus. quo deſinente è viuis, cum Salamon Andreæ filius, qui Henrici quarti Imperatoris ſororem Sophiam vxorem duxerat, eiuſdem Imperatoris opera Regnum inuaſiſſet, Vladißlauus cum Geiſa fratre ad affinium Polonorum opem confugientes, Vngariam armis repetunt. ſed intercedentibus inter patrueles Epiſcopis, ita reconciliantur, vt Salamoni Regno permiſſo, Geiſa Ducatum obtineret, Vladißlauo, deſiderio pacis & publici boni amore, priuatam vitam eligente: adeò ſolida pietas ambitionem rarò vel nunquam humanis pectoribus excidentem, facilè diſſipat, & extinguit. at quantum Deo eiuſcemodi morum compoſitio accepta, grataq; fuerit, facilè eſt inde cognoſcere; quod ab hoc tempore in poſterum, Vladißlauum ſub peculiari diuinæ protectionis

ctionis præſidio vixiſſe cognitum eſt, Bello quod contrà Chunos Vngariam hoſtili immanitate inuadentes, à Salamone Rege & Geiſa Duce, geſtum eſt, cum Vladiſlauus inter confertiſſimos hoſtes decertaret, primoq; impetu, quatuor primi ordinis ſibi obuios hoſtes interfeciſſet, in quintum irruit, & quamuis grauiter ab eo vulneratus, ſaucius, vt erat, eundem ſtrauit. mox cum virginem Vngaram raptam à Chuno equite abripi videret, ſeruandæ illius ab impuris manibus cupiditate accenſus, omni celeritate ſe poſt raptorem proripit; cum tamen vulneris nuper accepti dolore fugientem aſſequi poſſet nequaquam, inclamat poſt virginem, hortatur, hoſtem complexa equo ſe deijciat; audit hortantē puella, cum hoſte vnà ſe præcipitat; aduolat Vladiſlauus, equo deſilit, & æquo marte pedeſtrem hoſtem aggreſſus, illum denique proſternit, eodemq; temporis momento, vulneris ſanitatem diuinitùs recuperat, Deo integritatis ſeruatore, eum integra ſanitate, & ſex hoſtium coronis remunerante. Iterùm, cum aulica perfidia inter Regem & patrueles diſcordiæ fomenta incendiſſet, remq; ad arma deduxiſſet, fratresq; amicorum Principum auxiliaribus copijs, licet longè inferioribus ijs, quæ pro Rege militabant, in ſylua quæ longo tractu terram occupabat, eo loci vbi nunc Vacienſis aſſurgit ciuitas, conſtitiſſent, conciliumq; cum militaribus præfectis haberent, cernit Vladiſlauus Angelum cælo deſcendentem, Geiſæq; capiti coronam imponentem; quamobrem verſus ad fratrem: Vidiſtine, inquit, quo te honore benignitas diuina honeſtat, dum cæleſtis miniſter Regiam tuo capiti coronam imponit? macte animo victoriam de hoſte reportaturus, & cæleſti corona præclarus regnaturus. tum Geiſa poſitis genibus vouet: eodem loci ſe Virgini Dei genitrici, obtenta victoria à pio fratre promiſſa, Eccleſiam ædificaturū. mox alacri animo in Salamonem, qui aliquot inde milliaribus aberat, mouet exercitum: in ipſo procinctu manus conferendæ, Vladiſlauus humi proſtratus, Deo, Diuoq; Martino Pannoniæ patrono, voto ſe obſtringit, reportata victoria, ibidem ſe Eccleſiam eidem Diuo Martino conſtructurum. mox equo conſcen-

ſo,

ſo, hortaturus militem, cum eundem in gyrum vertiſſet, & fortè fortuna lancea quam geſtabat veprem percuſſiſſet, Muſtella candidiſſima inde exiliens, per lanceam in ſinum pij Equitis conuolauit; cuius velut oſtenti argumento, denunciata ſuis victoria, mirum in modum illorũ animos ad rem imperterrito animo gerendam excitauit. ipſe tamen antequàm pugnam iniret, inauditæ charitatis armis, ſe fratremq; pariter armare voluit; cũ enim ſciret Salamonem omne ſtudium adhibiturũ in Geiſæ nece procuranda, amore fratris accenſus, ita cum eo tranſegit, vt ſigna & veſtes viciſsim cum eodem commutaret: quo raro Chriſtianæ, fraternæq; pietatis affectu, & fratri, & exercitui ſalutem tulit. Salamon quippè Geiſæ ſigna adortus, vbi poſt multa damna accepta, ſerò demum ſe cum Vladiſlauo tempus fruſtrà terere cognouit, dum Geiſam petiturus gradum retroflectit, inſtante à tergo Vladiſlauo, inter duos fratres incluſus, inopinatam illis ingenti ſuorum ſtrage, concedit victoriam: poſtquàm Vladiſlauus Chriſtianæ gentis internecionem conſpicatus, Germanorum, Italorũ, ac Vngarorum, qui pro Salamone occubuerant cadaueribus, agnitis, ingenti lachrymarum profluuio, dum ſecum reputat omnes, qui ceciderant, in Chriſto fuiſſe fratres, deplorabat exercitus vtriuſque eorum; & incuſabat. inprimisq; humanam ſtultitiam, & huiuſce ſæculi cæcitatem deteſtabatur; cum nemini pacem & quietem ſperare liceat. nam qui ad regnandum nati ſunt, debita ſibi regna ſine multo ſanguine & periculo capeſſere nequeunt, qui verò ad ſeruiendum, quotidianis inſidijs à debitis obſequijs ſubducuntur. hanc miſeram mortalium vitam perpetuam procellam eſſe affirmabat, illudq; vociferantiùs ſæpius ingeminabat: Huc me meumq; fratrem neceſſitas adegit, vt ſine fraterno bello, neque dignitatem, neque paterna bona retinere poſſemus, nullasq; ſedes formidoloſiores nobis quàm auitas haberemus, tantum malorum apud patruelem valuere conſilia, & iniecta ſuſpicio, vt nihil ille miſer exitio noſtro reputaret antiquius. quin & tam iniquam iniuerat opinionem, vt tutiorem ſe cum exteris, quàm ſuis reputaret. ò miſerum Salamonem malis vſque adeò conſi-

conſilijs obnoxium; vt nihil fraterna charitate deteſtabilius arbitraretur. ò nos longè miſeriores, quibus non tàm pro aſſerenda vita, & dignitate noſtra, quàm Regni libertate certantibus, manus à noſtro ſanguine abſtinere non licuit. atque me præ cæteris dixerim infelicem, quem ad diuina myſteria natum & euocatum fraterna charitas, & Regni ratio remoratur. Vtinam mihi præ his omnibus mori obtigiſſet, & pro publica ſalute deuouiſſe caput, aut pro ſceleribus omnium pœnas exoluiſſe. nimirùm Vladiſlauo nil hoc laudabili, ac ſalutari fato accidere poſſet optatius; ne me quidem patruelis odium, & fraternus amor ad hauriendum ſanguinem protraxiſſet, niſi protegendum eſſe fratrem, eundemq; futurum Regem, ſuis auſpicijs Diuina benignitas admonuiſſet. quod ſi nefario bello mihi pugnandum fuiſſet, maluiſſem profectò etiam mori, quàm certaſſe cum meis, & parui diuina monita & mandata feciſſe. Tu autem clementiſſime Saluator mundi, qui omnia mortalium facinora ſanctiſſimo tuo ſanguine expiaſti, & ex corde preces ſupplicantium non aſpernaris, omnium qui hic oppetiere fidelium animos, maculis omnibus exue, ac perluſtra, culpas dele, & ob ſanctiſſimæ mortis tuæ memoriam, hos ab æterno interitu redime, priusq; me libro vitæ dele, quod vt impetrem, & tua ineffabilis in nos charitas, effuſusq; in Cruce ſanguis, & pientiſſimæ Genitricis tuæ patrociniũ efficiat. aſt vbi ſatis ploratum & conclamatum eſt, cuncta cadauera ritè ſepelienda curauit, iuſta cuiq; pro dignitate; ac votam Diuo Martino ædem in Monyorod, adiectis hoſtium exuuijs, exſoluit. prouentus quoque non mediocres adiecit, quibus aſſiduæ mortuorum celebrarentur inferiæ. ne illa quidem Vladiſlaui pietas ſilentio præteriri poteſt, cum enim porrecta humi cadauera obequitaret, ne quem ſui officij relinqueret expertem; vbi inter confertos hoſtes Erneum agnouit, non mediocrem pacis & ocij amatorem, equo repentè deſilijt, cruentumq; eius caput amplexatus, oſculatusq; miſerabiliter: Hiccine iaces, inquit, Erneu amator pacis, & fraternæ concordiæ, publicæq; ſalutis aſſertor vnice? non hoc probitas non æquitas tua merebatur. pa-

cem

cem quam in hac vita non inueniſti, in altera benè merendo & moriendo comparaſti. cecidiſti Erneu, cui probitatis iure viuendum erat, & longè maius hoſtibus quàm amicis, tui deſiderium reliquiſti. eò vehementiùs tuum interitum deploramus, quo ardentiùs pro communi concordia priuatim, & publicè contendere conſueuiſti. multa demùm conqueſtus mirabiliter ſuper eum, poſtquàm pietati factum ſatis arbitratur, de ſepulturæ honore cogitat. quare continuò eius mandato, ſuccollantibus Ernei corpus militibus, eo delatum, vbi nunc Vacia eſt, ibiq; honorificè ſepultum. hæc teſte Bonfinio Vladiſlaui pietas cum optimo ciue, quem Salamoni Regi ſaluberrima conſilia dediſſe, eumq; ab inſectandis patruelibus reuocare ſtuduiſſe, probè norat. ſed eadem pietás eò maior eluxit, quod cum malo ciue, & qui ambitionis æſtro percitus, Salamonem Regijs fratribus infeſtum effecerat, totiusq; tragœdiæ Vngaricæ fuerat author & impulſor; omnino ſe idē Princeps pius geſſit. Paulo enim vlterius, ait idem Bonfinius; inter cadauera agnoſcenda victor ipſe prodierat, ecce à latere Vidi corpus offertur, non modò pectore, ſed capite ſaucium. quòd vbi eſt agnitum, Doleo equidem, ait, morte tua Vide, quamuis inimicum in nos animum nunquam diſſimulaſti. vtinam tibi vltrà viuere licuiſſet, vt poſt reſipiſcentiam nos Salamoni reconciliare potuiſſes. verùm ſi mortuos quandoque percontatione vexare fas eſt, nimirum illud mirantur omnes, ſi non Regio nobiliore genere natus es, cur dominatum ac Regnum aliquod affectaſti? cur anhelaſti ad coronam Regiam? & ſupra conditionē immodica libidine æſtuaſti? quare vt quodque peccans præſentaneam ſibi pœnam eſſe ſentiat, cor tuum nimia ambitione ſaucium, adacta lancea pœnas luit, caputq; diadematis auidiſſimum, ne legitimo ſupplicio careat, gladio ſciſſum eſt. his dictis ritè ſepulcro condi iubet. hæc Bonfinius. Salamone itaq; meritas pœnas perſoluente, Geiſa cum fratre Vladiſlauo dimiſſis exercitibus, quietam, & priuatæ ſimilem vitam dum agunt, libertate Regnicolis de Regni ſtatu ordinando abſolutè remiſſa, omnium votis, idem Geiſa Albæ, Regia in ſede

coro-

coronatur, Vladiſlauus Ducali dignitate honeſtatur. poſt inaugurationem, nouus Rex religioni promouendæ intentus, ad ſyluam, in qua Vladiſlauus coronam ab Angelo capiti eius imponi viderat, cum eodem fratre properat. hic dum fratres agunt inter ſe de Eccleſia Deiparæ, iuxta ſponſionem factam cõſtruenda; accurrit repentè Ceruus elatis cornibus, innumeris facibus collucentibus, qui paululum ſubſiſtens, mox ſeſe fuga ſubducit: Danubiumq; irruens, nullibi amplius apparuit. quamobrem Vladiſlauus rem diuinam reputans: Verè, ait, non Ceruus, ſed Angelus Dei fuit. ſed quid faces in cornibus, inquit Geiſa? tum ille: non cornua ſed alæ, & quæ faces ardentes viſæ, fulgentes pennæ fuerunt; porrò vbi ſubſtitit, locum extruendæ demonſtrauit Eccleſiæ. quam mox Deiparæ ibidem, ac etiam vbi primùm diuinum oſtentum viſum fuerat, aliam Apoſtolorum principi Petro ſtatuerunt, vtraq; maximis ditata prouentibus. prætereà in Vrbe Budenſi, eidem Deiparæ ampliſſimam conſtruxerunt Baſilicam. verumenimuerò Salamon cum Imperatorem Henricum quartum cuius erat ſororius, contrà patrueles in Vngariam magno ſtipatum exercitu aduocaſſet, idemq; infecto negotio retrò pedem tuliſſet, ac Salamon idcircò omni ſpe melioris fortunæ deſtitutus, Poſonium ſe recepiſſet, ab Vladiſlauo obſidione cingitur, quæ dum longius protrahitur, quadam die, pius princeps circa meridiem, priuati militis habitu, caſtris egreſſus, dum vrbem circumluſtrat, Rex Salamon ratus aliquem ex hoſtibus ſingulare certamen expetere, ipſemet deſcendit in arenã; at vbi primùm Vladiſlaui faciem vidit, & cognouit, diuinitùs territus, citato curſu redit ad ſuos. à quibus interrogatus cur tam citò, & fugienti ſimilis retrò ceſſiſſet? reſpondit ſe non hominis, ſed Dei timore actum fugiſſe: vidiſſe quippè duos Angelos ſuper caput Vladiſlaui, igneo gladio volantes, & eundem propugnantes. Hinc magis ac magis amor & reuerentia hoſtium ergà Vladiſlauum aucta. præſertim quòd quicumque ex aduerſarijs ad manus eius perueniſſent, eos liberos & munuſculis affectos, ad Salamonẽ remittere conſueuerat. nec tamen Salamonis ergà patrueles

trueles durities vlla ex parte molliebatur. quinimò cum Epiſcoporum interceſſione, eò pij fratres deueniſſent, vt Geiſa duas Regni partes cum Regio nomine & authoritate, Salamoni vellet concedere, Ducali tantùm titulo, & tertia portione ſibi reſeruata, nunquam tamen adduci potuit, vt cum pijs fratruelibus conueniret. quare poſt annum tertium in Regno exactum, ea moderatione, qua Magni cognomen Geiſa obtinuit, Vaciæ diem extremum concluſit. quo mortuo, Salamone in priori pertinaciâ perſeuerante, Optimates, cæteriq; Regni ordines, Regnum Vladiſlauo, cuius eximias virtutes ad admirationem exploratas habebant, vnanimiter deferunt. ille coactus licet, Regni adminiſtrationem, amore publici boni, cum vix tandem accepiſſet, inſignibus tamen Regijs nunquam ornari voluit, quamdiu Salamon, quem Regem agnoſcebat, in viuis fuit. ſemper in ea deliberatione perſiſtens, vt ſi ex æquo & bono fieri poſſet, Salamoni Regnum permitteret, ipſe ſibi Ducalem dignitatem retenturus. Regni curą ſuſcepta, mirum eſt, quanto religionis ardore, pietati augendæ per Vngariam, incubuit, Eccleſias paſsim extruendo, Sacerdorum, Monachorumq; Collegia opulentiſſimis prouentibus inſtituendo, omniumq; animos ad veri Dei cultum excitando. Intereà cum Zuonimirus, qui & Demetrius, eſt dictus, mortuo Creſcimiro patre, ad Regnum Dalmacię, Croatięq; prouincialium ſuffragio, & Apoſtolica authoritate fuiſſet eodem anno ſublimatus, quo Vladiſlauus Geiſæ fratri ſucceſſerat, ſeptuageſimo nempè ſexto ſupra milleſimum; ac Vicelini cuiuſdam proceris Regij ſanguinis, inſidijs Regnum Dalmaticum fluctuaſſet, Vladiſlauus à Zuonimiro ſororio ſuo vocatus, compreſſo ſeditionis authore, Regnum pacatum affini reliquit: vt hallucinentur ij ſcriptores, qui hæc multis anteà annis, Salamone adhuc cũ patruelibus concorditer agente contigiſſe ſcribunt. hoc enim anno Regnum Dalmaticum Zuonimiro traditum ab Apoſtolico Legato, acta Gregorij ſeptimi, & vetera Dalmatica monimenta teſtantur. cuius etiam Pontificis litteræ commonitoriæ ad eundem Vicelinum datę, inter epiſtolas eiuſdem Gregorij habentur.

reuer-

reuerſus ex Dalmatia Vladiſlauus, agentibus Regni Epiſcopis, cæteriſq; patribus, quartò Regni anno, Salamoni reconciliatur, ita tamen cauentibus proceribus, vt quotannis ex publico ærario, tributa Salamoni penderentur, quibus Regio ſplendore vitã poſſet traducere, Regia tamen illi, cuius immitem animum probè norant, prorſus interdicta, & integra Vladiſlauo reſeruata: quem ita conditionibus iiſce acquieuiſſe ſcribunt, vt ſi Salamonẽ mutatum in melius certo cognoſceret, eidem Regiam quoque authoritatem liberam ſponte permitteret. verùm homo imperio aſſuetus, quod conditionibus ab ordinibus Regni conſequi non poterat, vt ſolus nimirùm regnaret, ab immani ingenio, ſed ingenti malo ſuo, Deo impijs conatibus obſiſtente, tentauit obtinere. euocat itaq; Vladiſlauum per litteras ad colloquium, loco, dieq; præfinito. annuit pius Princeps patrueli, nil doli ſubeſſe exiſtimans, ſed diuinitùs inſidijs ſibi ab eodem colloquij ſpecie, ſtructis, patefactis; validiori præſidio ſtipatus, accedit ad locum. deprehenſumq; in fraude Salamonem, Viſſegradum priſcam Principum regiam, cuſtodiendum tranſmittit: vnde cum poſteà eo miraculo, quod in aperiendo ſepulcro S. Stephani Regis, in eiuſdem vita contigiſſe diximus, liberum eduxiſſet, homo non minus Regni, quod ſibi ereptum, quàm vindictæ, quam irrogatam vinctis cenſebat, auidus, breui ad inſanos auſus redijt: Chunorum Ducem impiæ profeſſionis adit, eius opem implorat, ducturum ſe eius filiam in vxorem, & vniuerſam Tranſyluaniam donaturum promittit, ſi eius opera voti compos fiat. Barbarus tantis promiſſis animũ, in Vngaros perpetuò aſperum, accōmodat. magno comparato exercitu, Vngariam ingenti clade afficit. occurrit Vladiſlauus cũ ſuis, collata manu cum hoſte, fundit fugat eundem, vt vix Salamon cum Kuteſko barbarorũ Duce euaſerint. potitus victoria pius Princeps, gratijs toto Regno Deo actis, Eccleſiam ampliſſimam in loco vbi fuderat hoſtem extruxit, ac ditauit. Salamon cum ſe fruſtrà contra Deo tutum principem pugnare cognouiſſet, refecto Chunorum exercitu, Bulgariam populando peruadit: ſed vbique victus, demùm ſe ipſum

vincere ſtatuit. abiecta enim penitùs cura rerum humanarum, in ſyluam ſeſe abdens, in extrema parte Dalmatiæ, ad fines Iſtriæ, poſt longam vitæ macerationem, in Dei obſequio, pio fine vitam concluſit, quem Polæ in Iſtria tumulatum aiunt. Dum Vladiſlauus nullibi comparente Salamone, Regno ordinando, ornandoq; religioſam nauat operam, regio nomini & dignitati acquieſcens, Chuni, Kopulsko Duce, Kruli filio, Vngariam rapinis, incendijsq; inuadunt; Tranſyluaniamq; omnem peruagati, vlteriora regni petunt. Rex qui eò fortè tempore in inferioribus regni partibus moram trahebat, inexpectata barbarorum immanitate cognita, coactis copijs, Chuno liberè omni licentia per Vngariam debacchanti, procedit obuiam; qui captiuorum magno numero abducto, ingentiq; præda ornatus, circà fluuium Temeſium, ſpreto Vladiſlauo, tanquàm longè abſente, ſecurus agebat. vbi longis itineribus Rex ad barbarorum conſpectum acceſſit; hortatur milites, publica infamia propoſita, quæ, ni coniuges & liberos captiuitati ſubtrahāt, perpetuò illis imminebat, certò promittens ipſemet, ſe potiùs illo prælio vitam deſerturum, quàm, quantum in eo eſſet, illam non abſterſurum. ſponſionem innatæ pietatis affectu, profluuio lachrymarum ſubſequente, vexillum rubeum triumphali Cruce inſignitum, iubet exercitum præcedere, ipſo primo in hoſtes irruente. quos ſtatim in fugam conuertit. itaq; cum iam victoriam à ſe ſtare videret, præcepit militibus, vt ab occiſione Chunorum temperarent, caperent tamen quos poſſent, animo eos ad veram pietatem reducendi. hinc qui cædi ſuperfuerunt, omnes capti ſunt. vix vnico cladis captiuitatisq; nuncio, ad ſuos, fuga elapſo. Rex dum ob ſeruatos ciues, Deo immortales agit gratias, toto Regno publicis ſupplicationibus indictis: adſunt Legati à Chunis tranſmiſſi, qui verbis arrogantia plenis, captiuos populares repetunt, ſecùs extrema omnia, Regi, Regnoq; minantur. Vladislauus leni riſu, barbara petulantia reiecta, mox aduentantes Chunos cum eorum Duce Acus nomine, in regni finibus alacriter excepit; eundemq; furentem manu ſua cædit. hinc animo reliqui conſternati, terga dant, palantes paſſim

cædun-

cæduntur poſt ſtragem Chunorum, contrà Ruthenos, qui Chunis auxilio fuerant, promouit exercitum. ſed illi clementiæ Regiæ ſeſe committentes, certam cladem, pietate Vladislaui, à ceruicibus auertunt. tum contrà Polonos, qui Chunis immixti Vngariam afflixerant, cum acie proceſſit. occurrunt Poloni inſtructo exercitu, ſed vbi ventum ad manus, facili negotio à Rege funduntur, reliquijs exercitus fuſi fuga ſibi conſulentibus, Cracouiam Vladislauus obſidet. in cuius obſidione, cum trimeſtri ſpatio hæreret, obſeſſi æquè ac obſidentes, inopia victualium laborare cæperunt. quare ad terrorem obſeſſis incutiendum, Rex tale commentum excogitat. edicit prima noctis vigilia, vt quilibet miles Ocream ſiue Galeam, effoſſa terra plenam in deſignatum locum effundat, vnde breui tumulus conſurrexit, quem farina conſpergi iubet. illuceſcente die, cum oppidani oppoſitum tumulum, farinæ aceruum certò credidiſſent, indeq; Regem commeatu inſtructiſſimum, ab obſidione ceſſaturum nequaquam ſibi perſuaſum haberent, ipſi ad extrema redacti, ſe, Vrbemq; Regis permittunt arbitrio. eos ille paternè caſtigatos, priori libertati reſtituit. pari felicitate in Bohemiam penetrauit, vbi eos, qui hoſtiliter ſe contra Vngariam geſſerant, repreſſit. itaq; Chunica, Ruthenica, Polonica, Bohemicaq; palma illuſtris, ad ſuos ſeſe recepit. vbi dum quietiori vitæ indulget, aliquandò, venationi intentus in agro Bihorienſi, Angelico monitu, ad Chriſium fluuium, Dei genitrici Baſilicam iubetur erigere. quod protinùs Regia munificentia ita perfecit, vt oppido circà Baſilicam extructo, Epiſcopoq; illi aſſignato, Varadinum illud appellari voluerit. eius pij mores, virtuti bellicæ, & æquitati ciuicæ coniunctæ, dum toto Chriſtiano orbe, ingenti gloria circumferuntur, à Principibus Germanis, ad Imperium capeſſendum, loco Henrici impij Regis Regno detruſi, inuitatur, quod magna animi conſtantia recuſauit. Dalmatiæ tamen, Croatiæq; Regna, Vngariæ adijciendi, tamquàm cognatæ gentis, occaſionem noluit prætermittere. maluit quippè perpetuo poſteritatis ornamento, benedictione Apoſtolica, Regna

in patrio ſolo conſtituta adire; quàm alienæ gentis Imperio, per ea tempora, calamitatibus fæcundo, & ſui nominis ſplendori tantúmmodò profuturo, ſeſe immiſcere. cum enim ea tempeſtate, authore Vrbano ſecundo, excelſi, vereq; apoſtolici animi Pontifice, Concilio ad Claramontem in Gallijs coacto, plures Europæ Principes pro recuperãdis ſacris Palæſtinæ locis, non ita pridẽ, ab impijs occupatis, ſacræ militiæ datis nominibus in belli ſocietatem coiuiſſent, Pontifexq; Zuonimirum Regem Dalmatiæ, vtpote Sedis Apoſtolicę beneficiarium, ſacris copijs præfuturum, per litteras inuitaſſet, Rex morem geſturus ſummo Chriſtianæ reipublicæ patri, indicto prouincialium conuentu, recitatiſq; litteris Apoſtolicis, populares ad ſacrum bellum ſuſcipiendum cohortatur. ij per proteruos quoſdam proceres, Regiæ vitæ pridem inſidiantes, exaggerata difficultate negotij, charorumq; pignorũ orbitate, dum extremo orbe incertis exponerentur victorijs, ita à conſilijs pij Regis amplectendis ſunt absterriti, occultis & ſeditioſis colloquijs, vt ſacrilego parricidio, eidem Regi, necem inferre ſint auſi: cuius mortẽ, proceribus Regnum pro libidine diſtrahentibus, Regina vidua Lepa nomine, vitæ ſuæ, regnoq; conſultura, Vladislaui fratris opem implorat; ille celerrimè contractis copijs, ad ſororem accurrit. victorq; perpetuo, ſumpto de parricidis ſupplicio, pacatum regnum ſorori reliquit, verùm cum iteratas in Dalmatia, Croatiaq; victorias ſancto Regi Stephano, poſt Deum referret acceptas, ex inferioribus regnis, in Vngariam rediens, in ipſa ferè Saui ripa, in limitibus Slauoniæ, Croatiæq; regnorum, ad Vicum Italicum appellatum, Baſilicam ampliſſimam, opulentiſſimè ditatam, innatæ pietatis immortale trophæum, erexit, cui reſtaurato antiquiſſimæ Vrbis Sciſciẽſis in proximo agro inter rudera ſqualientis, ſacro præſulatu, authoritate Romanæ ſedis, Epiſcopum dedit, & Clerum, omnium regnorum Vngaricorũ noſtro ſæculo facilè principẽ inſtituit, ſingulari tutelaris Regis patrocinio, titulo Zagrabiẽſis Eccleſiæ ad hanc vſq; diem ſemper eundẽ, ac proindè vigilantiſſimorũ paſtorum, præſtantiſſimorumq; Se-

natorum

natorum perpetuò nobile Seminarium. verumenimuerò cum pius Rex operam ſuam Vrbano pontifici,loco ſororij mortui, ſacro bello ductando, cuius auiditate mirum in modum flagrabat, promptiſſimè obtuliſſet; magno Vrbani, Principumq; reliquorum gaudio, Dux ſacri belli denunciatur, ac inſuper Apoſtolica authoritate, ad quam ius Regni Dalmatici, Croaticiq; pertinet, eorundem regnorum iure donatur perpetuò. agebatur tum annus octuageſimus quintus vndecimi ſæculi, quo Vladiſlauus nouis regnis auctus, imperioq; ſacræ militiæ inſignitus, conuocatis ſui regni ordinibus, & animi ſui deliberatione expoſita, nobiliſſima procerum manu ipſi adhærente, poſt dulces amplexus, & affatus charorum, Regni cura proceribus demãdata, dum terreſtrem Hieruſalem Chriſti miles ex impiorum manibus eripere ſatagit, Diuis quàm hominibus gratior, ad cæleſtem Hieruſalem rapitur. cum enim inter alios ſibi addictos principes, Conradum Bohemorum Ducem, ſuum è ſorore nepotem,ad ſacrum bellum inuitaſſet, isq; libentiſſimo animo ad pium iter iam ſeſe accinxiſſet; Suetoplugus Ducis agnatus, intempeſta nocte Pragam ingreſſus, ſeditioſorum quorundam factione, ipſoq; Pragenſi adnitente Epiſcopo, capta Vrbe, Principatum inuadit. Conradus inopinata perculſus iniuria, ad auunculum accurrit, opem eius contra cognati vim impiam implorat. Vladiſlauus & iniquitate rei, & meritis Othonis patris Conradi, cuius olim contra Salamonis vim, egregiam fuerat operam expertus,coacto exercitu, Bohemiam verſus iter intendit: vix ad fines appulerat, repentino morbo oppreſſus, cogitur gradum ſiſtere; at vbi ſibi vltimum vitæ finem inſtare cognouit, ſpiritualibus medicinis ſumma pietate inſtructus, conuocatis Vngariæ Pontificibus, ac Optimatibus, res regni diſpoſuit. tum omnibus quæcumque penès ſe habebat, Eccleſijs, & Chriſti pauperibus diſtributis, tertio Kalendas Iulij obdormiuit in Domino. quo die celebris eius anniuerſaria memoria, in Eccleſia perſeuerat. præter ſacræ Vngaricæ Coronæ regna, Bohemis & Polonis eundem, tanquàm ſuum Principem,peculiari ſacro colentibus officio. incidit mors

eius in feriam ſecundam. corpus Varadinum magna pompa delatum, ibidem in Baſilica ab eodem extructa, conditum, cum triennio ante obitum, nonageſimo ſecundo anno illius ſæculi Eccleſiaſticæ reipublicæ amore flagrans, Synodum omnium Pontificum, Abbatum, & Cleri totius, in ciuitate Zabolchij celebrari curaſſet, decretis Synodi, tribus libris comprehenſis, quæ ſub titulo Decreti ſancti Regis Vladislaui, apud Vngaros magnæ authoritatis vim obtinent. Cæleſtinus porrò tertius ſanctitatis, ac miraculorum eius fama permotus eum ſanctorum Confeſſorum Catalogo adſcripſit.

VITA

VITA
S. ELISABETHAE VIDVAE
ANDREÆ REGIS VNGARIÆ &c.
FILIÆ.

NONO loco à ſancto Stephano, ſceptrum Vngaricum tenuit Andreas, Belæ tertij filius, Vladiſlaui tertij fratris ſucceſſor, Hieroſolymitanus inde dictus, quod ad ſacram Hierſolymitanam expeditionem profectus, commiſſo atroci prælio, cum Babiloniorum Sultano, glorioſam ex eo reportauit victoriam. hic Eliſabethæ fuit pater, vt ait Iacobus Montanus Spirenſis, Rex non ſolùm in gubernando Vngarorum Regno diuitiarum opulentia, verum etiam, quod ſingulare eſt optimorum inſigne Regum, pietate & iuſtitia præclarus. Mater Gertrudis, quæ pro natura ſexus infirmior cenſeri poterat, adeò magnitudinem virilis animi, prudentiamq; nonnumquam exercuit, vt vel abſente, vel occupationibus diſtento Rege, ipſa per ſe, Regni negocia tractanda, non ſine laude curaret. ferunt genethliacũ quendam longè poſitum, qui Clinſor vocabatur, paucis ante horis, quàm in lucem ederetur Eliſabetha, prædixiſſe, naſcituram, natæq; nomen, indolem, virtutes, miracula, nuptias, ac ſponſi nomen; denique lætitiam Eccleſiæ, tantarum gratia rerum declarandam, veluti ex ſyderum, quæ contemplabatur, adſpectu citata deprompſiſſe: quam quidem prædictionem, qui diuino inſtinctum ſpiritu hominem volunt, veteris Balaami vaticinio comparant; qui verò diuinatricem aſtrologiæ vanitatem derident, intra famam reponunt. Quadrimulam, vt ait Matthæus Raderus, cuius verbis vitam Eliſabethæ proſequimur, Hermannus Turingiorum Re-

gulus

Digitized by Google

gulus ab Andrea ſponſam filio ſuo Ludouico, Eliſabethæ æquali petitam, miſſis legatis ad ſe deportari curauit, vt cum filio, integrè, ſanctèq; educaretur. Gertrudis Regina infantem omnibus ornamentis cultam, cum ampliſſimis donis, & magna pecuniæ vi ad Hermannum deferendam Legatis commiſit. exceptaq; eſt ab Hermanno, aulicisq; officijs, ingenti cum applauſu, paruuliq; Ludouici oſculo, iam votiua coniux admota. Enituere intrà paucos annos radij futuræ ſanctitatis indices, in puella. nam ſiue cum æqualibus luderet, prodebat ſigna virginitatis, verecundiæ, modeſtiæ; ſiue regio cultu, mitraq; ornaretur, detrahebat, clàm aliquid ſibi de ornamentis, coronamq;, dum rebus intereſſet diuinis, ponebat, admirante principe Sophia, roganteq;, quid ſibi vellet illa ceremonia; reſpondit non ſibi verum videri, regia corona ornari, dum ſupremi Regis filius in ara litaretur, ſpinis olim & vepreto redimitus. ita adoleſcebat Regia virguncula, vt inter delicias palatinas, non obliuiſceretur patientis pro ſe Christi tormentorum, vt & ipſa velut roſa inter ſpinas, caſta, integraq; efflorerct, verè, vt Poeta canit:

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat aer,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ.

Inter hæc hominem poſuit Hermannus, Eliſabetha cum vbique religionis & pietatis indicia ederet, Sophia futura ſocrus dubitabat, an illam nurum adoptaret, quod Cænobio aptior, quàm aulæ videretur. iſta ſunt mores hominum, vt adoleſcens innocentia, mox vel in inuidiam, vel contemptum veniat, ac pro infantia & ſtultitia, quod religioni & ſapientiæ diuinæ proximum eſt, cenſeatur. nempè iam olim verè meminit ille.

Exeat aula
Qui vult eſſe Pius.

Iam ſocrus, iam alij ab arcanis principis, agitabant cõſilia de Eliſabetha in Pannonias ad Andream remittenda, velut parum cõmoda Ludouico futura. mater Eliſabethæ à popularibus immaniter

niter contrucidata, alieno ſcelere, vt videtur, occubuerat. Valterus erat, qui Eliſabetham in Turingiam cum legato, paruulam apportarat; is omni ſtudio pro illa contendebat: ſed potentiorum factionibus oppreſſus, dubitabat, an ipſe etiam Ludouicus à futuris Eliſabethæ nuptijs abhorreret. proindè capta alloquendi principis occaſione, exploraturus animum ſponſi, ſolus ad ſolum adijt, veniamq; audaciæ præfatus rogauit, quo animi eſſet ergà ſponſam? erant ambo in itinere, & monti proximi, cum Ludouicus: dubitas de meo ergà Eliſabetham affectu? montem hunc ingentem, quem coràm intueris, ſi ab ima radice ad ſummum verticem, in purum putum aurum migraret, præ deſiderio ſponſæ, lutum ducerem: eiq; hoc nunciare iuſſit, adiecto etiam ſymbolo amoris, ſpeculo, Chriſti de cruce pendentis imagine inſignito. nam & Ludouicus eximiè colebat numen; quæ cauſa fuit, vt facilè pares cum paribus iungerentur. Ergò quartum decimum annum, qui fuit Chriſti M. CC. XXI. ingreſſam, feſta pompa, bonis auibus, Eliſabetham vxorem Ludouicus duxit, & eximiè quoad vixit, charam habuit. Erat propè par in vtroque virtus, eademq; ambos pietas & caſtimonia mirificè deuinxit; vti rarò tam illuſtre, modeſtum, & par omninò connubium, inueniretur. Conrado Marburgio, viro religioſo & acerrimo conſcientiæ ipſius cognitori, obſequium non abnuente viro, in ijs quæ ad ſalutem & religionem pertinebant, voto addixerat; hic accumbenti Eliſabethæ ad communem menſam, cibis omnibus interdixerat, ex iniuſto partis: nam Ludouicus Turingiorum princeps, huius & Hermanni pater, fundos, agroſq; Eccleſiæ inuaſerat, ſubiectos diris exactionibus oppreſſerat, nihilq; penſi habuerat, quominùs iura diuina & humana permiſceret, omneq; fas abrumperet: quin & ſæpe monitus à religioſis viris, etiā atque etiam videret, quid ageret, ſupremo illum Dictatori rationes factorum redditurum, reſpondit: Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum: hoc ludibrium illi caro ſtetit, quando poſt mortem, grauiſſimas Deo pœnas, æternis inferorum ſupplicijs (vti pluribus diuinitùs eſt ſignificatum) mancipa-

tus

tus exoluit. quamuis moriturus domeſticis præceperit, vti ſecundum fata cadauer cucullo tegerent, parùm illi retentis Eccleſiæ prædis, & prædijs profuturo. in quem quidam ridiculè ex militum natione, & cuſtodia corporis luſit, cum diceret. En principem noſtrum omni virtutum genere clariſſimum; armorum ſcientia dum viueret, ſuperauit omnes; mortuus etiam religioſorum ſilentia damnat; quis illo taciturnior? an vocem vllam cucullatus mittit? Huic ergò Ludouicò, filius cognominis in bona per fas nefasq; parta ſucceſſerat, necdum ſacris ſua redhibuerat, quod Conradus haud ignorabat, qui Eliſabethæ proindè interdixerat, ne quid guſtaret, quod ex rapto appoſitum eſſet. Ludouicus vt erat pius, Eliſabethæ factum non ſolùm ægrè non tulit, ſed rationes etiam initurum ſpopondit, quibus aliena redderet, ſuisq;, ſecurus religionis, frueretur. Interim Eliſabetha cum ſuo gynæceo ex dote paterna, quamuis modica, ſobriè admodum vixit, vt non infrequenter etiam tanta Regina eſuriret, quod ſatiùs iudicabat, quàm ex iniuſta quadra lautitias capere: ſed neque victu tantùm ſobrio vitam tolerabat; in cultu corporis quoque eam modeſtiam adhibuit, quam nemo niſi ſanctus inuideret. proceſſerat olim in publicum regio mundo fulgens, gemmisq; & auro grauis, omniumq; oculos & ora in ſe conuerterat,cum aſcenſura limen templi quod petebat,lumina in Chriſti de cruce pendentis effigiem conijcit, contemplaturq; concretos ſanguine crines, diro ſpinarum vepreto implexos, nudum corpus, & confuſo vulnerum liuore cruentum, manus pedesq; trabalibus clauis traiectos; ſe contrà regio luxu, mitra, purpura, gemmis ſuperbam: qua meditatione, tanto animi dolore contacta eſt,vt defecta viribus, animo concideret. territæ ancillæ aqua luſtrali ſopitam recreant, animamq; fugientem, & calorem coloremq; in vultum reuocant. ab illo momento omnem ornatum vel reiecit, vel ſubiecto cilicio, ne Chriſti memoriam poneret, aſperauit. imò cum princeps profectionem longiorem ſine illa adornaret, veſtem illa precioſam, omninò viliori commutauit, pullamq; & lugubrem viduæ ritu ſumpſit. Reuertente eodem,

& illa ad mundum muliebrem redijt, ne viro moleſta eſſet, cui ſeruiendum haud ignorabat. fæcundauit ergò Deus tam ſanctũ connubium, & ſtirpem virilem, hæredemq; principatus illi impertiuit; muliebrem quoque geminam adiecit; quarum altera principi Belgæ Brabãtino, nuptui tradita eſt, altera cælo deuota, præter Chriſtum, nulli adhæſit, cuius Parthenoni Aldeburgenſi, Antiſtita præſedit. Hermannum filium, vbi dies luſtrationis appetijt, ipſa ſuis geſtans manibus, ad Virginis, & Matris Dei exemplum, nuda pedes, inſuper & lana, non ſerico veſtita, difficili & ſcrupoſa via, ad ædem ſacrã deportatum, cum cereo, cæleſti patri, vitæq; authori ſtitit, & velut hoſtiam, pignusq; ſui ergà Deum cultus, conſecrauit. Ludouicus cum pietatem coniugis obſeruaſſet, non ſolùm impedimento non fuit, ſed vel maximo adiumento, data ei plena copia miſeris, quæ vellet, tribuendi; qua illa coproſè vſa, tam profuſè omnia in egentes congeſſit, vt regna etiam diuiſura videretur: nec in eo ſibi ſatisfaciebat, cum liberaliter elargiretur, quod ſuppeditabat, niſi ſuis pedibus viliſſimorum caſas obiret, manibus vlceroſos tractaret, pſoras abſtergeret, ſordes ablueret, ægros leuaret, & lauaret, omniaq; vltimæ familiaris ancillæ munia, obiret. Miſerat Andreas Pannonum Rex pater Eliſabethæ Legatos ad Ludouicum, & vxor id loci abiecta admodum cyclade tecta incedebat, vt pæniteret non tàm illam, quàm ipſum principem Coniugis tàm ſordide incedentis. Et doleo, inquit, ſoror (ita compellabat Eliſabethã coniugem) tibi non eſſe in promptu lautiorem veſtem, ad proceres populariũ tuorum proditurae, nec mihi otium nouæ tibi comparandæ. Nihil eſt, inquit, illa quod erubeſcas meas ſordes, veſtium ſplendorem ſemper contempſi. In publicum tamen progredientem Deus ipſe hiacynthina, gemmis auroq; fulgente, decorè & magnificè ingenti miraculo ornauit:

Reſtitit Eliſabeth, claraq; in veſte refulſit,
Os, humeroſq; Deæ ſimilis; namq; ipſe decoram
Induerat natæ pallam, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Obſtu-

Obſtupuit princeps, vnde coniugi nouus & inuſitatus honor ve-ſtis, ſeorſumq; poſteà rogauit, vnde cultum illum accepiſſet? ſic, inquit illa, nouit cæleſtis munerarius ſuos cultores, cultriceſq; in tempore exornare. Expectabatur eadem in publicâ panegyri, ad menſam, à maxima nobilitate frequentatam, cum in ipſis gradibus, per quos Eliſabethæ ad triclinium erat deſcendendum, iacens vltimæ ſortis rogator, opem Reginæ maximis vocibus implorabat. Nec tempus, inquit illa, nec res eſt quam tibi præſens largiar, maioribus inde clamoribus vocata, pallium ipſum quo tegebatur, nobile & regium proijcit petenti, qui collectum tollit, abſceditq; conuiuis inde præſtolantibus, Dapifer renunciat principi, Dominam occupatam cum mendicabulo, ſuperiore veſte illi porrecta carere. Ludouicus ad coniugem ingreſſus rogat, ecquando tandem ad prandium ſit acceſſura? vbi pallium ſit, quo tegatur? illa, paratam ſe venire, pallium illic in pertica ſuſpenſum pendere, quod mox ancilla attulit, ſuſpenſo admiratione principe; ab ipſo Chriſto acceptam, relatamq; veſtem. Inter rei diuinæ ſolemnia, ipſi ſolemne erat, coronam ponere, monilia gemmaſq; detrahere, inter plebem, cum palàm per dies rogationum ſupplicaretur, conſiſtere. Die paraſceues imperauit domeſticis, vt neglectis omnibus mundicijs vrbanis, nullum ſibi honoris, aut venerationis cultum exhiberent, nulla genua poneret, nulla quaſi dominam agnoſceret, quòd illis diebus ſupremus mundi Regnator Deus omnibus modis abiectus, infami cruce occubuiſſet. Viſa eſt olim in æde ſacra tanto fulgore circumfuſa, vt religioſiſſimus ex Sacerdotibus, oculis perſtrictus contrà tueri non poſſet. Non mirabimur tam illuſtre par coniugum? Ludouicus, Eliſabethæ relinquebat arbitrio, res ſuas in pauperes partiri; ipſe Imperatori adeſſe, rempublicam iuuare, in medium conſulere, inter aulicos tamen ſtrepitus, ac vrbanas delicias, ſe ipſum circumſpectum habere, pudoremq;, ac fidem coniugi ſartam tectam cuſtodire, ſcorta introducta abigere. Si cælum, inquit, non reſpicerem, tamen thorum coniugis meæ quamuis abſentis, hac ignominia non notarem; ſed aſpicit omnia

nia cæleſte numen, & grauiſſimas ab adulteris pœnas exigit. Eliſabetha porrò abſente viro, id vnum ſtuduit, vt omne ſtudium in egentes Chriſti greges conferret, haud ignara Deum ſibi facta charitatis officia interpretari, quæ miſeris præſtitiſſet. Itaq; Xenodochia peregrinis, Noſocomia ægris, Pædotrophia pupillis, Gerontodochia ſenectæ ætati molita, omnia vectigalia ſua impendit in pauperes. Annonæ precium, accenderat frumenti inopia, multos dira fames emaciatos, in mortem dabat: occurrere ſtudebat Eliſabetha pro viribus publicis malis, omnia horrea aperuit, deſcriptis per claſſes eſurientibus, in diem, demenſum dedit, ſed maxima cura circa ægrotos erat, quos quotidie reuiſebat. nullius corpus tam vlceroſum erat, quod illa non regijs manibus contrectaret, nulla ſcabies, tam ſanioſa, quàm non abſtergeret, nulla lues tam infamis, à qua abhorreret: quorum, ancillantes puellæ, pedorem ferre non poterant, Domina fouebat, geſtabat, in ſinu ferebat: pupillis etiam ſingularem curam impendit, atque ex illis, olidiſſimum quemque & maximè miſerabilem, præ cæteris ſtudioſius, & officioſius curabat; non immemor huiuſmodi Lazaros, Deo maximè cordi eſſe, quos tãtò ſecuriores ſciebat eſſe æternæ felicitatis, quanto minus hic de præſentis vitæ gaudijs guſtarent: præter valetudinaria, nongentos in ſingulos dies paſcebat, quando precium annonæ maximè creuerat: nec imperaſſe alijs miniſteria pauperum contenta, ipſa coràm adibat, inſpiciebatque, an ritè & ordine omnia adminiſtrarentur: erat inter famulas prima, quæ menſam apponeret, cibos inferret, curaretq; ne quid infelices deſiderare poſſent. nudos amiciebat, & cum res deficeret, ipſa ſuas gemmas, pepla, pallas detrahebat, quibus ab hyeme, rigentem gelu turbam defenderet: funera denique ipſa, Eliſabethæ benignitatem ſentiebant: telis nobiliſſimis & tenuiſſimis in partes diuiſis, cadauera velabat; precioſas diuitum pompas in exequijs prohibebat, vt eſſet quod egentibus tribueretur; profeſſa vtilius eſſe defunctis, viuos tegi; qui ſepultis, apud authorem vitæ, pacem impetrarent. Ludouicus demum reuerſus, coniugem ad ſe de bonorum omnium profuſione dela-

tam abſoluit,porròq; iuſſit in ſtudio pietatis & miſericordiæ progredi. Erat,vt ſuprà monui,vitæ illius moderator & cuſtos conſcientiæ, medicusq; animi, Conradus Marburgius, vir ſummæ, ea tempeſtate, auctoritatis, fama nominis, doctrinæ & integritatis inclytus,& Romani Pontificis legatione,ad ſignandum Chriſti militem in orientem profecturum clarus, poſteà quæſitor corruptę religionis,eoq; nomine,interfectus. apud hunc,bona principis ſui Ludouici venia, caſtimoniam (ſaluo mariti iure) & obſequium voto conſignauit. Erat Conradus ſeuerus promiſſi exactor, minimèq; in fæminas blandus, citata Eliſabetha olim ad concionem, neſcio quibus, vt in regijs aulis, multa inter os & offam, fæminis præſertim obijciuntur, impedita negotijs non apparuit, cui mox Conradus conditionem & obedientiam renunciauit, iret & quæreret alium, cui promitteret numinis authoritate obſequelam, nec præſtaret: indoluit ſanctiſſima mulier de neglecto imperio, & per internuncios precata veniam, actũ egit: venit ipſa,& ad pedes Conradi tanta princeps & regia matrona ſe abiecit, pacemq; tandem impetrauit, durius etiàm pediſequis caſtigatis. in ſe ipſam tam grauiter ſæpe animaduertit, corpusq; regium adeò afflixit, vt religioſi poſſent exemplo erubeſcere. flagris ſe concidebat, & ancillarum manus virgis armabat, quibus ipſa laceraretur. quod ſpectaculum ita mouit poſteritatem, vt etiam in pictorum tabulas exiret, & aris publicis ſpectandum ſiſteretur. Interim Ludouicus profeſſus militiam ſacram, cruceq; inſignitus, in Orientem mouit, Eliſabetham viduauit, in itinere Brunduſij vel Hydrunte, vt alij memorant, rapida febri extinctus. nunciatur cõiugi à Socru, primùm per ambages, mox apertè, mors Ludouici. Eliſabetha concellatis digitis, quod eſt extremi doloris argumentum; Ergò, inquit, frater occidit meus? (ſic maritum appellare conſueuerat) mihi ergò ſimul cum illo omnia mundi gaudia extincta ſunt: illicòq; ſurgens & aulã percurrens ad parietem adhæſit, parum gnara quo tenderet, aut quid actitaret; ita commouerat, & nonnihil emouerat mentem ſubitus animi motus; ſed miti præſentium oratione recreata, &

cæleſti

cæleſti conſolatione numinis, quod in tali tempeſtate, ſuos non deſtituit, delibuta, animum paulatim recepit: cæterùm Deo reliquum omne vitæ tempus tranſcripſit. Primùm hoc telum erat, quo poſt Ludouici diſceſſum, icta eſt Eliſabetha, proxima virtute tolerantiæ, antiquiſſimæ memoriæ Iobo, quem ad ſingulare certamen tyrannus inferorum prouocauit: mox alterum longè atrociùs in eandem torſit. Henricus Ludouici germanus, malis aulæ coruis ſuadentibus, fratris bona, quæ ad Hermannum Ludouici ex Eliſabetha filium, ex aſſe pertinebant, inuaſit; arces, caſtra, oppida occupauit. Eliſabetham, hoc eſt ipſam virtutem, omnibus fortunis exutam, præcipitem exturbauit. Deſcendit regia mulier, vt olim ſanctiſſimus Rex Dauid, à filio, regno pulſus; deſcendit inquam Eliſabetha omni ſuorum ope deſtituta, cum paucis pediſſequis, in ſubiectum caſtro oppidum, incerta quo diuerteret: & quæ paulò ante tot peregrinis hoſpitia, tot ægris valetudinaria, tot miſeris domicilia conſtituerat, ipſamet, quibus ſuccederet tectis, non habebat: proximam indè Cauponam ingreſſa, illius noctis partem traduxit, quoad ſigna ad preces matutinas, canerent religioſi ſancti Franciſci; ad quorum ædem ſe mox contulit, rogauitq; præſides chori, vt vellent ſancti Ambroſij & Auguſtini hymno, Deum ſuo nomine laudare, quod data ſibi eſſet occaſio, aliquem paupertatis guſtum cum Chriſto experiri: tantum abeſt vt indignatione mota, vlli mortalium, quàmuis atrociſſimis prouocata iniurijs, malè precaretur: interim omnibus excluſa tectis, quod paſſim omnes ciues Henrici formidarent indignationem, non fuit auſa ad primam redire cauponam: & paruuli intereà ex arce deportati ſunt ad eam liberi, cum geminis inquam ſororculis Hermannus, qui maternum Eliſabethæ pectus dira commiſeratione lancinabant, cum miſerabilis matrona non haberet, quo loco paruulos reponeret. poterat hæc calamitates heroum animum frangere, quæ tamen Eliſabetham non debilitarunt, cum illa tantis ærumnis afflicta, quaſi fortior, vt preſſa palma exurgeret. Confugit primùm ad Sacerdotis ædes; mox ducta in amplam hoſpitis domum, tamen ferè

extra domum habitauit; in vltimum tecti angulum & anguſtias, cum tota familia retruſa, coactaq; ad ſordidum cauponis ſtabulum reuerti. nec hic modus finisq; afflictiſſimæ principis fuit. ingreſſæ neſcio quam viam oppidi, alto cæno obſitam, anguſta viatori ſemita patebat, occurrit illic Eliſabethæ anus, quam felix olim, infelicem ſtipe aluerat, ægram medicamentis fouerat, alijsq; beneficijs affecerat, hæc vipera, Eliſabethæ non modò via non deceſſit, ſed impulſam in medium lutum abiecit, vt omnem corporis cultum fœdiſſimè inquinaret, ipſaq; ſe, veſtemq; in flumine eluere cogeretur. nec interim aduerſus lamiam indignata, riſu etiam ſuam fortunam (quam ſuprà fuerat) proſequebatur. ſed tantam tamq; excitatam fœminæ patientiam, non paſſa eſt Dei benignitas immunem abire, cæleſtibus delicijs, illuſtrationibus diuinis, viſisq; inuſitatis, frequenter ſolari ſolita, magnaq; gaudiorum copia inundare, vti ſe penitùs in Dei prouidentiam, amicitiam, & ſinum conijceret, nouosq; ſpiritus ad plura & grauiora perpetienda ſumeret. ſed propinqui ſortem iniquam Eliſabethæ miſerati, curam illius ſuſcepere, Matertera inquam Kitzingenſis Antiſtita, & Ekbertus Bambergenſis Pontifex, illa enim vocatam ad auunculum Bambergam viduam deduxit, qui, vti par erat, & propinquitas, ac humanitas monebant, officioſiſſimè exceptam, pro conditione principis, ſororis filiam liberaliter habuit, ſepoſitamq; Babeſtaini Caſtro, donec alterum illi maritum quæreret, aluit; quod vbi illa ſenſit hoc agi ab auunculo, vti contrà animi ſententiam, & iuratam Deo caſtimoniam, cogeretur nupta fieri, ſtatuit omni ratione repugnare, etſi minùs verbis profectura videretur, etiam os, truncatis naribus, dehoneſtare, vti procos omnes à ſui contemplatione, & deſiderio auerteret; hoc magis cælo ſe placituram rata; quominùs mortalibus arrideret. Inter hæc comites Aſiaticæ expeditionis reuerſi, corporis iam defæcati exuuias, vrna clauſas, ſecũ in Germanias detulere; quod vbi Bambergæ nunciatũ eſt, Ekbertus euocatam olim Ludouici coniugem Eliſabethã monet, vt venientibus viri cineribus occurrat. nouũ vulnus optimæ & amantiſſimæ viri fœminæ

inſti-

infligitur, cum in nouum funus, ipſa propemodum funus facta, vt par eſt credere, prodit, pignus viri amplectitur, & rẽſumpta anima, vt erat religioſiſſima, Deo etiam hoc beneficium in acceptis retulit. iuuat precationis verba hic collocare, ne mutatione vocum ſimul pietatis guſtum corrumpam:

Gratias tibi ago Domine, ancillæ tuæ ingens, quod habui deſiderium in aſpectu oſſium dilecti mei adimplere, & afflictam & deſolatam animam meam dignatus es miſericorditer conſolari. ipſum tibi à ſemetipſo, & à me, in ſubſidium Terræ ſanctæ oblatum, non inuideo; licet eum dilexerim ex corde. Tu ſcis Deus, quòd eius deſiderabilem præſentiam mihi gratiſſimam, omnibus huius mundi delicijs & gaudijs anteferrem, ſi ipſum mihi tua benignitas conceſſiſſet. optaremq; omni tempore vitæ meæ, in egeſtate & mendicitate viuere, dummodo eius frui contubernio, de tuo beneplacito licuiſſet. nunc verò ipſum, & me, tuæ voluntatis diſpoſitioni committo. nec enim etiam ſi poſſem, eum ad vitam reuocare, minimo mei capitis capillo, præter tuum beneplacitum, vellem.

Dein vocatos domum reduces, humaniterq; ſalutatos, cum conſidere iuſſiſſet, cæpit exponere, quid ſibi, liberis, familiæ ſecundum mariti obitum accidiſſet, quàm indignis modis, ipſa tecto, liberi hæreditate, famulæ ſeruitio, fuiſſent expulſæ, neque ſe tàm de ſua ſorte queri, quàm inter beatas reputaret, vt quæ iam pridèm omnes præſentis vitę ſecundas res inter aduerſas duceret, quàm pupillorum vicem dolere, qui præter ius faſq; omne, bonis paternis ſint exuti, cum matre in vltimas vitæ neceſſitates coniecti, alienorumq; miſericordia viuere coacti. Hoſpites indignitate rei commoti, cauſam ſe eius acturos reſponderunt, egit cum eiſdem Ekbertus auunculus Eliſabethæ, pontifex Bambergenſis, vt ſuis ſedibus & loco, mater cum trigemina prole reſtitueretur. interim ad Henricum nuncij volant, adferri vrnam pignorum Ludouici ex Apulia, Eliſabetham aduentare; quod vbi inter proceres & populum increbuit, certatim gratiſſima apud omnes principis memoria occurſum eſt, funusq; maxima cele-

britate conditorio maiorum illatum. Rudolphus exin vnus ex comitibus olim Ludouici, Henricum aggreſſus, libera ſanè voce compellauit: Ludouicus germanus tuus, fortiſſimus iuxtà, ac religioſiſſimus princeps, patriam, liberos, coniugem, principatum, vitam reliquit, vt Chriſto, ſua Terræ ſanctæ incunabula ex hoſtibus aſſereret; tu frater principis, quem ille tutorem coniugi, liberisq; reliquerat, viduam ſuis ſedibus exturbas; ad vltimam neceſſitatem redactam, ſtipem rogare cogis; pupillos eijcis; hæreditatem inuadis; manes fratris incæſtas. quid Deo iuſto vindici reſpondebis? quid apud fratrem excuſabis? quæ iſta ratio inter proximas neceſſitudines eſt viuendi? tutior illa inter hoſtes, apud Saracenos & Paganos, imò feras, quam leuirum vixiſſet. quod hoſtis erubuiſſet facere, frater deſignaſti, vxorem fratris regia ſtirpe ortam, matronam æui ſui ſanctiſſimam, exemplum pudoris, pietatis, religionis proſcribis? quam viri primùm diſceſſu afflictam, morte exanimatam, ex ſua poſſeſſione in exilium, in viam, in mendicitatem conijcis? tibi apud omnem poſteritatem ſempiternam infamiam, apud omnes ſapientes indignationem, apud ſubiectos odium creas. erras, ſi perinde vt fœminæ ſolitudinem & viduitatem in terris omni deſertam auxilio vides, à cælo quoque numinis ope deſtitutam credis: atrociſſimam ſupremi numinis vindictam, in te concitas. Quid in te mulier offendit, aut potuit offendere, quam nemo ne laudare quidem ſatis vnquàm ob virtutem potuit? malè geſſiſti rempublicã, turpiſſimam famæ notam inuſſiſti nomini tuo, principatus iura confudiſti, pupillos à matre abſtraxiſti, quos ob inopiam regia mulier alere non potuit. non vides atque adeò non ſentis, imminentem iugulo tuo ſententiam ſupremi Iudicis viduarum, niſi læſam tàm atrocibus iniurijs omni ratione placas, & illam ad iratum tibi numen placandum allegas. Euerberauit oratio Rudolphi aures, animamq; principis torpentis. accepit in meliorem partem, quamuis liberam admonitionem amici, Henricus; vel quòd nondum honeſta indoles omnem humanitatis ſenſum extinxiſſet; vel quod perculſus vti reor, metu numinis, niſi ſatisfa-

ceret

Digitized by Google

ceret offenſæ, imminentem ſibi vindictam extimeſceret. certè ærumnis illachrymans Eliſabethæ, ad illius arbitrium ſe promptum eſſe omnia quæ eripuiſſet redhibere, ignoſceret ſibi, & iras cælitum à ſe auerteret. peccauerat enim Henricus paulò ante adoleſcentiam egreſſus, non tam ſuaptè ingenio, quàm improbiſſimorum mancipiorum ſcelere circumuentus, quod Henrico non primo vſu venit: multos principes & Cæſares domeſticorũ ſeruorum impia fraude, in ſcelus actos meminimus. Eliſabetha vbi recognouit Henricum iniurias deprecari, paratumq; ad caſtra, oppida, agros, omnia denique reddenda, quæ ad ipſam vel liberos pertinerent, nihil pro ſe exegit, niſi quæ ad dotem pertinebant, cuius vſum fructum liberè petebat, vt eſſet vnde egentibus largiretur: liberis ſua iura ſalua volebat: ita conuenit inter Henricum & Eliſabetham, quam officioſiſſimè tractauit, quamdiù apud illum in caſtro morata eſt. ſed illa faſtiditis aulicis moribus, ad cæleſtes delicias aſſpirabat. ambibant multi ipſius iam reſtitutæ thorum, ſed illa deſponſam Chriſto viduitatem ſacroſanctam habuit, proculq; ab omni Veneris cupidine remouit. quod vbi proceres Turingi animaduertere, fæminam ab omni ciuili aulicoq; apparatu & faſtu abhorrere, gaudere humilibus & abiectis, negligere cultum veſtium, omniaq; gaudia corporis pro tormentis æſtimare, exoſi pietatem, quam adorare debuerant, vti mos eſt profanorum hominum, pro deridiculo, fanaticam, fatuam, inſanam dictitare, nec alloquio, nec vlla veneratione dignari, quod ſanctiſſimæ fæminæ multò gratius fuit, quàm ſi exquiſitiſſimis cæremonijs coleretur. Erant tamen è ſapientioribus, qui ipſius virtutem admirabantur, continentiã laudabant, modeſtiam prædicabant. quin ipſe Chriſtiani orbis pater Gregorius nonus, qui ad Eccleſiæ ſanctæ clauum ſedebat, cum de tantæ principis virtutibus accepiſſet, atque ingentes ærumnas quibus à viri morte agitata fuerat didiciſſet, epiſtolam compoſuit, qua illam ad ſpem æternorum præmiorũ excitabat, ſimulq; Conrado viro religioſiſſimo, & id loci doctiſſimo, qui ſingularem ipſius curam, patris loco ſuſciperet, commendauit. grata

fuit Eliſabethæ, cura ſummi in orbe patris, ſed habebat illa & curatorem in cælo, qui maximis illam copijs gaudiorum explebat, quibus adeò hilarata eſt, vti nemo in ſummis honorum triumphis ita exultarit, atque ipſa in omnium rerum contemptu. itaq; cæpit apud animum tractare, quibus ſe modis magis inter homines abijceret, vt maiore apud Deum gratia valeret: inſtitit ergò apud Conradum, cui dudùm obſequium vouerat, petere, liceret ſibi abdicatis omnibus rebus humanis, etiam ipſa dote, mendicato viuere, & oſtiatim ſtipem rogare; quod tamen non impetrauit, ſapienter Conrado fæminæ deſideria temperante, quod varias ſciret neceſſitudines in vitam humanam incidere, præſertim fæminarum. Erant præterea Ludouici, quæ fecerat, nomina diſſoluenda, illa tamen quod proximum erat, vt Chriſtum nudum, omnibus exuta cōmodis, ſequeretur, in æde ſacra D. Franciſci, apud religioſos, paupertatem, quantum in ipſa fuit, iurauit, omniaq; vitæ commoda eiurauit. ſecuta magiſtrum Marpurgum, vbi condita ei ædicula, ſedem Conradus poſuit, veſtes delicatas detraxit, abiectas induit, ancillas lautiores remouit, omni denique humana conſolatione ſpoliauit, vt ardentius & plenius Chriſto inhærens adoleret. Marpurgi valetudinarium inſtaurauit, vbique plenis votis miſerabili turbæ ancillabatur, quibus ipſa menſam præbuit, & ad ſuam adhibuit; adeò addicta fuit ægris, vt Conradus temperare virtutis ardorem coactus ſit. Et cum nulla bona largitrici ſufficerent, ipſaq; leguminibus, & oluſculis aqua elixis, vitam toleraret, lana facienda; quod in regijs matronis inauditum, ſuæq; manus precio vixit. detulit fama hanc vltimam inopiam Eliſabethæ, ad Andream Pannonum regem parentem illius, quem verecundia ſimul natæ, & miſeratio mouit, vt ex nobiliſſimis, Dynaſtam Marburgum mitteret, primum rei cognoſcendæ, deinde filiæ domum reducendæ, ratus in ſuam redundare infamiam filiæ mendicitatem. Pama, hoc nomen legato erat, vbi Marburgum venit, ad colum ſedentem regiam fæminam offendit, & attonitus: Chriſte ſancte, inquit, quid hoc ſpectaculi aut miraculi regium ſanguinem, Vngariæ rege natam,

Principem Turingiæ, ſeruarum modo, fuſum torquere, in ſordibus iacere, regium corpus obſitum ſquallere? quæ te miſeram fata vrgent, aut quibus ærumnis conflictata, in hunc fortunæ caſum deſcendiſti? adſum Domina, vt te iuſſu Regis, ad Regem patrem reducam, qui ſi præſentem tuam vitæ conditionem aſpiceret, examinatus concideret. Eliſabetha gratijs parenti actis, decretum ſibi reſpondit, ſpe melioris & æterni regis recipiendi, cæptam viuendi rationem pergere, viam ſibi cæli Imperatorem præiuiſſe, hunc ſe ſequi, nec ab eo, quoad viueret, receſſuram. ita Comes ad Regem, illa ad lanam reuerſa, quotidie maiora virtutis exempla edebat. à cuius familia nobiles puellæ remotæ, è ſeruili fortuna aſſumptæ, quæ non tàm ipſi, quàm ipſa illis ſeruiebat. in menſa ad latus aſſidebant, Dominam ſe appellari vetuerat, ſuo nomine, vt quiſque è vulgo alter alterum compellat, compellari voluit. fuit inter famulares puellas Hyrmengardis, obſeruatrix ſimul & admiratrix operum Eliſabethæ, quæ in ſubmiſſione dominæ ſuæ, attonita hærens: Tu quidem, inquit, hera, tibi præmia modeſtiæ concilias, dum nos menſa tua dignaris, atque aſſidere, eademq; quadra viuere iubes; ſed vide ne dum tibi prodes, nobis obſis, quæ nobis de tanta dignitate, non mediocriter placere, atque etiam blandiri & intumeſcere poſſumus, quando iubemur cum Principe & Regina, ad eandem menſam accumbere. hic Eliſabetha: nihil eſt quod verecunderis, ipſamq; familiariter in ſinum recepit, vt ſe plùs humilium ancillarum conuictu, quàm regiarum virginum obſequio delectari oſtenderet. hanc tamen ſibi authoritatis prærogatiuam retinebat, vti nemini impunè liceret vocem mittere, quæ non pietatẽ, verecundiam, religionem ſaperet. ſi quæ contrafeciſſet; Vbi, inquit, eſt Dominus, qui de ſe loquentibus, medius adeſt? adeò numinis maieſtatem ſemper præſentem animo intuebatur. hoc vſitatum erat illi, & ſolemne, vt comitata puellis, domos miſerorum adiret, panem, farinam, carnes, ſua manu egentibus diſpertiret, inibiq; veſtem, lectos, ſupellectilem contemplata, vbi deeſſe neceſſaria animaduertit, annulis, precioſiſq; capitis ornamentis

mentis oppigneratis, inopiæ ſuccurrit. quibus rebus adeò ſe Deo probauit, vt eam omnibus mortalibus ſuſpiciendam miris, & inuſitatis factis exhiberet. Mater primum Gertrudis, Bertholdi Carinthiæ & Iſtriæ principis filia, ante non paucos annos vita exturbata, piacularibus adhuc flammis vrgebatur, quòd in luxu regio, & moribus aulicis, mirum non debet videri, cum paganus olim vates monuerit, pietatem in aulis raram eſſe. Gertrudis ergò ante mortem, inopinato obtruncata, nullis expiata ſacris deceſſerat, & mens tamen Reginæ bona, ac vltimus ſpiritus, haud dubiè non ſine dolore expreſſus, ab inferis infelicem defenderunt, quæ permiſſu numinis, ſecundum nocturnam quietem, Eliſabethæ viſa: Nata, inquit, dilecta, magnis adhuc flammarum tormentis crucior, ob vitam non ex lege tranſactam, exora pacem, & veniam delictis, nam potes, impetra. ſurrexit illicò de lecto Eliſabetha, ſupplicibusq; votis, numinis clementiam matri conciliauit, cui mox illa omnibus pœnis expedita, gratias egit, adiecitq; preces illius, omnibus quibus vellet, profuturas. ſed enim Eliſabethæ mens in pauperum curam tota expendebatur, hæc illius erant miranda opera: narratum eſt ſuprà, voluiſſe illam ſe omnibus bonis abdicare, prohibitamq; à Conrado animi illius moderatore, iuſſamq; penſionem annuam ex dote accipere, vnde & ipſa viueret, & alijs benignè faceret. nouerat Conradus illam, pecunia non niſi ad miſerorum opem vſuram. reſtabant tamen præter penſionem, fundi, agri, oppida, quæ bona Cōradi venia, per auctionem vendita, in pecuniam redegit. dein rogatorum infinitam ex omni vicinia turbam, ad certum diem cogi iuſſit. confluxere tantæ copiæ, vt exercitus videretur. his per miniſtros legem dixit, ne quis à deſtinato loco ſurgeret, ne bis ad capiendam ſtipem accederet, ne quis turbas cieret, qui cōtrà feciſſet, capillitio plecteretur. ita expenſæ auri marcæ quingentæ, quæ ſuprà ſexaginta millia aureorū, noſtratis hodie nummi efficiunt. nullius vnquam imperatoris, quamuis potentis tanta fuit in pauperes vno die munificentia. orbem ipſum ſi poſſediſſet Eliſabetha, in egentes partita eſſet. nemo vnquam tam

auidus

auidus fuit æris coaceruandi, quàm cupida fuit Eliſabetha eiuſdem tribuendi. delata eſt per occaſionem puella ad Eliſabethā, perindè quaſi dictam illius legem violaſſet, iuſſaq; eſt attonderi, & ferebat comam tàm laudatam, vt & ipſa ſe circumſpiceret, & paſsìm omnes in ſui ſpectaculum attonitos aduerteret. puella immane vociferatur, non ſe ad ſtipem petendam, ſed ſororem ægram reuiſendam veniſſe. quod cum Eliſabethæ renunciatum eſſet, rectè factum affirmauit, non redituram ampliùs ad ſaltantium choros, coràmq; adductam rogauit, numne ſanctioris olim vitæ cogitationem ſuſcepiſſet? dudùm, inquit, virgo hoc apud me deliberatum habebam, vti res fugientes fugerem, & æternas per religioſam vitam conſectarer. enimuerò flauentis & luxuriantis gratia comæ, me à deſtinato retardauit. Ecce tibi, quæ olim cæſaries regiam Dauidis ſtirpem Abſalonem, à quercu ſuſpendit, eadem hanc virginē, à voto religionis ſuſpenſam, intereniſſet, niſi Eliſabethæ ferrum funem hunc iubarum abrupiſſet, quo plùs ſe affici dixit, atque ſi Hermannus filius Imperatoria cum imperio inſignia cæpiſſet. mutauit exin puella vinculis comæ exſoluta, mentem, veſtem, vitam, duceq; Eliſabetha operam omnem & vitam, in valetudinario ægris impendit, ac pro vanitate capillorum, coronam numquam auferendam, recepit. Iam Eliſabetha nullis poterat officijs ergà miſeros fatigari, nunc publica obeundo Noſocomia, nunc ſingulis inquirendis, quibus inſeruiret: deprehenderat pupillum omni ope humana deſtitutum, morboq; moleſtiſſimo conflictatum, ſiue dyſenteria, ſiue hemorrhois ille fuit, aſſiduo certè ſanguinis fluxu laborabat, hunc Eliſabetha diu noctuq; ſuis manibus fouebat, geſtabat, abluebat (cum ſæpe per noctem illius opē infelix imploraret) quoàd animam efflaret. Ab hoc ad virginem elephātiaſi, quam lepram vocamus, laborantem, ſe conuertit; eamq; in ſuum intimum conclaue deportauit, illic omnem curam, vt poſtremiſſima ſerua adhibuit, vt ne quid ægra deſideraret, huic cibum parauit, lectum cubicularem compoſuit, ſordes abluit, ſurgentem veſtiuit, ad ſomnum euntem deueſtiuit. ſed Conradus hanc ab illa curam

remo-

remouit, veritus, ne ſimul ipſa & familia, contagione tam infamis morbi, traheretur. Cuius loco, mox puerum fœdiſſima capitis porrigine, tamquàm furfuribus aſperſum, curandum ſuſcepit, deniqúe inter ancillas ipſa ancillarum famulam egit: quicquid in culina purgandum, domi verrendum, curandumq; erat, miſſis ſubindè alio per id tempus domeſticis, ipſa expediebat. Vicinam olìm partui, per menſem aluit, abeuntem pallio texit, ſeſe excalceauit, vt miſeram à pedibus muniret, quæ cum relicto infante fugiſſet, precante Eliſabetha non potuit progredi, donec reprehenſa, ſecum abſtulit ſuum partum. In egentes tamen viſa profuſior, à Conrado coercita eſt, ne familia rerum neceſſariarum inopia premeretur. itaq; præcepit, vti ſingulis, non niſi ſingulos teruncios impertiretur. ſed inuenit pietas illius, etiam hic, artem plura largiendi. dare prius ſeſtertios ſolita, denarios eos in nũmos redegit, ſingulosq; ſeorsìm petenti, adnumerauit, vt nunquàm plus ſimplici vice daret, quàm nummũ, & tamen vt ſeſtertios exponeret. itaq; accuſata à fœminis, quas illi Conradus cuſtodes, & velut magiſtras appoſuerat, acriter & ſeuerè non verbis, ſed verberibus, ac colaphis multata eſt. cui dulce fuit, quicquid Chriſti nomine patiebatur. Nec minùs animis curandis, quàm corporibus intenta, multos ad expianda per confeſſionem peccata, multos ad religioſam vitam induxit. nihil non poterat precibus apud Deum Eliſabetha. Gertrudis Leimbacha nobilis, ad Eliſabetham venerat ſalutandam, quam comitabatur ephebus Bertoldus, profano cultu corporis ornatus, ſed parùm à virtutibus excultus, vt ſolet vana iuuentus, parum penſi habens ſalutem, antè quàm ponit corporis ornamenta. hunc contemplata Eliſabetha, & ex habitu oris, veſtiumq; vanitatem coniectans de animo: Quid agis, inquit, adoleſcens parum benè ad virtutem compoſitæ, quamobrem non applicas animum ad virtutis cultum, & auctori vitæ tuæ te ipſum auctoras, à quo olìm æternis bonis augearis? Propitia tu mihi, inquit, numen Domina, vt illud, prout par eſt, colam. Vis, inquit Eliſabetha, vt pro te preces fundam? annuente, & precante, Simul ergò Deo ſupplicemus.

cemus . ambobusq; in genua ſubſidentibus, in Cænobio Verdenſi, vbi res gerebatur, cæpit vterque Deo preces ſupplices ſternere, & tam ardentes Eliſabetha, vt adoleſcens ſentiret, non animum ſuum tantùm, cæleſti calore inardeſcere, ſed ardorem etiam, in corpus redundare, quem cum ferre vehementiorem non poſſet, rogauit vt illa modum precandi faceret, ſed perſeuerante, cæpit ſudore perfundi, toto corpore diffluere, æſtuare, concidere, vt ab accurrentibus fuerit leuandus, qui maxima voce, inclamans Eliſabetham, vt remitteret preces, alioquin in carbonem redigendus, deſijt illa precari; ille feruere. calorem imò ardorem adoleſcentis, ancilla vix potuit ſuſtinere, quæ manus illius tangebat. ipſe ad S. Franciſci familiam ſe mox contulit. Cæterùm ipſa per ſe, in meditationem rerum diuinarum coniecta, hauriebatur à cæleſti ſpiritu, Chriſtiq; multis ſanctis ſtipati aſpectu, frequenter dignata abſorbebatur, à quo miranda didicit, ſed alto ſilentio preſſit. Certè os à contemplatione redeuntis adeò ſubindè radiabat, vt cum Moſe, in Sina, verſata videretur. durabat hic ſeceſſus mentis, multas ſæpe horas, nec à reditu mentis cibos admittebat, cæleſtibus epulis ſaginata. Sed iam decurſo tam laborioſo vitæ ſtadio, pacis tandem grata appetebat quies; ad quam ab ipſo Chriſto, coram benigniſſimè inuitata, cognouit, quo die ſibi vita migrandum eſſet. decumbebat grauiter eodem tempore, Conradus ipſius moderatur conſcientiæ, ad quem ingreſſa diſcipula, ſolabatur laborantem; & cum inter religioſam ſermocinationem, quæreret Conradus, quam vitæ rationem in ſua morte (ſummum ſibi diem imminere ratus) cogitaret inſtituere: hic Eliſabetha de morte quidem Conradi conticuit, ſibi verò adeſſe ſupremum vitæ tempus, idq; ſe diuinitùs agnouiſſe reſpondit, quartoq; ab eo die, valetudine tentari, ipſoſq; dies duodecim aſſiduè laborare, ſæpe intra eos dies cæleſtibus viſis, ſymphonia illuſtrationibusq; recreari. Vltimis diebus, nullum amplius ex viſoribus, præter Conradum, & domeſticas ancillas admiſit; ad vltimum tribunal iudicis, inquiebat, cauſa dicenda eſt, abſint curæ mortales. ergò ſacris omnibus expiata, cum de

Z ijs,

ijs, quæ pauca ſupererant bona, à Conrado rogaretur, quid ſtatueret; veſtem dumtaxat vilem, qua defuncta tegeretur, ſibi retinuit. reliquorum omnium, ex aſſe hæredem fecit in pauperibus, Chriſtum: ad quem anno Virginei partus M. CC. XXXI. menſe Nouembri, ex præſenti vita eſt profecta, & quarto poſt die in ædicula Xenodochij, quod ipſa ſuo ære poſuerat, condita. ad funus, ingens omnium ordinum concurſus eſt factus, pauperum lachrymis illi parentatum; quorum alij benigniſſimam patronam lugebant, alij ſuam altricem, famem & mortem formidantes, gemebant, alij denique velut ipſam parentem deplorabant. populus ex funere reliquias carpſit. prodigia inde multa ad tumulum edita, omnis generis mala, corporis & animi curata, ſedecim in vita reuocati; quæ miram Eliſabethæ ſanctitatem adeò celebrarunt, vt in publicas relata tabulas, & præſulum ſignis teſtata, ad Gregorij IX. Pontificis Maximi tribunal, examinanda mitterentur, qui datis cognitoribus, poſteaquàm intellexit vera eſſe, quarto poſt anno, quàm erat defuncta, Peruſij, anno Chriſti M. CC. XXXV. vij. Kal. Iunij, præſentibus Patriarchis Hieroſolymitano, & Antiocheno, multis Metropolitanis, Epiſcopiſq; frequentiſſimo ordine hominum ſacrorum, & infinito populi concurſu, ipſo die Pentecoſtes, inſtituta ſupplicatione, à Gregorio, cæleſti religione conſecrata, ſanctaq; inter Sanctos eſt accenſa. quod vbi in Germaniam eſt renunciatum, tota natio excurrit, & ad ſacrum corpuſculum, ex humili & abiecto tumulo proferendum, transferendumq;, & nouo honore exornandum, ſumma frequentia accurrit; inter quos orbis Princeps Fridericus Imperator; ſacri tres Imperij Septemuiri, Moguntinus, Colonienſis, Treuirienſis, illiſq; minores Pontifices ſubiecti, Principes Imperij duo germani, Ludouici mariti Eliſabethæ fratres, Henricus & Conradus, cum Sophia matre, ſocru Eliſabethæ, denique cenſi omnes ſupra duodecies centena millia. ſacer olei liquor, ex oſſibus benigniſſimæ principis liberaliter, cum gratiſſima odoris fragrantia, promanauit, teſtis caſtimoniæ, ſanctitatis, & in pauperes benignitatis. dona, votaq; regia, à Cæſare, &

Regni

Regni proceribus oblata. illiq; ipſi qui ante paucos annos Eliſabetham ex arce, caſtro, ædibus, omnibus egentem exturbarant, quâ fatuam, & ſtultam deriſerant, nunc ſupplices ad puluerem tumbæ iacent, plorant, venerantur, ac ſibi propitiare conantur: hæc rerum conuerſio fieri ſolet in ſanctis, primum abiectis, poſteà glorioſis & diuinis. Hæc ex octo libris, in octo fere paginas relata conſtrinxi, indignus qui de ſancta tam illuſtri, & cæleſti fæmina, tam indignè ſcribam. hactenùs pietate & eruditione ſingulari, ſacri ſcriptoris nomine dignus, Mattheus Raderus Societatis Ieſu presbyter. qui ſtatim Iuſti Lipſij verba, de Eliſabetha noſtra, ſubiungit eiuſcemodi.

Admodum puella Eliſabetha, & trimula dumtaxat, Ludouici filij Hermanni Lanthgrauij Thuringiæ, & Haſſiæ, nuptijs deſpôdetur; Legatis vtrimque miſſis, qui Ludouicus inter potentes Germaniæ Dynaſtas eminebat; & genus ac ſanguinem ad Carolum magnum referebat: deducitur in Thuringiam, anno poſt, ideſt quadriennis; & ſub oculis curaq; parentum, futuro marito creſcit, & educatur: quantis iam tùm ſanctimonia indicijs, longum ſit dicere; hoc moneo: puellam, vxorem, viduam, miræ pietatis laude, celebrem fuiſſe. ideòq; à pictoribus aut ſculptoribus paſsim caput eius, triplici corona inſigniri, quam in quoque ordine illo iure ſibi poſcit. ſed hæc igitur grandiuſcula, & viri iam patiens, marito iungitur, annos nata circiter quatuordecim. is mulierem, matremq; fecit, & genuit ex ea anno altero Hermannum primum, vnicumque filium; & mox biennio poſt filiam Sophiam, quæ Duci noſtro Brabantiæ nupſit, iterumq; biennio alteram Sophiam, quæ matris opinor, monitis, aut exemplo, pertæſa rerum terreſtrium, & cæleſtia ſpirans, ſacrarum virginum cætui ſe mancipauit, in Franconiæ monaſterio Nitizinga. quod ita in Chronicis Erphordienſibus fideliter ſcriptis, reperio; & ſi alibi hanc non Sophiam, ſed Gertrudem dictam, & virginitatem conſecraſſe Aldenburgi. hi liberi, neque maritus, diu ſuperfuit; cum tactus piæ militiæ amore, anno M. CC. XXVII. vnà cum Federico Imperatore, ad Terræ ſanctæ recuperationem, iret nec

 perue-

perueniret. nam Hydrunti in Apulia, dum tranſgreſſis omnia parantur, febri correptus obijt; ſiue vt alij, veneno interceptus. de loco plures conſentiunt; legi tamen, qui in Sicilia obijſſe aſſerant, noſtro fortaſſe non ſuo errore, cuius illius æui nomenclatura, ipſa Apulia, & Regnum illud hodie Neapolitanum, Siciliæ nomine dicerentur. ſunt etiam, qui in ipſa Terra ſancta obijſſe, ſed temerè & falsò tradunt. Loculus quidem & oſſa paulò poſt ad mæſtam Eliſabetham tranſlata; mæſtam etiam ab iniurijs, quas ab Henrico fratre mariti erat paſſa. is enim à primis ſtatim nuncijs de morte, Hermanni pueritiam, ſuum commodum ratus, prouinciam, arcem, bona inuaſerat; Eliſabetham cum ſuis eiecerat; ita properè & ferociter, vt miſera paruos liberos trahens, & cum fortuna deſerta ab omnibus, vix hoſpitium reperiret, metu potentioris. contulit ſe itaq; in Haſſiam, tota pietati iam conſecrata, eiq; aſſiduè, ductore quodam Conrado, religioſo & optimo viro, operatur Marburgi; vbi & diem ſuum obijt; etſi placato iam Henrico, & ideò ab opibus inſtructior. ſed quas non niſi in pauperum vſum, & ſtatim largitura admiſit. obijt autem quadriennio circiter à marito, anno M. CC. XXXI. quod ſcriptores eius æui conſtanter tradunt. & ergo iuuenis obijt, nec niſi annos viginti quatuor nata; breui circulo quantam virtutum copiam complexa? quæ famâ, ſed & miraculis diffuſa, caput Eccleſiæ Gregorium tunc nonum, haud latuerunt, atque is eas produxit, & propalauit, & ipſam, conuentu & conſenſu ſacrorum procerum, Peruſiæ, cæleſtium numeris adſcripſit; iuſſitq; precibus & veneratione proſequi, & feſtum quotannis diem habere, xiij. Kalend. Decembris, quo ex hac vita migraſſet. Diploma ipſum Pontificis, Vaticana Bibliotheca in ſuis regiſtris habet, promulgatum anno M. CC. XXXV. quadriennio ab eius morte. eo autem in Germaniam perlato, concurſus Marburgum factus, oſſa de humiliore, in altiorem locum, tranſlata; cum adeſſet Imperator ipſe Fridericus, honoris & pietatis ergò, itemq; Archiepiſcopus Moguntinus, Colonienſis, Bremenſis, & magna vtriuſque ordinis procerum manus. quo tempore è ſacro cada-

uere

uere oleum vbertìm manauit. Imperator corona aurea decorauit, alij donis alijs: Ego te Diua breuiter laudibus, precibusq;. SALVE. ET FAVE. hactenùs apud Raderum Lipſius. qui Raderus ſub imagine ſanctiſſimæ fæminæ pauperum pedes lauantis, hoc carmen habet:

Vt caput impediant celſo diademate Reges,
Tela per & flammas, arma viroſq; ruunt,
Regia prò, quantum manus hæc ex regibus extat,
Abijcit ad nudos, quæ ſua regna pedes,
Et pedibus claudis feſtinat ad altera regna,
Non rapienda armis, non capienda viris.
Quis maior, qui quærit opes? an calcat? hic illis
Imperitat, ſeruis, ſeruit at ille ſuis.

Hæc ille de B. Eliſabetha. cuius dentium excellentiam cæleſtis ſponſus videtur ad viuum, verbis illis ad ſponſam, in ſacris Canticis expreſſiſſe, quibus omnes gemellos fætibus prædicauit. ſiquidem gemelli fætus ſanctitatis eximiæ Eliſabethæ noſtræ contigere. Margarita nempè, mox deſcribenda ex Bela fratre neptis, virgo ſanctiſſima, Dominicani ſacri inſtituti precioſiſſima margarita. & ex ſororis Tereſæ filio Petro Rege Aragonum, Eliſabetha Luſitaniæ Regina proneptis, nuper ab Vrbano Pontifice, ſacræ antiquitatis raro cultore, Aris admota, Franciſcanæ familiæ ſydus fulgentiſſimum, vt nominis eiuſdem, ita conſimilium virtutum, in ſtatu virginali, coniugali, & viduali, hæres eximia.

Digitized by Google

Digitized by Google

VITA S. MARGARITAE VIRG. FILIÆ BELÆ REGIS VNGARORVM.

DECEDENTE poſt obitum ſanctiſſimæ Eliſabethæ, eius patre Andrea Rege, ſuccedenteq; pio patri, eiuſdem pietatis hærede Bela filio, nominis huiuſce quarto, decimo à ſancto Rege Stephano, Vngarica pietas legitimas olim Deo offerendas oblationes à lege præſcriptas, integra perſoluit: vt enim ſanctus Stephanus pro primitijs Regi regum Deo debitis, puritatis hoſtiam Emericum filium, ita Bela, decimæ ſacrificium, puriſſimam filiolam, dignam Eliſabethæ neptem, eidem dicauit, obtulitq;. eam ex Maria filia Theodori Laſcari Græcorum Regis in Aſia, Augusti nomine, eo tempore, quo Franci Conſtantinopolitano potiebantur Imperio, ſuſcepit in Dalmatia, apud Tragurium ciuium olim Romanorum oppidum, teſte Plinio, marmore notum, ad quod innumera Tartarorum multitudine ex Aſia, tunc primum in Europam ſe effundente, & poſt alias terras, Vngariam inuadente, poſt aliquot prælia, cum Coniuge, proceribus, & Gaza ſe receperat, quadrag. primo circiter anno tertijdecimi ſæculi. trienniòq; integro, ibidem circa inſulam, adhuc regium nomen retinentem, hæſerat. quo tempore duas alias filias in proxima arce Cliſſij amiſſas, ſupra portam maiorem nobiliſſimi templi olim à Diocletiano principe, impuro Ioui dicati; iam verò Chriſtiana pietate Salonitanæ metropolitanæq; Eccleſiæ decori, in Spalatenſi vrbe huéuſque, ſepeliuit, eiuſmodi carmine, pro eorum more temporum, addito.

Catha-

Catharina fulgens, & inclyta Margari } ta
In hoc arcto tumulo iacent, abſque vi
Belæ quarti filiæ Regis Vngaror } um
Ac Mariæ Laſcari Regiæ Græcor
A perfidis Tartaris erant tunc fuga } tæ
Mortuæ in Cliſſio, ac Spalatum tranſla
Sub annis Domini mille cum ducent } is
Quadraginta duo inſuper præbens legent

itaq; pij Reges prole deſtituti, & Regno per Tartaros pulſi, voto ſeſe obſtrinxere Deo (vt ait Laurentius Surius ex Garino, Dominicani ſacri inſtituti ante centum nonaginta annos, huiuſce virginis vitæ ſcriptore) ſi regnum liberaret à Tartaris, & filiam ipſis daret, oblaturos ſe illam, ipſi perpetuò ſeruituram, apud ſorores inſtituti Dominicani: & Tartari quidem diſceſſere, Regina verò concepit, & peperit filiam Margaritam, quæ vbi annos tres, & ſex menſes ætatis habuit, à parentibus in Monaſterium Veſpriniense oblata eſt, eiusq; amore domina Olympias Comes, quæ eius fuerat nutrix, monaſticum induit habitum, in eodem cænobio, vt & Deo ſeruiret, & puellam nobilem cuſtodiret. Margarita verò in tantilla ætate, ſtatim deuotioni ſe dedit, & preces horarias beatiſſimæ Mariæ Virginis intrà annum dimidium perfectè didicit, & cum alijs perſoluit, ludos verò pueriles, quibus illa ſolet gaudere ætas, reſpuens, alijs ludentibus, orationi vacabat, imò etiam illas ludere volentes ad precandum pertrahebat. Cum verò magiſtra illius à precibus retrahere illam vellet, ne corpuſculum ſuum grauaret, tam diu permanſit in fletu, donec magiſtra lachrymis eius victa, liberam ei faceret in precibus perſeuerandi poteſtatem: erat ſanè ſumma humilitate prædita, nec Regis filia dici voluit; ſed quoties ſic appellata fuiſſet, cum lachrymis conquerebatur, ſe audiuiſſe vituperium. atque hac de cauſa rarò voluit loqui cum parentibus ſuis, ne ex illorum colloquio glorioſior putaretur. Dixit aliquando: Vtinam Deus hanc mihi largitus eſſet gratiam, vt non Regis eſſem filia, ſed potiùs ruſtici cuiuſdam; non nobilis, ſed ancilla paupercula:

ita

ita enim liberiùs poſſem inſeruire. poſtquàm autem decem, plus, minus, annorum fuit, cum multis alijs, tranſlata eſt ad monaſterium Inſulæ Danubij, ab eius parentibus, Chriſti amore fundatum. cum adhuc quartum ætatis ageret annum, conſpiciens Crucem quandam, ſciſcitabatur ex ſororibus, quid rei eſſet? reſpondentibus illis: ſignum eſſe Crucis, in qua Deus Dei filius, noſtræ ſalutis cauſa, ſuum fudiſſet precioſiſſimum ſanguinem; illa his auditis, ſtatim Crucem amplexari, & oſculari cæpit, & coram illa ſe proſternens, & adorans Crucifixum, alta voce dixit: Domine me tibi committo. Ex eo autem tempore, tanta deuotione, ergà ſanctam crucē ferebatur, vt vbicumque crucem videret, quocumque etiā detineretur impedimento, ſeſe proſterneret, eamq; adoraret. quandam etiam Crucem paruulam de ligno ſanctæ Crucis habens, ſemper ſecum portabat, & die ac nocte ſæpiùs oſculabatur deuotè. alijs euntibus ad locum refectionis, illa ſemper orabat coram imagine Chriſti crucifixi, quæ erat in domo, vt vocant capitulari; & aliquandò tamdiù manebat, in oratione, vt vſque ad alteram refectionem non comederet. Orabat vt plurimum ante altare ſanctæ Crucis, vel coram imagine Crucifixi. tanta quoque deuotione complectebatur nomen Ieſu, vt quaſi ſemper illud in ore haberet; nec aliquid illi ſapidum videbatur, niſi ſonaret ibi nomen Ieſu. Corpus autem Chriſti, in ſacramento altaris, deuotiſſimè venerabatur, & ſub eleuatione illius in Miſſa, flebat vberrimè, & frequenter ab eleuatione, vſque ad ſacram communionem, ſic præ deuotione manebat abſtracta à corporis ſenſibus, vt quaſi mortua videretur. quando verò ſacram erat communionem perceptura, die præcedenti, non ſumebat niſi panem & aquam; & tota nocte in orationibus permanebat. ſumebat autem ipſum ſacramentum, cum magna deuotione, & multò lachrymarum imbre, atque interdum adeò rapiebatur in ſpiritu, vt ceu mortua videretur; nec rarò viſa eſt inter cælum, & terram, pluſquàm cubiti altitudine eleuata, nullis corporis ſenſibus vtens. poſt acceptam verò Euchariſtiam, tenebat ab vna parte mappulam ante facies, ad communionem

nionem accedentium, hoc fine, vt videret identidem Corpus Chriſti: ipſa quoque die, qua communicarat, perſiſtebat continenter in precibus, vſque ad noctem, & tunc cibo valdè modico vtebatur. Beatam quoque Virginem Dei matrem, præcipuo venerabatur affectu, & vbicumque eius videbat imaginem, flexis genibus, ſalutationem Angelicam proferebat. in vigilijs Natiuitatis Chriſti, & quatuor ſolemnitatum beatæ Virginis, ac intra octauas, offerebat eidem ſanctiſſimæ Virgini, mille ſalutationes Angelicas, ad ſingulas quaſque humi ſe proſternens. Humilitatis & paupertatis ſtudium, veſtibus præcipuè declarabat: pannus quo induebatur, rudior erat, aſperiorq; ac vilior veſtibus aliarum: numquam lineis vtebatur, nec in capite, nec in corpore, nec in lecto. per totam Quadrageſimam non mutabat veſtes, & alijs quoque temporibus, raro admodum. veſtimenta eius rariſſimè lauabantur: itaq; tum propter vetuſtatem, tum longum vſum, contrahebant ſordes, & vermes multos; quæ cauſa fuit, vt multæ vitarent eam, nec illi vellent aſſidere, ne inficerentur vermibus eius. quando hortabantur eam ſorores, vt veſtes curaret mundari, & à vermibus expurgari, dicebat: Permittatis corpus meum, amore Ieſu Chriſti Domini noſtri, ab his vermibus lacerari; non ſit vobis iſthuc curæ, ego ſola fero & ſentio. rarò balneis, rariſſimè vnguentis, rarò capitis lotione vtebatur. In Quadrageſima verò, numquam à quinto ætatis anno, laneum induſiũ depoſuit, neq; tunc lineis ad carnem, vtebatur indumentis, etiam ſi morbo eſſet correpta. circa ſeptimum annum, aſperum cilicium ad carnem ferre cæpit, & deinceps per totam vitam. in aduentu Domini, & Quadrageſima, ieiunijs quatuor temporum, vigilijs Chriſti, & beatæ Virginis, Apoſtolorum, & præcipuorum Sanctorum; alijs verò temporibus, à die Iouis, vſque ad Completorium Sabbati ſequentis, eo vtebatur. à duodecimo verò anno, in quo profeſſionem expreſſam fecit, Confeſſarius ei occultè obtinuit, & tradidit cilicium aſperrimum, è pilis equorum, & ſetis porcorum, cum multis intextum nodis, inſtar retis. Occultabat autem Virgo, quantum poterat, ciliciũ ſuum, vt à nullo

vide-

videretur; manicas de panno veteri aſſuebat cilicio, à cubito vſque ad manus. hortabatur etiam ſocias ſorores ſecretè, induere cilicium ad nudam carnem. præter hoc habebat ſub cilicio circulum ferreum, quo caro eius nuda fortiter ſtringebatur; & ad iacendum nocte, habebat cingulum è pellibus hericij ſpinis horridum. crebrò etiam voluit ligari brachia ſua nuda funibus canabinis, & in tantam ſtringi, vt funes carni inhærentes, eam rumperent, ac lacerarent. habebat etiam in calceis ſuis clauiculos quoſdam ferreos, quorum acumina ita erant diſpoſita, vt quandocumq; vel ambularet, vel ſubſiſteret, plantas pedum eius pungerent, atque cruentarent. corpus quoque ſuum multis ictibus flagellabat; nocte qualibet poſt diſciplinam, vt vocant, cum alijs communiter acceptam, ſecedentibus cæteris, rurſus ipſa, ſe cædebat virgis vel virgultis ſpinoſis, vel cum virgulis circumpoſitis pellibus aculeatis hericij, iubebat ſe ab alijs verberari, vſque ad ſanguinis effuſionem; quæ licet horrerent, attamen contradicere non audentes, obediebant inuitæ, & inter cædendum plorabant. ducebat autem eas ad loca ſecreta, vt clàm verberaretur, ne ab alijs poſſet animaduerti. tantùm verò fatigabantur verberando eam, vt vix poſſent reſpirare. & quamuis eiuſmodi verbera quotidie perferret, ſpecialiter tamen, die ſancto Cœnæ, & duobus alijs ante Paſcha, ſingulis horis diurnis & nocturnis, tantis ſe afficiebat verberibus, & flagellis, vt ſanguis ex eius corpore vbertim emanaret. quadam nocte, cum eſſent denſiſſimæ tenebræ, duxit quandam ſororem ad locum admodum ſecretum, vt ibi manibus eius verberaretur, vbi cum ſe ſpoliaſſet, & carnem nudam expoſuiſſet, lux copioſa de cælo ſuper eam deſcendit, & totam illuſtrans domum, tamdiu durauit, donec completa verberatione, veſtes reſumpſit; quibus vbi ſe induit, lux euanuit, & duæ ſorores, quæ hoc viderant, accurrerunt, & ſe precibus eius commendauerunt. quadam quoque die, cum adhuc non niſi decem eſſet annorum, inueniẽs iuuenculas virgines ludentes in valetudinario, & propter obſcuritatem tenebroſi temporis, parum aut nihil videntes, dixit eis: Vultis vt faciam vobis apparere

ſolem? illis deſiderantibus, ſed impoſſibile putantibus, indicauit locum quemdam digito, ſatis propinquum; & dixit eis: ibo vſque ad locum illum, & antequàm reuertar ad vos, videbitis ſolem clarè lucentem. iuit & orauit, & ſtatim ſol apparens, & clarè lucens, totam domum illuminauit. quodam tempore cum circa mediam noctē, eſſet in ambulacro, quod eſt ante dormitorium ſororum, & de cæleſtibus cogitaret, apparuerunt ei Sol & Luna, lucentes in medio Cæli. Carnem ſuam abſtinentijs & ieiunijs aſſiduis macerabat. crebrò ſedens ad menſam cum alijs, maiori temporis parte, quo cæteræ veſcebantur, velabat faciem ſuam, & tacitè orabat. ſi cibus delicatior, vel vinum melius eſſet appoſitum, indignè ferebat, & accipere noluit, non niſi cibo & potu communi vti volens. ab exaltatione ſanctæ Crucis, vſque ad Paſcha, quotidie ieiunabat; & ſi Prioriſſa eam cogere vellet vti diſpenſationibus, tandiù flebat, donec Prioriſſam vinceret lachrymis, vt eam permitteret ieiunare. non ſolùm autem in vigilijs Natiuitatis Chriſti, & beatæ Virginis, verùm etiam Pentecoſtes, & Apoſtolorum, ſed & quorumlibet Sanctorum ſolemnium, & per totam Quadrageſimam, ac omni quarta, & ſexta feria, vt plurimùm, ſolo pane, & aqua cōtenta fuit, & illis diebus, permiſſum illi erat, priuatìm cibum ſumere, ne ab alijs videretur. à carnibus ſemper abſtinuit, toto tempore vitæ ſuæ, niſi graui, & euidenti infirmitate teneretur. ſuas ægritudines cælabat, quantum poterat, ne propter eas in valetudinario hærere, & carnes comedere cogeretur. quadam vice, grauem fluxum ſanguinis paſſa fuit, quadraginta diebus, at nihilominùs ſemper comedit cū alijs in Refectorio, cubuit in Dormitorio, & fecit officia Monaſterij, perindè vt ſana, hoc ſolùm ſciente in ſecreto, quadam ſorore, cui inhibuerat, ne alijs reuelaret. A quarto anno ætatis, ſemper in die Paraſceues ieiunauit; toto verò triduo ante Paſchà, ſingulis annis, non ſe reponebat in lectum, nec dormiebat, nec comedebat, vel bibebat; ſed continuè vel ſtans erecta, oculis eleuatis in cælum, vel ante altare S. Crucis iacens proſtrata, niſi quando diuinum perſoluebat officiū, orabat, legebat pſalterium,

flebat,

flebat, & corpus diutiùs ſolito, vſque ad largam effuſionem ſanguinis verberabat. & quidem corpuſculum eius propter abſtinentias, vigilias, & afflictiones alias, adeò fuit macilentum, & pallidum, vt intuentibus admirationem afferret. exhibebat ſe ſororibus, ad omnia officia, vel miniſteria, ancillam humillimam: ſæpè ſeruiebat in Refectorio, & vbi cibum ſororibus appoſuerat, currebat latèter ad Eccleſiá, & orabat donec comediſſent, & tunc iterum rediens, illis inſeruiebat. nec ſolùm ſanis, verùm etiam infirmis, idq; libentiùs & deuotiùs, miniſtrabat. prima reſciſcebat earum ægritudines, moxq; ſe ad ſeruiendum offerebat. obſeruantias, ſiue inſtituta regularia, perfectiùs cunctis alijs, tota vita ſeruauit. erat ſummè ad obedientiam parata; & ſi Prioriſſa aliquid, ſororibus faciendum imponeret indiſcriminatìm, erat ad exequendum prima, & omnes ad promptè obediendum ſuo prouocabat exemplo. Nolebat parci ſibi à pœnis, quæ cæteris ſororibus irrogabantur. itaque rogauit Priorem prouincialem, vt ipſi, ſicut alijs, multam irrogaret, pro fractione ſilentij, ſicq; factum eſt: nam cum alijs humi diſcubuit, panem & aquam comedens. erat etiam mitiſſima, multæq; commiſerationis, & benignitatis ergà illas, quæ ipſam iniuria affeciſſent. ſi qua ſoror ei iniuriam faceret, proſtrata ad pedes eius, petebat ab ea veniam, & promittebat ſui emendationem. diſcordantes & turbatas, reducebat ad pacem. ſi ſoror per aliquot dies ei locuta non fuiſſet, quærebat eam, proſtrataq; rogabat veniam, timens ne aliquid haberet aduerſus eam. Virginitatem cordis, & corporis, ſemper ſeruauit, & præcipuè dilexit: ea cauſa matrimonium Ducis Poloniæ, & Regis Bohemiæ, atque etiam Caroli Regis Siciliæ, recuſauit. & cùm diceretur ei, quòd Papa diſpenſaret in voto ſolemni continentiæ, quod iam fecerat, reſpondit, ſe potiùs præciſuram ſibi naſum ac labia, & oculos euulſuram, quàm in cuiuſcumque matrimonium conſenſuram. vt autem tales infeſtationes euaderet, benedictionem virginalem ab Archiepiſcopo Strigonienſi ſuſcepit. Cum autem diceretur, Tartaros venire in Vngariam, & inter cætera mala, Virgines violare, ait Margarita:

Ego ſcio quid faciam, labia mea detruncabo, & cum me ſic viderint deturpatam, miſſam me facient. Erat valdè miſericors, & compatiebatur miſeris. quando parentes mittebant ei aurum vel argentum, vel ſtrenas & munuſcula, nihil ipſa contingebat manibus, ſed per manus Priorißæ, curabat diſtribui pauperibus Monaſterijs, Eccleſijs, & Sacerdotibus, ac alijs indigentibus. cum mittebatur ei pannus precioſus pro veſte, dabat illum pauperculis ſororibus, recipiebatq; ab illis, earum vilia indumenta. ſi per feneſtram chori vidiſſet pauperem, currebat ad Priorißam, orans, vt pro illius neceßitate faceret eleemoſynam. vidit quandoq; hominem inopem & nudum, in acerrima hyeme, moxq; exuens optimam tunicam ſuam, cum bona venia Priorißæ, pauperi illā dedit. veſtes & linteamina mittebat ſeruientibus, quando ægrotabant; fercula ipſi appoſita, in menſa, & xenia, quæ à parentibus mittebantur, crebrò diſtribuebat infirmis, ita vt no n rarò ipſa ieiuna, à menſa ſurrexerit. hortabatur ſorores, vt quæ eleemoſynas corporales facere non poſſent, cum viderent pauperes, pro eis orarent. omnibus igitur indigentibus compatiebatur, deſolatas conſolabatur. ſi qua ſoror propter mortem, ægritudinem, vel aduerſus caſus amicorum lugeret, lugebat cum ea, & eam confortabat, quando videbat, cæcos, claudos, aridos, & alios morbidos homines, plorabat, & gratias agebat Deo dicens: Gratias ago Deo, qui me talibus corporis, vitijs, & incommodis ſubieciſſet, ſi ipſi placuiſſet. Orabat aſſiduè, & à ſeptimo ætatis anno, vbicumque videbat ſorores orantes, accurrebat, & orabat cum eis. omni tempore, ſurgebat ad nocturnas preces, nec vnquam in vita ſua, ab illis, vel etiam à Miſſa, & cæteris precibus horarijs abſens fuit, niſi grauis eam morbus impediret. præueniebat omnes ad Eccleſiam, diùq; antequàm pulſaretur ad nocturnas preces, orabat ante lectum, & audito ſigno reponebat ſe in lectum, ne ſorores ſurgentes, eam ad lectum inuenirent orantem. antequàm è ſtrato ſurgeret, muniens ſe ſigno Crucis, accipiebat Crucem, & oſculabatur, oculiſq; apprimebat, & portans eam ſecum, ibat ante altare ſanctæ Crucis, vel imaginem

Cruci-

Crucifixi; & ibi orabat cum lachrymis; donec ſorores chorum intrarent. poſt illas noctis abſolutas preces, vſque ad auroram, vel circiter, manebat in orationibus; & ſic ferè tota nocte, vigilabat; & orabat. ab aurora verò, vſque ad prandium, auſcultando Miſſę ſacrificio, & orationibus vacabat; interim vſque adeò ſilentij tenax, vt nulli vellet loqui, ne ipſis quidem parentibus, vel fratri aut ſorori, aut eorum nuncijs, niſi per Prioriſſam cogeretur. Contigit vt ſoror eius veniret ad eam, aſſerq; caderet ſuper caput orantis; at illa nec propter caſum aſſeris, nec propter aduentum ſororis, orationem interrupit. captabat loca ſecreta ad orandū: antequàm iret ad prandium, continuè vel operabatur manibus, vel ſeruiebat infirmis, aut ſanis, vel orabat. nunquam illi tædió fuit orare, poſt Completorium manebat orans, in templo, donec ianua clauderetur; & ſæpè quidem rogabat cuſtodem, vt tardiùs ianuam clauderet, quò diutiùs poſſet ſuis precationibus immorari. clauſis verò ianuis, orabat in domo capitulari, ante imaginem Crucifixi. poſtremò clauſis omnibus oſtijs, orabat ante lectum, vſque ad gallicinium; & tunc excitabat quandam ſociam, & ducebat ad locum ſecretum, vbi ſe voluit eius manibus flagellari. Antequàm ſomno ſe daret, ambulabat ſilenter per dormitorium, explorans ſi qua ſoror fleret, gemeret, vel re aliqua indigeret. ſi quam indigam comperiſſet, prouidebat ei; & ſic demum ibat cubitum; quamquàm vix ſciri poterat, num in lecto iaceret; nam expanſo corio ante lectum, & lapide capiti ſuppoſito, dormiebat. intrabat autem lectum, cum aliæ debebant ſurgere; vt ita ſemper in lecto iacuiſſe crederetur. In vigilia Natiuitatis Chriſti, mille orationes Dominicas; in vigilia Pentecoſtes, millies Veni ſancte Spiritus; & in quatuor vigilijs beatiſſimæ Mariæ Virginis, mille Angelicas ſalutationes, cum totidem ſui proſtrationibus dicebat; atque in ijſdem vigilijs, tota nocte, in templo vigilabat, & orabat. in orationibus ſemper flebat; habebat genas aduſtas, profluuijs lachrymarum, quibus detergendis, multa deterebat ſudariola. velum quoque capitis adeò erat lachrymis madidum, ac ſi fuiſſet aquis intinctum. propter aſſiduas

proſtrationes,in cubitos & genua, veſtes eius, in ijs locis,erant laceræ; cutis itidem in genibus contrita fuit, & tandem creuerunt ibi calli,inſtar teſtę oui induratæ. duabus ſeptimanis ante Paſcha, occupabatur commemoratione Dominicæ Paſſionis, cuius hiſtoriam ſibi legi voluit, vulgari idiomate, & exponi. audiebat verò cum gemitibus & lachrymis, ijsq; diebus, ſemper vel ſtabat erecta, vel iacebat proſtrata, numquam ſedens. quandoq; in Dominica Palmarum, dum Paſſio in Eccleſia legebatur, adeò commota fuit corde, vt omnes crederent eam ſubito moriturã. in die Paraſceues, ea hora qua Crux nudabatur, proſtrata edebat magnos eiulatus, ita vt foris audiretur. In vigilijs quoque Martyrum, curabat ſibi legi & exponi paſſiones eorum, & illos imitari deſiderans, dixit ſæpenumero: Vtinam fuiſſem illis temporibus, quibus feruebant perſecutiones Martyrum, & cum eis licuiſſet obire martyrium; vtinam eſſet tempus alicuius perſecutionis, vt martyrium pro Chriſto poſſem ſuſcipere; vellem enim eius amore, detruncari, & comburi; & vt dolor duraret diutiùs, per membra ſingula laniari, & omni genere tormentorum excruciari. laudabat ſpecialiter Virgines,quę pro Chriſto ſuſtinuere martyrium, & earum in ferendis martyrijs optabat, ſi eſſet poſſibile, ſe fuiſſe participem. Cum ſparſus eſſet rumor Tartaros aduentare in Vngariam, ait Virgo martyrij deſiderio: Orabo ne veniant, vti ne noceant populo Chriſtiano; ſed quantum ad me attinet, vellem iam veniſſent, vt manibus illorum martyr poſſem effici. & quia mens eius ad cælum magno deſiderio ferebatur, corpus etiam ſequi volebat. vnde non raró, in die ſancto Paraſceues, & omnium Sanctorum, & Aſſumptionis beatiſſimæ Virginis, vigilijs, & ſolemnitatibus, viſum eſt corpus eius inter cælũ, & terram, pluſquàm cubiti ſpatio, eleuatum;ſicq; diu permanebat, nulli ſenſibus vtens corporeis, & quaſi mortua videbatur. Quadam vice in peruigilio omnium Sanctorum, cum oraret, ſubitò velut mortua cecidit, ſicq; permanſit, donec ſoror quæ illi aderat, totum pſalterium tractim dixit; tum verò mortuam eam putans, ſtrepitum & voces edidit; ſed nihil proficiens,
alias

alias vocans, mortuam eſſe dixit. accurrebant illæ, & velut mortuam intuebantur; tandem ad ſe redijt, ſeq; non niſi breui ſpatio ita fuiſſe aiebat. quodam tempore cum oraret, vocata ſeptem vicibus, nihil audiuit: octauò autem cùm vocaretur, quàm primam illa vocationem putauit, demùm reſpondit. cum à precibus rediret, ſæpe tanta in eius facie venuſtas relucebat, vt eam ſorores adſpicere non auderent. quadam vice in Aduentu Domini, cum oraret nocte, ſubitò rapta fuit in ſpiritu, & globus, ac flamma ignis apparuit ſuper caput eius; porrò ſoror ei aſſiſtens, crebrò vocauit eam; ſed cum non reſponderet, cucurrit ad templum, vbi multas ſorores orantes inuenit: accurrerunt illæ, diuq; ibi ſteterunt, & multos quidem faciebant ſtrepitus, ſed illa rapta in ſpiritu, nihil aduertit. tandem quaſi excitata, ad ſe redijt. dixerunt ergo ei, quod ignis eſſet ſuper caput eius: at illa eum manu diſcuſſit, rogauitq; vt nemini dicerent, quod vidiſſent. poſtquàm autem flamma diſparuit, odor ſuauiſſimus in illo loco remanſit. denique ollam ardentem, & tripodem ferreum candentem, de medio ignis nuda manu, ſine læſione manus extraxit. accidit quãdoq;, vt cum alia ſorore portaret in tabula panes fermentatos ad furnum, mappula coopertos, eaq; ſoror timeret ventum validum, qui iam ſuo impetu, tectum domus capitularis tranſtulerat in pomarium: orauit ergò, & ſtatim ventus ceſſauit. Cum frater quidam eius precibus nollet acquieſcere vt maneret, & die craſtino haberet concionem, orationibus eius, nullo tangẽte, fractus eſt currus fratris, & ſic coactus eſt remanere. peracta verò concione, rogauit virginem, vt currum ſibi reſtitueret; orauit illa cum lachrymis, & ſtatim currus nullo tangente, ſed multis videntibus, fuit diuinitùs reparatus. ſimile quoddam contigit etiam aliàs cuidam fratri, manere renuenti. cum enim vſque ad villæ limites proceſſiſſet, orante virgine, fractus eſt currus, & eius abſoluta concione, inſtauratus. item aliis quidam frater ad preces eius manere nolens, vt concionaretur, vbi abſceſſit, cum tempus eſſet mirè ſerenum, virgo ſicut ei comminata fuerat, orauit Deum vt benè plueret, vt manere cogeretur, vel inuitus, &

ſtatim tanta extitit pluuia, vt diſcedere non poſſet: quodam tempore, Danubius inundans, hortum ſororum triduo inuaſit: at prior prouincialis Margaritæ hoc narranti, non credidit: erubeſcens verò illa quod mendax putaretur, rogauit Deum, vt oſtenderet vera ipſam dixiſſe; moxq; inundans Danubius, in cœnobium, & officinas ſororum ſeſe intulit: itaq; ſorores fugerunt in ſolarium, Priorq; prouincialis ad cœnobij murum aſcendit. durauit autem inundatio vſque ad preces veſpertinas: tum verò Margarita rogata à ſororibus, orauit Dominum, vt aqua recederet; ſtatimq; receſſit, & ſub precibus nocturnis, loca omnia adeò ſunt exiccata, vt nullum vel aquæ, vel luti veſtigium ibi permanſerit. Puella quædam miſſa ab ea nocte Paſchæ, ad quærendam eius tunicam, cum eſſet nox obſcura, & ingens pluuia, cecidit in puteum profundum: diu verò quæſita non inueniebatur, donec orante ſancta virgine, in ſuperficie aquæ apparuit, & cum labore extracta eſt: eius autem omnia corporis membra confracta, & conquaſſata erant, carebatq; ſenſu & motu, & planè mortua videbatur: improperabant itaq; virgini, quod fuiſſet cauſa mortis eius; orauit autem virgo beata cum lachrymis, & ſtatim puella viua, & ſana nullam habens læſionem, ſurrexit & ambulauit, proſtrataq; ad pedes eius, gratias egit, & poſteà multis annis ſuperuixit. cum ſorores quandoq; medicamenta apponerent cuidam oſſi eius dilatato, & quædam ſoror ea cauſa murmuraret, mox illa idem os ſimiliter affectum, ſenſit in ſuo corpore, donec ad virginem veniens, culpam dixit ſuam, & veniam poſtulans, verbo illius ſtatim curata fuit. ſoror quædam grauem patiens dolorem digiti, rogauit eam, vt ſi quam haberet gemmam, talis doloris expultricem, ipſi accomodaret: at illa ſtrinxit digitum eius, & confeſtim dolor ceſſauit. Prior prouincialis rogauit eam, vt curaret ſocium ſuum fratrem conuerſum, à quartana febre, quæ illum vexarat, à feſto B. Dominici, vſque ad purificationem beatæ Virginis. orauit ergò pro eo, & quamprimùm curatus eſt. Claruit etiam ſpiritu prophetiæ. nã cum Rex Bela, pater eius iuiſſet pugnatum contra Ducem Auſtriæ, dixit Reginę matri ſuæ, Regẽ

cæſo Duce, victoria potiturum; quod & factum eſt. Nouitię cuidam cogitanti de elegantia veſtium, & ſæcularium ornamentorum, atque hac de cauſa volenti redire ad ſæculum; quid cogitaſſet indicauit, ſicq; eam in arrepto propoſito confirmauit. quandam ſororem animo dolentem, quod ſæculo renunciaſſet, ad ſanam mentem reduxit, cum totam cogitationis ſeriem ipſi expoſuiſſet. aliam iræ ſtimulis incitatam, pacauit, eius cogitationes, quas animo voluebat, ei dicens, aliam quoque ira commotam, nec ſe ipſam tranquillare valentem, ſedauit, cauſam illi aperiens, cur in eam perturbationem incidiſſet, & quid interim cogitaſſet. Obitum quoque ſuum, anno vno, antè præuidit, & prædixit; & tandem, die nona Ianuarij, cum ſana eſſet corpore, multis præſentibus dixit, die ab hinc decima ſe morituram. tertia verò die, poſtquàm ita prædixerat, febre decubuit, quæ vſque ad diem quem prædixerat, continua fuit; & interim ſemper orans, & de Deo cogitãs, receptis deuotiſſimè Eccleſiaſticis Sacramentis, vbi ad extremam horam venit, incæpit pſalmum illum: In te Domine ſperaui. & cum dixiſſet: In manus tuas commendo ſpiritum meum. felicem animam tranſmiſit ad cælum. Obijt autem anno Domini 1270. ætatis verò ſuæ 28. Porrò in ordine vitam ſanctam duxerat, annis quatuor & viginti, vel circiter. Poſt tranſitum eius, facies nimiũ decore reſplenduit. ſub oculis color extitit aureus. nec vnquam pulchrior viſa fuerat, dum vixit. adeò vt Archiepiſcopus Strigonienſis diceret ſororibus, non debere eas flere quaſi mortuam, quæ eſſet verè beata, & cum Chriſto in gloria, & in cuius corpore reſurrectionis inſignia apparerent. ſimul etiã ex eius corpore, manauit odor ſuauiſſimus, aromata ſuperans vniuerſa; isq; ſenſibiliter à cunctis, eo aduenientibus percipiebatur, aliquot, non paucis diebus. Quartadecima quoque die, cum ſaxum rude fuit eius ſepulchro impoſitum, & rurſus poſt tres menſes, quando fuit illi tumba adhibita marmorea, is odor erupit. nocte qua deceſſit, Frater Petrus lector Iaurienſis, poſt nocturnas preces dormiens, audiuit in ſomnis vocem dicentem: Agna mortua eſt. manè ille hoc dixit fratribus, & om-

nes interpretati ſunt de obitu Margaritæ: ſtatimq; ad monaſterium acceſſit, & eam illa nocte migraſſe comperit. idem frater grauem dolorem dentium, & tumorem in facie, quatuor dies & noctes paſſus erat; noctis igitur principio, orauit virginem Chriſti Margaritam, vt ipſum liberaret, promittens ſe diebus ſingulis, in honorem eius genua curuaturum, ſi voti compos fieret; & ecce mane fuit penitus liberatus. multa quoque alia miracula fecit, & facit continuè in honorem ſponſæ ſuæ, ſponſus virginum. hæc hactenus Laurentius Surius, de noſtra Virgine. quæ ne oculis ſponſi cælestis ſterilis virtute dentium appareret, gentili prærogatiua, ſanctiſſimæ amitæ Eliſabethæ, id obtinuit, vt ex fratris ſui germani Stephani Regis, filia Maria Siciliæ Regina, pronepotem Ludouicum, candidiſſimum Minoritanæ familiæ lilium, ſanctiſſimum Toloſanum Epiſcopum, Virgo ipſa, exemplo ſuo, ad virginitatis amorē ita pelliceret, vt illius ſtudio, ſpretis ampliſſimis Vngariæ, Siciliæq; Regnis, quæ ipſi primogenito, iure naturæ debebantur, iiſdem humilitatis gradibus, quibus & illa, æternum cæli Regnum conſcenderit. Sacrum virginis corpuſculum, poſt varias illius, per Vngariam tranſlationes, hodie in Poſonienſi ampliſſima Vrbe tranſlatum requieſcit; ſed argumento eius Angelicæ puritatis, ita integrum, vt non à quatuor ſeculis, ſed à paucis annis, videatur depoſitum. quod adeò longæuum miraculum, & virginalis eius excellentiæ mirabile trophæum, quia in vita ipſius, ante duodeuiginti annos, à me Illyrico ſermone, typis Veneticis excuſa, & germanæ meæ ſorori Dominicæ, tunc temporis in Vrbe Tragurienſi Monaſterij Monialium fundatricis, & primæ Abbatiſſæ, tamquàm exemplar nouellæ familiæ inſtituendæ, dicatum, minimè adnotaui; hic immortali gloriæ veræ Margaritæ cæleſtis, reſtitutum volui.

VITA

VITA
S. SABBAE EPISCOPI
SIMEONIS STEPHANI RASCIÆ
REGIS FILII.

TRES huius nominis, hactenùs illatos cælo, præclaros ſanctitate viros, Catholica veneratur Eccleſia. horum primus & antiquiſſimus Sabba natione Cappadox, in Palæſtina, plurimorum Monachorum pater, quinto ſæculo Chriſtiano, poſt defenſum Chalcedonenſe Conciliũ, contrà hæreticos, ſancto fine claruit. alter Gothus ſub finem eiuſdem ſæculi, à Gothorum Rege Athanarico, martyrio affectus, egregiè triumphauit. tertius eſt Sabba noſter, Simeonis Stephani Raſciæ Regis, præclara ſoboles, qui decimotertio ſæculo, morum ſanctitate, regiam ſuorum progeniem illuſtrauit. Raſciæ Regnum, cum præter admodum paucos noſtrates; qui illius meminere, vix aliquis ex externis attigerit ſcriptoribus, breuitèr hic aliqua de eo, ſimulq; Regibus ipſius perſtringemus. Tellurem, hoc regnũ, eandem planè cõprehendit, quę ante Romanum Imperiũ, Dardania, mox Mæſia ſuperior, ſub Imperatoribus verò, qua Danubium attingit, Dacia Aureliani & Ripenſis, ſub declinationem Romanæ maieſtatis, iterũ priſco nomine Dardaniæ recuperato, denique inclinato imperio, ac fermè extincto; Sirbia, Serbia, ac Seruia, à Sirbis populis, à Tanai fluuio, populariter eò commigrantibus, poſtremò regnantibus in ea Nemaniæ familiæ principibus, Raſcia, ſiue à Ruſſis, vel Ruthenis, qui cum Sirbis Danubium tranſierant, ſiue ab antiquis Tauriſcis, Iuſtino, Plinio, Ptolomæo, ibidem notis, & eodem loci deſcriptis,

nionem accedentium, hoc fine, vt videret identidem Corpus Chriſti: ipſa quoque die, qua communicarat, perſiſtebat continenter in precibus, vſque ad noctem, & tunc cibo valdè modico vtebatur. Beatam quoque Virginem Dei matrem, præcipuo venerabatur affectu, & vbicumque eius videbat imaginem, flexis genibus, ſalutationem Angelicam proferebat. in vigilijs Natiuitatis Chriſti, & quatuor ſolemnitatum beatæ Virginis, ac intra octauas, offerebat eidem ſanctiſſimæ Virgini, mille ſalutationes Angelicas, ad ſingulas quaſque humi ſe proſternens. Humilitatis & paupertatis ſtudium, veſtibus præcipuè declarabat: pannus quo induebatur, rudior erat, aſperiorq; ac vilior veſtibus aliarum: numquam lineis vtebatur, nec in capite, nec in corpore, nec in lecto. per totam Quadrageſimam non mutabat veſtes, & alijs quoque temporibus, raro admodum. veſtimenta eius rariſſimè lauabantur: itaq; tum propter vetuſtatem, tum longum vſum, contrahebant ſordes, & vermes multos; quæ cauſa fuit, vt multæ vitarent eam, nec illi vellent aſſidere, ne inficerentur vermibus eius. quando hortabantur eam ſorores, vt veſtes curaret mundari, & à vermibus expurgari, dicebat: Permittatis corpus meum, amore Ieſu Chriſti Domini noſtri, ab his vermibus lacerari; non ſit vobis iſthuc curæ, ego ſola fero & ſentio. raro balneis, rariſſimè vnguentis, raro capitis lotione vtebatur. In Quadrageſima verò, numquam à quinto ætatis anno, laneum induſiũ depoſuit, neq; tunc lineis ad carnem, vtebatur indumentis, etiam ſi morbo eſſet correpta. circa ſeptimum annum, aſperum cilicium ad carnem ferre cæpit, & deinceps per totam vitam. in aduentu Domini, & Quadrageſima, ieiunijs quatuor temporum, vigilijs Chriſti, & beatæ Virginis, Apoſtolorum, & præcipuorum Sanctorum; alijs verò temporibus, à die Iouis, vſque ad Completorium Sabbati ſequentis, eo vtebatur. à duodecimo verò anno, in quo profeſſionem expreſſam fecit, Confeſſarius ei occultè obtinuit, & tradidit cilicium aſperrimum, è pilis equorum, & ſetis porcorum, cum multis intextum nodis, inſtar retis. Occultabat autem Virgo, quantum poterat, ciliciũ ſuum, vt à nullo

vide-

videretur; manicas de panno veteri aſſuebat cilicio, à cubito vſque ad manus. hortabatur etiam ſocias ſorores ſecretè, induere cilicium ad nudam carnem. præter hoc habebat ſub cilicio circulum ferreum, quo caro eius nuda fortiter ſtringebatur, & ad iacendum nocte, habebat cingulum è pellibus hericij ſpinis horridum. crebrò etiam voluit ligari brachia ſua nuda funibus canabinis, & in tantam ſtringi, vt funes carni inhærentes, eam rumperent, ac lacerarent. habebat etiam in calceis ſuis clauiculos quoſdam ferreos, quorum acumina ita erant diſpoſita, vt quandocunq; vel ambularet, vel ſubſiſteret, plantas pedum eius pungerent, atque cruentarent. corpus quoque ſuum multis ictibus flagellabat; nocte qualibet poſt diſciplinam, vt vocant, cum alijs communiter acceptam, ſecedentibus cæteris, rurſus ipſa, ſe cædebat virgis vel virgultis ſpinoſis, vel cum virgulis circumpoſitis pellibus aculeatis hericij, iubebat ſe ab alijs verberari, vſque ad ſanguinis effuſionem; quæ licet horrerent, attamen contradicere non audentes, obediebant inuitæ, & inter cædendum plorabant. ducebat autem eas ad loca ſecreta, vt clàm verberaretur, ne ab alijs poſſet animaduerti. tantùm verò fatigabantur verberando eam, vt vix poſſent reſpirare. & quamuis eiuſmodi verbera quotidie perferret, ſpecialiter tamen, die ſancto Cœnæ, & duobus alijs ante Paſcha, ſingulis horis diurnis & nocturnis, tantis ſe afficiebat verberibus, & flagellis, vt ſanguis ex eius corpore vbertim emanaret. quadam nocte, cum eſſent denſiſſimæ tenebræ, duxit quandam ſororem ad locum admodum ſecretum, vt ibi manibus eius verberaretur, vbi cum ſe ſpoliaſſet, & carnem nudam expoſuiſſet, lux copioſa de cælo ſuper eam deſcendit, & totam illuſtrans domum, tamdiù durauit, donec completa verberatione, veſtes reſumpſit; quibus vbi ſe induit, lux euanuit, & duæ ſorores, quæ hoc viderant, accurrerunt, & ſe precibus eius commendauerunt. quadam quoque die, cum adhuc non niſi decem eſſet annorum, inueniés iuuenculas virgines ludentes in valetudinario, & propter obſcuritatem tenebroſi temporis, parum aut nihil videntes, dixit eis: Vultis vt faciam vobis apparere ſolem?

ſolem? illis deſiderantibus, ſed impoſſibile putantibus, indicauit locum quemdam digito, ſatis propinquum; & dixit eis: ibo vſque ad locum illum, & antequàm reuertar ad vos, videbitis ſolem clarè lucentem. iuit & orauit, & ſtatim ſol apparens, & clarè lucens, totam domum illuminauit. quodam tempore cum circa mediam noctẽ, eſſet in ambulacro, quod eſt ante dormitorium ſororum, & de cæleſtibus cogitaret, apparuerunt ei Sol & Luna, lucentes in medio Cæli. Carnem ſuam abſtinentijs & ieiunijs aſſiduis macerabat. crebrò ſedens ad menſam cum alijs, maiori temporis parte, quo cæteræ veſcebantur, velabat faciem ſuam, & tacitè orabat. ſi cibus delicatior, vel vinum melius eſſet appoſitum; indignè ferebat, & accipere noluit, non niſi cibo & potu communi vti volens. ab exaltatione ſanctæ Crucis, vſque ad Paſcha, quotidie ieiunabat; & ſi Priorifſa eam cogere vellet vti diſpenſationibus, tandiù flebat, donec Prioriſſam vinceret lachrymis, vt eam permitteret ieiunare. non ſolùm autem in vigilijs Natiuitatis Chriſti, & beatæ Virginis, verùm etiam Pentecoſtes, & Apoſtolorum, ſed & quorumlibet Sanctorum ſolemnium, & per totam Quadrageſimam, ac omni quarta, & ſexta feria, vt plurimùm, ſolo pane, & aqua cõtenta fuit, & illis diebus, permiſſum illi erat, priuatim cibum ſumere, ne ab alijs videretur. à carnibus ſemper abſtinuit, toto tempore vitæ ſuæ, niſi graui, & euidenti infirmitate teneretur. ſuas ægritudines cælabat, quantum poterat, ne propter eas in valetudinario hærere, & carnes comedere cogeretur. quadam vice, grauem fluxum ſanguinis paſſa fuit, quadraginta diebus, at nihilominùs ſemper comedit cũ alijs in Refectorio, cubuit in Dormitorio, & fecit officia Monaſterij, perindè vt ſana, hoc ſolùm ſciente in ſecreto, quadam ſorore, cui inhibuerat, ne alijs reuelaret. A quarto anno ætatis, ſemper in die Paraſceues ieiunauit; toto verò triduo ante Paſcha, ſingulis annis, non ſe reponebat in lectum, nec dormiebat, nec comedebat, vel bibebat; ſed continuè vel ſtans erecta, oculis eleuatis in cælum, vel ante altare S. Crucis iacens proſtrata, niſi quando diuinum perſoluebat officiũ, orabat, legebat pſalterium,

flebat,

flebat, & corpus diutiùs ſolito, vſque ad largam effuſionem ſanguinis verberabat. & quidem corpuſculum eius propter abſtinentias, vigilias, & afflictiones alias, adeò fuit macilentum, & pallidum, vt intuentibus admirationem afferret. exhibebat ſe ſororibus, ad omnia officia, vel miniſteria, ancillam humillimam: ſæpè ſeruiebat in Refectorio, & vbi cibum ſororibus appoſuerat, currebat latẽter ad Eccleſiã, & orabat donec comediſſent; & tunc iterum rediens, illis inſeruiebat. nec ſolùm ſanis, verùm etiam infirmis, idq; libentiùs & deuotiùs, miniſtrabat. primà reſciſcebat earum ægritudines, moxq; ſe ad ſeruiendum offerebat. obſeruantias, ſiue inſtituta regularia, perfectiùs cunctis alijs, tota vita ſeruauit. erat ſummè ad obedientiam parata; & ſi Prioriſſa aliquid, ſororibus faciendum imponeret indiſcriminatìm, erat ad exequendum prima, & omnes ad promptè obediendum ſuo prouocabat exemplo. Nolebat parci ſibi à pœnis, quæ cæteris ſororibus irrogabantur. itaque rogauit Priorem prouincialem, vt ipſi, ſicut alijs, multam irrogaret, pro fractione ſilentij, ſicq; factum eſt: nam cum alijs humi diſcubuit, panem & aquam comedens. erat etiam mitiſſima, multæq; commiſerationis, & benignitatis ergà illas, quæ ipſam iniuria affeciſſent. ſi qua ſoror ei iniuriam faceret, proſtrata ad pedes eius, petebat ab ea veniam, & promittebat ſui emendationem. diſcordantes & turbatas, reducebat ad pacem. ſi ſoror per aliquot dies ei locuta non fuiſſet, quærebat eam, proſtrataq; rogabat veniam, timens ne aliquid haberet aduerſus eam. Virginitatem cordis, & corporis, ſemper ſeruauit, & præcipuè dilexit. ea cauſa matrimonium Ducis Poloniæ, & Regis Bohemiæ, atque etiam Caroli Regis Siciliæ, recuſauit. & cùm diceretur ei, quòd Papa diſpenſaret in voto ſolemni continentiæ, quod iam fecerat, reſpondit, ſe potiùs præciſuram ſibi naſum ac labia, & oculos euulſuram, quàm in cuiuſcumque matrimonium conſenſuram. vt autem tales infeſtationes euaderet, benedictionem virginalem ab Archiépiſcopo Strigonienſi ſuſcepit. Cum autem diceretur, Tartaros venire in Vngariam, & inter cætera mala, Virgines violare, ait Margarita:

Ego ſcio quid faciam, labia mea detruncabo, & cum me ſic viderint deturpatam, miſſam me facient. Erat valdè miſericors, & compatiebatur miſeris. quando parentes mittebant ei aurum vel argentum, vel ſtrenas & munuſcula, nihil ipſa contingebat manibus, ſed per manus Prioriſſæ, curabat diſtribui pauperibus Monaſterijs, Eccleſijs, & Sacerdotibus, ac alijs indigentibus. cum mittebatur ei pannus precioſus pro veſte, dabat illum pauperculis ſororibus, recipiebatq; ab illis, earum vilia indumenta. ſi per feneſtram chori vidiſſet pauperem, currebat ad Prioriſſam, orans, vt pro illius neceſſitate faceret eleemoſynam. vidit quandoq; hominem inopem & nudum, in acerrima hyeme, moxq; exuens optimam tunicam ſuam, cum bona venia Prioriſſæ, pauperi illã dedit. veſtes & linteamina mittebat ſeruientibus, quando ægrotabant; fercula ipſi appoſita, in menſa, & xenia, quæ à parentibus mittebantur, crebrò diſtribuebat infirmis, ita vt non raro ipſa ieiuna, à menſa ſurrexerit. hortabatur ſorores, vt quæ eleemoſynas corporales facere non poſſent, cum viderent pauperes, pro eis orarent. omnibus igitur indigentibus compatiebatur, deſolatas conſolabatur. ſi qua ſoror propter mortem, ægritudinem, vel aduerſus caſus amicorum lugeret, lugebat cum ea, & eam confortabat, quando videbat, cæcos, claudos, aridos, & alios morbidos homines, plorabat, & gratias agebat Deo dicens: Gratias ago Deo, qui me talibus corporis, vitijs, & incommodis ſubieciſſet, ſi ipſi placuiſſet. Orabat aſſiduè, & à ſeptimo ætatis anno, vbicumque videbat ſorores orantes, accurrebat, & orabat cum eis. omni tempore, ſurgebat ad nocturnas preces, nec vnquam in vita ſua, ab illis, vel etiam à Miſſa, & cæteris precibus horarijs abſens fuit, niſi grauis eam morbus impediret. præueniebat omnes ad Eccleſiam, diuq; antequàm pulſaretur ad nocturnas preces, orabat ante lectum, & audito ſigno reponebat ſe in lectum, ne ſorores ſurgentes, eam ad lectum inuenirent orantem. antequàm è ſtrato ſurgeret, muniens ſe ſigno Crucis, accipiebat Crucem, & oſculabatur, oculiſq; apprimebat, & portans eam ſecum, ibat ante altare ſanctæ Crucis, vel imaginem

Cruci-

Crucifixi; & ibi orabat cum lachrymis, donec ſorores chorum intrarent. poſt illas noctis abſolutas preces, vſque ad auroram, vel circiter, manebat in orationibus; & ſic ferè tota nocte, vigilabat; & orabat. ab aurora verò, vſque ad prandium, auſcultando Miſſę ſacrificio, & orationibus vacabat; interim vſque adeò ſilentij tenax, vt nulli vellet loqui, ne ipſis quidem parentibus, vel fratri aut ſorori, aut eorum nuncijs, niſi per Prioriſſam cogeretur. Contigit vt ſoror eius veniret ad eam, aſſerq; caderet ſuper caput orantis; at illa nec propter caſum aſſeris, nec propter aduentum ſororis, orationem interrupit. captabat loca ſecreta ad orandū: antequàm iret ad prandium, continuè vel operabatur manibus, vel ſeruiebat infirmis, aut ſanis, vel orabat. nunquam illi tædió fuit orare, poſt Completorium manebat orans, in templó, donec ianua clauderetur; & ſæpè quidem rogabat cuſtodem, vt tardiùs ianuam clauderet, quò diutiùs poſſet ſuis precationibus immorari. clauſis verò ianuis, orabat in domo capitulari, ante imaginem Crucifixi. poſtremò clauſis omnibus oſtijs, orabat ante lectum, vſque ad gallicinium; & tunc excitabat quandam ſociam, & ducebat ad locum ſecretum, vbi ſe voluit eius manibus flagellari. Antequàm ſomno ſe daret, ambulabat ſilenter per dormitorium, explorans ſi qua ſoror fleret, gemeret, vel re aliqua indigeret. ſi quam indigam comperiſſet, prouidebat ei; & ſic demum ibat cubitum; quamquàm vix ſciri poterat, num in lecto iaceret; nam expanſo corio ante lectum, & lapide capiti ſuppoſito, dormiebat. intrabat autem lectum, cum aliæ debebant ſurgere; vt ita ſemper in lecto iacuiſſe crederetur. In vigilia Natiuitatis Chriſti, mille orationes Dominicas; in vigilia Pentecoſtes, millies Veni ſancte Spiritus; & in quatuor vigilijs beatiſſimæ Mariæ Virginis, mille Angelicas ſalutationes, cum totidem ſui proſtrationibus dicebat; atque in ijſdem vigilijs, tota nocte, in templo vigilabat, & orabat. in orationibus ſemper flebat; habebat genas aduſtas, profluuijs lachrymarum, quibus detergendis, multa deterebat ſudariola. velum quoque capitis adeò erat lachrymis madidum, ac ſi fuiſſet aquis intinctum. propter aſſiduas

proſtrationes, in cubitos & genua, veſtes eius, in ijs locis, erant laceræ; cutis itidem in genibus contrita fuit; & tandem creuerunt ibi calli, inſtar teſtę oui induratæ. duabus ſeptimanis ante Paſcha, occupabatur commemoratione Dominicæ Paſſionis, cuius hiſtoriam ſibi legi voluit, vulgari idiomate, & exponi. audiebat verò cum gemitibus & lachrymis, ijsq; diebus, ſemper vel ſtabat erecta, vel iacebat proſtrata, numquam ſedens. quandoq; in Dominica Palmarum, dum Paſſio in Eccleſia legebatur, adeò commota fuit corde, vt omnes crederent eam ſubito moriturã. in die Paraſceues, ea hora qua Crux nudabatur, proſtrata edebat magnos eiulatus, ita vt foris audiretur. In vigilijs quoque Martyrum, curabat ſibi legi & exponi paſſiones eorum, & illos imitari deſiderans, dixit ſæpenumero: Vtinam fuiſſem illis temporibus, quibus feruebant perſecutiones Martyrum, & cum eis licuiſſet obire martyrium; vtinam eſſet tempus alicuius perſecutionis, vt martyrium pro Chriſto poſſem ſuſcipere; vellem enim eius amore, detruncari, & comburi; & vt dolor duraret diutiùs, per membra ſingula laniari, & omni genere tormentorum excruciari. laudabat ſpecialiter Virgines, quę pro Chriſto ſuſtinuere martyrium, & earum in ferendis martyrijs optabat, ſi eſſet poſſibile, ſe fuiſſe participem. Cum ſparſus eſſet rumor Tartaros aduentare in Vngariam, ait Virgo martyrij deſiderio: Orabó ne veniant, vti ne noceant populo Chriſtiano; ſed quantum ad me attinet, vellem iam veniſſent, vt manibus illorum martyr poſſem effici. & quia mens eius ad cælum magno deſiderio ferebatur, corpus etiam ſequi volebat. vnde non rarò, in die ſancto Paraſceues, & omnium Sanctorum, & Aſſumptionis beatiſſimæ Virginis, vigilijs, & ſolemnitatibus, viſum eſt corpus eius inter cælũ, & terram, pluſquàm cubiti ſpatio, eleuatum; ſicq; diu permanebat, nulli ſenſibus vtens corporeis, & quaſi mortua videbatur. Quadam vice in peruigilio omnium Sanctorum, cum oraret, ſubitò velut mortua cecidit, ſicq; permanſit, donec ſoror quæ illi aderat, totum pſalterium tractim dixit; tum verò mortuam eam putans, ſtrepitum & voces edidit; ſed nihil proficiens,

alias

alias vocans, mortuam eſſe dixit. accurrebant illæ, & velut mortuam intuebantur; tandem ad ſe redijt, ſeq; non niſi breui ſpatio ita fuiſſe aiebat. quodam tempore cum oraret, vocata ſeptem vicibus, nihil audiuit. octauò autem cum vocaretur, quàm primam illa vocationem putauit, demùm reſpondit. cum à precibus rediret, ſæpe tanta in eius facie venuſtas relucebat, vt eam ſorores adſpicere non auderent. quadam vice in Aduentu Domini, cum oraret nocte, ſubitò rapta fuit in ſpiritu, & globus, ac flamma ignis apparuit ſuper caput eius; porrò ſoror ei aſſiſtens, crebrò vocauit eam; ſed cum non reſponderet, cucurrit ad templum, vbi multas ſorores orantes inuenit. accurrerunt illæ, dinq; ibi ſteterunt, & multos quidem faciebant ſtrepitus, ſed illa rapta in ſpiritu, nihil aduertit. tandem quaſi excitata, ad ſe redijt. dixerunt ergo ei, quod ignis eſſet ſuper caput eius: at illa eum manu diſcuſſit, rogauitq; vt nemini dicerent, quod vidiſſent. poſtquàm autem flamma diſparuit, odor ſuauiſſimus in illo loco remanſit. denique ollam ardentem, & tripodem ferreum candentem, de medio ignis nuda manu, ſine læſione manus extraxit. accidit quãdoq;, vt cum alia ſorore portaret in tabula panes fermentatos ad furnum, mappula coopertos, eaq; ſoror timeret ventum validum, qui iam ſuo impetu, tectum domus capitularis tranſtulerat in pomarium: orauit ergò, & ſtatim ventus ceſſauit. Cum frater quidam eius precibus nollet acquieſcere vt maneret, & die craſtino haberet concionem, orationibus eius, nullo tangẽte, fractus eſt currus fratris, & ſic coactus eſt remanere. peracta verò concione, rogauit virginem, vt currum ſibi reſtitueret: orauit illa cum lachrymis, & ſtatim currus nullo tangente, ſed multis videntibus, fuit diuinitùs reparatus. ſimile quoddam contigit etiam aliàs cuidam fratri, manere renuenti. cum enim vſque ad villæ limites proceſſiſſet, orante virgine, fractus eſt currus, & eius abſoluta concione, inſtauratus. item alius quidam frater ad preces eius manere nolens, vt concionaretur, vbi abſceſſit, cum tempus eſſet mirè ſerenum, virgo ſicut ei comminata fuerat, orauit Deum vt benè plueret, vt manere cogeretur, vel inuitus, &

ſtatim tanta extitit pluuia, vt diſcedere non poſſet. quodam tempore, Danubius inundans, hortum ſororum triduo inuaſit. at prior prouincialis Margaritæ hoc narranti, non credidit. erubeſcens verò illa quod mendax putaretur, rogauit Deum, vt oſtenderet vera ipſam dixiſſe; moxq; inundans Danubius, in cænobium, & officinas ſororum ſeſe intulit. itaq; ſorores fugerunt in ſolarium, Priorq; prouincialis ad cænobij murum aſcendit. durauit autem inundatio vſque ad preces veſpertinas. tum verò Margarita rogata à ſororibus, orauit Dominum, vt aqua recederet; ſtatimq; receſſit, & ſub precibus nocturnis, loca omnia adeò ſunt exiccata, vt nullum vel aquæ, vel luti veſtigium ibi permanſerit. Puella quædam miſſa ab ea nocte Paſchæ, ad quærendam eius tunicam, cum eſſet nox obſcura, & ingens pluuia, cecidit in puteum profundum. diu verò quæſita non inueniebatur, donec orante ſancta virgine, in ſuperficie aquæ apparuit, & cum labore extracta eſt. eius autem omnia corporis membra confracta, & conquaſſata erant, carebatq; ſenſu & motu, & planè mortua videbatur. improperabant itaq; virgini, quod fuiſſet cauſa mortis eius; orauit autem virgo beata cum lachrymis, & ſtatim puella viua, & ſana nullam habens læſionem, ſurrexit & ambulauit, proſtrataq; ad pedes eius, gratias egit, & poſteà multis annis ſuperuixit. cum ſorores quandoq; medicamenta apponerent cuidam oſſi eius dilatato, & quædam ſoror ea cauſa murmuraret, mox illa idem os ſimiliter affectum, ſenſit in ſuo corpore, donec ad virginem veniens, culpam edixit ſuam, & veniam poſtulans, verbo illius ſtatim curata fuit. ſoror quædam grauem patiens dolorem digiti, rogauit eam, vt ſi quam haberet gemmam, talis doloris expultricem, ipſi accomodaret. at illa ſtrinxit digitum eius, & confeſtim dolor ceſſauit. Prior prouincialis rogauit eam, vt curaret ſocium ſuum fratrem conuerſum, à quartana febre, quæ illum vexarat, à feſto B. Dominici, vſque ad purificationem beatæ Virginis. orauit ergò pro eo, & quamprimùm curatus eſt. Claruit etiam ſpiritu prophetiæ. nã cum Rex Bela, pater eius iuiſſet pugnatum contra Ducem Auſtriæ, dixit Reginæ matri ſuæ, Regẽ

cæſo

cæſo Duce, victoria potiturum; quod & factum eſt. Nouitię cuidam cogitanti de elegantia veſtium, & ſæcularium ornamentorum, atque hac de cauſa volenti redire ad ſæculum; quid cogitaſſet indicauit, ſicq; eam in arrepto propoſito confirmauit. quandam ſororem animo dolentem, quod ſæculo renunciaſſet, ad ſanam mentem reduxit, cum totam cogitationis ſeriem ipſi expoſuiſſet. aliam iræ ſtimulis incitatam, pacauit, eius cogitationes, quas animo voluebat, ei dicens. aliam quoque ira commotam, nec ſe ipſam tranquillare valentem, ſedauit, cauſam illi aperiens, cur in eam perturbationem incidiſſet, & quid interim cogitaſſet. Obitum quoque ſuum, anno vno, antè præuidit, & prædixit; & tandem, die nona Ianuarij, cum ſana eſſet corpore, multis præſentibus dixit, die ab hinc decima ſe morituram. tertia verò die, poſtquàm ita prædixerat, febre decubuit, quæ vſque ad diem quem prædixerat, continua fuit; & interim ſemper orans, & de Deo cogitãs, receptis deuotiſſimè Eccleſiaſticis Sacramentis, vbi ad extremam horam venit, incæpit pſalmum illum: In te Domine ſperaui. & cum dixiſſet: In manus tuas commendo ſpiritum meum. felicem animam tranſmiſit ad cælum. Obijt autem anno Domini 1270. ætatis verò ſuæ 28. Porrò in ordine vitam ſanctam duxerat, annis quatuor & viginti, vel circiter. Poſt tranſitum eius, facies nimio decore reſplenduit. ſub oculis color extitit aureus: nec vnquam pulchrior viſa fuerat, dum vixit: adeò vt Archiepiſcopus Strigonienſis diceret ſororibus, non debere eas flere quaſi mortuam, quæ eſſet verè beata, & cum Chriſto in gloria, & in cuius corpore reſurrectionis inſignia apparerent: ſimul etiã ex eius corpore, manauit odor ſuauiſſimus, aromata ſuperans vniuerſa; isq; ſenſibiliter à cunctis, eo aduenientibus percipiebatur, aliquot, non paucis diebus. Quartadecima quoque die, cum ſaxum rude fuit eius ſepulchro impoſitum, & rurſus poſt tres menſes, quando fuit illi tumba adhibita marmorea, is odor erupit. nocte qua deceſſit, Frater Petrus lector Iaurienſis, poſt nocturnas preces dormiens, audiuit in ſomnis vocem dicentem: Agna mortua eſt. manè ille hoc dixit fratribus, & om-

nes interpretati ſunt de obitu Margaritæ: ſtatimq; ad monaſterium acceſſit, & eam illa nocte migraſſe comperit. Idem frater grauem dolorem dentium, & tumorem in facie, quatuor dies & noctes paſſus erat; noctis igitur principio, orauit virginem Christi Margaritam, vt ipſum liberaret, promittens ſe diebus ſingulis, in honorem eius genua curuaturum, ſi voti compos fieret, & ecce mane fuit penitus liberatus. multa quoque alia miracula fecit, & facit continuè in honorem ſponſæ ſuæ, ſponſus virginum. hæc hactenus Laurentius Surius, de noſtra Virgine, quæ ne oculis ſponſi cælestis ſterilis virtute dentium appareret, gentili prærogatiua, ſanctiſſimæ amitæ Eliſabethæ, id obtinuit, vt ex fratris ſui germani Stephani Regis, filia Maria Siciliæ Regina, pronepotem Ludouicum, candidiſſimum Minoritanæ familiæ lilium, ſanctiſſimum Toloſatium Epiſcopum, Virgo ipſa, exemplo ſuo, ad virginitatis amorē ita pelliceret, vt illius ſtudio, ſpretis ampliſſimis Vngariæ, Siciliæq; Regnis, quæ ipſi primogenito, iure naturæ debebantur, iiſdem humilitatis gradibus, quibus & illa, æternum cæli Regnum conſcenderit. Sacrum virginis corpuſculum, poſt varias illius, per Vngariam tranſlationes, hodie in Poſonienſi ampliſſima Vrbe tranſlatum requieſcit, ſed argumento eius Angelicæ puritatis, ita integrum, vt non à quatuor ſeculis, ſed à paucis annis, videatur depoſitum. quod adeò longæuum miraculum, & virginalis eius excellentiæ mirabile trophæum, quia in vita ipſius, ante duodeuiginti annos, à me Illyrico ſermone, typis Veneticis excuſa, & germanæ meæ ſorori Dominicæ, tunc temporis in Vrbe Tragurienſi Monaſterij Monialium fundatricis, & primæ Abbatiſſæ, tamquam exemplar nouellæ familiæ inſtituendæ, dicatum, minimè adnotaui, hic immortali gloriæ veræ Margaritæ cæleſtis, reſtitutum volui.

VITA

VITA
S. SABBAE EPISCOPI
SIMEONIS STEPHANI RASCIÆ
REGIS FILII.

TRES huius nominis, hactenùs illatos cælo, præclaros ſanctitate viros, Catholica veneratur Eccleſia. horum primus & antiquiſſimus Sabba natione Cappadox, in Palæſtina, plurimorum Monachorum pater, quinto ſæculo Chriſtiano, poſt defenſum Chalcedonenſe Conciliũ, contrà hæreticos, ſancto fine claruit. alter Gothus ſub finem eiuſdem ſæculi, à Gothorum Rege Athanarico, martyrio affectus, egregiè triumphauit. tertius eſt Sabba noſter, Simeonis Stephani Raſciæ Regis, præclara ſoboles, qui decimotertio ſæculo, morum ſanctitate, regiam ſuorum progeniem illuſtrauit. Raſciæ Regnum, cum præter admodum paucos noſtrates, qui illius meminere, vix aliquis ex externis attigerit ſcriptoribus, breuitèr hic aliqua de eo, ſimulq; Regibus ipſius perſtringemus. Tellurem, hoc regnũ, eandem planè cõprehendit, quę ante Romanum Imperiũ, Dardania, mox Mæſia ſuperior, ſub Imperatoribus verò, qua Danubium attingit, Dacia Aureliani & Ripenſis, ſub declinationem Romanæ maieſtatis, iterũ priſco nomine Dardaniæ recuperato, denique inclinato imperio, ac fermè extincto, Sirbia, Serbia, ac Seruia, à Sirbis populis, à Tanai fluuio, populariter eò commigrantibus, poſtremò regnantibus in ea Nemaniæ familiæ principibus, Raſcia, ſiue à Ruſſis, vel Ruthenis, qui cum Sirbis Danubium tranſierant, ſiue ab antiquis Tauriſcis, Iuſtino, Plinio, Ptolomæo, ibidem notis, & eodem loci deſcriptis,

ſeu demùm à Raſca, nõ admodum nobili fluuio, per tellurẽ eandem ſtagnante, dicta eſt. Raſciç nomen ſub finẽ duodecimi Chriſtiani ſæculi, obtinuit, Nemania ſtirpe rerum potiente. Huius gentis author Stephanus, in Tuglo Boſnenſi oppido genitus, cum Lyubimirum filium magni animi iuuenem reliquiſſet, is virtute quæſitum Tarnouium territorium, ad Drinã fluuium in Sauum vndas voluentem, Vroſcio filio cum dignitate nominis, à Principibus Boſnenſibus conceſſa, tranſmiſit. Hic Deſſam filiũ, Deſſa tres liberos, Dynaſtia ſemper adaucta, reliquit hæredes, Miroſlauum nimirum, Chreſſimirum, & Nemaniam, magnos Comites appellatos. horum poſtremus, egregia opera vicinis nauata Principibus, depreſſis, vel loco pulſis inferioribus Regulis, ijs præſertim, qui originem ſuam ad ſanctiſſimi Principis magni Conſtantini poſteros referebant, Niſſenſemq; Vrbem cum adiacenti territorio, ſub Conſtantinopolitanorum Imperatorum tutelã, Archontis titulo, tenuerant, magnam ſibi authoritatem inter populares comparauit. Ea tempeſtate Federicus Romanorum Imperator, dum ad ſacrum Palæſtinæ bellum, iter per Illyricanas intendit Prouincias, à Nemania in Vrbe Niſſa, Regiæ opulentiæ excipitur hoſpitio, non ſolùm, ſed maximis prætereà auctus muneribus, magna pompa ad Thracium deducitur littus. Imperator indignũ ratus, adeo magnanimum hoſpitem, abſque aliquo grati animi argumento, à ſe dimittere Regis Seruiæ titulo decoratum, perpetuum cum poſteritate, Romani Imperij declarauit amicum. hac occaſione, Regnum ampliſſimẽ dilatatum, Tihomilo, & Simeoni, Stephano nuncupato filijs, illud obiens reliquit: ſed maiori filio breui patris fatum ſubeunte, vniuerſa poteſtas in Simeonem recidit: qui per Bulgariæ, Macedoniæ, Epyri, Dalmatiæq; fines dilatato Regno, Stephani nomine retento, nouos titulos, inde ſibi comparauit. à quo conſuetudo in poſterum introducta, vt primogenito in Regno ſuccedente, alter ab illo frater, Magnus Seruiæ Iupanus, appellaretur. tanta hic dexteritate regnaſſe fertur, vt omnium illius ætatis Principum gratiam & amicitiam, conciliatam haberet. Conſtantino Straſcimiro

miro

miro dicto, cuius maiores, Rex Nemania parens ſuus, Niſſenſi Principatu ſpoliarat, non ſolùm ablatas ditiones cum Principatu reſtituit, ſed Gelizam quoque ſororem eius vxorem ſibi accepit, ex qua nobiliſſimam filiorum triadem, vt mox dicemus, ſuſcepit. licet ea mortua Eudociam Alexij Imp. filiam facem familiæ ſuæ poſteà duxerit. Romanum tamen inprimis Pontificem coluit, & loco patris in omnibus habuit. vt videre eſt ex litteris Stephani eius filij, Magni Iupani Seruiæ, ad Innocentium tertium ſummũ Pontificem datis, quibus poſtquàm illum tanquàm patrem ſuum. ſpiritualem ſalutat: Nos, inquit, ſemper conſideramus in veſtigia S. Romanæ Eccleſiæ, ſicuti bonæ memoriæ pater noſter. ita ille.:: moriens itaq; tres filios pius Princeps, ex vxore Geliza reliquit, Vukſanum, Vencianum, & Raſcum, Vukſanus, latinis Vulkanus appellatus, tanquàm primogenitus, Regnum Dalmatiæ, & Diocliæ obtinuit. fratri Venciano, Stephano, voce græca interpretato, Seruiæ, Raſciæq; principatu, cum titulo Magni Iupani, fraterna æquè, ac Chriſtiana charitate conceſſo. inter quos & præfatum Innocentium Pontificem, plures epiſtolę interceſſere, vt in eiuſdem Pontificis Decretali libro eſt videre. Raſcus tertio loco genitus, viuente adhuc patre, cum ab iufantia animũ ad pietatem adieciſſet, indeq; præ cæteris fratribus, à patre diligeretur, vbi primùm adoleſcere cæpit, Aulicas turbas perteſus, inſcijs genitoribus, domo prolapſus. ad ſacros viros, qui iuga montis Athos, ex Macedonia in Ægeum mare, alta crepidine procurrentis, incolebant, ſeſe recepit. qui locus ea tempeſtate Thebaidis, Syriæq;, ſacras ſolitudines referebat, confluentibus in illum verè ſacroſanctum montem, idcircò à græcis agios oros appellatum, ex vniuerſo Oriente non ſolùm, ſed & ex Occidente, ſolitariæ vitæ vndique amatoribus. præſertim cum per ea tempora, Conſtãtinopolitani Imperij clauus, ſicuti & eiuſdem Eccleſię temperamentũ, penes latinos extaret. ineunte enim tertiodecimo Chriſtiano ſæculo, Balduinus Comes Flãdrię, iturus in Palæſtinã, prius opera Venetis, Iadrẽſi bello nauata, in Dalmatia; cũ mox eiſdem coniunctis viribus, Alexio Iſaaci Angeli filio, qui per Alexiũ

Comne-

Comnenum tyrannum ſolo paterno fuerat deiectus, in auitũ Regnum reſtituto, paulò poſt eodẽ Principe, vix Regni guſtatis primitijs, per Murzuphlum vnum ex proceribus Græcis, Regno, vitaq; deturbato; Conſtantinopulitanum Imperium, impio parricidæ eripuerat, illudq; cum ſocijs diuiſerat, ita vt faſcibus Regni apud ipſum manentibus, Patriarchalem Thronum Veneta natio ſuppleret, Ægei maris inſulis, eidem genti conceſſis; Bonifacio verò Montisferrati Marchioni, Regno Theſſaliæ, cum Inſula Creta; Gothifredo Francico Dynaſtæ, Athenarum, & Achaiæ principatu. ita vt vniuerſa Græcia Eutropea, ad Romani Pontificis obedientiam tranſitum faceret. cuius ſumma poteſtas per eas oras, viguit ſexaginta annorum ſpatio, dum poſt Balduuinũ, Henricus eius frater, tum Petrus Antiſſiodorenſis, huiusq; filius Robertus, & demũ alter Balduinus habenas Græcanici regni tenuerunt. qua occaſione, Conſtantinopolitanis Præſulibus, ſicuti Græciæ, ita etiam adiacentium regionum populis in Catholica vnitate retinendis, toto niſu intentis, pietas extincta fermè per eas partes, breui reuixit. exemplo filij, pius pater, Regno duobus natis relicto, valedicens Eudociæ, Alexij Regis græcorum filiæ, quã poſt mortem prioris duxerat coniugis, in Papicio monte, teſte Niceta, Monaſticam vitam arripuit. quo tempore Regius adoleſcens Raſco, Sabba inter cœnobitas dictus, poſt magna virtutum incrementa, ad maturam ætatem progreſſus, mortuo Theodoro Seruienſi Epiſcopo in eius locum, vel inuitus ſufficitur. Vrbem Seruię, ne quis totũ Regnum pro ea, accipiat, Ioannes Cantacuzenus Imperator, ita illã deſcribit: Seruia vrbs non parua, ad confinia Botiæę & Theſſalia iacet, ædificata eſt ſuper montis ardua prominentia, ſtatimq; à principio ſemetipſa altior, ſicut eſt, accedenti apparet: in ipſo autem iugo montis deſinit, triplici muro diſtincta, & interſepta, vt foris exiſtimes tria eſſe oppida, aliud poſt aliud, vtrinque vallibus profundis circumdatur. hæc & plura c. 19. lib. 4. cuius Eccleſię cura poſt inſtantiſſimas populorum, Regisq; ac Magni Iupani fratrum preces, tandem ſuſcepta, ita ſuo paſtorali muneri fecit ſatis, vt Conſtantinopolitanus

Patriar-

Patriarcha in omnibus ſuæ curæ partibus, quacumque Illyricæ linguæ vſus habebatur, ei ſuas vices cum ampliſſima authoritate demandaret, vnde vulgò tamquam alter Patriarcha, eſt habitus: præcipuâ tamen ei cura fuit, circà Seruienſem Eccleſiam, quam ob Schiſmaticorum vicinitatem, ſilueſcentem potius agrum, quàm benè cultam vineam, inuenerat: quamobrem totis in eo viribus incubuit, vt ab erroribus repurgatam, cultui pietatis Catholicæ reſtitueret. quo in negotio paſtorali ipſius ſolicitudini, magno adiumento fuit, authoritas Regij ſanguinis, fratrumq; regnantium fauor, ſpectatiſſimæ pietati, coniunctus. præſertim cum non ità pridè, vtriuſque Principis Chriſtiana induſtria, Concilium nationale in illis partibus, Romani Pontificis Innocentij authoritate, fuiſſet celebratum. præſidentibus Ioanne ſedis Apoſtolicæ Capellano, & Simone Subdiacono legatis, in eoq; ſaluberrimæ conſtitutiones, pro reformatione Cleri, tàm Dalmatiæ, quàm Seruiæ, & Dioclia, editæ fuiſſent, ſubſcribentibus Ioanne Dioclen., & Antibaren., Archiepiſcopo, Dominico Archipresbytero Antibaren., Epiſcopisq; Petro Scutaren. Ioanne Polatien., Petro Driuaſten., Dominico Suacien., Natali Dulcinen., Theodoroq; Seruien. magno applauſu Vukſani Regis, Vencianiq; principis. in eo ſiquidem comprobatum fuit, quantas vires pietas cum authoritate Regia coniuncta, in excolendis ſilueſcentibus Eccleſiarum agris habeat. cum breui tempore nō tantum Seruienſis eius Sponſa, ſed omnes circumcirca poſitæ Chriſtianæ plebes, in antiquum pietatis nitorem refloreſcerent. Paſtorali eius indefeſſæ ſolicitudini, regio ſanguine roboratæ, dos altera, ſummis quibusq; Præſulibus inprimis neceſſaria, Diſcretio nimirum, proximè iuncta acceſſit; cum enim populi, ſibi per vices Conſtantinopolitani Throni commiſſi, ex Græcis, Latinis, Illyricisq; ritu, ſcituq; diſcrepantibus, conſtarent, miſtisq; ſedibus, plerumque inter ſe agerent; ita eorum ſaluti promouendæ, ita pacis inter eoſdem conciliandæ, Chriſtiana dexteritate, prudentiaq; ſe geſſit, vt ex diuerſiſſimis gentibus, moribus, animis omnium in ſui amorem, & obſeruantiam adtractis, eos tamquam

vnius familiæ plebeculam, charitate mutua, coniunctos efficeret. adauxit præſtantiam diſcretionis, in nobilioribus ſtemmatibus rara virtus, affabilitas. qua, vt neminem ad ſe accedentem excluſit, ita non niſi lætum abſcedere permiſit. in perluſtrandis & adeundis piorum gregibus, nulla locorum diſtantia, aſperitate, gentiumve ferocia, deterreri potuit vnquam, quominùs ad omnes accederet, cunctiſq; paternas aures, & pectora aperiret. Aliquandò tùm priſcæ educationis memoria, tum muneris exequendi officio, cum ad Cænobia Sancti montis, quem ex Macedonia in Ægeum procurrere diximus, acceſſiſſet, ſacramq; illam turbam, plurimis Lauris, ideſt domicilijs, iuxtà diuerſarum linguarum proprietates, diſtinctam, inuiſeret, ſubijt præclarum, inter præcipua loci, Cænobium, in quo plurima iuuentus, iuxtà illorum temporum conſuetudinem, ſæcularem poſteà vitã actura, inter Deo ſacratos viros, inſtituebatur. de quorum ſtatu, ſpeq; cum loci præſidem interpellaſſet, isq; prorſus in eiuſcemodi iuuentute educanda, vtpotè quæ nec minis, neve flagellis ab innata ferocitate quicquam remitteret, oleum & operam amitti conquereretur; ſanctus vir, Præſide in partem, ſed coram ſenioribus accepto, interrogauit hominem: vtrum expediret teneras arborum plantas, ita ab iniurijs temporum ſeruare munitas; vt radicatæ inter ſepta, murorumq; arcta propugnacula, & ſolis & venti ſæuitiem ignorarent, & vtrum ab eiuſcemodi planta maturæ arboris vnquam ſperare poſſet incrementa? cumq; ille reſpõdiſſet: nil minus, quàm quid tale ab eiuſcemodi cautela? tum Sabba: ergonè ingenuis parentibus, claroq; ſanguine nata ſoboles, durius quàm arbor viliſſima, cuiq; inſeruitura, erit educanda? & quid mirum nobiliſſimorum natalium prolem, nullis virtutum incrementis augeri, dum ſæuiſſimarum ferarum inſtar, carceribus, flagris, omni denique inhumanitatis rigore, inter viros Deo ſacratos, ad diuina æquè, ac humana faſtidienda adigitur. Et qui fieri poterit, inquiens, vt vnquam vel veſtri, vel rerum à vobis propoſitarum capiantur affectu, dum vos duriſſimis exactoribus, immaniores experiuntur? tenella planta iuuentutis, à rigidiori-

bus

bus tempeſtatum turbinibus, eſt illa quidem præſeruanda, eò tamen temperamenti tenore, vt ſuauiores ſalubrium ventorum auræ, iucundioresq; ſolis radij, minimè illis opportuno tempore denegentur. quod ſi fiat, & iuueniles plantas beneficentiſſimorum agricolarum ſpem, non eluſuras, & iiſdem agricolis, nulla, vel minima faſtidia allaturas. Statuarios etiam, metallorumq; fabros nequaquam perpetuis ictibus, efformãdo ſigno inſultare, ſed aliquando poſt malleos, ad limaturas, & ab ijs ad vnctiones, & molliores extenſiones, manum admouere. quin interdum ne limaturis plus nimio rigeant, vel vnctionibus pulueri inhærendo modum præbeant, ventorum auræ, ſolaribusq; radijs exponi. Humanis quoque corporibus non eoſdem cibos omnibus conducere, ſed pro naturæ diuerſitate, alimenta ſubminiſtrari debere, eandem rationem in animis pertractandis, & ad virtutem efformandis adhibendam. ſecus ex hominibus, vniuerſali Reipublicæ detrimento, belluas fieri. idq; eorum culpa, qui belluinis modis, ſimiles ſibi iuuenes informant. iterum atque iterũ mente reuoluerent, an vllibi gentium plantas audiuerint, quæ vbi primùm radices tenellas ſolo infixerint, maturos fructus proferant? priſtinos ætatis annos in memoriam reuocarent, examinarentq;, an prima adoleſcentia, ea iudicij grauitate, morumq; præſtantia viguerint, qua iam graues annis alijs, exemplo prælucerent? ipſa frugum ſemina, prius humida ſub tellure, niſi putreſcant, in herbam aſſurgere nequaquam; herbam porrò non niſi poſt alternantes tempeſtatum anni vices, ventorumq;, pluuiarumq; ſimul, ac radiorum ſolis indulgentia, in ariſtam & ſpicam, ipſaq; demum victualia grana coaleſcere. ijs pluribusq; alijs paternis monitis, & piæ iuuenturis iugum, ad illam diem vix tolerabilem, ſaltem inutilem, ne pernicioſum dicam, alleuauit; & ipſis moderatoribus, moleſtiſſimæ curæ onus, reddidit ſuauiſſimum. hiſce dotibus Seruienſi Eccleſia, alijsq; plebibus egregiè inſtitutis, poſt plures annos, in paſtorali officio, vtiliter exhantlatos, priſtinæ ſolitudinis, & vni ſibi vacandi deſiderio, tandem obtinuit, vt ſolutus ab Eccleſiæ ſuæ vinculo, antiquos montis

 Athos

proſtrationes,in cubitos & genua, veſtes eius, in ijs locis,erant laceræ; cutis itidem in genibus contrita fuit, & tandem creuerunt ibi calli,inſtar teſtę oui induratæ. duabus ſeptimanis ante Paſcha, occupabatur commemoratione Dominicæ Paſſionis, cuius hiſtoriam ſibi legi voluit, vulgari idiomate, & exponi. audiebat verò cum gemitibus & lachrymis, ijsq; diebus, ſemper vel ſtabat erecta, vel iacebat proſtrata, numquam ſedens. quandoq; in Dominica Palmarum, dum Paſſio in Eccleſia legebatur,adeò commota fuit corde, vt omnes crederent eam ſubito moriturã. in die Paraſceues, ea hora qua Crux nudabatur, proſtrata edebat magnos eiulatus, ita vt foris audiretur. In vigilijs quoque Martyrum, curabat ſibi legi & exponi paſſiones eorum, & illos imitari deſiderans, dixit ſæpenumero: Vtinam fuiſſem illis temporibus, quibus feruebant perſecutiones Martyrum, & cum eis licuiſſet obire martyrium; vtinam eſſet tempus alicuius perſecutionis, vt martyrium pro Chriſto poſſem ſuſcipere; vellem enim eius amore, detruncari, & comburi; & vt dolor duraret diutiùs, per membra ſingula laniari, & omni genere tormentorum excruciari. laudabat ſpecialiter Virgines,quę pro Chriſto ſuſtinuere martyrium, & earum in ferendis martyrijs optabat, ſi eſſet poſſibile, ſe fuiſſe participem. Cum ſparſus eſſet rumor Tartaros aduentare in Vngariam, ait Virgo martyrij deſiderio: Orabo ne veniant, vti ne noceant populo Chriſtiano; ſed quantum ad me attinet, vellem iam veniſſent, vt manibus illorum martyr poſſem effici. & quia mens eius ad cælum magno deſiderio ferebatur, corpus etiam ſequi volebat. vnde non rarò, in die ſancto Paraſceues, & omnium Sanctorum, & Aſſumptionis beatiſſimæ Virginis, vigilijs, & ſolemnitatibus, viſum eſt corpus eius inter cælũ, & terram, pluſquàm cubiti ſpatio, eleuatum;ſicq; diu permanebat, nulli ſenſibus vtens corporeis, & quaſi mortua videbatur. Quadam vice in peruigilio omnium Sanctorum, cum oraret, ſubitò velut mortua cecidit, ſicq; permanſit, donec ſoror quæ illi aderat, totum pſalterium tractim dixit; tum verò mortuam eam putans, ſtrepitum & voces edidit; ſed nihil proficiens,

alias

alias vocans, mortuam eſſe dixit. accurrebant illæ, & velut mortuam intuebantur; tandem ad ſe rediit, ſeq; non niſi breui ſpatio ita fuiſſe aiebat. quodam tempore cum oraret, vocata ſeptem vicibus, nihil audiuit: octauò autem cùm vocaretur, quàm primam illa vocationem putauit, demùm reſpondit. cum à precibus rediret, ſæpe tanta in eius facie venuſtas relucebat, vt eam ſorores adſpicere non auderent. quadam vice in Aduentu Domini, cum oraret nocte, ſubitò rapta fuit in ſpiritu, & globus, ac flamma ignis apparuit ſuper caput eius; porrò ſoror ei aſſiſtens, crebrò vocauit eam; ſed cum non reſponderet, cucurrit ad templum, vbi multas ſorores orantes inuenit: accurrerunt illæ, diuq; ibi ſteterunt, & multos quidem faciebant ſtrepitus, ſed illa rapta in ſpiritu, nihil aduertit. tandem quaſi excitata, ad ſe rediit: dixerunt ergo ei, quod ignis eſſet ſuper caput eius: at illa eum manu diſcuſſit, rogauitq; vt nemini dicerent, quod vidiſſent. poſtquàm autem flamma diſparuit, odor ſuauiſſimus in illo loco remanſit. denique ollam ardentem, & tripodem ferreum candentem, de medio ignis nuda manu, ſine læſione manus extraxit. accidit quãdoq;, vt cum alia ſorore portaret in tabula panes fermentatos ad furnum, mappula coopertos, eaq; ſoror timeret ventum validum, qui iam ſuo impetu, tectum domus capitularis tranſtulerat in pomarium: orauit ergò, & ſtatim ventus ceſſauit. Cum frater quidam eius precibus nollet acquieſcere vt maneret, & die craſtino haberet concionem, orationibus eius, nullo tangẽte, fractus eſt currus fratris, & ſic coactus eſt remanere. peracta verò concione, rogauit virginem, vt currum ſibi reſtitueret: orauit illa cum lachrymis, & ſtatim currus nullo tangente, ſed multis videntibus, fuit diuinitùs reparatus. ſimile quoddam contigit etiam aliàs cuidam fratri, manere renuenti. cùm enim vſque ad villæ limites proceſſiſſet, orante virgine, fractus eſt currus, & eius abſoluta concione, inſtauratus. item alius quidam frater ad preces eius manere nolens, vt concionaretur, vbi abſceſſit, cum tempus eſſet mirè ſerenum, virgo ſicut ei comminata fuerat, orauit Deum vt benè plueret, vt manere cogeretur, vel inuitus, &

ſtatim tanta extitit pluuia, vt diſcedere non poſſet. quodam tempore, Danubius inundans, hortum ſororum triduo inuaſit. at prior prouincialis Margaritæ hoc narranti, non credidit. erubeſcens verò illa quod mendax putaretur, rogauit Deum, vt oſtenderet vera ipſam dixiſſe; moxq; inundans Danubius, in cænobium, & officinas ſororum ſeſe intulit. itaq; ſorores fugerunt in ſolarium, Priorq; prouincialis ad cænobij murum aſcendit. durauit autem inundatio vſque ad preces veſpertinas. tum verò Margarita rogata à ſororibus, orauit Dominum, vt aqua recederet; ſtatimq; receſſit, & ſub precibus nocturnis, loca omnia adeò ſunt exiccata, vt nullum vel aquæ, vel luti veſtigium ibi permanſerit. Puella quædam miſſa ab ea nocte Paſchæ, ad quærendam eius tunicam, cum eſſet nox obſcura, & ingens pluuia, cecidit in puteum profundum. diu verò quæſita non inueniebatur, donec orante ſancta virgine, in ſuperficie aquæ apparuit, & cum labore extracta eſt. eius autem omnia corporis membra confracta, & conquaſſata erant, carebatq; ſenſu & motu, & planè mortua videbatur. improperabant itaq; virgini, quod fuiſſet cauſa mortis eius; orauit autem virgo beata, cum lachrymis, & ſtatim puella viua, & ſana nullam habens læſionem, ſurrexit & ambulauit, proſtrataq; ad pedes eius, gratias egit; & poſteà multis annis ſuperuixit. cum ſorores quandoq; medicamenta apponerent cuidam oſſi eius dilatato, & quædam ſoror ea cauſa murmuraret, mox illa idem os ſimiliter affectum, ſenſit in ſuo corpore, donec ad virginem veniens, culpam edixit ſuam, & veniam poſtulans, verbo illius ſtatim curata fuit. ſoror quædam grauem patiens dolorem digiti, rogauit eam, vt ſi quam haberet gemmam, talis doloris expultricem, ipſi accomodaret. at illa ſtrinxit digitum eius, & confeſtim dolor ceſſauit. Prior prouincialis rogauit eam, vt curaret ſocium ſuum fratrem conuerſum, à quartana febre, quæ illum vexarat, à feſto B. Dominici, vſque ad purificationem beatæ Virginis. orauit ergò pro eo, & quamprimùm curatus eſt. Claruit etiam ſpiritu prophetiæ. nã cum Rex Bela, pater eius iuiſſet pugnatum contra Ducem Auſtriæ, dixit Reginę matri ſuæ, Regẽ

cæſo Duce, victoria potiturum; quod & factum eſt. Nouitię cuidam cogitanti de elegantia veſtium, & ſæcularium ornamentorum, atque hac de cauſa volenti redire ad ſæculum; quid cogitaſſet indicauit, ſicq; eam in arrepto propoſito confirmauit. quandam ſororem animo dolentem, quod ſæculo renunciaſſet, ad ſanam mentem reduxit, cum totam cogitationis ſeriem ipſi expoſuiſſet. aliam iræ ſtimulis incitatam, pacauit, eius cogitationes, quas animo voluebat, ei dicens, aliam quoque ira commotam, nec ſe ipſam tranquillare valentem, ſedauit, cauſam illi aperiens, cur in eam perturbationem incidiſſet, & quid interim cogitaſſet. Obitum quoque ſuum, anno vno, antè præuidit, & prædixit, & tandem, die nona Ianuarij, cum ſana eſſet corpore, multis præſentibus dixit, die ab hinc decima ſe morituram. tertia verò die, poſtquàm ita prædixerat, febre decubuit, quæ vſque ad diem quem prædixerat, continua fuit; & interim ſemper orans, & de Deo cogitãs, receptis deuotiſſimè Eccleſiaſticis Sacramentis, vbi ad extremam horam venit, incæpit pſalmum illum: In te Domine ſperaui. & cum dixiſſet: In manus tuas commendo ſpiritum meum. felicem animam tranſmiſit ad cælum. Obijt autem anno Domini 1270. ætatis verò ſuæ 28. Porrò in ordine vitam ſanctam duxerat, annis quatuor & viginti, vel circiter. Poſt tranſitum eius, facies nimio decore reſplenduit. ſub oculis color extitit aureus, nec vnquam pulchrior viſa fuerat, dum vixit: adeò vt Archiepiſcopus Strigonienſis diceret ſororibus, non debere eas flere quaſi mortuam, quæ eſſet verè beata, & cum Chriſto in gloria, & in cuius corpore reſurrectionis inſignia apparerent. ſimul etiã ex eius corpore, manauit odor ſuauiſſimus, aromata ſuperans vniuerſa; isq; ſenſibiliter à cunctis, eo aduenientibus percipiebatur, aliquot, non paucis diebus. Quartadecima quoque die, cum ſaxum rude fuit eius ſepulchro impoſitum, & rurſus poſt tres menſes, quando fuit illi tumba adhibita marmorea, is odor erupit. nocte qua deceſſit, Frater Petrus lector Iaurienſis, poſt nocturnas preces dormiens, audiuit in ſomnis vocem dicentem: Agna mortua eſt. manè ille hoc dixit fratribus, & om-

nes interpretati ſunt de obitu Margaritæ: ſtatimq; ad monaſterium acceſſit, & eam illa nocte migraſſe comperit: idem frater grauem dolorem dentium, & tumorem in facie, quatuor dies & noctes paſſus erat; noctis igitur principio, orauit virginem Chriſti Margaritam, vt ipſum liberaret, promittens ſe diebus ſingulis, in honorem eius genua curuaturum, ſi voti compos fieret, & ecce mane fuit penitus liberatus: multa quoque alia miracula fecit, & facit continuè in honorem ſponſæ ſuæ, ſponſus virginum. hæc hactenus Laurentius Surius, de noſtra Virgine, quæ ne oculis ſponſi cælestis ſterilis virtute dentium appareret, gentili prærogatiua, ſanctiſſimæ amitæ Eliſabethæ, id obtinuit, vt ex fratris ſui germani Stephani Regis, filia Maria Siciliæ Regina, pronepotem Ludouicum, candidiſſimum Minoritanæ familiæ lilium, ſanctiſſimum Toloſatium Epiſcopum, Virgo ipſa, exemplo ſuo, ad virginitatis amorē ita pelliceret, vt illius ſtudio, ſpretis ampliſſimis Vngariæ, Siciliæq; Regnis, quæ ipſi primogenito, iure naturæ debebantur, iiſdem humilitatis gradibus, quibus & illa, æternum cæli Regnum conſcenderit. Sacrum virginis corpuſculum, poſt varias illius, per Vngariam tranſlationes, hodie in Poſonienſi ampliſſima Vrbe tranſlatum requieſcit; ſed argumento eius Angelicæ puritatis, ita integrum, vt non à quatuor ſeculis, ſed à paucis annis, videatur depoſitum: quod adeò longæuum miraculum, & virginalis eius excellentiæ mirabile trophæum, quia in vita ipſius, ante duodeuiginti annos, à me Illyrico ſermone, typis Veneticis excuſa, & germanæ meæ ſorori Dominicæ, tunc temporis in Vrbe Traguirienſi Monaſterij Monialium fundatricis, & primæ Abbatiſſæ, tamquàm exemplar nouellæ familiæ inſtituendæ, dicatum, minimè adnotaui; hic immortali gloriæ veræ Margaritæ cæleſtis, reſtitutum volui.

VITA

VITA
S. SABBAE EPISCOPI
SIMEONIS STEPHANI RASCIÆ REGIS FILII.

TRES huius nominis, hactenùs illatos cælo, præclaros ſanctitate viros, Catholica veneratur Eccleſia. horum primus & antiquiſſimus Sabba natione Cappadox, in Palæſtina, plurimorum Monachorum pater, quinto ſæculo Chriſtiano, poſt defenſum Chalcedonenſe Conciliũ, contrà hæreticos, ſancto fine claruit. alter Gothus ſub finem eiuſdem ſæculi, à Gothorum Rege Athanarico, martyrio affectus, egregiè triumphauit. tertius eſt Sabba noſter, Simeonis Stephani Raſciæ Regis, præclara ſoboles, qui decimotertio ſæculo, morum ſanctitate, regiam ſuorum progeniem illuſtrauit. Raſciæ Regnum, cum præter admodum paucos noſtrates; qui illius meminere, vix aliquis ex externis attigerit ſcriptoribus, breuitèr hic aliqua de eo, ſimulq; Regibus ipſius perſtringemus. Tellurem, hoc regnũ, eandem planè cõprehendit, quę ante Romanum Imperiũ, Dardania, mox Mæſia ſuperior, ſub Imperatoribus verò, qua Danubium attingit, Dacia Aureliani & Ripenſis, ſub declinationem Romanæ maieſtatis, iterũ priſco nomine Dardaniæ recuperato, denique inclinato imperio, ac fermè extincto; Sirbia, Serbia, ac Seruia, à Sirbis populis, à Tanai fluuio, populariter eò commigrantibus, poſtremò regnantibus in ea Nemaniæ familiæ principibus, Raſcia, ſiue à Ruſſis, vel Ruthenis, qui cum Sirbis Danubium tranſierant, ſiue ab antiquis Tauriſcis, Iuſtino, Plinio, Ptolomæo, ibidem notis, & eodem loci deſcriptis,

ſeu

ſeu demùm à Raſca, nō admodum nobili fluuio, per tellurē eandem ſtagnante, dicta eſt. Raſcię nomen ſub finē duodecimi Chriſtiani ſæculi, obtinuit, Nemania ſtirpe rerum potiente. Huius gentis author Stephanus, in Tuglo Boſnenſi oppido genitus, cum Lyubimirum filium magni animi iuuenem reliquiſſet, is virtute quæſitum Tarnouium territorium; ad Drinā fluuium in Sauum vndas voluentem, Vroſcio filio cum dignitate nominis, à Principibus Boſnenſibus conceſſa, tranſmiſit. Hic Deſſam filiū, Deſſa tres liberos, Dynaſtia ſemper adaucta, reliquit hæredes, Miroſlauum nimirum, Chreſſimirum, & Nemaniam, magnos Comites appellatos: horum poſtremus, egregia opera vicinis nauata Principibus, depreſſis, vel loco pulſis inferioribus Regulis, ijs præſertim, qui originem ſuam ad ſanctiſſimi Principis magni Conſtantini poſteros referebant, Niſſenſemq; Vrbem cum adiacenti territorio, ſub Conſtantinopolitanorum Imperatorum tutelā, Archontis titulo, tenuerant, magnam ſibi authoritatem inter populares comparauit. Ea tempeſtate Federicus Romanorum Imperator, dum ad ſacrum Palæſtinæ bellum, iter per Illyricanas intendit Prouincias, à Nemania in Vrbe Niſſa, Regiæ opulentiæ excipitur hoſpitio, non ſolùm, ſed maximis prætereà auctus muneribus, magna pompa ad Thracium deducitur littus. Imperator indignū ratus, adeo magnanimum hoſpitem, abſque aliquo grati animi argumento, à ſe dimittere Regis Seruiæ titulo decoratum, perpetuum cum poſteritate, Romani Imperij declarauit amicum: hac occaſione, Regnum ampliſſimè dilatatum, Tihomilo, & Simeoni, Stephano nuncupato filijs, illud obiens reliquit: ſed maiori filio breui patris fatum ſubeunte, vniuerſa poteſtas in Simeonem recidit: qui per Bulgariæ, Macedoniæ, Epyri, Dalmatiæq; fines dilatato Regno, Stephani nomine retento, nouos titulos, inde ſibi comparauit. à quo conſuetudo in poſterum introducta, vt primogenito in Regno ſuccedente, alter ab illo frater, Magnus Seruiæ Iupanus, appellaretur. tanta hic dexteritate regnaſſe fertur, vt omnium illius ætatis Principum gratiam & amicitiam, conciliatam haberet. Conſtantino Straſcimiro

miro dicto, cuius maiores, Rex Nemania parens ſuus, Niſſenſi Principatu ſpoliarat, non ſolùm ablatas ditiones cum Principatu reſtituit, ſed Gelizam quoque ſororem eius vxorem ſibi accepit, ex qua nobiliſſimam filiorum triadem, vt mox dicemus, ſuſcepit. licet ea mortua Eudociam Alexij Imp. filiam facem familiæ ſuæ poſteà duxerit. Romanum tamen inprimis Pontificem coluit, & loco patris in omnibus habuit. vt videre eſt ex litteris Stephani eius filij, Magni Iupani Seruiæ, ad Innocentium tertium ſummũ Pontificem datis, quibus poſtquàm illum tanquàm patrem ſuum ſpiritualem ſalutat: Nos, inquit, ſemper conſideramus in veſtigia S. Romanæ Eccleſiæ, ſicuti bonæ memoriæ pater noſter. ita ille.. moriens itaq; tres filios pius Princeps, ex vxore Geliza reliquit, Vukſanum, Vencianum, & Raſcum, Vukſanus, latinis Vulkanus appellatus, tanqnàm primogenitus, Regnum Dalmatiæ, & Diocliæ obtinuit. fratri Venciano, Stephano, voce græca interpretato, Seruiæ, Raſciæq; principatu, cum titulo Magni Iupani, fraterna æquè, ac Chriſtiana charitate conceſſo. inter quos & præfatum Innocentium Pontificem, plures epiſtolę interceſſere, vt in eiuſdem Pontificis Decretali libro eſt videre. Raſcus tertio loco genitus, viuente adhuc patre, cum ab iufantia animũ ad pietatem adieciſſet, indeq; præ cæteris fratribus, à patre diligeretur, vbi primùm adoleſcere cæpit, Aulicas turbas pertæſus, inſcijs genitoribus, domo prolapſus. ad ſacros viros, qui iuga montis Athos, ex Macedonia in Ægeum mare, alta crepidine procurrentis, incolebant, ſeſe recepit. qui locus ea tempeſtate Thebaidis, Syriæq;, ſacras ſolitudines referebat, confluentibus in illum verè ſacroſanctum montem, idcircò à græcis agios oros appellatum, ex vniuerſo Oriente non ſolùm, ſed & ex Occidente, ſolitariæ vitæ vndique amatoribus. præſertìm cum per ea tempora, Conſtãtinopolitani Imperij clauus, ſicuti & eiuſdem Eccleſię temperamentũ, penes latinos extaret. ineunte enim tertiodecimo Chriſtiano ſæculo, Balduinus Comes Flãdrię, iturus in Palæſtinã, prius opera Venetis, Iadrẽſi bello nauata, in Dalmatia; cũ mox eiſdem coniunctis viribus, Alexio Iſaaci Angeli filio, qui per Alexiũ

Comne-

Comnenum tyrannum ſolo paterno fuerat deiectus, in auitũ Regnum reſtituto, paulò poſt eodẽ Principe, vix Regni guſtatis primitijs, per Murzuphlum vnum ex proceribus Græcis, Regno, vitaq; deturbato, Conſtantinopulitanum Imperium, impio parricidæ eripuerat, illudq; cum ſocijs diuiſerat, ita vt faſcibus Regni apud ipſum manentibus, Patriarchalem Thronum Veneta natio ſuppleret, Ægei maris inſulis, eidem genti conceſſis; Bonifacio verò Montisferrati Marchioni, Regno Theſſaliæ, cum Inſula Creta; Gothifredo Francico Dynaſtæ, Athenarum, & Achaiæ principatu. ita vt vniuerſa Græcia Europea, ad Romani Pontificis obedientiam tranſitum faceret. cuius ſumma poteſtas per eas oras, viguit ſexaginta annorum ſpatio, dum poſt Balduuinũ, Henricus eius frater, tum Petrus Antiſſiodorenſis, huiusq; filius Robertus, & demũ alter Balduinus habenas Græcanici regni tenuerunt. qua occaſione, Conſtantinopolitanis Præſulibus, ſicuti Græciæ, ita etiam adiacentium regionum populis in Catholica vnitate retinendis, toto niſu intentis, pietas extincta fermè per eas partes, breui reuixit. exemplo filij, pius pater, Regno duobus natis relicto, valedicens Eudociæ, Alexij Regis græcorum filiæ, quã poſt mortem prioris duxerat coniugis, in Papicio monte, teſte Niceta, Monaſticam vitam arripuit. quo tempore Regius adoleſcens Raſco, Sabba inter cænobitas dictus, poſt magna virtutum incrementa, ad maturam ætatem progreſſus, mortuo Theodoro Seruienſi Epiſcopo in eius locum, vel inuitus ſufficitur. Vrbem Seruię, ne quis totũ Regnum pro ea, accipiat, Ioannes Cantacuzenus Imperator, ita illã deſcribit: Seruia vrbs non parua, ad confinia Botiæę & Theſſalia iacet, ædificata eſt ſuper montis ardua prominentia, ſtatimq; à principio ſemetipſa altior, ſicut eſt, accedenti apparet: in ipſo autem iugo montis deſinit, triplici muro diſtincta, & interſepta, vt foris exiſtimes tria eſſe oppida, aliud poſt aliud, vtrinque vallibus profundis circumdatur. hæc & plura c. 19. lib. 4. cuius Eccleſię cura poſt inſtantiſſimas populorum, Regisq; ac Magni Iupani fratrum preces, tandem ſuſcepta, ita ſuo paſtorali muneri fecit ſatis, vt Conſtantinopolitanus

Patriar-

Patriarcha in omnibus ſuæ curæ partibus, quacumque Illyricæ linguæ vſus habebatur, ei ſuas vices cum ampliſſima authoritate demandaret, vnde vulgò tamquam alter Patriarcha, eſt habitus: præcipua tamen ei cura fuit, circà Seruienſem Eccleſiam, quam ob Schiſmaticorum vicinitatem, ſilueſcentem potiùs agrum, quàm benè cultam vineam, inuenerat. quamobrem totis in eo viribus incubuit, vt ab erroribus repurgatam, cultui pietatis Catholicæ reſtitueret. quo in negotio paſtorali ipſius ſolicitudini, magno adiumento fuit, authoritas Regij ſanguinis, fratrumq; regnantium fauor, ſpectatiſſimæ pietati, coniunctus. præſertim cum non ità pridè, vtriuſque Principis Chriſtiana induſtria, Concilium nationale in illis partibus, Romani Pontificis Innocentij authoritate, fuiſſet celebratum. præſidentibus Ioanne ſedis Apoſtolicæ Capellano, & Simone Subdiacono legatis, in eoq; ſaluberrimæ conſtitutiones, pro reformatione Cleri, tàm Dalmatiæ, quàm Seruiæ, & Dioclitæ, editæ fuiſſent, ſubſcribentibus Ioanne Dioclen., & Antibaren., Archiepiſcopo, Dominico Archipresbytero Antibaren., Epiſcopiſq; Petro Scutaren. Ioanne Polatien., Petro Driuaſten., Dominico Suacien., Natali Dulcinen., Theodoroq; Seruien. magno applauſu Vukſani Regis, Vencianiq; principis: in eo ſiquidem comprobatum fuit, quantas vires pietas cum authoritate Regia coniuncta, in excolendis ſilueſcentibus Eccleſiarum agris habeat. cum breui tempore nō tantum Seruienſis eius Sponſa, ſed omnes circumcirca poſitæ Chriſtianæ plebes, in antiquum pietatis nitorem refloreſcerent: Paſtorali eius indefeſſæ ſolicitudini, regio ſanguine roboratæ, dos altera, ſummis quibusq; Præſulibus inprimis neceſſaria, Diſcretio nimirum, proximè iuncta acceſſit; cum enim populi, ſibi per vices Conſtantinopolitani Throni commiſſi, ex Græcis, Latinis, Illyricisq; ritu, ſcituq; diſcrepantibus, conſtarent, miſtiſq; ſedibus, plerumque inter ſe agerent; ita eorum ſaluti promouendæ, ita pacis inter eoſdem conciliandæ, Chriſtiana dexteritate, prudentiaq; ſe geſſit, vt ex diuerſiſſimis gentibus, moribus, animis omnium in ſui amorem, & obſeruantiam adtractis, eos tamquam

Digitized by Google

vnius familiæ plebeculam, charitate mutua, coniunctos efficeret. adauxit præſtantiam diſcretionis, in nobilioribus ſtemmatibus rara virtus, affabilitas: qua, vt neminem ad ſe accedentem excluſit, ita non niſi lætum abſcedere permiſit. in perluſtrandis & adeundis piorum gregibus, nulla locorum diſtantia, aſperitate, gentiumve ferocia, deterreri potuit vnquam, quominùs ad omnes accederet, cunctiſq; paternas aures, & pectora aperiret. Aliquandò tùm priſcæ educationis memoria, tum muneris exequendi officio; cum ad Cænobia Sancti montis, quem ex Macedonia in Ægeum procurrere diximus, acceſſiſſet; ſacramq; illam turbam, plurimis Lauris, ideſt domicilijs, iuxtà diuerſarum linguarum proprietates, diſtinctam, inuiſeret, ſubijt præclarum, inter præcipua loci, Cænobium, in quo plurima iuuentus, iuxtà illorum temporum conſuetudinem, ſæcularem poſteà vitã actura, inter Deo ſacratos viros, inſtituebatur. de quorum ſtatu, ſpeq; cum loci præſidem interpellaſſet, isq; prorſus in eiuſcemodi iuuentute educanda, vtpotè quæ nec minis, neve flagellis ab innata ferocitate quicquam remitteret, oleum & operam amitti conquereretur; ſanctus vir, Præſide in partem, ſed coram ſenioribus accepto, interrogauit hominem: vtrum expediret teneras arborum plantas, ita ab iniurijs temporum ſeruare munitas, vt radicatæ inter ſepta, murorumq; arcta propugnacula, & ſolis & venti ſæuitiem ignorarent, & vtrum ab eiuſcemodi planta maturæ arboris vnquam ſperare poſſet incrementa? cumq; ille reſpõdiſſet: nil minus, quàm quid tale ab eiuſcemodi cautela? tùm Sabba: ergonè ingenuis parentibus, claroq; ſanguine nata ſoboles, durius quàm arbor viliſſima, cuiq; inſeruitura, erit educanda? & quid mirum nobiliſſimorum natalium prolem, nullis virtutum incrementis augeri, dum ſæuiſſimarum ferarum inſtar, carceribus, flagris, omni denique inhumanitatis rigore, inter viros Deo ſacratos, ad diuina æquè, ac humana faſtidienda adigitur. Et qui fieri poterit, inquiens, vt vnquam vel veſtri, vel rerum à vobis propoſitarum capiantur affectu, dum vos duriſſimis exactoribus, immaniores experiuntur? tenella planta iuuentutis, à rigidiori-

bus

bus tempeſtatum turbinibus, eſt illa quidem præſeruanda, eò tamen temperamenti tenore, vt ſuauiores ſalubrium ventorum auræ, iucundioresq; ſolis radij, minimè illis opportuno tempore denegentur, quod ſi fiat, & iuueniles plantas beneficentiſſimorum agricolarum ſpem, non eluſuras, & iiſdem agricolis, nulla, vel minima faſtidia allaturas. Statuarios etiam, metallorumq; fabros nequaquam perpetuis ictibus, efformãdo ſigno inſultare, ſed aliquando poſt malleos, ad limaturas, & ab iis ad vnctiones, & molliores extenſiones, manum admouere. quin interdum, ne limaturis plus nimio rigeant, vel vnctionibus pulueri inhærendo modum præbeant, ventorum auræ, ſolaribusq; radijs exponi. Humanis quoque corporibus non eoſdem cibos omnibus conducere, ſed pro naturæ diuerſitate, alimenta ſubminiſtrari debere, eandem rationem in animis pertractandis, & ad virtutem efformandis adhibendam. ſecus ex hominibus, vniuerſali Reipublicæ detrimento, belluas fieri: idq; eorum culpa, qui belluinis modis, ſimiles ſibi iuuenes informant: iterum atque iterũ mente reuoluerent, an vllibi gentium plantas audiuerint, quæ vbi primùm radices tenellas ſolo infixerint, maturos fructus proferant? priſtinos ætatis annos in memoriam reuocarent, examinarentq; an prima adoleſcentia, ea iudicij grauitate, morumq; præſtantia viguerint, qua iam graues annis alijs, exemplo prælucerent? ipſa frugum ſemina, prius humida ſub tellure, niſi putreſcant, in herbam aſſurgere nequaquam; herbam porrò non niſi poſt alternantes tempeſtatum anni vices, ventorumq;, pluuiarumq; ſimul, ac radiorum ſolis indulgentia, in ariſtam & ſpicam, ipſaq; demum victualia grana coaleſcere: ijs pluribuſq; alijs paternis monitis, & piæ iuuentutis iugum, ad illam diem vix tolerabilem, ſaltem inutilem, ne pernicioſum dicam, alleuauit, & ipſis moderatoribus, moleſtiſſimæ curæ onus, reddidit ſuauiſſimum: hiſce dotibus Seruienſi Eccleſia, alijſq; plebibus egregiè inſtitutis, poſt plures annos, in paſtorali officio, vtiliter exhantlatos, priſtinæ ſolitudinis, & vni ſibi vacandi deſiderio, tandem obtinuit, vt ſolutus ab Eccleſiæ ſuæ vinculo, antiquos montis

Athos receſſus repeteret. ita tamen, vt & alibi Monaſticam vitam agentibus, aliquandò ſui præſentiam non denegaret. hinc dierum meritorumq; plenus, demùm in Mileſceuo Cænobio, intra auitas ditiones conſtituto, terrena ſarcina depoſita, volauit ad cælos, die quartadecima Ianuarij, circa quinquageſimum tertij decimi ſæculi annum. Vitæ eius fuſiori ſtylo proſequendæ, non defuit occaſio, ex ijs monimentis, quæ à ſolitarijs viris Athos incolentibus collecta, ad memoriam poſteritatis habentur tranſmiſſa. verùm cum ea græca fide laborare non ambigamus, vtpotè poſterioribus temporibus conſcripta, quibus extincto Latinorum imperio in Græcia, latinæ quoque ſynceritatis puritas euanuit, Palæologis regnantibus Principibus; quæ tamen ad noſtra tempora, ſanctitatis eius comprobandæ admiranda contigere, breuiter ſubtexam. & quidem præclarum illud, & ſanctitate celeberrimum virorum proprium, corpuſculi nimirum eius integritas, per trecentos quinquaginta annos, magno peregrinorum concurſu celebrata fuit, tanta omnium membrorum conſiſtentia, vt recenter extincti hominis cadauer appareret. indicio abſque dubio puritatis eius Angelicæ. cuius ſacræ reliquiæ violatio, quanti ſteterit ſacrilegis, noſtra ætate, admirando ſucceſſu, ſpectatum eſt. Siquidem Sinanus ſummus Ottomanicæ aulæ purpuratus, alter Pompeius, ſiue Beliſarius habitus, quippè qui Tunetano Regno in Africa, ex Hiſpanorum manu erepto, Perſico Regno in Aſia, ad extremas anguſtias magnis reportatis victorijs redacto, demùm in Europa, capta munitiſſima Vrbe Iaurini in Vngaria, Germaniæ, Italiæq;, ne dicam Chriſtiani orbis propugnaculo, cum plurimis alijs magni momenti Arcibus, & Oppidis per Vngariam, cum poſt tot victorias, & triumphos accepiſſet, Chriſtianos iugo Turcico preſſos, ſancti Sabbæ opem implorantes, nonageſimo quinto anno ſextidecimi Chriſtiani ſæculi, Strigonenſem Vrbem Vngariæ metropolim, Viſſegradum Pannoniorum olim Regum ſedem, Vaciam pariter, & Chanadium Epiſcopales vrbes, cum alijs plurimis per Vngariam, Tranſyluaniam, Slauoniamq;, & Croatiam, in Chriſtianam liberta-

tem

tem vindicaſſe, Tranſyluanorum Principe Sigiſmundo, & Michaele Valacchorum, à Turcarum amicitia recedentibus. Bulgarosq; ac Seruios, ſancti Sabbæ imagine, militaribus vexillis exornatis, cum præfatis ſentire Principibus, & occulta agitare conſilia, coacto centum millium militum exercitu, in Seruiam irrupit, belloq; reliquijs ſancti Epiſcopi indicto, ad Mileſceuum oppidum, vbi magna veneratione, cultæ habebantur aduolat, ac ſacrum corpus tumulo extractum, flammis incendit ſacrilegis: conſtans adhuc fama Turcarum æquæ, ac Chriſtianorum teſtimonio roborata perſeuerat, vbi primùm flamma ſancti viri corpus inuaſit, ab ipſo rogo, ad cælum vſque, magna barbarorum confuſione, mille coloribus ſpecioſam diutius, Iridis inſtar, perſeueraſſe nubeculam, incertum, cæleſtiſne cutelæ circà ſacras reliquias indicem, an infeliciſſimæ cladis Turcarum, quæ ſacrilegum facinus ſtatim eſt conſequuta, cum ipſius impij ducis infami poſt cladem interitu, portentum; à paucis ſiquidem Vngaris & Valacchis, potentiſſimi exercitus Imperator, ad illam diem victor vbique, fuſus, inter præliandum, proprij equi morſibus in paludem deiectus, & in turpem fugam coactus, cum poſt fugam iterum inſtaurato milite, cũ Sigiſmundo Tranſyluano, longè inferioribus copijs ſtipato, manu collata, fortunã tentare voluiſſet, iterũ fuſus, & fugatus, Byzantium ex fuga repetens, cuius virtus militaris, ex Aſia, Africa, Europa, triumphos retulerat, vbi ſemel eadem virtus impio, ſacrarum reliquiarum, afflata eſt incendio, Deo, qui capillos capitis ſeruorum ſuorum, ſacroſancto numero vult eſſe intactos, barbaricum ſacrilegium vindicante, perpetuo dedecore, funeſto fine vitam concluſit. Quam porrò cultum, & honorem, Deus reliquijs ſerui ſui exhibitis, gratum habuerit, quibuſque beneficentiæ ſuæ muneribus eiuſcemodi cultores cumulauerit, nobile monimentum in familia Coſſacia, inter Patricios Venetos illuſtriſſima, eſt videre; hæc enim quamuis beneficio Regum Boſnæ, ac Seruiæ, ampliſſimum principatum, ex intimis Dalmatiæ viſceribus, ad Dardaniam mediterraneam, decem dierum itinerationis in longitudinem obtinuiſſet, non alio

tamen,

tamen, quàm ſancti Sabbæ Ducatus nomine, illum appellauit, ipſoſq; Duces regnantes, cuſtodes ſepulchri ſancti Sabbæ, dici & eſſe voluit, adeò vt in ipſo ſtemmatis gentilicij ornamento, Leonem clauem attollentem ſuperpoſitum geſtet: hinc licet ante centum annos principatu, ab immani hoſte occupato, vertere ſolùm coacta fuerit, tanti Sancti patrocinio, ſummorum Principum affinitatibus eminentiſſima, inter Venetos, locum patriciorum retinens, eorundem prouentuum reliquijs vitam traducit, quos olìm florentibus eorum rebus, Reſpublica Veneta, pro Catharenſis vrbis proprietate, Ducibus ſancti Sabbæ, ſoluere pacta conditione tenebatur: adeò nulla diuturnitate temporis, impenſa Dei famulis obſequia, benignitate diuina deſtituuntur. Viget Illyricanæ non ſolùm Eccleſiæ, ſed ipſis, quorum intolerando iugo maxima ex parte eadem premitur Eccleſia, Turcis, nobilis annua celebritate, ad vndeuigeſimum Kalendas Februarij, S. Sabæ memoria, quam fracto tyrannico iugo, eiuſdem ſancti patris, ac cæterorum Regiæ fœcunditatis Illyricanæ ſanctorum patrocinio, futuram ſemper fauſtã ſperamus; hæc de ſanctiſſimo præſule, ipſis hodie Chriſtiani nominis hoſtibus Turcis, & vnionis Catholicæ euerſoribus, Schiſmaticis nedum, Catholicis noſtratibus, culto inprimis: cuius ſacræ reliquiæ licet ab impuro Sinano fuerint flammis combuſtæ, manet tamen & ſacro loco, & ſancti viri tumulo, in eodem ſacro loco, vbi ſemel quieuit, idem honos, qui prius, aſſidua Illyricorum peregrinatione ſolemniter atteſtatus. & quidem Nemaniæ familiæ Principum, mira ſolidæ pietatis, ad eorum penultimum Stephanum parricidam, non ſolùm, ſed etiã opera græculæ coniugis Helenæ (adeò huius generis Helenę perpetuò Regnis fetales extitere) Catholicę Romanæ vnitatis, ab auis ſuis religioſiſſimè cultæ, deſertorẽ, alioqui magni animi virũ, extitit obſeruantia, vt ex innumeris per vniuerſum Illyricum, ad ipſa ſacræ Palæſtina loca, ſacratis ædibus Deo dicatis à fundamentis, vel regali ſplendore ornatis, bona ex parte, adhuc inter Turcicos furores, extantibus eſt videre. gratiſſimum porrò omnium piorum huiuſce familiæ operum, Deo fuiſſe, pretioſiſ-

tioſiſſimam illam ex puro argento, ampliſſimæ formæ Yconiam, D. Nicolao, in Barenſi Baſilica, ab Vroſcio Stephano Rege dicatam, vel inde apparet, quòd ab eo tempore, quo in venerandi ſacrarij penetralibus, eiuſdem Baſilicæ, pretioſa ſeruatur Yconia, nulla temporum calamitas, aut offenſi Dei vindex ira, Barenſi Vrbi, vel regioni proximæ incubuit, quæ aſpectu ſolo, cælo gratæ imaginis, per vias Vrbis circumlatæ, non reſederit, aut conquieuerit. vt vitæ S. Nicolai, & Yconiæ ipſius diſertiſſimus & eruditiſſimus ſcriptor, & illuſtrator Antonius Beatillus, Barenſium ciuium decus, ſuperius à nobis, ſed nunquam ſatis ſuperq; laudatus, ingenti volumine nuper edito teſtatur. cuius Yconiæ nobilem deſcriptionem, vt apud illum Lector magna voluptate poterit contemplari, ita regiæ inſcriptionis Epigrammate, ſub ipſa ſacra Yconia inſculpto, vt hic valeat delectari, illud ipſis verbis expreſſimus.

ANNO DOMINI M.CCC.XIX, MENSE IVNII, SECVNDA INDICTIONE, VROSCIVS REX RASCIÆ, ET DIOCLEÆ, ALBANIÆ, BVLGARIÆ, AC TOTIVS MARITIMÆ, DE CVLFO ANDRIANO, A MARI, VSQVE AD FLVMEN DANVBII MAGNI, PRÆSENS OPVS ALTARIS, YCONIAM MAGNAM ARGENTEAM, LAMPADES ET CANDELABRA MAGNA DE ARGENTO, FIERI FECIT, AD HONOREM DEI, ET BEATISSIMI NICOLAI, EIVS, OBRADO ADSTANTE DECATARA, FILIO DESIFLAVA, FIDELI, ET EXPERTO, A PRÆDICTO REGE, SVPER DICTO OPERE DEPVTATO, ET NOS ROGERIBVS DE INVIDIA, PROTHOMAGISTER, ET ROBERTVS DE BAROLO, MAGISTER, IN OMNIBVS PRÆFATIS, OPVS DE PRÆDICTO MENSE IVNIO INCÆPIMVS, ET PER TOTVM MENSEM MARTIVM, ANNI SEQVENTIS, TERTIA INDICTIONE, FIDELITER COMPLEVIMVS.

quo

quo Elogio Pietatis, maximi Nemaniæ Regum, varijs connubijs viciſsim meis atauis iunctorum, finem pro nunc, Regiæ ſanctitatis Illyricanæ fæcunditati, finem imponimus. Regiq; ſæculorum immortali, & inuiſibili, ſoli Deo reddimus honorem, virtutem, & gloriam, & benedictionem in ſæcula ſæculorum, Amen.

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGAS.

Pag.	*Verſ.*	*Errata*	*Correctio*
1	11	Nœui	Noeui
ibid.	12	Iræna	Irena
6	19	hac	hæc
12	10	Platoni	Plato
ibid.	27	exrincti	extincti
15	26	reſumat	reſumat
16	4	ineeſum	ineeſſum
17	21	affecto	affecta
18	19	irtus	irritus
19.	1	repat	repetat
20	10	Angtlus	Angelus
33	18	vtero	vtero
36	1	barbarici	barbarieis
ibid.	25	prænobili	prænobilis
37	24	aſſectibus	affectibus
39	8	ſanctis	ſancti
ibid.	24	accendentibus	accedentibus
43	3	Fili	Filij
51	13	Soerate	Socrate
52	15	eperam	operam
55	17	proouràuit	procurauit
63	18	eum	cum
ibid.	26	admirationa	admiratione
ibid.		dramatatam	damnatam
64	16	Taddæum Donolam	Taddæi Donolæ
ibid.	19	reſtitueremur	reſtitueremus
ibid.	29	Marcello	Marcelli
65	17	propoſuetat	propoſuerat
73	19	adoleſeentem	adoleſcentem
82	9	Vangianas	Vangionas.
84	30	mercatur	mereatur
85	9	dignatur	dignatur.
89	4	propendamus	propendeamus.
92	29	manibus	mænibus
101	2	affuſti	affuiſti
106	21	accepra	accepta
168	5	auctor	victor
ibid.	27	hoimines	homines
125	2	præſcre	præceſſere
131	19	vaoantem	vacantem
151	2		VIRGINIS
159	7	iilud	illud
160	1	reſtituta	reſtitutam
192	12	natiuite	natiuitate
215	21	machinantet	machinantes
218	6	Begiæ	Regiæ
ibid.	20	eircu	circa
226	17	BAPTISERIO	BAPTISTERIO
227	13	Illyrieis	Illyricis
ibid.	30	iuberim	interim

Reliqua prudentiæ Lectoris remittimus.

REGESTVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb.

Omnes ſunt Terniones, præter b *Quaternio, &* Bb *Duernio.*